

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Anabilim Dalı
Hititoloji Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Yazılı Belgeler Işığında Lukka, Pedassa ve Walma
Ülkelerinin Tarihi ve Tarihi Coğrafyası

Sezer Seçer
2501090138

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Metin Alparslan

İstanbul 2012

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Anabilim Dalı
Hititoloji Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Yazılı Belgeler Işığında Lukka, Pedassa ve Walma
Ülkelerinin Tarihi ve Tarihi Coğrafyası

Sezer Seçer
2501090138

Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Metin Alparslan

İstanbul 2012

Bu Yüksek Lisans Tezi İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma
Projeleri Yürütücü Sekreterliği tarafından desteklenmiştir (Proje No: 14675).



T.C. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER
—1982— ENSTİTÜSÜ



Y Ü K S E K L İ S A N S

TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN

Adı ve Soyadı :Sezer SEÇER Numarası :2501090138
Anabilim/Bilim Dalı :Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Tez Savunma Tarihi :25.06.2012
Danışman :Yrd.Doç.Dr.Metin ALPARSLAN Saati :15:00
Tez Başlığı :”Yazılı Belgeler Işığında Lukka, Pedassa ve Walma Ùlkelerinin Tarihi ve Tarihi Coğrafyası”

TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliğı’nin **15. Maddesi** uyarınca yapılmış, sorular sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜ’NE** OYBİRLİĞİ / ~~OYÇOKLUĞUYLA~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1-Prof.Dr.Bedia DEMİRİŞ		KABUL
2-Prof.Dr.Vedat ÇELGİN		KABUL
3-Yrd.Doç.Dr.Erkan KONYAR		KABUL
4-Yrd.Doç.Dr.Metin ALPARSLAN		KABUL
5-Yrd.Doç.Dr.Hasan PEKER		KABUL

Yazılı Belgeler Işığında Lukka, Pedassa ve Walma Ülkelerinin Tarihi ve Tarihi Coğrafyası

Sezer Seçer

ÖZ

Bilindiği gibi tarih kavramı iki ana unsurdan oluşmaktadır; mekân ve zaman. Tez çalışmamız ile Hitit Dönemi'ndeki Lukka, Pedašša ve Walma Ülkelerinde gerçekleşmiş olan olayların, mekân kurgusunu gözler önüne sermek amaçlanmıştır.

Güneybatı Anadolu'da (Lukka) ve İç Batı Anadolu'da (Walma, Pedašša) Hitit tarihi açısından eksikliği hissedilen lokalizasyon çalışmalarının yapılması ve bu lokalizasyonlara dayanarak tarihi ve tarihi coğrafya çalışmalarının sağlam temellere oturtulması gerekmektedir. Çalışmamız sayesinde, sadece Anadolu'nun söz konusu coğrafyası değil, dönem içerisinde bu ülkeler ile bağlantılı olan diğer ülkeler ve bölgeler hakkında bilgi edinmek mümkün olmaktadır. Diğer yandan Anadolu dışındaki kaynaklar da konumuza dâhil edilerek olaylar kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir.

Çalışmamızda Lukka, Pedašša ve Walma Ülkelerinin lokalizasyonları ve büyük ölçüde bu ülkeler içerisinde yer alan kentlerin lokalizasyonları ile birlikte, ülkelerin sosyal ve politik yapıları hakkında sonuçlar elde edilmiştir.

ABSTRACT

As known, the notion ‘history’ consists of two basic elements; place, and time. Our study aims to reveal the place setup of the events taken place in Lukka, Pedašša and Walma lands in Hittite period.

Localization studies, the absence of which is felt in regards of Hittite history, should be made in Southwestern Anatolia (Lukka) and western part of Central Anatolia (Walma, Pedašša), and the studies of history and historical geography should be built on strong foundations based on the aforementioned localizations. Thanks to our study, it is possible to obtain information about not only the aforementioned regions of Anatolia, but also the other lands and regions connected to those. Moreover, the events are assessed by including the sources outside of Anatolia to our subject, as well.

In our study, results are obtained about the localizations of Pedašša and Walma lands and the cities which were situated in the aforementioned lands to a great extent, as well as about the social and political structures of those lands.

ÖNSÖZ

Tez konumuzu oluşturan Lukka, Pedassa ve Walma Ülkelerinin tarihi ve tarihi coğrafyasını incelemek bizim için bir takım zorlukları alt etmek ve yeni değerlendirmeler yapabilmek fırsatı demektir. Zira bu ülkeler üzerine yapılmış olan çalışmaların kapsamlı ve güncel olmayışı bu çalışmayı gerekli kılmaktadır. Bu sebeple, detaylı olarak ele alınmaları gerektiğini düşündüğümüz bu ülkelerin çalışılması Hitit tarihi açısından oldukça önemlidir.

Bu çalışmada yer alan tüm yazılı belgeler tarafımızca tekrar okunarak ele alınmıştır. Ayrıca ortaya çıkan bilgiler, arkeolojik verilerle harmanlanarak daha sağlam temellere oturtulmuştur.

Bana bu konuyu önererek tezin danışmanlığını da üstlenen Yrd. Doç. Dr. Metin Alparslan'a destekleri ve yol göstericiliği için, Yrd. Doç. Dr. Meltem Alparslan'a ise çalışmalarımı başından beri yakından takip ettiği ve desteğini hiçbir zaman eksik etmediği için sonsuz teşekkür ederim. Tez kapsamında Mısır Tarihi ve Yazıtları üzerine bilgilerinden yararlandığım Yrd. Doç. Dr. Hasan Peker'e de teşekkür etmeyi borç bilirim. Prof. Dr. Ali Dinçol ve Prof. Dr. Belkıs Dinçol'a ise gerek yapmış oldukları çalışmalar ile yolumuzu aydınlatmış olmaları sebebi ile gerekse de bana vermiş oldukları emek ve destekleri için sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı ifade etmek isterim.

Tezin yazım aşamaları boyunca desteklerini esirgemeyen, gerek kaynak desteği, gerekse manevi anlamda yanımda olan ve deneyimlerinden yararlandığım; Prof. Dr. Turan Efe, Deniz Ay-Efe, Yrd. Doç. Dr. Murat Türkteki ve Araş. Gör. Sinem Türkteki'ye teşekkür ederim. Ancak özellikle çalışmamızda yer alan haritaların oluşturulması aşamasında açık gönüllülükle ve tüm yardımseverliliği ile bana destek olan Yrd. Doç. Dr. Deniz Sarı'ya ve tabii ki bu süreç içinde hep yanımda olan ve deneyimi ile bana yol gösteren sevgili eşim Yrd. Doç. Dr. Erkan Fidan'a teşekkürlerimi sunarım.

Son olarak hayatımın her aşamasında sonsuz desteklerini hissettiğim ve daima yanımda olan, bana inanan ve güvenen sevgili annem Fatma Seçer, babam Abdi Seçer, ablam Seçil Seçer ve ikiz kız kardeşim Sezen Seçer’e sonsuz teşekkürlerimi sunmak isterim.

Çalışmamız, 14675 Proje numarası ile İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü Bilimsel Araştırma Projeleri Yürütücü Sekreterliği tarafından desteklenmiştir. Sağladıkları maddi destekten dolayı çok teşekkür ederim.

Sezer SEÇER

İstanbul, 2012

İÇİNDEKİLER

Öz	iii
Abstract	iv
Önsöz	v
İçindekiler	vii
Tablo ve Harita Listeleri	xi
Kısaltmalar Listesi	xiii
Giriş	1
1. Lukka	3
1.1. Yazılı Kaynaklar	3
1.1.1. CTH 19 (Telipinu Fermanı)	5
1.1.2. CTH 147 (Madduwatta Metni)	5
1.1.2.1. Metinden Çıkarılan Genel Sonuçlar	7
1.1.3. CTH 142.II.A (I./II. Tuthaliya'nın Analleri)	10
1.1.4. EA 38 (Alaşiya Kralı-Mizri Kralı)	11
1.1.5. CTH 376 (Arinna'nın Güneş Tanrıçasına İlahiler ve Dualar)	13
1.1.6. CTH 76 (Alakşandu Antlaşması)	15
1.1.7. Kadeş Savaşını Konu Alan Yazıtlar	16
1.1.8. CTH 181 (Tawagalawa Mektubu)	17
1.1.9. CTH 82 (III. Hattuşili'nin Analleri)	23
1.1.10. CTH 182 (Millawanda/Milawata Mektubu)	27
1.1.11. CTH 255 (IV. Tuthaliya'nın Prensleri/ Komutanları İçin Talimatı)	30
1.1.12. Yalburt Anıtı	31
1.1.13. CTH 682 (Tüm Koruyucu Tanrılara Bayram Ritüeli)	33
1.1.14. Merneptah Steli (Büyük Karnak Tapınağı Yazıtı)	35
1.1.15. Südburg Anıtı	37
1.1.16. RS 20.238 ve RS 18.147 (Alaşiya Kralı-Ugarit Kralı Ammurapi)	38

1.1.17. RS 94.2523 (Ammurapi Dönemi'ne Ait Bir Mektup)	40
1.1.18. RS 94.2530 (Ammurapi Dönemi'ne Ait Bir Mektup)	41
1.1.19. CTH 241 (Sandık Envanterleri)	42
1.1.20. CTH 297 (Sınıflandırılmayan Mahkeme Tutanakları)	43
1.1.21. CTH 483 (Evokasyon Ritüeli)	45
1.1.22. CTH 242 (Araç, Silah ve Metal Stokları)	46
1.1.23. CTH 215 (Sınıflandırılmayan Tarihi Metin Fragmanları) ..	47
1.1.24. CTH 212 (Sözleşme ve Talimat Fragmanları)	48
1.1.25. CTH 458 (Yakarı/Yakarma Ritüeli)	49
1.2. Yazılı Kaynaklara Göre Lukka Ülkesi'nde Yer Alması	
Muhtemel Hitit Dönemi Yerleşmeleri	50
1.2.1. Attarimma	50
1.2.2. Awarna	60
1.2.3. D/Talawa	65
1.2.4. Hinduwa	74
1.2.5. Huršanašša/Huwaršanašša	76
1.2.6. İyalanda	81
1.2.7. Kuwalapašša	90
1.2.8. Mutamutašša	94
1.2.9. Pina/la/li	96
1.2.10. Šuruta	99
1.2.11. Waliwanda	101
1.2.12. Wallarimma	104
1.2.13. Wiyanawanda	108
1.2.14. Zippašla Dağ Ülkesi	111
1.2.15. Zumanti	114
1.2.16. Zumarri/ra	115
1.3. Lukka Ülkesi'nin Lokalizasyon Çalışmaları	119
1.4. Lukka Ülkesi'nin Coğrafyası	122
1.5. Lukka Ülkesi'ndeki Arkeolojik Veriler	129
1.6. Edinilen Bilgiler Işığında Lukka Ülkesi'nin Tarihi ve Tarihi Coğrafyası'nın Rekonstrüksiyonu	140

2. Pedašša	145
2.1. Yazılı Kaynaklar	145
2.1.1. CTH 147 (Madduwatta Metni)	146
2.1.2. CTH 40 (I. Šuppiluliuma'nın İcraati)	149
2.1.3. CTH 376 (Arinna'nın Güneş Tanrıçasına İlahiler ve Dualar).....	151
2.1.4. CTH 68 (Mira Kuwaliya Kralı Kupanta-Kurunta ile II. Muršili Arasındaki Antlaşma).....	152
2.1.5. CTH 61 (II. Muršili'nin Analleri)	155
2.1.6. Kadeş Savaşını Konu Alan Yazıtlar	156
2.1.7. CTH 106.B (Ulmi Teşup ve III. Hattušili Arasındaki Antlaşma)	156
2.1.8. CTH 83.1.A (I. Šuppiluliuma'nın İcraati Hakkında III. Hattušili'nin Raporu)	158
2.1.9. CTH 106.A (Kurunta ve IV. Tuthaliya Arasındaki Antlaşma)	158
2.1.10. CTH 209 (Hititçe Mektup Parçaları)	161
2.1.11. CTH 214 (Tarihi Metin Fragmanları)	162
2.1.12. CTH 188 (Kral veya Kraliçe İçin Mektuplar)	163
2.2. Yazılı Kaynaklara Göre Pedašša Ülkesi'nde Yer Alması Muhtemel Hitit Dönemi Yerleşmeleri	164
2.2.1. Arimatta	164
2.2.2. Šanantarwa	166
2.3. Pedašša Ülkesi'nin Lokalizasyon Çalışmaları	168
2.4. Pedašša Ülkesi'nin Coğrafyası	169
2.5. Pedašša Ülkesi'ndeki Arkeolojik Veriler	170
2.6. Edinilen Bilgiler Işığında Pedašša Ülkesi'nin Tarihi ve Tarihi Coğrafyası'nın Rekonstrüksiyonu	188
3. Walma	191
3.1. Yazılı Kaynaklar	191
3.1.1. CTH 61 (II. Muršili'nin Onyı Analleri)	191
3.1.2. CTH 82 (III. Hattušili'nin Analleri)	194

3.1.3. CTH 106 (Ulmi Tešup ve III. Hattušili Arasındaki Antlaşma)	195
3.1.4. CTH 106.A.1 (Kurunta ve IV. Tuthaliya Arasındaki Antlaşma/ Bronz Tablet)	196
3.1.5. CTH 517.A (Karahna'nın Koruyucu Tanrısı)	197
3.1.6. CTH 670 (Bayram Ritüel Fragmanları)	198
3.2. Yazılı Kaynaklara Göre Walma Ülkesi'nde Yer Alması Muhtemel Hitit Dönemi Yerleşmeleri	198
3.3. Walma Ülkesi'nin Lokalizasyon Çalışmaları	199
3.4. Walma Ülkesi'nin Coğrafyası	200
3.5. Walma Ülkesi'ndeki Arkeolojik Veriler	203
3.6. Edinilen Bilgiler Işığında Walma Ülkesi'nin Tarihi ve Tarihi Coğrafyası'nın Rekonstrüksiyonu	215
Sonuç	217
Kaynakça.....	225
Levhalar	

TABLO VE HARİTA LİSTELERİ

TABLO

Tablo 1: Hitit Kral Listesi (Kalibre Edilmiş Orta Kronoloji-H. Peker, 2009).

Tablo 2: Harita 13'te Gösterilen, Lukka Ülkesi'nde Yer Alan, OTÇ, STÇ ve M.Ö. II. Binyıl Buluntusu Veren Yerleşme Adları.

Tablo 3: Harita 14'te Gösterilen, Pedašša Ülkesi'nde Yer Alan, OTÇ, STÇ ve M.Ö. II. Binyıl Buluntusu Veren Yerleşme Adları.

Tablo 4: Harita 15'te Gösterilen, Walma Ülkesi'nde Yer Alan, OTÇ, STÇ ve M.Ö. II. Binyıl Buluntusu Veren Yerleşme Adları.

HARİTALAR

Harita 1: Hititler Dönemi'nde Anadolu (İ. Ü. Hititoloji Anabilim Dalı Arşivi).

Harita 2: Götze'nin M.Ö. II. Binyıl Anadolu Haritası (Götze, 1957).

Harita 3: Garstang-Gurney'in M.Ö. II. Binyıl Anadolu Haritası (Garstang-Gurney, 1959).

Harita 4: Macqueen'in M.Ö. II. Binyıl Anadolu Haritası (Macqueen, 1968).

Harita 5: Houwink ten Cate'nin M.Ö. II. Binyıl Anadolu Haritası (Houwink ten Cate, 1970).

Harita 6: Mellaart'ın M.Ö. II. Binyıl Anadolu Haritası (Mellaart, 1993).

Harita 7: Bryce'ın M.Ö. II. Binyıl Anadolu Haritası (Bryce, 2009).

Harita 8: Easten-Hawkins v.d.'nın M.Ö. II. Binyıl Anadolu Haritası (Easten-Hawkins v.d. 2002).

Harita 9: Ünal'ın M.Ö. II. Binyıl Anadolu Haritası (Ünal, 2003).

Harita 10: M.Ö. 15.-14. yüzyılda Anadolu'nun Durumu (Bonn Kataloğu)

Harita 11: M.Ö. 13. yüzyılda Anadolu'nun Durumu (Bonn Kataloğu)

Harita 12: Lukka, Pedaşša ve Walma Ülkeleri'ndeki M.Ö. II. Binyıl Buluntusu Veren Yerleşmelerin Genel Dağılımı.

Harita 13: Lukka Ülkesi'nde Yer alan ve OTÇ, STÇ ve M.Ö. II. Binyıl Buluntusu Veren Yerleşmeler.

Harita 14: Pedaşša Ülkesi'nde Yer Alan ve OTÇ, STÇ ve M.Ö. II. Binyıl Buluntusu Veren Yerleşmeler.

Harita 15: Walma Ülkesi'nde Yer Alan ve OTÇ, STÇ ve M.Ö. II. Binyıl Buluntusu Veren Yerleşmeler.

Harita 16: Lukka Ülkesi Kentleri İle Eşleştirilen Klasik Dönem Yerleşmeleri.

KISALTMALAR

AA	Archäologischer Anzeiger, Deutsches Archäologisches Institut, Berlin.
Adalya	Akdeniz Medeniyetleri Araştırma Enstitüsü Yıllığı, Antalya.
AfO	Archiv für Orientforschung, Institut für Orientalistik der Universität, Wien.
AJA	American Journal of Archaeology, New Jersey.
Anadolu (Anatolia)	Anadolu, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Ankara.
AnAr	Anadolu Araştırmaları, İstanbul.
Anatolia Antiqua	Anatolia Antiqua, Eski Anadolu. Institut Français. D'études Anatoliennes Georges Dumezil, Paris.
Anatolica	Anatolica, Annuaire International Pour Les Civilisations de l'Asie Antérieure, Leiden.
AOAT	Alter Orient und Altes Testament, Münster.
AoF	Archiv für Orientforschung, Graz, Berlin.
ArOr	Archiv Orientáli.
AS	Anatolian Studies, London.
AST	Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara.
BaM	Baghdader Mitteilungen.
Belleten	Belleten, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
BiOr	Bibliotheca Orientalis, Leiden.
CAH	Cambridge Ancient History, Cambridge.
CDOG	Colloquien der Deutschen Orient-Gesellschaft.
CollAn	Colloquium Anatolicum, İstanbul.
DTCFD	Dil-Tarih ve Coğrafya Fakültesi Dergisi, Ankara.
EA	El-Amarna Tabletleri.
Eothen	Eothen, studi sulle civiltà dell'Oriente antico, Firenze .
FHL	Fragments hittites du Louvre, in Mém. Atatürk 73-107.

Glotta	Zeitschrift für griechische und lateinische Sprache.
HdO	Handbuch der Orientalistik
IBoT	İstanbul Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Boğazköy Tabletlerinden Seçme Metinler. İstanbul, Ankara.
IstMitt	İstanbulur Mitteilungen, Bonn-İstanbul.
JCS	Journal Cuneiform Studies, New Haven.
JNES	Journal Near Eastern Studies, Chicago.
JSav:	Journal des Savants.
Kadmos	Zeitschrift für vor - und frühgriechische Epigraphik
KASKAL	Rivista di storia, ambiente e culture del Vicino Oriente Antico.
KBo	Keilschrifttexte aus Boğazköy.
KST	Kazı Sonuçları Toplantısı, Ankara.
Klio	Beiträge zur alten Geschichte.
KUB	Keilschrifturkunden aus Boğazköy.
MIO	Mitteilungen des Instituts für Orientforschung, Berlin.
MVAeG	Mitteilungen der Vorderasiatisch-Aegyptischen Gesellschaft.
OLBA	Mersin Üniversitesi Kilikia Arkeolojisini Araştırma Merkezi.
Or	Orientalia, Rom.
OrNS	Orientalia. Commentarii periodici Pontificii Instituti Biblici. Nova Series.
PIHANS	Uitgaven van het Nederlands Historisch-archaeologisch Instituut te Istanbul / Publications de l'Institut Historique-Archéologique Néederlandais de Stamboul.
PSA	The Annual of the British School at Athens.
RHA	Revue Hittite et Asianique, Paris.
RIA	Reallexikon der Assyriologie und Vorderasiatischen.
RS	Ras Şamra Tabletleri.
SAR	School Advanced Research Press.

SMEA	Studi Micenei ed Egeo-Anatolici, Roma.
StBoT	Studien zu den Boğazköy-Texten, Wiesbaden.
Studia Trioca	Verlag Phillipp von Zabern in Mainz.
TAD	Türk Arkeoloji Dergisi, Ankara.
Talanta	Dutch Archaeological and Historical Society, Groningen.
THeth	Texte der Hethiter, Heidelberg, Universitätsverlag C. Winter.
TUAT	Texte aus der Umwelt des Alten Testaments, Gütersloher Verlag, Gütersloh.
Vicino Oriente	Annuario del Dipartimento di Scienze Storiche Archeologiche e Antropologiche dell'Antichità - Sezione Vicino Oriente, Roma.

DİĞER KISALTMALAR

M.Ö.	Milattan Önce.
İTÇ:	İlk Tunç Çağı.
OTÇ:	Orta Tunç Çağı.
STÇ:	Son Tunç Çağı.
Öy:	Ön yüz.
Ay:	Arka yüz.
Har:	Harita.
Tab:	Tablo.
s:	Sayfa.
m:	Metre.
km:	Kilometre.
v.d.:	ve diğerleri.
vd.:	ve devamı.
vdd.:	ve devamının devamı.
bkz.:	Bakınız.
[]:	Tabletin kırık olan bölümünü göstermektedir.

[()]:	Tabletin devamından ya da paralel metinlerinden tamamlanmış olan kısımları ifade etmektedir.
⌈ ⌋:	Üst kısmı net okunamayan heceleri tanımlamaktadır.
()	Metin içinde kullanılan bu parantez işareti, metinde olmayan ancak anlam bütünlüğü açısından ve konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacak kelimeler ya da ekleri göstermektedir.
...	Bir metnin öncesinin ya da devamının olduğunu göstermektedir.
'	Satır numarasından sonra gelen bu işaret; tabletin kırık olması nedeniyle kaçınıcı satır olduğu bilinmeyen satırların, okunabilen satırdan itibaren verilmiş numaraların yanına eklenmektedir.
:	Glossenkeil'ı göstermektedir.

GİRİŞ

“Yazılı Belgeler Işığında Lukka, Pedassa ve Walma Ülkelerinin Tarihi ve Tarihi Coğrafyası” başlıklı bu tez kapsamında incelenecek olan söz konusu üç ülkenin tarih sahnesindeki yerleri, yazılı belgelere dayanılarak açıklanacaktır. Ancak eldeki verilerin azlığı ya da sahip olduğumuz tablet ve yazıtların ilgili kısımlarının kırık olması, çalışmamızı hayli zorlaştırmaktadır.

M.Ö. II. Binyıl Anadolu’sunun siyasi yapısındaki karmaşık olaylar, tablet ve yazıtlardaki net olmayan ifadeler ve dahası henüz elimize geçmemiş olan ve dönem hakkında bilgiler sunacak yeni verilerin eksikliği, adı geçen bu üç ülkenin lokalizasyon çalışmalarının şimdiye kadar tam olarak netleşmemesine yol açmaktadır. Bu etkenler sebebiyle Hitit yazılı metinlerinde yaklaşık 5000 yer adı biliniyor olsa da sadece iki elin parmaklarını geçmeyecek kadar az sayıda yer adının lokalizasyonunun yapılabildiği görülür.

Çalışmamıza araştırma konumuz olan Lukka, Pedassa ve Walma Ülkelerinin adlarının yer aldığı yazılı belgelerin kronolojik olarak ele alınmaları ile başlanılmıştır. Belgeler içerisinde ağırlıklı olarak çalışılan gruba, çivi yazılı belgeler oluşturmaktadır. Birincil kaynakları oluşturan çivi yazılı tablet kopyalarını içeren yayınlar (KBo, KUB gibi) bu çalışmada kullanılmış olan asıl unsurlar arasındadır. Bunu takiben ikincil kaynaklar gelir. İkincil kaynakları; metin edisyonları, çivi yazılı metinler üzerinde çalışan bilim insanlarının yapmış oldukları çalışmaları oluşturan seriler (StBoT, THeth vs.), filolojik çalışmaları içeren makaleler, genel başvuru kaynakları ile son olarak Hititçe sözlükler ve Kataloglar (HW, CHD, CTH vs.) oluşturmaktadır. Kullandığımız Hititçe metinler orijinal metinden çevrilmiş olup ilgili metinlerin edisyonlarından çeviri sırasında sadece faydalanılmıştır. Bununla birlikte ilgili metnin katalog numarasına (CTH) verilen dipnotta, daha önce yayınlanmış edisyonlar belirtilmiştir. Ayrıca, Hititçe metinlerle ilgili yeni çalışmalar, <http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/hetkonk/> adresli Hethitologie Portal-

Mainz'dan takip edilerek metnin isimlendirilmesi, <http://www.hethport.uni-wuerzburg.de/CTH/> adresindeki veriler sayesinde yapılmıştır.

Yazılı belgelerden yola çıkılarak yapılan çalışmalar sırasında elbette ki sadece tabletler değil, Hitit Hiyeroglifli yazıtlarda konu dâhilinde değerlendirilmeye alınmıştır. İlgili ülkenin Anadolu dışındaki kaynaklara da (Mısır=Mizri, Kıbrıs=Alaşiya, Ras Şamra=Ugarit gibi) konu olması söz konusu ise bu kaynaklar da kronolojik olarak araştırma kapsamına alınmıştır.

Tez çalışmamız üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Lukka, ikinci bölümde Pedašša ve üçüncü bölümde Walma Ülkesi anlatılmaktadır. Tüm bölümler için uygulanan sistematik çalışmalar ise şu şekildedir; ilk olarak kronolojik olarak ele alınan yazılı belgelerin değerlendirilmesi, ardından da söz konusu ülke içerisinde yer alan muhtemel Hitit kentlerinin yazılı belgelere dayanarak lokalizasyonlarının yapılmasına çalışılmıştır. Yine aynı bölümde, saptanılan sınırların daha evvel yapılmış olan lokalizasyon çalışmaları ile karşılaştırmalı olarak değerlendirilerek, belirlenen sınırların coğrafi yapısı incelenmiştir. Yazılı belgeler dışında, bölge içerisinde M.Ö. II. Binyıl'da arkeolojik veriler sağlayan yerleşimler tanıtılarak, söz konusu bölgenin kültür dolgusu da gözler önüne serilmeye çalışılmıştır (**Har. 12**). Son olarak adı geçen ülkelerin tarihi ve tarihi coğrafyasının rekonstrüksiyonunun yapılması ile bölümler sonlandırılmıştır. Bu üç ülkenin araştırılması sırasında sadece Walma Ülkesi içerisinde yer alan kent adlarının saptanılammış olduğunu özellikle belirtmek gerekmektedir. Zira Walma adının tabletlerde az sayıda yer alıyor olması bu durumun nedenini oluşturmaktadır.

Elde edilen tüm verilerin ışığı altında ulaşılan sonuçların yer aldığı son bölümde ise Lukka, Pedašša ve Walma Ülkelerinin M.Ö. II. Binyıl'da, Hitit Anadolu'sundaki yerleri üzerine bir değerlendirilmeye gidilerek tarih ve tarihi coğrafya çalışmalarının yanı sıra güncel değerlendirmelerle şekillendirilen bilgiler sayesinde konuya farklı bir bakış açısı getirilmeye çalışılmıştır.

1. Lukka

Lukka Ülkesi'ni incelerken göz önünde bulundurulması gereken asıl unsur, lokalizasyon probleminden ziyade kendileri hakkındaki bilgilere bizzat onların aktarımıyla değil de Hitit, Mısır, Ras Şamra ve Kıbrıs kaynakları vasıtası ile ulaşıyor olmamızdır. Dolayısıyla bu kaynakların yanlı olup olmadığını ya da herhangi bir abartı içerip içermediğini saptamak büyük oranda mümkün olmamaktadır.

Diğer yandan, Lukka Ülkesi'nden bazen Lukka'lı adamlar, Lukka Ülkesi ya da Lukka Ülkeleri şeklinde bahsedilmesinden sınırlarının belirlenmesinde daha büyük sorunlar yaşanmaktadır. Kaldı ki Lukka Ülkesi içinde yer alması muhtemel kentlerin saptanması ise başka bir sorun olarak varlığını korumaktadır.

Tüm bu soruların içinde bir de Lukka üzerine detaylı olarak yapılmış olan çalışmaların ve güncel değerlendirmelerin de olmaması konumuzu daha çok incelenmesi gereken bir konu olarak görmemizi sağlamaktadır. Bu nedenledir ki yazılı belgeler ışığında Lukka ile ilgili tüm kaynaklar bu tez çalışması ile bir araya getirilerek değerlendirilecektir.

1.1. Yazılı Kaynaklar

Lukka üzerine çalışılırken ele alınması gereken çivi yazılı belgeler aşağıda bir liste olarak sunulmuş ve Lukka yer adının geçmiş olduğu satırlar belirtilmiştir. Aynı zamanda Lukka yer adını içermiyor olmalarına karşın, konu aldıkları coğrafya ve bazı kent adları dolayısıyla incelenmesi gereken metinler de değerlendirmeye alınmıştır. Metinlerde, ilgili yerlerin transkripsiyon ve çevirileri verilmiştir. Aşağıda yer alan liste, sadece Lukka adı içeren metinlerden oluşmaktadır. Metinler CTH numaralarına göre şu şekilde sıralanır:

CTH 19.I: KBo 1.27 Öy. 5

CTH 76.A: KUB 21.1+ Öy. III 5; KBo 50.41 Ay. III

CTH 76.B:	KUB 21.5 Ay. III 20
CTH 76.C:	KUB 21.4+KBo 12.36 Öy. I 25
CTH 82.2:	KUB 21. 6a Öy. 6', Ay. 3',4'(+)KUB 21.6 Ay. 6'
CTH 142. II. A:	KUB 23.11 Öy. II 14'
CTH 181:	KUB 14.3 Öy. I 3
CTH 212:	KUB 57.19 11'
CTH 215:	KUB 21.31 3', 7'; Bo 6815 Öy. 5', 6'; FHL 154 x+3
CTH 241.7.A:	KUB 42.11 Öy. II 26'
CTH 241.7.B:	KBo 18.173 Ay. 10'
CTH 242.8:	KBo 16.83 Öy. II 8'
CTH 255:	KUB 26.12 Öy. II 15
CTH 376.I.A:	KUB 24.4 Öy. I 27
CTH 376.II.A:	KUB 24.3 Öy. I 40
CTH 376.II.I	KBo 53.13 Ay. III 2
CTH 376.II.J	369/v Öy. 3
CTH 458:	KUB 60.157
CTH 483.?:	KBo 34.91 3'
CTH 682:	KBo 11.40 Ay. IV 21'
EA 38:	Öy. 10
RS 20.238:	23. satır
RS 94.2523	37. satır
RS 94.2530	33. satır
Merneptah Steli:	5. Yılı, 3. Paragraf
Yalburt Anıtı:	9. blok 1, 2.
Südburg Anıtı:	1§ 1b, 2§ 4a

1.1.1. CTH 19¹ (Telipinu Fermanı)

Telipinu Fermanı'nın Akadca versiyonuna ait bir parçadan ibaret olan KBo 1.27 no'lu tabletin önyüz 5. satırında Lukka adının "...^{URU}L[u]-uq-qa[.....]" yani "Lukka kenti" olarak geçtiği görülür². Telipinu Fermanı hakkında bilgi sahibi olmamıza karşın, Akadca olan versiyonunun çok kırık olması ve Lukka adının geçmekte olduğu parçanın da ufak olması nedeniyle bir anlam çıkartmaya çalışmak yanlış olacaktır. Yine de Hitit arşivlerinde bulunan ve Lukka yer adının yer aldığı en erken tablet olması nedeniyle önem taşımaktadır.

1.1.2. CTH 147³ (Madduwatta Metni)⁴

Öncelikle belirtmek gerekir ki Madduwatta Metni'nde "Lukka" adı yer almamaktadır. Ancak Lukka Bölgesi içerisinde yer aldığı düşünülen kent adlarından bu tablette bahsediliyor olması sebebiyle söz konusu metin değerlendirme kapsamındadır.

Metin, adı geçmeyen bir Hitit Kralı'nın Madduwatta'ya yazdığı mektubun 1. tabletine aittir. Yapılan paleografik araştırmalar sayesinde bu tableti, I. Arnuwanda (M.Ö. 1400-1380) ve babası I./II. Tuthaliya Dönemi'ne (M.Ö. 1420-1400) tarihlenmek mümkün olmuştur. Biz olayları I. Arnuwanda'nın ağzından dinlemekteyiz. Ancak metnin karmaşık olması bir tarafa asıl sorun, Madduwatta'nın kim olduğunun bilinmemesidir. Schachermeyr'e göre; Madduwatta bir Lukkalıdır (Schachermeyr, 1986: 143). Parker'a göre ise yerel bir Arzawa Kralı'dır (Parker, 1996: 17 vdd.; Hawkins, 1998: 25). Metnin detaylı olarak çalışılması ve yapılan araştırmalar neticesinde bilim adamlarının büyük bir çoğunluğunun Parker'a katıldığını söylemek yerinde olacaktır. Metnin içeriği ise şöyledir: Madduwatta

¹ CTH 19.I: KBo 28.127+KUB 3.85(+)+KUB 3.89+KBo 1.27.

² Metnin edisyonu için bkz. Hoffmann, 1984.

³ CTH 147: KBo 19.38+KUB 14.1.

⁴ Metnin edisyonu için bkz. Götze, 1928: 2-159. Tartışma ve yorumlar için bkz. Klengel, 1973: 271-274; Heinhold-Krahmer, 1977: 260-275; Güterbock, 1983: 133-135; Bryce, 1986: 1-12; Parker, 1996: 7-21; Kan-Dündar, 2005: 1-15; çevirisi için bkz. Beckman, 1996: 144-151, Gander, 2010: 76.

Ahhiyalı Attarşıya⁵ tarafından ülkesinden kovulmuştur. Madduwatta'yı I./II. Tuthaliya kurtarır. Sonra Kral ona Zippašla Dağ Ülkesi'ni ve Hariyati Dağ Ülkesi'ni⁶ verir ancak Madduwatta Hariyati Dağ Ülkesi'ni reddederek Zippašla Dağ Ülkesi'ni kabul eder. Ardından I./II. Tuthaliya Madduwatta'yı yemin altına alır (§4 13-21). Ancak Madduwatta yeminini bozarak Hititlerin düşmanı olan Arzawa Kralı Kupanta-Kurunta ile savaşa girer. Savaşta Madduwatta ağır bir yenilgiye uğrar ve tek başına kaçmak zorunda kalır. Bunun üzerine Hitit ordusu yardıma gelerek Kupanta-Kurunta'yı yener ve Madduwatta'ya tüm mülkünü geri verir (§10 53-57). Metnin devamında Attarşıya'nın Madduwatta'yı öldürmek istediğini fakat Hitit ordusunun yine Madduwatta'yı koruması sebebiyle geri dönmek zorunda kaldığını öğreniyoruz.

Madduwatta I./II. Tuthaliya'nın yaptığı tüm bu iyiliklerin ardından Hitit ordusunun komutanı olan Kišnapili'yi kandırarak Hinduwa'ya saldırmasını sağlar. Ardından da Hitit ordusunun, Hinduwa'dan sonra Dalawa'ya geleceğini Dalawa ordularına bildirerek Hitit komutanının yenilmesini sağlar. Madduwatta böylece Dalawa'yı yemin altına alarak haraç (vergi?) almaya başlar (§14 69-72 ve §15 73-74). Bununla beraber Madduwatta, Arzawa Kralı Kupanta-Kurunta'ya kızını vererek arada barışı sağlar. Olayların devamında, Madduwatta'ya Şiyanti Nehir Ülkesi'nin verilmesi sonucunda, onu “düşman ülkeye sınır ülkesi” yaptığı söylenmektedir.

Ancak Madduwatta yaptıkları ile yetinmez ve Arzawa Ülkelerinin büyük bir kısmını işgal ederek Hapalla Ülkesini ele geçirir (§ 19 Rs.19-24) (Beckman, 1996: 149). Daha sonra ise Madduwatta, Hatti Ülkesi'ne bağlı olan Zumanti, Wallarimma, İalanti (=İyalanda), Zumarri, Mutamutašša, Attarimma, Šuruta ve Huršanašša Ülkelerini alır (§ 21 Rs. 29-33) (ten Cate, 1970: 64). Pedašša'yı da yemin altına alarak Hatti Ülkesi'ne karşı kışkırtır (Bryce, 2005: 135). Burada ilginç bir nokta vardır. I./II. Tuthaliya tüm bu fethedilen kentler ardından Madduwatta'ya şöyle söyler: “*Hapalla Ülkesi benim Güneşim'e aittir, niçin onu aldın? Onu geri ver*” (§29 Rs. 56). Bunun

⁵ Ahhiyalı Attarşıya'nın Ahhiyawa'nın kralı ya da yerel bir yöneticisi olduğu düşünülmektedir (Alparslan, 2000: 10). Niemeier ise Attarşıya'yı Mikenli bir bey olarak tanımlamaktadır (Niemeier, 2002: 520).

⁶ Eskişehir'in Sivrihisar ilçesinin yaklaşık 44 km uzağında yer alan Arayıt Dağı'na ve Akşehir'in kuzeyine ile identiviye edilmek istenmektedir (Otten, 1973a: 121).

üzerine Madduwatta, Hapalla Ülkesi'ni geri vereceğini ancak diğer toprakları I./II. Tuthaliya'ya vermeyeceğini ifade eder⁷. Ardından Madduwatta Alaşiya'yı (=Kıbrıs) alır. Hitit Kralı Hatti Ülkesi'ne bağlı olan bir ülkeyi nasıl alabildiğini sorar. Madduwatta ise Alaşiya'nın daha önce Attarşiya ve Piggaya'lı⁸ adam tarafından saldırıya uğradığını, fakat Hitit Kralı'nın hiçbir zaman onlara engel olmadığını söyler. Tabletın arka yüzünün 30. paragrafının sonunda; I./II. Tuthaliya'nın Madduwatta'ya "*Attarşiya ve Piggaya'lı adam bana bağlı değil ama sen bana bağlısın, niçin onlara katıldın?*" diye sormaktadır. Bu cümleden Madduwatta'nın Attarşiya⁹ ve Piggaya'lı adam ile beraber Alaşiya'ya bir saldırı düzenledikleri anlaşılmaktadır¹⁰.

1.1.2.1. Metinden Çıkarılan Genel Sonuçlar

Madduwatta metni Hitit tarihinin en karmaşık metinleri içerisinde yer aldığından olayların gidişatını doğru bir şekilde değerlendirmek amacıyla birkaç noktayı özellikle vurgulamak gerekmektedir.

1. Neden Hitit Kralı Madduwatta'yı Ahhiyalı adamdan kurtarmak ile kalmamış ona Zippaşla Dağ Ülkesi'ni ve Hariyati Dağ Ülkesi'ni vermiştir?

⁷ Hapalla Ülkesi ile diğer topraklar da Hatti Ülkesi'ne aittir. Peki, öyleyse niçin özellikle Hapalla Ülkesi geri istenmiştir? Hapalla bir Arzawa Ülkesi'dir ve bu dönemde Hititlerin üzerinde egemenlik iddiasında bulundukları bir yerdir. Bu nedenle I./II. Tuthaliya özellikle Hapalla'yı Madduwatta'ya vermemek konusunda ısrarcı davranmış olmalıdır (Melchert, 2003). Diğer yandan Hapalla Ülkesi'nin Aşağı Ülke sınırındaki tampon bölgede yer aldığı şeklinde düşünceler de mevcuttur.

⁸ Ephesos yakınlarında yer alan ve Kuşadası'nın yaklaşık 3 km kuzeyinde yer alan Pygale/Pygela antik kenti ile Piggaya yer adı arasındaki ses benzerliği ortadadır. Ayrıca bu kentin yakınlarında yer alan Yılcı Burnu'nda M.Ö. II. Binyıl keramik parçalarının da saptanmış olması ilginçtir (Özgünel, 1983: 728, 729). Piggaya kent adına bu metin haricinde KUB 22. 25'te (CTH 562) önyüzün 11. satırında rastlamaktayız. Bu metin Kaşkalar ile ilgili bir kehanet metnine aittir. Bu nedenle lokalizasyon hakkında bize yardımcı olabilecek başka bir kaynak bulunmamaktadır.

⁹ Bryce'a göre; Ahhiyawalı Attarşiya'nın daha önce düşman olduğu, hatta ülkesinden kovduğu Madduwatta ile iş birliği yapmasının nedeni; Madduwatta'nın Güneybatı Anadolu'nun hâkimi statüsüne erişmiş olmasından kaynaklanmaktadır (Bryce, 2005: 135). Ancak bizce buna ek olarak, Alaşiya topraklarındaki bakır zenginliğinin de katkısı unutulmamalıdır.

¹⁰ Beckman, 1996: 147; Houwink ten Cate, 1970: 65 dipnot 52; Bryce, 2005: 135. Bu cümleden çıkacak olan bir diğer sonuç ise, Pigga ve Ahhiyawa'nın I./II. Tuthaliya Dönemi'nde Hatti hâkimiyetini tanımayan olmalarıdır.

2. Madduwatta neden Hariyati Dağ Ülkesi'ni değil de Zippaşla Dağ Ülkesi'ni kabul etmiştir?
3. Madduwatta, Hitit ordularının kendisine her zaman yardım etmesine karşın niçin Hinduwa ve Dalawa'da orduya tuzak kurarak, Hitit ordusunun yenilmesini sağlamıştır?

Birinci soruyu bir örnekle açıklamak daha doğru olacaktır, I./II. Tuthaliya Dönemi'nden yaklaşık 100 yıl önce, I. Hattuşili'nin (M. Ö. 1650-1620) Arzawa seferine çıkmasının ardından Hurrilerin Hitit topraklarına saldırması çok ciddi sorunlara neden olmuştur. Ülkenin her noktasına aynı derecede hâkim olmak, bu kadar geniş bir coğrafyada yayılmış olan Hititler için her zaman ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle genel olarak Hititlerin yayılma politikalarının güneydoğu yönünde olması da göz önüne alınacak olursa, Anadolu'nun batı bölümlerinin tam anlamıyla kontrol altına alınmış olması ve bağılıklarının sağlanması önemli şartlardan birini oluşturmaktadır. Bu durumda Madduwatta'ya neden toprak verildiği ya da bu kadar affedici yaklaşıldığı sorusu; batıyı kontrol altında tutabilmek amaçlı olduğu şeklinde cevaplanabilir (Kan ve Dündar, 2005: 1).

Ancak olayların daha en başında Hariyati Dağ Ülkesi'ni istemeyerek Zippaşla Dağ Ülkesi'ni tercih eden Madduwatta'nın başka planları olduğu düşünülmelidir. Bunun bizce iki nedeni olabilir:

1. Hariyati Dağ Ülkesi, Hatti Ülkesi'ne konum olarak daha yakındır ve Madduwatta istediği gibi hareket edemeyecektir.
2. Madduwatta'nın daha önceden planlamış olduğu stratejisine Hariyati Dağ Ülkesi (coğrafi, sosyoekonomik ve politik vb.) yardımcı olmayacaktır.

Her iki durumda da Madduwatta'nın ilerlediği yön düşünülecek olursa, Madduwatta'nın Hitit topraklarının uzak noktalarında hareket ettiği ve metnin sonunda Alaşiya'ya gittiği hatırlanmalıdır. Ayrıca Madduwatta'ya Şiyanti Nehir

Ülkesi'nin=Xanthos (Eşen Çayı)¹¹ verildiği de unutulmamalıdır. Tüm bu veriler ışığında; Zippaşla Dağ Ülkesi'ni Walma'nın kuzey-kuzeybatısına, Arzawa topraklarının doğusuna, Lukka topraklarının ise kuzey kesimine yerleştirmek gerektiği kanısındayız. Böylece Şiyanti Nehri, Arzawa ile sınır oluşturacak ve Hinduwa, Dalawa ve Pedaşsa rahatlıkla kontrol altına alınabilecekti. Böylece I./II. Tuthaliya'nın hem Hariyati Dağ Ülkesi'ni hem de Zippaşla Dağ Ülkesi'ni Madduwatta'ya vermek istediği ve Madduwatta'nın neden Zippaşla Dağ Ülkesi'ni tercih etmiş olabileceğini açıklamış olduk.

Üçüncü sorumuz olan, Madduwatta'nın neden Hitit ordularına tuzak kurduğu sorusu ise Alaşiya'ya saldırmak gibi bir planı olan Madduwatta'nın deniz gücüne ve tabiiki bir limana ihtiyacı olacağı şeklinde açıklanabilir. Dalawa ile Hinduwa'nın Lukka topraklarında bulundukları ve Dalawa=Tlos, Hinduwa=Candyba (Bryce, 2005: 41; bkz. Raimond, 2004: 118) eşleştirmeleri doğru ise –ki bu eşleştirmeler artık kabul görmüş durumdadır- Madduwatta'nın Hitit ordusunun Hinduwa'ya olan saldırısı sonrasında Dalawa Ülkesi'ne olayı haber verip onları koruyormuş gibi davranması, yapmış olduğu iyilik karşısında Lukka topraklarındaki limanları kullanma planlarından ileri geliyor olmalıdır.

İşte bu noktada daha önce bahsettiğimiz gibi Schachermeyr'in¹², Madduwatta'nın bir Lukkalı olduğu düşüncesinin tartışılması gerektiği kanısındayız. Madduwatta bir Lukkalı olmuş olsa idi, Dalawa'nın güvenini kazanmak için Hitit ordularından Dalawa halkını koruyormuş gibi yapmasına gerek kalmaz, böylece yoluna daha çabuk devam etmiş ve bu arada da Hinduwa şehrini feda etmemiş olurdu. Bu

¹¹ Mayer ve Garstang, Şiyanti Nehri'ni Xanthos ile eşitlemek istemektedir (Mayer-Garstang, 1923: 42). Ancak Garstang daha sonraları Gurney ile birlikte Şiyanti Nehri'ni Büyük Menderes'in bir kolu olan Banaz Çayı (Senarus) ile eşitlemek istemiştir. (Garstang-Gurney, 1959: 92, 92). Bunlar dışında Beyşehir ve Suğla Gölleri'ni birleştiren bir ırmak olabileceği de düşünülür (Bryce, 1974b: 110). Cornelius ise Dalaman Çayı ile eşitlemektedir (Cornelius, 1958a: 394-395). Macqueen Porsuk Çayı'nın yukarısına işaret eder (Macqueen, 1968: 177). Son olarak Ünal, Dinar-Işıkli arasında aranabileceği söylemiştir (Ünal, 2003: 16). Görülebileceği gibi Şiyanti Nehri'nin lokalizasyonu oldukça tartışmalıdır.

¹² Schachermeyr, 1986: 143; Schachermeyr'e göre: Madduwatta Lukkalı'dır. Çünkü metinden Alaşiya'ya saldırdığı anlaşılmaktadır. Alaşiya gibi bir adaya ise Lukka topraklarından saldırı düzenlenmiş olmalıdır.

durumda Parker'in önermiş olduğu gibi (Parker, 1996: 17 vdd.) Madduwatta yerel bir Arzawa Kralı olmalıdır.

Son olarak metinde dikkat çeken bir diğer nokta, Šiyanti Nehir Ülkesi'nin düşman ülke ile sınır teşkil ettiği ancak onun da Madduwatta'ya verilmesi konusudur. Bu nehir Eşen Çayı ile eşitlenmektedir (Kan-Dündar, 2005: 8). Çevresinde ise Dalawa=Tlos, Hinduwa=Candyba, Pinala=Pınara, Awarna=Xanthos, Patar=Patara¹³ gibi önemli Lukka kentlerinin yer aldığı bilinmektedir¹⁴. Ayrıca M.Ö. I. Binyıl'da Eşen Çayı'nın denize döküldüğü Patara'da çok önemli bir liman da bulunmaktaydı. Patara halkı gibi, Madduwatta'nın da bu limanı kullanacağı açıktır. Ayrıca "Alaşiya topraklarına daha önce de saldırıldı ama Hitit Kralı o zaman müdahalede bulunmamıştı" sözünden yola çıkarak Madduwatta'nın bu olayı kendisine emsal olarak aldığı da varsayılabılır.

1.1.3. CTH 142¹⁵.II.A (I./II. Tuthaliya'nın Analleri)

I./II. Tuthaliya'nın Analleri'nde batıya yapmış olduğu bir seferden bahsedilmektedir. Bu metinlere göre I./II. Tuthaliya, seferden dönerken kendisine karşı ayaklanan bir grup ülke ile mücadele etmek zorunda kalır. Ancak I./II. Tuthaliya, bir gece baskınında düşman ordusunu yener.

KUB 23.11 no'lu metinde, tartışmalı olan I./II. Tuthaliya'ya karşı ayaklanan 22 ülke içinde yer alan ve tabletin Öy. II 14. satırında geçmekte olan [...]uqqa Ülkesi'dir. Diğer okunulabilen yer adları ise sırasıyla şöyledir: Kišpuwa Ülkesi, Unaliya Ülkesi, Dura Ülkesi, Halluwa Ülkesi, Huwallušiya Ülkesi, Karakiša Ülkesi, Dunta Ülkesi, Adadura Ülkesi, Parišta Ülkesi, Waršiya Ülkesi, Kuruppiya Ülkesi, Luišša/Lušša

¹³ Bryce, 2005: 348; II. Binyıl: Awarna=Likçe: Arnn=I. Binyıl: Xanthos, II. Binyıl: Patar=Likçe: Pttara=I. Binyıl: Patara.

¹⁴ Yalburt yazıtı ile eşitlikleri neredeyse kesinleşen kent adları için detaylı açıklamalar 1.1.12. Yalburt Anıtı bölümünde verilecektir.

¹⁵ CTH 142.2.A: KUB 23.11.

Ülkesi, Alatra Ülkesi, Pahurina Dağ Ülkesi, Paşuhalta Ülkesi, Wiluşiya¹⁶ Ülkesi, Taruiša Ülkesi¹⁷.

“Aşšuwa Koalisyonu”nu oluşturan ülkelerin adlarının sıralandığından bahsedilen bu metinde, bir ifade yanlışlığını da düzeltmek isteriz. Aşšuwa birçok metinde karşımıza ülke determinatifi ile birlikte çıkmaktadır. Bu bağlamda yer adı Aşšuwa Ülkesi olarak değerlendirilmeli ve 22 ülkeyi bünyesinde topladığı düşünülerek bir koalisyon olarak değerlendirilmesinin yanlış olduğu vurgulanmalıdır (Alparslan, 2002: 24; Starke, 1997: 455). Yukarıda saymış olduğumuz yer adlarına ve seferin yapılmış olduğu bölgeye de dikkat edecek olursak Batı Anadolu’nun kuzey kesimlerine yoğunlaşmamız gerekmektedir.

Bazı bilim adamları önceleri bu tamamlamayı “Luqqa” şeklinde yapmışlarsa da (Heinhold-Krahmer, 1977: 257; Bryce, 1991: 4; Bryce, 1999: 136), Batı Anadolu’da yer aldığı bilinen Aşšuwa Ülkesi içerisinde, Klasik Lykia Bölgesi’nde olduğunu bilinen Lukka Ülkesi’nin yer almasını beklemek mümkün değildir. Bu durumda kırık alanı, Luqqa şeklinde değil, [Art]uqqa¹⁸ şeklinde tamamlamak daha uygun olacaktır (Garstang-Gurney, 1959: 106; Ünal, 2002: 137; Alparslan, 2002: 31).

1.1.4. EA 38 (Alasiya Kralı-Mizri Kralı)¹⁹

Nil’in doğu yakasında Kahire’den 300 km güneyde, Tell-El-Amarna’da bir rastlantı sonucu, 1800’lü yılların sonlarında bulunmuş olan bu tabletler, Akadca ile yazılmıştır.

7 am-mi-ni ahi-ia a-wa-ta an-ni-ta

8 a-na ia-ši ta-kab-bi šu-ú ahi-ia

¹⁶ Wiluşiya, Wiluša’nın eski formudur (Starke, 1997: 458).

¹⁷ Metin edisyonu için bkz. Carruba, 1977: 158 vdd; Alparslan, 2002: 23-34.

¹⁸ Artuqqa yer adı bu metin haricinde KUB 23.21 Öy. 18 ve 23. satırlarda Arzawa, Maša ve Hulluşiwanda ile bağlantılı olarak yer almaktadır. Ayrıca RGTC 6/2’ye göre olasılıkla KUB 6.50 II’ın 11. satırda “-duqqa” olarak görülmektedir.

¹⁹ Metnin transkripsiyonu için bkz. Knudtzon-Weber-Ebeling, 1915: 292 vd.; Mercer, 1939: 200-202. Metnin çevirisi için bkz. Bryce, 2003a: 62; bkz. Moran, 1987: 206-207.

9 1a-a i-te-šu a-y-ma-ma an-ni-ta la-a i-pu-uš
10 a-na-ku e-nu-ma amêlûtu ša ^{mātu}lu-uk-ki
11 ša-at-ta ša-ta-ma i-na mâti-ia al[a z]i-ih-ra
12 i-lî-gi...

“Kardeşim, neden bu konu hakkında beni suçluyorsun? Ben hiç bir şey yapmadım. Aksine (durumu) haber verdim. Alaşiya’da korsanlardan rahatsız. Lukkadan gelen bu adamlar kendi ülkemde yıldan yıla bir kent işgal ediyorlar...”

Görüldüğü gibi bu mektupta, Alaşiya Kralı, Lukkalılar tarafından gerçekleştirilen saldırılar hakkında Mizri (=Mısır) Firavunu’na yakınmaktadır.

El-Amarna tabletini gönderen kralın da alıcı olan firavunun da adının geçmemesi ve birbirlerine sadece “kardeşim” diye hitap etmeleri bu tabletin tarihlendirilmesi açısından ciddi bir sorun oluşturmaktadır. El-Amarna tabletlerinin yazılmış olduğu dönemde –ki bu aralık III. Amenotep’in son 3-4 yılından Tuthankamon’un ilk 10 yılına kadar olan bir dönemi kapsamaktadır- üç firavundan bahsetmek mümkündür. Bu firavunlar; III. Amenhotep/Amenophis, IV. Amenhotep=Amenophis=Akhenaton ve Tuthankamon’dur.

Ancak Lukka Ülkesi’nin Alaşiya Kralı’nın topraklarına saldırmasını sürekli hale getirmesinden, Hitit hâkimiyetinin etkili olmadığı döneme yoğunlaşmamız gerektiği kanısındayız. Aksi takdirde Hatti Kralı’nın bu duruma kayıtsız kalamayacağı ortadadır. Keza hatırlanacağı gibi, Madduwatta Metni’nde de I./II. Tuthaliya Madduwatta’nın Alaşiya’ya saldırı düzenlemesini engelleyememişti. Bu nedenledir ki bu tableti kimi araştırmacılar gibi IV. Amenhotep Dönemi’ne²⁰ değil de babası III. Amenhotep/Amenophis (M.Ö. 1390-1352) Dönemi’ne tarihlendirmenin daha mantıklı olacağı kanısındayız (Klengel, 1999: 393). Bu durumda metin kalibre

²⁰ Akşit, 1967: 74; des Courtils, 2003: 19; Çevik, 2002: 10; Bryce, 2005: 336. Ayrıca Mısır Firavunu IV. Amenhotep Dönemi’nde, Kıbrıs Kralı ile yazışmalar yapıldığı ve Mısır’ın bakır tedarikçisi konumunda olduğu da bilinmektedir. Mısır ise Kıbrıs’a (Alaşiya) gümüş göndermektedir (Cochavi-Rainey, 2003: 5).

edilmiş orta kronolojiye göre, büyük oranda II./III. Tuthaliya ve oğlu I. Arnuwanda'nın haimiyet yıllarında yazılmış olmalıdır.

Bu noktadan hareketle, Orta Hitit Devleti'nin son yıllarında Alaşiya ile Hitit toprakları arasındaki ilişkinin zayıf olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Hatta Madduwatta Metni'nde Madduwatta'nın söylediği gibi “*Alaşiya topraklarına daha önce de saldırıldı ama Hitit Kralı o zaman müdahalede bulunmamıştı*” sözü göz önüne alınırsa, bu süreç öncesinde dahi ilişkilerin iyi olmadığını gözlemlemek mümkündür. Bu iddiayı destekleyen bir diğer unsur ise bu mektubun Hitit Kralı'na değil de Mizri Firavunu'na yazılmış olmasıdır. Buradan, Madduwatta Metni'ne dek yani, I. Arnuwanda Dönemi'ne (M.Ö. 1400-1380) kadar olan süreçte Alaşiya'nın Hitit hâkimiyetinde olduğu ancak II./III. Tuthaliya Dönemi'nde Hitit hâkimiyetinden çıkmış olduğunu söylemek mümkündür.

1.1.5. CTH 376²¹ (Arinna'nın Güneş Tanrıçasına İlahiler ve Dualar)

KUB 24.3 (CTH 376.II.A)²²

Öy. II

45 ki-e-ma nam-ma ŠA KUR^{URU} HA-AT-TI-pát KUR.KUR^{HI.A-TIM} KUR^{URU}
Ga-aš-ga
46 na-at^{LÚ.MEŠ} SIPA.ŠAH Û^{LÚ.MEŠ} É-PIŠ KAT e-eš-šir
47 ʾUʾ KUR^{URU} A-ru-u-wa-an-na KUR^{URU} Ka-la-a-aš-ma KUR^{URU} Lu-uq-qa
48 KUR [ʾURU Pi-t]a-aš-ša na-aš-ta ke-e-ya KUR.KUR^{HI.A-TIM}
49 A-M[(A^{DUTU} UR)]^U A-ri-in-na a-ra-u-e-eš-ta nu ar-ga-mu-uš
50 ar-ha [pe-e-eš-š]ir nu EGIR-pa KUR^{URU} HA-AT-TI GUL-ha-an-ni-ya-u-wa-an
d[a-an-zi]

²¹ CTH 376: KBo 60.18; CTH 376.I.A: KUB 24.4+KUB 30.12; CTH 376.I.B: KBo 53.9-Dupl. KUB 24.3(+KBo 58.6(+KBo 58.7; CTH 376.II.A: KBo 51.18b+ KBo 51.18a+ KUB 24.3+ KUB 31.144; CTH 376.II.B: KUB 30.13(+ KBo 12.132(+VBoT 121; CTH 376.II.D: KUB 36.80; CTH 376.II.E: KUB 36.81; CTH 376.II.F: KBo 7.63; CTH 376.II.G: KBo 52.16-Dupl. KUB 24.3+Bo 4328; CTH 376.II.H: KBo 46.5; CTH 376.II.I: KBo 53.13; CTH 376.II.J: 369/v; CTH 376.II.K: KBo 57.20-Dupl. KUB 24.3.

²² Metnin edisyonu için bkz. Gurney, 1957: 1-163. Lebrun, 1980: 155-171. Çevirisi için bkz. Ünal, 1991b: 803-808, Singer, 2002: 49-54; Raimond, 2004: 111.

45 Ancak bundan sonra ise, Hatti Ülkesi'nin ülkeleri (olan) Kaška Ülkesi,
46 onlar domuz çobanı ve dokumacıları
47 ʿveʿ Aruwanna Ülkesi, Kalašma Ülkesi²³, Lukka Ülkesi (ve)
48 [Pit]ašša Ülkesi. Sonra bu ülkeler (kendilerini)
49 Arinna'nın [(Güneş Tanrıçası)]'ndan özgür kıldılar ve vergileri
50 ödemeyi [reddetti]ler. Ve tekrar Hatti Ülkesi (ile) saldırmaya b[aşladılar].

Bu metnin paralel metinleri olan KUB 24.4 (CTH 376.I.A) , KBo 53.13 (CTH 376.II.I) ve 369/v (CTH 376.II.J) no'lu metinlerin tekrar çevirilerini vermeye gerek olmadığı kanısındayız²⁴. Görülebileceği gibi 369/v no'lu tablet oldukça kırık olmasına karşın KUB 24.3 ile içerik olarak aynı oldukları anlaşılmaktadır. 369/v no'lu tabletteki kırık kısımlar bu sayede tanımlanabilmektedir. Çok fazla kırık olması nedeniyle ve içerikte bir değişiklik bulunmaması dolayısıyla tercümesini vermeye gerek duymuyoruz.

Bu dua metni, II. Murşili Dönemi'ne tarihlenmektedir. Metinde genel olarak iki konudan şikâyet edildiği görülür birincisi vebanın korkunç etkileri ikincisi ise çeşitli ülkelerin düşmanlıklarıdır.

Metinde konumuz açısından önem teşkil eden kısımlar, Lukka adının “Lukka Ülkesi” olarak geçmesi, II. Murşili Dönemi'nde Lukka Ülkesi'nin Hatti Ülkesi'ne düşman olduğunu göstermesi ve tablette isimlerinin ard arda geçiyor olmasından kaynaklı olarak, Lukka Ülkesi'nin, Kalašma ve Pedašša Ülkeleri ile yakın olma ihtimalidir. Ayrıca “Hatti Ülkesi'nin Ülkeleri” denilerek sayılmaya başlamalarından da en azından daha önceki krallık döneminde (II. Arnuwanda ya da I. Šuppiluliuma) bu

²³ Aruwanna ve Kalašma Ülkeleri Kızılırmak Nehri'nin batısına yerleştirilmektedirler. bkz. Gurney, 1940: 102.

²⁴ İlgili yerlerin transkripsiyonları şöyledir:

KUB 24.4 Öy.I

27 [(Ú KUR^{URU} A-ru-u-wa-an-na KUR^{URU} K)]a-la-a-aš-ma KUR^{URU} Lu-uq-qa-a
KUR^{URU} Pi-i-t[(a-aš-ša)]

KBo 53.13 Ay.III

2' [(KUR^{URU} Ka-la-aš-ma KUR^{URU} Lu-uk-ka₄ KUR) U^{RU} Pi-i-ta-aš-ša

369/v Öy.

3 [] KUR^{URU} Lu-uq-qa-a

toprakların Hatti Ülkesi'nin egemenliği altında oldukları ve vergi ödedikleri sonucu çıkarılabilir. II. Muršili, bu duanın devamında Halep ve Babil'i bir aslan gibi parçaladığından bahsederek, geçmiş günlerin görkemini anar ve bugünü için yakınır (Singer, 2002: 49).

Bunlara ek olarak, II. Muršili'nin tahta geçmesinin ardından Arzawa Ülkesi Kralı Uhhaziti, Ahhiyawa Kralı'yla işbirliğine girerek Millawanda'yı ele geçiririr (Ünal, 2003: 26, 27). II. Muršili, Arzawa Kralı'nın Attarimma, Huwaršanašša ve Šuruta Ülkelerinden²⁵ kendisine sığınmış olan NAM.RA'ları Hatti Ülkesi'ne vermeyi reddetmesini sebep göstererek üçüncü yılında, iki yıl sürecek olan Batı Anadolu'ya özellikle de Arzawa üzerine sefer başlatır (Bryce, 1974b: 103)²⁶.

1.1.6. CTH 76²⁷ (Alakšandu Antlaşması)

Hattuša arşivinde altı nüsha olarak bulunmuş olan ve II. Muwatalli ile Wiluša Kralı Alakšandu arasında yapılmış bu antlaşma tabletinin ilgili kısmının transkripsiyon ve çevirisi şu şekildedir:

KUB 21.1 (CTH 76.A)²⁸

Öy. III

4 [(i-ya-an e-eš)]-du ma-a-an ^DUTU^{ŠI} a-pí-ma KUR-e-a[(z)]

5 [(na-aš-šu ^{URU}K)]ar-ki-ša-az ^{URU}Lu-uk-ka-a-az na-aš-[(ma
^{URU}Wa-ar-ši-ya-al-la-z)a]

6 [(la-ah-hi-ya-m)]i nu-mu zi-ik-ka QA-DU ZAB^{MEŠ} ANŠU.KUR[(.RA^{MEŠ})]

²⁵ Adı geçen bu kentlerin, Lukka Ülkeleri içerisinde yer aldıkları düşünülmektedir. Ayrıca bkz. Ay, 2010: 4.

²⁶ Mellaart bu olayın tarihi için M.Ö. 1333-1332'yi önermektedir (Mellaart, 1974: 506). (Detaylı bilgi için bkz. 3. Walma Bölümü).

²⁷ CTH 76: KBo 50.47; KBo 50.48 Dupl. KUB 21.1+KBo 19.73a; CTH 76.A: KBo 19.73a+KBo 50.124+ KBo 19.73a+ KBo 50.41+ KBo 50.212+ FHL 57+ KUB 21.1+ KUB 19.6+ 1332/u; CTH 76.B: KBo 19.74+ KUB 21.5; ; CTH 76.C: KBo 12.36+KBo 45.272+KUB 21.4; KUB 21.2+ KUB 48.95; CTH 76.D: KUB 21.3; CTH 76.E: HT 8; CTH 76.F: KBo 13.205.

²⁸ Metnin edisyon çalışması için bkz. Friedrich, 1930. Tartışma ve yorumlar için bkz. Otten, 1957: 26-30; Heinhold-Krahmer, 1977: 91; Güterbock, 1986: 33-44; Klengel, 1999: 34, 42, 107, 146, 177, 203. Çeviri için bkz. Beckman, 1996: 82-88; Raimond, 2004: 112; Savaş, 2007: 670; Karauguz, 2002: 144; Özcan, 2007: 63.

7 [(kat-ta-an la-ah-h)]i-ya-ši na-aš-ma ma-a-an *BE-LU* [(ku-in-ki ki-e-iz)]
8 [(KUR-az)] la-ah-hi-ya-u-wa-an-zi u-i-ya-mi nu a-p[(i-e-da-ni-ya)]
9 [(kat-ta-an la-ah)]-hi-eš-ki-ši...

4 yapılmış olsun: eğer ben Güneşim adı geçen ülkelerden
5 Karkışa şehrinden, Lukka şehrinden, Waršiyalla²⁹ şehrinden
6 savaşa çıkarsam sen piyade ve arabalı savaşçılarınla beraber benimle
7 savaşa çıkmalısın. Eğer ben savaşmak için (bir) efendiyi
8 bu ülkelerde³⁰ savaşa gönderirsem sen de onunla
9 savaşa çıkmalısın...

Alakşandu Antlaşması'nın diğer nüshalarında da doğal olarak konu akışı değişmemektedir³¹. Bu nedenle tüm bu metinlerin (KUB 50.41, KUB 21.5, KUB 21.4+KBo 12.36) transkripsiyon ve çevirilerini ard arda sıralamak, konumuza artı bir katkı sağlamayacaktır. Metne bakıldığında, açıkça görülen Lukka şehri, Karkışa ve Waršiyalla şehrinin Hatti Ülkesi'nin düşmanları olduğudur. Olası bir seferde Hatti Kralı tarafından, Wiluša Kralı'nın desteği beklenmektedir.

1.1.7. Kadeş Savaşını Konu Alan Yazıtlar

II. Muwatalli Dönem'inde Lukka Ülkesi'nin, Karkışa Ülkesi'nin ve Waršiyalla Ülkesi'nin Hatti Ülkesi'ne düşman olduğunu öğrenmemize karşın, yine aynı dönemde gerçekleşmiş olan ve II. Ramses ile yapılan Kadeş Savaşı'na (M.Ö. 1274) Hatti ordularının yanında katıldığı görülen halklar arasında Lukka Ülkesi'nin,

²⁹ Waršiyalla için bkz. del Monte-Tischler, 1978: 475. Şimdiye dek adını sadece bu metinde görmüş olduğumuz bu kenti E. Forrer Karaman'ın güneydoğusuna yerleştirmektedir. Bkz. Forrer, 1926: 77 vd.

³⁰ Beckman, 1996: 118; C Metninde, "buradan, Lukka Ülkesi'nden" şeklinde geçmektedir.

³¹ İlgili metinlerin Lukka ile ilgili olan bölümlerinin transkripsiyonları şöyledir:

KUB 50.41 Ay. III

5 [(n)]a-aš-šu^{URU} Kar-ki-ša-az^{URU} Lu-uk-ka⁴ (IZ)-a-az na-aš-[(ma^{URU} [Wa]-ar-ši-ya-al-la-az)]

KUB 21.5 Ay. III

20^{URU} Ma-a-š[a-a]z^{URU} Lu-u[q-qa-a]z [n]a-[aš-m]a^{URU} [Wa]-ar-ši-ya-al-la-az la-ah-hi-ya-mi

KUB 21.4+KBo 12.36

25 na-aš-šu^{URU} Kar-ki-ša-az^{URU} Ma-a-ša-za^{URU} Lu-uq-qa-za.

Karkışa Ülkesi'nin ve Warşiyalla Ülkesi'nin adlarının da yer aldığı görülür³². Bu kez Lukka adı yazıtta (Rw-k') şeklinde geçmektedir (Barnett, 1969: 4; Akşit, 1967: 78). Kadeş Savaşı, Mısır'da beş ayrı tapınakta anlatılmıştır. Bu tapınaklar, Karnak, Luxor, Abidos, Abu-Simbel ve Krallar Vadisi yakınlarındaki Ramses Tapınağı'dır. Ayrıca bu savaşa Hitit ordularının yanında katılan vasal devletlerden başka birçok paralı askerin de katıldığı bilinmektedir (Bryce, 2005: 234, 235). II. Muwatalli Dönemi'nde Hatti Ülkesi'ne düşman olduğunu bildiğimiz Lukka, Karkışa ve Maşa Ülkeleri'nin Kadeş Savaşı'na bu nedenle paralı asker statüsünde katıldıkları düşünülebilir³³.

1.1.8. CTH 181³⁴ (Tawagalawa Mektubu)

Tawagalawa Mektubu, adı geçmeyen bir Hitit Kralı tarafından adı geçmeyen bir Ahhiyawa Kralı'na yazılan mektubun 3. tabletini oluşturur. Hitit Kralı Ahhiyawa Kralı'na "Kardeşim" diye hitap etmektedir (Alparslan, 2000: 17). Buradan Hitit Kralı'nın Ahhiyawa Kralı'nı kendisine eşit gördüğünü anlamaktayız.

KUB 14.3³⁵

§ 1

- 1 [nam-ma]-aš pa-it nu ^{URU}At-ta-ri-im-ma-a[n] ar-ha
- 2 [har-g]a-nu-ut na-an ar-ha wa-ar-nu-ut *IŠ-TU* BÀD É^{MES} LUGAL
- 3 [nu] A-NA ^ITa-wa-ga-la-wa LÚ^{MES} ^{URU}Lu-uq-qa-a G[IM]-an ZI-ni
- 4 [a]r-nu-e-ir na-aš ki-e-da-aš KUR-e-aš ú-it ú-uq-qa QA-TAM-MA
- 5 ZI-ni ar-nu-e-ir nu! ki-e-da-aš KUR-e-aš GAM ú-wa-nu-un
- 6 nu GIM-an I-NA ^{URU}Šal-la-pa ar-hu-un nu-m[u U]N?-an IGI-an-da
- 7 u-i-ya-at...

³² Bryce, 2005: 235; Kadeş Yazıtı P 40-53. Bkz: Beal, 1995: 549; Akşit, 1967: 78; Courtis, 2003: 19.

³³ Bryce, 1979a: 63; Singer, 1983: 206.

³⁴ CTH 181: KUB 14.3.

³⁵ Metnin transkripsiyon ve çevirisi için bkz. Sommer, 1932: 2-4; Hoffner, 2009: 302-303; Garstang-Gurney, 1959: 111-114; Miller, 2006: 242-243; Miller, 2010: 159-162; Gander, 2010: 99-104. Tartışma ve yorumlar için bkz. Macqueen, 1968; Klengel, 1973: 218-222. Bryce, 1979b: 91-96.

1 Sonra o (Piyamaradu) gitti. Ve Attarimma kentini
2 yok etti. Ve onu saray duvarlarına kadar yaktı.
3 ve Lukka'lı adamlar Tawagalawa'nın nasıl
4 aklını çeldilerse ve o bu ülkelere geldiyse, benim aynı şekilde
5 aklımı çeldiler. Bu ülkelere indim.
6 ve Šallapa'ya ulaştığımda bana birini
7 gönderdi...

Bu mektupta Lukka adı, görüldüğü gibi yalnızca 3. satırda ve bir kez “Lukka’lı adamlar”³⁶ olarak geçer. Bu nedenle tabletin tamamının çevirisini vermek yerine, konumuz açısından önemli yerler dışındaki alanları özetlemek yeterli olacaktır. Tawagalawa Mektubu’nun tarihlendirilmesi sırasında bilim adamlarının çeşitli gruplara ayırdıkları görülür. Tawagalawa Mektubu’nu II. Muwatalli Dönemi’ne (M.Ö. 1295-1272) tarihlendirenler; Ünal (Ünal, 1991a: 33; Ünal, 2003: 41), Gurney (Gurney, 2002: 140) ve Heinhold-Krahmer (Heinhold-Krahmer, 1977: 175), III. Hattuşili Dönemi’ne (M.Ö. 1267-1237) tarihlendirenler; Güterbock (Güterbock, 1983: 135), Singer (Singer, 1983: 209), Hoffner ve Popko (Popko, 1984), II. Murşili Dönemi’ne (M.Ö. 1321-1295) tarihlemek isteyenler ise; Macqueen (Macqueen, 1968: 180 dipnot 104) ve Mellaart’dır (Mellaart, 1974: 507). Sonuç olarak, yapılan paleografik ve orthografik araştırmalar sayesinde, III. Hattuşili Dönemi ağırlık kazanmıştır. Lukka adı her ne kadar III. Hattuşili Dönemi’nde “Lukka Ülkeleri” şeklinde geçiyor olsa da burada kullanılan “Lukka adamları” tanımı da Lukka Ülkelerindeki gibi birden fazla yöneticiyi/kralı gösteriyor olmalıdır.

³⁶ Lukka Ülkesini bu metinde “Lukka adamları” şeklinde görmemiz, ufak beyliklerin başındaki sorumlu kişileri ya da kentin yaşlı heyetini akla getirmektedir.

Tablet, adı geçmeyen bir düşmanın³⁷ Attarimma³⁸ kentini yıkması üzerine, Lukkalı adamların Ahhiyawa Kralı'nın kardeşi Tawagalawa'yı (Güterbock, 1990: 211 vd.) yardıma çağırılmaları ile başlar. Sonra Hitit Kralı da yardıma çağırılır ve Hitit Kralı Šallapa'ya³⁹ ulaştığında incelemeler sonucu Piyamaradu olduğu düşünülen kişiden haber alır “*beni vasallığına al ve bana tuhkantiyi gönder, o beni güneşime götürür*” der. Ancak Hitit Kralı ona tuhkantiyi değil *TARTENU*'yu gönderir. Fakat Piyamaradu, *TARTENU*'yu kabul etmez⁴⁰.

Tabletin içeriğine devam etmeden önce önemli olan noktalara dikkat etmemiz gerekmektedir. Lukkalı adamlar neden hem Ahhiyawa Kralı'nın kardeşi Tawagalawa'ya, hem de Hatti Ülkesi'ne yardım isteğinde bulunmak için haber göndermiştir?⁴¹ Bu noktada; Attarimma kenti, kentin yıkılmasından bu denli endişe duyan ve iki ülkeyi birden yardıma çağırın Lukka Ülkesi'nin sınır bölgesinde ya da Lukka topraklarının içinde yer almalıdır. Tawagalawa, Ahhiyawa Ülkesi Kralı'nın kardeşi olduğundan ve Lukka Ülkesi'ne daha yakın bir konumda olmasından dolayı ilk olarak Tawagalawa'nın yardıma çağırıldığı fakat her nedense onun yardım etmemesi ihtimali göz önüne alınarak, Hatti Ülkesi Kralı'nın da yardıma çağırıldığı düşünülebilir. Bu öngörü bir bakıma doğru çıkmış olmalıdır ki Hatti Ülkesi Kralı

³⁷ Sommer, 1932: 2; Bu düşmanın adını Gulla olarak tamamlar. Ancak Heinhold-Krahmer bu düşmanın, metnin ilerleyen satırlarında da adı geçen Piyamaradu olduğunu düşünmektedir ki artık hemen hemen tüm bilim insanları bunu kabul etmiştir. Bkz. Heinhold-Krahmer, 1986: 59; Alparslan, 2000: 18.

³⁸ Bryce, 1992: 126; Lukka topraklarının içinde yer alması gerektiğini söyler. Hawkins, 1998: 26; Telmessos ile eşitlemektedir. Attarimma kenti başlığı altında detaylı incelemesi yapılacaktır. Bkz. Bölüm 1.2.1.

³⁹ Šallapa adı ilk kez Telipinu metninde geçer (Mellaart, 1993: 416; Bülbül, 2006: 48). Ayrıca, II. Murşili Arzawa'ya sefere gittiğinde de Šallapa, Aura, Walma, Aštarpā Nehri=B. Menderes, Arzawa Ülkesi ve Apaša yolunu izler. Böylece Šallapa'nın batıya yapılan seferlerde kavşak vazifesi gören bir nokta olduğu anlaşılmaktadır (Savaş, 2007: 673). Carruba, Šallapa'yı, Salbakos (Baba) Dağı'nın (2308 m) doğusuna yerleştirmek istemektedir (Carruba, 1996: 28).

⁴⁰ Tuhkanti= Kral ailesine dâhil bir soylu, *TARTENU* için ise başkumandan tanımını yapmıştır (Friedrich, 1975-1984: 226). Ancak yapılan araştırmalar ve ortaya çıkan yeni bilgiler ışığında her iki kelimenin de hemen hemen aynı anlama geldiği, dolayısıyla ayrı anlamlarda kullanılamayacağı görüşü yerleşmiştir. Bkz. Parker, 1999: 67; Alparslan, 2000: 18; Miller, 2006: 242 dipnot 25; Ünal, 2007: 730 ve Heinbold-Krahmer, 1991/1992: 143, 144 dipnot 59. Ayrıca Tischler, *TARTENU* için komutan yardımcısı tanımını yapmaktadır (Tischler, 2001: 294). Ancak her ne kadar iki kelimenin çok farklı anlamlara gelmeyeceği düşünüyor olsa da ikisinin birebir aynı olmadığı Piyamaradu'nun verdiği tepkiden belli olmaktadır.

⁴¹ Bryce bu sorunu Lukka'da yaşayan Hitit Kralı'na sadık olanlar ve olmayanların hareketleri olarak açıklamayı uygun görmektedir (Bryce, 2005: 290). Böylece Lukka topraklarında iki grup ya da iki devletçikten bahsetmenin mümkün olabileceğini ifade eder.

Šallapa'ya gelmiş olmasına karşın Tawagalawa'nın müdahalelerinden bahsedilmemektedir. Bu da Tawagalawa'nın Piyamaradu'ya destek çıktığı ya da en azından onu görmemezlikten geldiğini düşündürmektedir.

Bizim burada şimdiye dek öne sürdüğümüz bu varsayımlar belki de gerçekleşmiş ve Tawagalawa'nın yardıma gelmeyeceğinin bildirilmesinin ardından Hatti Kralı yardıma çağırılmıştı. Konuyu böyle ifade ediyor olmamızın nedeni daha öncede bahsedildiği gibi, mektubun ilk iki tabletinin kayıp olması ve dolayısıyla da bazı konular hakkında bilgi edinme şansımızın olmamasıdır. Bu sebeple olayın gidişatı, nedenleri ve sonuçları hakkında eldeki verileri değerlendirerek varsayımlara gitmek, olayları kavramak açısından yapıcı olmaktadır.

Metnin devamında, Hitit Kralı'nın ilerlemeyi sürdürdüğü ve Waliwanda kentine geldiği anlaşılmaktadır. Hitit Kralı, Waliwanda⁴² kentine geldiğinde Piyamaradu'ya şöyle yazar:

§2

- 16 GIM-an-ma I-NA^{URU} Wa-li-wa-an-da ar-hu-un nu-uš-ši AŠ-PUR
17 ma-a-an-wa am-me-el EN^{UT-TA} ša-an-hi-「eš」-ki-ši nu-wa 「ka」-a-ša
18 I-NA^{URU} I-ya-la-an-da ku-it ú-wa-mi nu-wa-kán ŠA^U「I-y」a-la-an-da
19 「tu」-e-el UN-an li-e ku-in-ki ú-e-mi-ya-mi [zi-i]q-qa-wa-za-kán
20 EGIR-pa an-da li-e ku-in-「ki」 tar-na-at-ti ta-pa-r「i-ya-wa」-「mu」[?]-za-kán
21 li-e an-da ki-iš-ta-ti am-me-el-wa İR^{MEŠ} [ú-ki-la EGI]R[?]-「an」[?]
22 ša-an-ah-mi GIM-「an」-ma I-NA^{URU} I-ya-la-an-d「a ar-hu-un」
23 nu-mu^{LÚ} KUR III AŠ-RA za-ah-hi-ya ti-ya-at nu-「x x x」[?] ku-it AŠ-R「A」[?]
24 ar-pu-u-wa-an nu-kán GİR-it ša-ra-a pa-a-u-u「n nu a-pí-ya」
25^{LÚ} KUR hu-ul-li-ya-nu-un nu-kán UN^{MEŠ}-tar a-pí-y「a」[?] AŠ-BAT
26^I La-hur-zi-ma-mu a-pí-el ŠEŠ-ŠU še-na-ah-ha 「pí-ra-an pa-it」
27 nu ŠEŠ-YA pu-nu-uš-pít ma-a-an Ú-UL kiš-an^I L「a-hur-zi-iš-ma」[?]-kán[?]

⁴² Hoffner, 2009: 390. Gurney Karia bölgesindeki Alabanda ile eşitler. Freu ise Isauria Bölgesi'nde yer alması gerektiğini söylemektedir (Freu, 1980: 245, 246, 266). Isauria, Konya Bölgesi ile eşitlenir.

28 za-ah-hi-ya an-da *Ú-UL* e-eš-ta am-mu-uq-qa-^ʀan^ʀ [A-NA ŠÀ^{BI}]
29 KUR ^{URU}I-ya-la-an-da *Ú-UL AK-ŠU-UD* a-pí-i[z?]-za-aš pa-it]⁴³
30 ša-ku-wa-aš-ša-ri INIM ^{URU}I-ya-la-an-da *Ú-U[L-wa nam-ma]*
31 I-NA ^{URU}I-ya-la-an-da pa-a-i-mi

§4

35 GIM-an-ma KUR ^{URU}I-ya-la-an-da ar-ha [har-ga-nu-un]
36 nu KUR^{TUM} ku-it hu-u-ma-an ar-ha har-g[a-nu-un a-pí-ya-ma]
37 ^{URU}At-ri-ya-an I^{EN} HAL-SU A-NA ^{URU}?[Mi-el-la-wa-an-da(?)]
38 ha-an-da-aš da-li-ya-nu-un nu-kán EG[IR?-pa I-NA ^{URU}I-ya-la-an-da]
39 ša-ra-a ú-wa-nu-un nu ŠA ^{URU}I-ya[-la-an-da še-ir ku-it-ma-an]
40 e-šu-an nu-kán KUR^{TUM} hu-u-ma-a[n ku-wa-pí ar-ha]
41 : ha-aš-pa-ha A-NA NAM.RA[^{MEŠ}-wa EGIR-an-da pa-a-u-un]

16 Ben Waliwanda şehrine vardığım zaman ona yazdım:
17 “eğer benim beyliğimi istiyorsan bak
18 İyalanda⁴⁴ kentine geleceğimden dolayı, İyalanda kenti içinde
19 senin hiçbir adamını bulmayayım. Se[n]
20 geride hiç kimseyi bırakma, yönetim ala[nım]
21 içinde de olma. Benim kölelerim ile [ben bizzat]
22 ilgilenirim!” İyalanda kentine [ulaştığımda] ise
23 düşman 3 yerden bana saldırdı⁴⁵. Bu yerler
24 engebeli(dir). Ben yaya (olarak) yukarı yürüdüm ve
25 orada düşmanı bozguna uğrattım ve halkı oradan aldım⁴⁶
26 Onun erkek kardeşi Lahurzi ise hızla benim önümden kaçtı.
27 Şimdi sor bakalım benim kardeşim, bu öyle değil miydi? Lahurzi⁴⁷

⁴³ Hoffner, 29. satırın başını “KUR ^{URU}I-ya-la-an-da” olarak okurken, Gander “ŠA^ʀ ^{URU}I-ya-la-an-da” olarak okumaktadır. Metnin önceki, satırlarında “^{URU}I-ya-la-an-da” okuyuşunu görmüş olmamıza karşın metnin devamında “KUR ^{URU}I-ya-la-an-da” formunda tekrar görmemize dayanarak Hoffner’in okuma önerisini kullanmayı tercih ediyoruz (Hoffner, 2009: 303; Gander, 2010: 98).

⁴⁴ İyalanda, Alinda antik kenti ile eşitlemek istemektedir (Garstang, 1943: 42; Garstang-Gurney, 1959: 78; Hawkins, 1998: 26).

⁴⁵ Üç yerden bana saldırdı, kelimesi kelimesine: savaşa durdu.

⁴⁶ Oradan aldım kelimesi kelimesine: oradan ayırdım.

⁴⁷ Lahurzi, Piyamaradu’nun kardeşidir (Alparslan, 2000: 24).

28 savaşta yoktu ve ben ona
29 İyalanda Ülkesi'nde rastlamadım, o oradan ayrılmıştı⁴⁸.
30 İyalanda şehrinin sadık sözü doğrultusunda:
31 “İyalanda şehrine bundan sonra gitmeyeceğim.”

§ 4

35 İyalanda Ülkesi'ni mahvettiğimde
36 tüm ülkeyi mahvettiğimden dolayı orada da
37 Atriya şehrini tek kale olarak bıraktım
38 Millawanda'nın isteği doğrultusunda. Ve İyalanda'ya tekrar yukarı çıktım⁴⁹.
39 Ben yukarıda İyalanda'da kaldığım sürece,
40 ve ben bütün ülkeyi yok ettiğimde
41 NAM.RA'ların arkasından gitmedim.

Buradan Millawanda'nın İyalanda'nın kuzeyinde olduğu, Hitit Kralı'nın üç yerden birden saldırıya uğramasından dolayı ise deniz kenarında yer aldığı tespit edilebilmektedir. Ayrıca Millawanda=Miletos'da⁵⁰ gördüğümüz ses benzerliği bizim önermekte olduğumuz İyalanda=Iasos⁵¹ eşleşmesinde de rahatlıkla görülebilmektedir. Ayrıca Waliwanda'dan (=Alabanda) İyalanda'ya geçilmiş olması coğrafi açıdan da uygunluk göstermektedir. Antik Iasos kentinin alt tabakalarında M.Ö. II. Binyıl mimarisinin de varlığı sebebiyle İyalanda'nın lokalizasyonunun buraya yapılması mantıklı görünmektedir⁵².

Daha sonra Hitit Kralı Millawanda'daki Piyamaradu'ya yazar ve Piyamaradu'nun sürekli Hatti topraklarına saldırmasından dolayı şikâyet eder. Hitit Kralı Millawanda'ya gelmeden önce ise Piyamaradu gemi ile kaçır (Bryce, 2005: 291; Collins, 2008: 64). Bu bilgi, daha önce ses benzerliği açısından yapılmış olan

⁴⁸ Oradan ayrılmıştı, kelimesi kelimesine: oradan gitti.

⁴⁹ Tekrar yukarı çıktım, kelimesi kelimesine: tekrar yukarı geldim.

⁵⁰ Milawanda, ya da Milawata, antik dönemdeki Miletos kenti ile eşitlenmektedir (RGTC 6: 268, RGTC 6/2: 104, bu konu ile ilgili kaynaklar oldukça fazla sayıdadır. Son zamanlarda yapılan coğrafi çalışmalar ve kaynakları için bkz. Starke, 1997).

⁵¹ Milasa, 28 km. uzaklıktaki Kırıkkışlacık köyü içerisindeki Mandalya Körfezi'nde yer almaktadır.

⁵² İyalanda=Iasos eşitlemesi üzerine detaylı çalışmalar için bkz. 1.2.6. İyalanda.

Millawanda=Miletos⁵³ eşitlemesini kanıtlar niteliktedir. Hitit Kralı vazgeçmeyerek Atpa'dan⁵⁴ Piyamaradu'yu istemekte can güvenliğini garanti ettiğini söylemekte, hatta Piyamaradu'yu vermesi halinde ona destek olacağına söz vermektedir. Ancak tüm bunlara rağmen Atpa bunu reddeder.

Tawagalawa Mektubu'nun işlenen kısımlarını kısaca toparlayarak önemini vurgulamak gerekmektedir:

1- Bu mektup sayesinde Attarimma, Millawanda, İyalanda, Waliwanda ve Šallapa gibi yer adlarının lokalizasyon çalışmalarına ışık tutulmaktadır.

2- Lukka topraklarının hâkimiyet sahası hakkında bilgiler vermekte olan mektup, Lukka Ülkesi içinde yer alması muhtemel kentler hakkında bilgiler sunmaktadır.

3- Mektup, oldukça karmaşık ve bir o kadar da eksik bilgi içermesine karşın Hitit, Ahhiyawa, Lukka arasındaki siyasal durum üzerine yorum yapma fırsatı yaratmaktadır.

1.1.9. CTH 82⁵⁵ (III. Hattuşili'nin Analleri)

III. Hattuşili'nin Analleri ne yazık ki fragmanlar halindedir. Ancak bu durum Lukka'nın coğrafi konumu hakkında bilgi edinmemizi engellememektedir.

KUB 21.6a⁵⁶

Öy. II

1 [x x x x x N]A[?]-R[A[?]-RI[?]]

2 [x x x-w]a[?]-a-aš ku-r[u-ri-ya-ah-ta]

⁵³ Kinal, 1953b: 15; Otten, 1961: 112; Starke, 2001: 38; Latacz, 2001: 55; Niemeier, 2002: 522; Bryce, 2005: 58.

⁵⁴ Millawanda'nın yöneticisi.

⁵⁵ CTH 82: KUB 21.6a(+)KUB 31.19(+)KUB 21.6.

⁵⁶ Metnin edisyonu için bkz. Cornelius, 1958a: 373-398; Cornelius, 1963: 233-245; Gurney, 1997: 128-130. Metnin transkripsiyon ve çevirisi için bkz.; Gurney, 1997: 128-130; Raimond, 2004: 113; Savaş, 2007: 671; Gander, 2010: 40-45.

- 3 [x x x x]x KUR^{URU}Ha-wa-li-ya-aş [
- 4 [KUR^{URU}Na-t]a-aş KUR^{URU}Par-ha-a KUR^{URU}Har-ha[ş-şu-wa-an-ta]
- 5 [KUR^{URU}x-ş]i-da-wa-an-ta KUR^{URU}U-ti-ih/im[]
- 6 [KUR. KUR^{MEŞ} URU^{URU}Lu-u]q-qa-ya hu-u-ma-an-ta[]
- 7 [ku-ru-ri-ya]-ah-hi-ir...

Ay.

- 3 nu KUR. KUR^{MEŞ} URU^{URU}Lu-uq-qa-a[
- 4 KUR. KUR^{MEŞ} URU^{URU}Lu-uq-qa-ma x[

- 5 KUR^{URU}Wa-al-ma KUR^{URU}Wa-at-t[a KUR
- 6 KUR^{URU}Na-hi-ta KUR^{URU}Şal-lu-şa KU[R^{URU}
- 7 KUR^{URU}Sa-an-ha-ta KUR^{URU}Şu-ri-i[m-ma KUR
- 8 KUR^{URU}Wa-al-wa-ra KUR^{URU}Ha-wa-li KU[R
- 9 KUR^{URU}I-na-ra-aş-şa-ra^{GIŞ}TUKUL-iş-şi pa-r[a-a tar-na-an-ta-at
- 10 KUR^{URU}Ku-wa-la-pa-aş-şa a-ar-aş-ki-i[t nu ki-e KUR.KUR^{MEŞ}]
- 11 hu-u-ma-an-ta har-ga-nu-ut...

Öy.

- 1 [x x x x x de]stek ku[vvetler]
- 2 [x-x-x-w]a[?] düşm[an oldu].
- 3 [x x x x]x Hawaliya Ülkesi⁵⁷ [
- 4 [Nat]a [Ülkesi], Parha Ülkesi⁵⁸, Harha[şşuwanta] Ülkesi
- 5 [x-ş]i-da-wa-an-ta [Ülkesi] Utihm[] Ülkesi
- 6 ve bütün [Lu]kka [Ülkelerinin]
- 7 [düşman kesil]diler...

⁵⁷ Hawaliya Ülkesi adı, IV. Tuthaliya'nın Şahurunuwa'ya verdiği arazi belgesinde de geçmektedir. Ancak bu kez Şananta ve Hatina kentleri ile birlikte geçtiği gözlemlenir (Raimond, 2004: 113). Lokalizasyon denemeleri Karaman'ın güneyinde yoğunlaşmaktadır (Bülbül, 2006: 43). Ayrıca bkz. RGTC 6: 105.

⁵⁸ Parha=Perge ile eşitlenmektedir. Bu tüm bilim adamlarınca kabul görmüş bir eşleştirmedir. Perge antik kenti, Antalya'nın 18 km doğusunda, Aksu ilçesinde yer almaktadır.

Ay.

3 ve Lukka Ülkeleri[

4 Lukka Ülkeleri ise [

5 Walma Ülkesi, Watta[-⁵⁹ -Ülkesi, Ülkesi]

6 Nahita⁶⁰ Ülkesi, Šalluša⁶¹ Ülkesi, [Ülk]esi [

7 Šanhata⁶² Ülkesi, Šuri[imma Ülkesi Ülkesi,

8 Walwara⁶³ Ülkesi, Hawaliya Ülkesi [Ül]kesi [

9 Inaššara⁶⁴ Ülkesi silahı bıraktı.

10 O Kuwalapašša⁶⁵ Ülkesi'ne gelmeye devam etti ve bu ülkelerin [

11 hepsini mahvetti...

Bu metinden anlaşıldığına göre, Hawaliya Ülkesi, Nata Ülkesi, Parha Ülkesi, Harhaššuwanta Ülkesi [x-š]i-da-wa-an-ta Ülkesi Utihm[] Ülkesi ve Lukka Ülkelerinin hepsi Hatti Ülkesi'ne düşmandır. Metnin arka yüzünde III. Hattušili'nin düzenlemiş olduğu sefer karşısında hepsinin silahlarını bıraktıkları görülür. Ancak III. Hattušili, Kuwalapašša Ülkesi'ne dek ilerlemeye devam edip düşman olan ülkeleri bozguna uğratar.

Lukka dışında bahsi geçen yer adlarının kesinleşmiş bir lokalizasyonu olmamasına karşın Kuwalapašša'nın (Olbasa/Kolbasa) ve Parha'nın (=Perge) olası lokalizasyonlarına dayanarak diğer ülkelerin de yine bu çevreye lokalize edilmesi gerektiği söylenilebilir.

⁵⁹ Watta[...]Ülkesi için Kuwalapašša çevresini önerilmektedir (Forrer, 1926: 78).

⁶⁰ Nahita Ülkesi Niğde/Nagidos ile eşitlenmektedir (Cornelius, 1958: 382; Gurney, 1997: 133).

⁶¹ Šalluša Ülkesi ile Seluuius (Sel(l)uwon) eşitlenmek istenmektedir (Tekoğlu, 1999-2000: 49 vd.).

⁶² RGTC 6: 344. Šanhata bu metin haricinde bir de Ulmi-Tešup ve III. Hattušili arasındaki antlaşma metninde geçmektedir.

⁶³ Walwara Ülkesi, Beyşehir gölü yakınlarına identiviye edilmektedir (Forlanini, 1988: 157-159).

⁶⁴ Bu ülke adı sadece bu metinde geçmektedir (RGTC 6: 141).

⁶⁵ Bu kent Forrer tarafından Karaman'ın güneyine yerleştirilmişse bu önerinin geçerliliğini yitirdiğini söylemek gerekmektedir. Lebrun, Kuwalapašša Ülkesi'ni Telmessos ile identiviye etmek istemektedir (Lebrun, 1992: 392 vd.).

KUB 21.6⁶⁶

Ay. IV

5' nu-za ÉRIN^{MEŠ} NA-RA-R[I

6' KUR. KUR^{MEŠ URU} Lu-uq-qa-m[a

7' nu-mu I-NA^{URU} Wa-al-l[a-ri-im-ma

8' ^{HUR.SAG}Šar-wa-an-ta-aš-š[a?

5' ve yardım[cı] askerler [

6' Lukka Ülkeleri is[e

7' ve bana Wall[arimma] kentinde [

8' Šarwantašš[a] Dağı [

KUB 21.6 Ay. IV metni çok kırık olduğundan, bazı önemli noktalara değinmekte yarar vardır. Öncelikle görüldüğü gibi III. Hattuşili Dönemi'nde Lukka'dan; "Lukka Ülkeleri" olarak bahsedilmektedir. Ayrıca metinde adı bilinmeyen bir düşmanın Hitit Ülkesi'nin batı sınırındaki topraklara saldırdığı görülmektedir. Ancak Lukka Ülkeleri ve adı geçen diğer ülkelerin, Hatti Ülkesi'ne bu düşman ile birlikte mi saldırdığı, yoksa bu ülkelerin mi saldırıya uğradığı anlaşılamamaktadır (Gurney, 1997: 132).

Ayrıca Wallarimma kentini bu tablet dışında, I/II. Tuthaliya'nın Yıllıkları'nda ve Madduwatta Metni'nde⁶⁷ de görmekte olduğumuzu söylemekte yarar vardır. Lukka Ülkesi içinde yer aldığı düşünülen kentler ile beraber geçmesi nedeniyle lokalizasyonu önemli bir hal alan "Wallarimma Kenti"nin⁶⁸, bu tablette lokalizasyonuna yardımcı olabilecek "Šarwanta Dağı"ndan da bahsedilmektedir. Ancak bu dağın adının şimdiye dek bulunmuş olan başka hiçbir kaynakta geçmemesi bizi tekrar bir çıkmaza sokmaktadır.

⁶⁶ Metin edisyonu için bkz. Mellaart, 1974: 493-526; Heinhold-Krahmer, 1977.

⁶⁷ Alparslan, 2000: 7; Kan-Dündar, 2005: 5; Bryce, 2005: 135; Güterbock, 1983: 137; Singer, 1983: 216.

⁶⁸ Karia Bölgesi'ndeki klasik Hyllarima kenti olabileceği önerilmiştir (Garstang-Gurney, 1959: 79; Umar, 1990: 28-29). Ayrıca detaylı araştırmalar için bkz. 1.2.11. Wallarimma.

1.1.10. CTH 182⁶⁹ (Millawanda/Milawata Mektubu)⁷⁰

Millawanda/Milawata Mektubu içerisinde Lukka yer adı geçmemektedir. Ancak söz konusu mektup, Lukka kentlerinden olduğu düşünülen ya da yakın bölgelere lokalize edilen yer adlarını içerdiğinden değerlendirmeye alınmıştır. Bu sayede Lukka Bölgesi'nin coğrafyası ve sınırları üzerine yaptığımız yorum ve değerlendirmeler sağlam dayanaklara oturtulmaya çalışılacaktır.

Bu mektubu alan ya da yazan kişinin adı metinde okunamamaktadır. Ancak yazan kişinin bir Hitit Kralı olduğu ^DUTU^{ŠI} “Güneşim” ifadesinden anlaşılmaktadır. Hitit Kralı ise karşı tarafa DUMU-YA, yani “oğlum” diye seslenmektedir (Alparslan, 2000: 38; Hawkins, 1998: 19; Starke 2001: 42). Bu iki kelimenin metinde yer almasının önemi şu şekilde açıklanabilir; Hitit Kralları bilindiği gibi tabletlerde kendilerinden bahsederken, ^DUTU^{ŠI} yani “Güneşim, Majestem” anlamlarında kullanılan bu kelimeyi kullanmaktadırlar (Ünal, 2007: 771; Friedrich, 1952: 300). Ancak DUMU-YA “oğlum” demektir (Ünal, 2007: 95; Friedrich, 1952: 269) ve Hatti Kralı başka bir ülkenin kralına “oğlum” diyorsa, ya Hatti Ülkesi'nin vasalı olan bir ülkeden bahsedilmekte ya da o ülkenin kralı Hatti Kralı'nın kızı ile evlenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada Bryce, standart bir vasal durumun bu noktada söz konusu olamayacağını belirterek, bir aile bağının olması gerektiğini vurgulamaktadır (Bryce, 2005: 308).

Yapılan çalışmalar ve metin değerlendirmeleri sonucunda ismi geçmeyen bu Hitit Kralı'nın IV. Tuthaliya olduğu düşüncesi ağırlık kazanmıştır (Alparslan, 2000: 42). Mektubu alan kişi ise Millawanda/ Milawata =Miletos Kralı'dır⁷¹.

⁶⁹ CTH 182: KUB 48.90+KUB 19.55.

⁷⁰ Metnin edisyonu için bkz. Forrer, 1929b: 233-261; Sommer, 1932: 198-240; Hoffner, 1982; 2009: 313-321. Çevirisi için bkz. Bryce, 1985: 18; Hoffner, 2009: 320; Gander, 2010: 120.

⁷¹ Singer mektubu alan kişi olarak Şeha Nehir Ülkesi Kralı'nı ya da Mira Kralı'nı düşünmektedir (Singer, 1983: 215 vd.). Bryce ise mektubu alan kişinin Milawata Kralı olduğundan şüphe olmadığını dile getirmektedir (Bryce, 1985: 22).

Milawata mektubu oldukça kırık parçalar halinde günümüze ulaştığı için, mektubun içeriği tam olarak anlaşılamamaktadır. Metinde, Wiluša tahtından indirilen Walmu'nun, ülkesinden kaçtığı ve Milawata Kralı'nın koruması altında olduğu görülmektedir. Mektuba göre; Walmu hem Hitit Kralı'nın hem de mektubu yazan kişinin yani Milawata Kralı'nın "IR kulawaieš'i" durumundadır⁷². IV. Tuthaliya'nın Walmu'ya eski görevini iade etmek istediği açıktır. Ayrıca Milawata Kralı'nın babası Atpa⁷³ ile IV. Tuthaliya'nın ilişkilerinin iyi olmadığı yine bu metinden öğrenilmektedir.

Milawata Mektubu'nun son kısımlarından Atpa'nın elindeki Utima ve Atriya'lı tutsakları, Hitit Kralı'nın elindeki Awarna ve Pina'lı tutsaklar ile değiş tokuş yapmayı reddettiği anlaşılmaktadır. Metin aşağıdaki gibidir:

Alt Kenar

4 ... GIM-an-ma-mu A-BU-KA ^{LÚ}LI ^{URU}U ^{URU}At NU SUM
 nu an-[]
 5 nu ^mKARAŠ-ZA u-i-ya-nu-[un]⁷⁴

4 ...Baban bana U(tima ve) At(riya) kentlerinin rehinelerini vermediği zaman
 5 ben Kulana-ziti'yi gönderd[im]

Sol Kenar

4 [⁷⁵x ^{LÚ}LI-TU-TUM ^{URU}A-wa ^{URU}Pí-na pa-a[-i am[?]-mu[?]-uk[?]-⁷⁶w]a-ta ^{LÚ}LI- TU-
 TUM ^{URU}U-ti-ma ^{URU}At-ri-ya pa-ra-a [pí-ih-hi⁷⁷]

⁷² Bkz. Alparslan, 2000: 39; Neyi ifade ettiği kesin bilinmemektedir. IR'in anlamı: köle, vasaal'dir. Sommer "untermasal/alt vasaal" olarak çevirmektedir (Sommer, 1932: 203).

⁷³ Atpa aynı zamanda Piyamaradu'nun damadıdır. Ayrıca bkz. Bryce, 1985: 22 vd.; 2005: 291.

⁷⁴ Hoffner, 1982: 132; Hoffner bulduğu parça sayesinde satırı "ve ben Kuwantiziti'yi gönderdim" şeklinde tamamlamaktadır.

⁷⁵ Hoffner 4. satırın başını kırık olarak göstermektedir ancak Gander "nu-mu-wa şeklinde tamamlamaktadır. Bkz. Hoffner, 2009: 320; Gander, 2010: 120.

⁷⁶ Sommer bu kısmı ^DUTU^Š şeklinde okumaktadır (Sommer, 1932: 204).

⁷⁷ Hoffner "píhhi" olarak okurken, Sommer "SUM-ih-hi" olarak okumaktadır. Bkz. Hoffner, 2009: 320; Sommer, 1932: 204.

5 []⁷⁸ ʽnu-utʽ-^DUTU^{Š/ LÚ}LI [ʽURUʽU^{URU}At p]a-ʽra-aʽ-^{pát}AD-ʽDINʽ zi-ʽik-maʽ-
mu NU.S[UMʽ]

6 na-at UL i[m-ma a-a-ra...

4 []x Awa(rna ve) Pina kentlerinin rehinelerini ver, [ben (mektubu alan)]
Utima (ve) Atriya kentlerinin rehinelerini sana vereceğim.

5 [] ben, Güneşim, sana [Utima ve Atriya kentlerinin] rehinelerini verdim, sen
ise bana verme[din]

6 (Awarna ve Pina'daki rehineleri) vermedin...

Burada bir rehine değiş tokuşunun yapılmak istendiği açıktır. Ayrıca Hitit Kralı'nın Awarna ve Pinalı rehineleri, Milawata Kralı'nın da Utima ve Atriya rehineleri verecek olduğu da net bir şekilde ortadadır. Burada ki en büyük sorun bu dört kentin lokalizasyonudur. Lokalizasyona yardımcı olabilecek tek bilginiz ise Awarna ve Pina'nın Milawata topraklarında, Utima ve Atriya'nın ise Hitit topraklarında bulunması gerekliliğidir (Bryce, 1992: 124). Daha önceki metinlerde de söylediğimiz gibi Awarna=Xhantos ile Pinala=Pınara ile eşitlenmektedir. Her iki kentin de Lukka topraklarında yer almakta olduğu kabul edilmektedir.

Bu durumda Utima ve Atriya, Awarna ve Pinala'nın doğusunda ya da kuzeyinde yer almalıdır (Alparslan, 2000: 43). Bu önermeye karşın Utima kenti için, Idyma⁷⁹ antik kenti ve Lykia'daki Sidyma⁸⁰ antik kenti ile eşleştirme teklifleri mevcuttur. Dolayısıyla Hitit topraklarının hâkimiyet sahasının bir doğru oluşturacak kadar keskin çizgilerden oluştuğunu düşünmek yerine, Hatti Ülkesi'nin bazı toprakları elinden hiçbir zaman bırakmadığının düşünülmesi gerektiği kanısındayız. Bu bağlamda, Atriya ve Utima kentlerinin batıda yer alması bizce daha olasıdır. Ayrıca

⁷⁸ Sommer ve Gander 5. satırın başında bir kırık olduğunu söylemektedir. Ancak Hoffner 5. satırı direkt "nu-ut-ta" ile başlatmaktadır. Bkz. Sommer, 1932: 204; Gander, 2010: 120; Hoffner, 2009: 320.

⁷⁹ Garstang-Gurney, 1959: 81; Freu, 1987: 148; Carruba, 1996: 31; Hawkins, 1998: 27. Idyma: Gökova körfezinin kuzey-doğu köşesinde, Sakar Dağı'nın eteğinde yer alan Akyaka beldesinde bulunmaktadır.

⁸⁰ Schachermeyr, 1986: 263 vd. Sidyma: Fethiye-Kaş karayolu üzerindeki Eşen sapağına 17 km. uzaklıktaki Dodurga köyü yakınlarında, denizden 500 m. yükseklikte, Cragus Dağı'nın yamaçlarında yer almaktadır.

Atriya'nın batıda yer alması gerekliliğini sağlayan bir diğer bilgi de Tawagalawa Mektubu'ndan gelmektedir⁸¹. Tawagalawa Mektubu'nda İyalanda kentini mahvettiğini söyleyen III. Hattuşili'nin “*Atriya kentini tek kale olarak bıraktım*” şeklindeki ifadesinden İyalanda ve Atriya kentlerinin birbirlerine yakın konumda yer almaları gerekliliği ortaya çıkmaktadır. İyalanda kentinin tam lokalizasyonu⁸² tartışmalı olmakla birlikte, Batı Anadolu'nun güney kesiminde bulunması konusunda hem fikir olan bilim insanlarının görüşleri ışığında, Atriya kentinin de hem Tawagalawa hem de Milawata Mektubu dikkate alındığında batıda yer alması gerektiği söylenilebilir.

1.1.11. CTH 255⁸³ (IV. Tuthaliya'nın Prensleri/ Komutanları İçin Talimatı)

KUB 26.12⁸⁴

Öy. II

12 nam-ma-aš-ma-aš šu-me-e-eš ku-i-e-eš BE-LU^{HI.A}

13 ha-an-te-zi a-ú-ri-uš ma-ni-ya-ah-hi-eš-kat-te-ni

14 IŠ-TU KUR^{URU} Az-zi KUR^{URU} Ga-aš-ga

15 IŠ-TU KUR^{URU} Lu-uq-qa-a nu ZAG še-ik-kán-te-it

16 ZI-it an-da li-e ku-iš-ki za-a-hi ar-nu-ša

17 pa-a-u-wa-ar ša-an-ah-zi li-e ku-iš-ki

12 Böylece, siz beyler,

13 ki siz ilk olarak gözetleme kulelerini denetlersiniz.

14 Azzi Ülkesi'nden, Gaşka Ülkesi'nden

15 (ve) Lukka Ülkesi'nden sınırı kasten

⁸¹ Tawagalawa Mektubu'nun detayları için bkz. Bölüm 1.1.8.

⁸² İyalanda lokalizasyonu için bkz. Bölüm 1.2.6.

⁸³ CTH 255: KBo 50.122; KBo 50.258-Dupl. KUB 26.1; CTH 255.1.A: KUB 26.12+ KUB 21.42; CTH 255.1.B: KUB 26.13+KUB 21.43; CTH 255.1.C: KUB 40.24; CTH 255.1.D: KUB 23.67; CTH 255.2.A: KUB 26.1+KUB 23.112; CTH 255.2.B: KUB 26.8; CTH 255.2.C: KUB 31.97; ; CTH 255.2.D: KUB 23.67; CTH 255.2.E: KUB 26.1a; CTH 255.2.F: KBo 22.46.

⁸⁴ Metnin transkripsiyon ve çevirisi için bkz. Schuler, 1957: 24-25; Raimond, 2004: 114; Gander, 2010: 27.

16 hiç kimse (geçmesin!) huzursuzluk çıkarmayı aklına getirerek

17 geçmesin. Hiç kimse bunu istemesin.

Bu metne göre sınır-garnizon komutanlarından Azzi Ülkesi, Kaška Ülkesi ve Lukka Ülkelerinden gelecek saldırıları engellemeleri istenmektedir (Garstang-Gurney, 1959: 37, Bryce, 1974a: 397). Burada dikkat çeken nokta, sayılan bölgelerin Hatti çekirdek bölgesini⁸⁵ çevreleyen nitelikte olmasıdır. Bu bölgeler, Kuzeydoğuda Azzi-Hayaša, Kuzeyde Kaška ve Güneybatıda Lukka'dır. Kaška halkının Hatti için sürekli sorun yarattığı, Lukka'nın ise Hatti topraklarına karşı isyancı bir tutum izliyor olması bu önlemi anlamımıza yardımcı olmaktadır.

1.1.12. Yalburt Anıtı⁸⁶

Anıta ismini veren Yalburt yaylası, Konya-Akşehir yolunun 16 km kuzeyinde, Ilgın'ın kuzeydoğusunda, Çobanköyü'ne 18 km uzaklıkta ve 1300 m yüksekliktedir (Bahar, 2000: 171). 1970 yılında gün ışığına çıkartılmış olan yazıt, IV. Tuthaliya Dönemi'ne aittir ve bir havuzun etrafındaki 18 adet hiyeroglif yazıtlı taş bloklardan oluşmaktadır (Alp, 2002: 161-169). Havuzun içten uzunluğu 12.70 m., genişliği 8.30 m., duvar kalınlığı ise, 1.20 m'dir (Özgüç, 1988: XVI).

Yalburt Anıtı bilindiği gibi IV. Tuthaliya'nın güneye yapmış olduğu seferi konu almaktadır. Burada bahsedilen coğrafi adlara bakılacak olursa, Lukka dışında, daha önce incelediğimiz metinlerde gördüğümüz, Á-wa/i+r-n-à^{KUR}=Awarua Ülkesi, HUR.SAG Pa-tar=Patar/Patara Dağı, Pina(li)⁸⁷ kenti, Tal-wa/i^{KUR}=T/Dalawa Ülkesi, WÍ^{KUR}=Wiyanawanda Ülkesi adlarına rastlanmaktadır.

Lukka adı ise: lu-ka (REGIO)-zi/a şeklinde 9. blokta iki kez geçmektedir (Poetto, 1993: 47-48).

⁸⁵ Hatti çekirdek bölgesi olarak tanımlanan alan, Kızılırmak kavsi içinde kalan bölgedir.

⁸⁶ Metnin edisyonu, tartışma ve yorumlar için bkz. Poetto, 1993; Hawkins, 1995: 66-85; Woudhuizen, 1994-1995: 168-187. Yorumlar için ayrıca bkz. Savaş, 2005: 693-696; Savaş, 2007: 662-665.

⁸⁷ Zgusta, 1984: 608; Poetto, 1993: 79; Hawkins, 1997: 18; Niemeier, 1988: 19; Pina(li) kenti klasik Pınara ile idantiviye edilmektedir.

Bu yazıtta Lukka Ülkeleri ile ilgili olan bölüme gelinceye dek IV. Tuthaliya olayları şöyle aktarır: “*Patara Dağı’nda steller/sunaklar yaptırdım, bu topraklarda Hatti’nin büyük krallarından, babam ve atalarımın hiçbirini ilerleyemedi, Kuwalatarna⁸⁸ şehrindeki kadın ve çocuklar ayaklarımın altına kapandılar, Nipira Ülkesi’ni mahvettim.*” Ardından Lukka Ülkeleri ile ilgili olan 9. blok gelmektedir. Tam çeviri şu şekildedir:

9. Blok

1a] lu-ka (REGIO)-zi/a DELERE

b MAGNUS.REX VITIS (REGIO) EXERCITUS CENTUM² ROTA i(a)-zi/a

2 a-wa/i lu-ka (REGIO) zi/a...[...]

1a ...] Lukka Ülkelerini ben mahvettim.

b Wiyanawanda⁸⁹ Ülkesi’(nde)² (ben) büyük kral yaptım...,

2 ve Lukka (Ülkeleri)...[...]

Metin devamına göre; IV. Tuthaliya, Atpa Ülkesi’ni zapt eder, Pina(li)⁹⁰’yi vurur, Awarna’ya gider ve oradan da D/Talawa kentine iner. Burada da kadın ve çocukların kendisinin dizlerine kapandıklarını söyleyerek bütün memleketleri zapt ettiğini vurgular.

Yazıtta yer alan “*Bu topraklarda Hatti’nin büyük krallarından, babam ve atalarımın hiçbirini ilerleyemedi*” ibaresinden Hitit hâkimiyetinin IV. Tuthaliya öncesinde, Lukka Ülkesi’nin içlerine dek uzanmadığı anlamı çıkartılabilmektedir. Ancak buna karşın, IV. Tuthaliya’nın Lukka Ülkelerine yapmış olduğu bu seferin

⁸⁸ Poetto, 1993: 82; kuwala- kökünden yola çıkarak Kuwapalašši ile bu yer adını eşitlemektedir. Lokalizasyon denemeleri için bkz. Bölüm 1.2.7. Kuwalapašša.

⁸⁹ Bu isim Hititçe ve Luwice wiyana- “şarap” kelimesinden türetilmiştir. Ayrıca Wiyanawanda Ülkesi, Fethiye ilçesi Seki bucağına bağlı İncealiler köyü bitişiğinde bulunan Klasik Oinoanda ile eşitlenmek istenmektedir (Niemeier, 1988: 19; del Monte-Tischler, 1978: 482-484; Poetto, 1993: 80; Bryce, 2005: 348). Bu metin dışında Wiyanawanda Ülkesi, II. Murşili ile Mira-Kuwaliya Kralı Kupanta-Kurunta arasında yapılan antlaşmada Hitit Ülkesi ile Mira-Kuwaliya Ülkesi arasındaki bir sınır bölgesini oluşturmaktaydı (KBo 5.13: 9). Wiyanawanda için bkz. Bölüm No. 1.2.13.

⁹⁰ Pina(li) kenti, M.Ö. I. Binyıl’da Pınara ile eşitlenmektedir (Neimeier, 1988: 19; Poetto, 1993: 79; Hawkins, 1997: 18; Bryce, 2005: 348).

kesin ve etkili bir sonucunun olmadığı anlaşılmaktadır⁹¹. IV. Tuthaliya'nın seferinin asıl amacının bu ülkeleri kontrol altına almak olmadığını, Alaşiya'ya sefer düzenleyebilmek için bu bölgeye yöneldiğini düşünenler de vardır (Güterbock, 1967a: 74, 75, 80; Martino, 2008: 249). Bu bizce de oldukça mantıklı bir düşüncedir. Madduwatta metninde, Madduwatta'nın da Alaşiya'ya saldırmadan önce D/Talawa kenti için planlar yapmış olduğu görülmektedir. Lukka'nın Alaşiya'ya yakın olması ve limanlara sahip olmaları bu durumda etkin rol oynamaktadır. Böylelikle IV. Tuthaliya, Lukka Bölgesi'ni topraklarına katarak, Doğu Akdeniz için stratejik bir noktayı ele geçirmiş olacaktır.

Dikkat çeken bir diğer ibare ise Lukka adının “Lukka Ülkeleri” olarak geçmesidir. III. Hattuşili metinleri hariç hiçbir çivi yazılı belgede Lukka adı bu formda görülmemektedir.

1.1.13. CTH 682⁹² (Tüm Koruyucu Tanrılara Bayram Ritüeli)

Steiner KBo 11.40 no'lu metinden, IV. Tuthaliya Dönemi Bayram Metni olarak bahsetmektedir (Steiner, 1993: 128 vd.) Tüm koruyucu tanrıları sunulacak olan sunuların listesini içeren metnin transkripsiyon ve çevirisi aşağıdaki gibidir:

KBo 11.40⁹³

Ay. IV

13' [I^{NINDA} tu-h]u-ra-i I UZU pá-ku-i ha-aš-ta-i

14' [HUR.SAG^{MEŠ}] hu-u-ma-an-te-eš ÍD^{MEŠ} hu-u-ma-an-te-eš

15' [ŠA KUR^{UR}]U Ar-za-u-wa DUTU^Š ku-i-e-eš

16' [ši-ya-ta]l-li-iš-ki-iz-zi

17' [I^{NINDA} tu-hu-r]a-i I^{UZU} UTÚL HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ}

⁹¹ IV. Tuthaliya'nın Lukka Ülkeleri üzerine yapmış olduğu sefer ile yeterince etkili ve kesin bir çözüm elde edemediği, Lukka Ülkelerinin II. Šuppiluliuma Dönemi'nde de sorun olmasından anlaşılmaktadır (Niemeier, 2006: 326).

⁹² CTH 682: KBo 56.105; CTH 682.2.A: KBo 11.40

⁹³ Metnin transkripsiyon ve çevirisi için bkz. Otten, 1961: 112, 113; Cornelius, 1963: 233-245; McMahon, 1991: 131; Steiner, 1993: 128vd.; Wilhelm, 2002: 889.

18' [ŠA KUR^{UR₁}U Ma-a-ša^DUTU^{ŠI} ku-i-e-eš
 19' [ši-ya-tal-l]i-iš-ki-iz-zi
 20' [I^{NINDA} tu-h]u-ra-i^{UZU}ZAG.UDU HUR.SAG^{MEŠ} ÍD^{MEŠ}
 21' [ŠA KUR^{UR₁}U Lu-uq-qa-a^DUTU^{ŠI} ku-i-e-eš
 22' [ši-ya-tal-l]i-iš-ki-iz-zi

13' [bir tuh]urai- [ekmeği] (ve) bir sıyrılmış kemik
 14' Arzawa [Ülkesi]'nin tüm [dağları] ve nehirleri
 15' Güneşim ki oralarda
 16' düzenli olar[ak avlanır].
 17' [bir tahur]ai- [ekmeği] ve bir böbrek
 18' Maša [Ülkesi]'nin] dağlarına ve nehirlerine Güneşim ki oralarda
 19' düzenli olar[ak avlanır]
 20' [bir tuh]urai- [ekmeği] ve bir omuz/sırt
 21' Luqqa [Ülkesi]'nin] dağları ve nehirleri Güneşim ki oralarda
 22' düzenli olar[ak avlanır].

KBo 56.105 no'lu metin ise KBo 11.40 no'lu metin ile aynı konuyu içermektedir⁹⁴. Metnin devamında, Kaška Ülkesi'nin dağlarına ve nehirlerine bir tahurai- ekmeği ve harpi, Hatti Ülkesi'nin dağlarına ve nehirlerine bir tahurai- ekmeği ve bir böbrek, ülkelerin bütün koruyucu tanrıları için ise bir sunak masası/altar sunulmaktadır.

Bu metinde tüm koruyucu tanrılar için bir sunak yapıldığı ve adak olarak hangi ülkenin tanrısına ne sunulacağı sıralanmıştır. Ancak burada bizi ilgilendiren nokta Lukka adının Maša ve Kaška toprakları arasında geçmesidir. Fakat bu sıralamada ülke adlarının saat yönüne göre sıralandığını düşünmek mantıklı olmayacaktır. Keza metnin başlarında “yukarı ülkenin dağlarına ve nehirlerine” sunu yapılmasının ardından “Hurri dağlarına ve nehirlerine” sunu yapılmış ve hemen ardından da

⁹⁴ Transkripsiyonu şu şekildedir:

KBo 56.105

x+2' [I^{NINDA} tu-hu-ra-i^U]ZAG.UDU HUR.SAG^{MEŠ} ÍD[(^{MEŠ})]
 3' [ŠA KUR^{URU} Lu-uq-qa-]a^DUTU^{ŠI} ku-i-e-eš ši-y[a-tal-li-(i)š-ki-iz-zi]

Arzawa Ülkesi'ne geçilmiştir. Bu nedenle ancak genel bir coğrafi ayırım yapıldığını ve ona göre bu ülke adlarının sıralanmış olduğunu düşünmemiz gerekir. Hatti merkez olarak alındığında; kuzey ve kuzeydoğu (Yukarı Ülkeler), güneydoğu (Hurri) batı ve güneybatı (Arzawa, Maša ve Lukka) ve son olarak da kuzey kıyıları (Kaška) şeklinde olmalıdır. Ayrıca metin IV. Tuthaliya Dönemi'ndeki bayram metinlerinde Lukka Ülkesi'nin de yer aldığını göstermesi açısından önem taşımaktadır.

1.1.14. Merneptah Steli⁹⁵ (Büyük Karnak Tapınağı Yazıtı)

Bu yazıt Merneptah Dönemi'ne (M.Ö. 1213-1204)⁹⁶ ait olduğundan (Jasink-Marino, 2007/2008: 420), Merneptah'ın Anadolu Toprakları'ndaki çağdaşına bakılarak III. Arnuwanda ve II. Šuppiluliuma Dönemlerine denk geldiği görülmektedir.

Büyük Karnak Tapınağı'nın doğu duvarında bulunan ilk yazıtlar, Merneptah'ın (19. hanedanın 4. yöneticisi) 5. yılında Libya işgalcileri ve müttefiklerine karşı kazandığı büyük zaferi anlatmaktadır (M.Ö. 1208). Bu yazıt 80 satırdan oluşmaktadır ancak yalnızca 3. paragraf deniz kavimleri hakkındadır (Drews, 1995: 49). Merneptah'ın 5. yılında gerçekleşen bu olay için Anadolu'daki çağdaşının II. Šuppiluliuma olduğunu söylemek doğru olacaktır. Bu olayın II. Šuppiluliuma'nın son yıllarına, yani Hitit İmparatorluğu'nun çöküşüne yakın bir zamanda gerçekleşmiş olması gerekmektedir.

İlk paragraf şöyledir:

“Zaferin başında onun majestesi Libya ülkesini, Ekwesh (‘-k’-w’-š’), Tereş (Tw-rw-š’), Luka (Rw-kw), Sherden (Š’-r’-d-n), Šekeleş (Š-k-rw-š’) Ülkesini bütün ülkelerden gelen kuzeylileri yenmeyi başardı.”

Merneptah'ın kahramanlıklarının uzun uzun anlatılmasının ardından yazıtta göre bir haberci, 3. sezonda şöyle der:

⁹⁵ Metnin çevirisi ve yorumları için bkz. Breasted, 1927: 241 v.d.; Drews, 1995: 49 vd. Metnin çevirisi Breasted'den aktarılmıştır.

⁹⁶ Bryce, 2005: 335.

“....3.sezonda söyler: “Libya’nın sefil düşmüş şefi Meryre (M-r’-y’-yw-y), Ded’in (Dy-d) oğlu, Tehenu şehri onun okçularıyla düştü, [] Şerden (Š’-r’-d-n), Şekeleş (Š-k-rw-š’), Ekweş (‘-k’-w’-š’), Luka (Rw-kw), Teresh (Tw-rw-š’), onun ülkesinin her savaşan adamının ve her savaşçının en iyisi. O eşini ve çocuklarını getirdi[]kamp liderleri ve o Perire’nin batı sınırına ulaştı.”

Buradan Meryre’ye karşı Merneptah’ın zafer kazandığı anlaşılmaktadır. Merneptah ve askerlerinin ülkelerine dönmeyen önce, Libya ve müttefiklerinin sünnetsiz penisleri ile ellerini kestiklerinden bahsedilir. Mısırlıların ganimet olarak; öldürdükleri düşmanlar eğer sünnetsizse penislerini, sünnetliyse sağ ellerini kestikleri bilinmektedir. Buna dair liste ise şöyledir:

Libya.....6359

Şekeleş.....222 (Sicilya)

Tursha.....742 (Tyrrhenia-İtalya’nın güneybatısı)

Ekweş.....2201 (Ahhiyawa)

Lukka? Şardana?....200 (Lykia-Sardunya(İtalya’nın batısı))

Merneptah Yazıtı’nda Lukka Ülkesi’nin Libya’nın yanında deniz kavimleri adı altında yer aldıkları görülmektedir (Akşit, 1967: 75). Bu yazıtı da göz önünde tutarak, işlenmiş olan diğer belgelere bakıldığında, Lukka Ülkeleri’nin denizi etkin bir biçimde kullandıkları su götürmez bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.1.15. Südburg Anıtı⁹⁷

Bu anıt, Hattuša'da Nişantepe'nin doğusundaki Güneykale'de "Kutsal Havuz" bölgesinde yer almaktadır (Ünal, 2002: 188). Anıtta, Güneş Tanrısı'nın kabartması ve II. Šuppiluliuma'nın yazıtlı kabartması bulunmaktadır.

Bu hiyeroglifli yazıtın ilk iki satırında, II. Šuppiluliuma'nın Batı Anadolu'ya yaptığı seferler dâhilinde hangi kentleri kontrolü altına aldığı sıralanmaktadır. Bu listelenen yer adları Lukka'yı egemenlik altına almak amaçlı ele geçirilmişlerdir (Yakubovich, 2009: 133). Çünkü bu bölgelerin Lukka Bölgesi'ne yakın ya da ona sınır olabilecek yerlerde bulundukları düşünülmektedir.

İlgili kısmın transkripsiyon ve çevirisi şu şekildedir:

1 § 1a *HATTI* REGIO *430 REL+ra/i *416-wa/i-ní INFRA á-ka

b VITIS ta-mi-na ma-sa₅ lu-ka i(a)-ku-na

§ 2a *502. *300 MAGNUS.REX [FRO]NS?-zi/a PRAE CRUS-nú-pa

b PURUS.FONS.MI MAGNUS.REX HEROS

2 § 3a *DEUS* *430 (*DEUS*) SOL SOL (*DEUS*) TONITRUS *HATTI* (*DEUS*)

TONITRUS EXERCITUS (*DEUS*) *463-sà+US-ka (*DEUS*) ENSIS (*DEUS*)

TONITRUS sà-pi?-ní? *DEUS HATTI* ku.INFRA su-na-sa-ti CRUS

§ 4a a-tá *416-wa/i-ní INFRA á-ka

b VITIS ta-mi-na ma-sa₅ lu-ka i(a)-ku-na

1 § 1a bütün ülke(ler) Hatti Güneşi⁹⁸'(nin) hâkimiye(ti) altındayken

b Wiyanawanda, Tamina⁹⁸, Maša⁹⁹, Luka, Ikuna¹⁰⁰

§ 2a ...eskiden büyük kral (ben) üstün(düm)(??),

⁹⁷ Metnin edisyonu için bkz. Hawkins, 1995: 22-65; Melchert, 2003: 291-292. Transkripsiyon ve çeviride Hawkins baz alınmıştır.

⁹⁸ Hawkins, 1990: 312; Tumana ya da Tim(m)ana olabileceği üzerinde durmaktadır.

⁹⁹ Maša'nın lokalizasyonu tartışmalıdır. Starke, klasik Bithynia Bölgesi'nin kuzeyini önermektedir (Starke, 2002: 303 vd.).

¹⁰⁰ Hawkins, 1990: 312. Bu kent büyük olasılıkla Bronz Tablette geçen Ikuwaniya olmalıdır. Ayrıca Woudhuizen bu kentin adını Akuna şeklinde okumaktan yanadır (Woudhuizen, 1995: 197).

b Šuppiluliuma, büyük kral, kahraman

2 §3a bütün tanrı(lar), Arinna'nın Güneş tanrıçası, Hatti'nin Fırtına tanrısı, Ordunun Fırtına Tanrısı, Šaušga....., Kılıç tanrısı, Šapini^(?), nin Fırtına Tanrısı, Hatti'nin Tanrı(ları),.....(onlar) lehimize idi.

§ 4a Güneşim(?) hakimiy(eti) altına aldı onları(?)

b Wiyawanda, Tamina, Maša, Luka ve Ikuna¹⁰¹

1.1.16. RS 20.238 ve RS 18.147 (Alaşiya Kralı-Ugarit Kralı Ammurapi)

II. Šuppiluliuma'nın krallığı sırasında, metinde adı geçmeyen Alaşiya Kralı, Ugarit Kralı Ammurapi'ye yazdığı mektupta, yakında bir saldırı olacağını ve bunun için hazırlık yapması gerektiğini haber vermektedir (Özcan, 2007: 66; RS 20.238). Ugarit Kralı'nın bu mektuba verdiği cevapta ise bütün donanmasını Lukka kıyılarına gönderdiği ifade edilmektedir.

RS 20.238

12 a-ṛbiṛ a-nu-ma GİŠMÁ^{MEŠ}
13 š[a] LÚ^{MEŠ}KÚR il-l[a][!]-ka
14 [U]RU^{HIA}-ya ina IZI ṛi-ša-tiṛ
15 [ú]-ša-ri-ip-[ú]
16 [] ú a-ma-at
17 [la-]a [b]a-ni-ta
18 [i-n]a líb-bi KUR i-te-[e]p-šu
19 a-bu-ya ú-ul i-[d]e
20 ki-i gab-bu ÉRIN^{MEŠ EN} ṛa-bi-yaṛ
21 i-na KUR Ha-at-ti
22 aš-bu ù gab-bu GİŠMÁ^{MEŠ}-ya
23 i-na KU[R]Lu-uk-k[a]-a

¹⁰¹ Yakubovich, Ikuna kentini M.Ö. I. Binyıl'daki Iconium ile eşitlemek istemektedir (Yakubovich, 2008: 138). Iconium, günümüzde Konya ili ile eşitlenmektedir. Bkz. Hawkins, 1995: 54-55; Cornelius, 1963: 244; Çivi yazısındaki formu Ikuwanya şeklindedir.

24 aš-bu [a-d]i-ni ul ik-šu-da-ʾni¹

25 ú KUR-tum ka-am-ma-na-da-at

*“Düşman gemileri, şehirlerimi yaktılar. Onlar benim ülkemde çok kötü şeyler yaptılar. Benim tüm asker ve savaş arabalarımın(?) Hatti Ülkesi’ne olduğunu ve gemilerimde Lukka Ülkesi’nde beklediklerini babam bilmiyor mu? Düşman’ın yedi gemisi bize çok zararlar verdi”*¹⁰²

Bu metinde dikkat çeken iki önemli nokta vardır: Öncelikle Ugarit Kralı’nın Alaşiya Kralı’na “Babam” diye hitap ettiği görülmektedir. Klengel, bu durumu “yaş farkı” olarak yorumlamaktadır (Klengel, 1992: 150). Diğer önemli nokta ise Ugarit donanmasının Lukka Ülkesi’nde beklemesidir. Astour bu durumu, Deniz Kavimleri’nin güneye inme hareketini gerçekleştirirken Ugarit gemilerinin Lukka Ülkesi’ne gönderilmesi ile açıklayarak, “Ege Denizi’nden Akdeniz’e geçişi koruma amaçlı olmalıdır” şeklinde yorumlamaktadır (Astour, 1965: 255). Hem bu sebeple hem de Lukka Ülkesi içerisinde yer aldığı düşünülen kentlerin bir kısmının Klasik Karia Bölgesi içinde yer alması sebebiyle, Lukka Ülkesi’ni sadece Klasik Lykia Bölgesi ile sınırlamamız gerektiği, Karia Bölgesi’nin bir bölümünü de Lukka Ülkesi’nin sınırları içerisinde göstermemiz gerektiğini düşünüyoruz. Hatta Starke, Lukka Ülkesi’nin sınırlarını “Milawanda’dan Parha’ya dek uzanan topraklar” şeklinde belirttiği de bilinmektedir (Starke, 2001: 45).

Bütün bunların yanı sıra, her ne kadar Lukka Ülkesi ile Ugarit arasında bir deniz ticareti olduğu (Houwink ten Cate, 1961: 196) kabul edilse de gemilerin Lukka Ülkesi’nde olmaları, “beklemek” sözcüğü göz önüne alındığında, bunun ticaret amaçlı olmadığı kabul edilmelidir. Bu noktadan hareketle Ugarit gemilerinin kötü bir duruma destek amaçlı olarak Lukka kıyılarında yer aldığı düşünülmelidir. Ugarit gemilerinin niçin Lukka kıyılarında bulunduğunu Yakubovich, Hitit Kralı’nın vasali olan Ugarit Kralı’na, Lukka Ülkesi’ndeki donanmaya yardım etmesini talep etmiş

¹⁰² Metnin edisyonu için bkz. Astour, 1965: 255; Nougayrol, 1968: 87-89, no. 24. Metnin çevirisi için bkz. Berger, 1969: 220; Bryce, 2005: 333; Yakubovich, 2008: 166; Karauğuz, 2002: 164; Gander, 2010: 47.

olabileceği şeklinde açıklamaktadır¹⁰³. III. Ramses Dönemi'ne denk gelen ve deniz kavimlerini anlatan yazıtlarda Lukka adının yer almıyor olması (Helck, 1972: 228), Lukka Ülkesi'nin Hatti Ülkesi'nin bir vasalı olduğunu ve Yakubovich'in görüşünü desteklemektedir. Bu durum, II. Muwatalli Dönemi'nde gerçekleşen Kadeş Savaşı'nda Hitit müttefiki olarak (olasılıkla paralı asker kapsamında)¹⁰⁴ karşımıza çıkan Lukkalıların, IV. Tuthaliya'nın Lukka Bölgesi'ne yapmış olduğu sefer sonrasında da Hitit İmparatorluğuna bağlı bir görünüm sağlamasına karşın, II. Şuppiluliuma Dönemi'nde de sorun yaratmaları ile zıt bir görüşmüş gibi görünmektedir. Ancak II. Şuppiluliuma'nın Lukka Ülkeleri'ni karşı düzenlediği sefer sonucunda Lukka Ülkesi'nin Hatti Ülkesi'ne bağlılığının kesin olarak sağlanmış olması mümkündür. Bu nedenle de Hatti Kralı'nın, Ugarit'ten Lukka gemilerine yardım edilmesini istemesi olası bir durumdur.

1.1.17. RS 94.2523¹⁰⁵ (Ammurapi Dönemi'ne Ait Bir Mektup)

Ras Şamra'da bulunan ve son Ugarit Kralı Ammurapi Dönemi'ne ait olan bu mektup Hatti ülkesi kralı tarafından başkâtip¹⁰⁶ Penti-Şarruma'ya yazdırılmıştır. Mektubu yazdıran Hatti Büyük Kralı'nın ise II. Şuppiluliuma olduğu düşünülmektedir¹⁰⁷.

35-37

i-na 1-et KASKAL an-ni-ti ¹Ša-ta-al-li tu-še-er-ši-ma PAD^{MEŠ} a-na LÚ
Hi-ya-ú-wi-i¹⁰⁸ a-na KUR Lu-uk-ka-a li-il-qi

¹⁰³ Yakubovich, 2008: 166; Kinal, 1964: 409-410; Beal, 1992: 311. Her ne kadar II. Şuppiluliuma Dönemi'nde Hititler'in bir deniz filosu olduğu Alaşiya'ya yapılan seferlerden (CTH 121=KBo 12.38 Rs. I) biliniyor olsa da yardıma ihtiyaç duymuş olmaları kuvvetli bir saldırıya uğradıklarını da ispatlar niteliktedir. Metnin tercümesi için bkz. Beal, 1992: 311.

¹⁰⁴ Kadeş Savaşı'na Hatti ordusunun yanında katılan bir diğer ülke Kaška Ülkesi'dir. Ancak Kaşkalıların Hitit Devleti'ne bağlı bir birim olduklarından bahsetmek kesinlikle mümkün değildir.

¹⁰⁵ Transkripsiyon için bkz. Malbran-Labat-Lackenbacher, 2005: 237 dipnot 73. Yorum ve tartışmalar için bkz. Singer, 2006: 250; Gander, 2010: 48-49.

¹⁰⁶ Baş katip ünvanı Sümerce çivi yazısında: GAL.DUB^{SAR}, Hiyeroglif Yazısı: MAGNUS.SCRIBA (*363 ve *326) olarak yazılmaktadır. Bkz. Ünal, 2007:124; Payne, 2004: 200, 202.

¹⁰⁷ Malbran-Labat-Lackenbacher, 2005: 230 dipnot 27; Gander, 2010: 48.

¹⁰⁸ Hiyawa'lı Adam olarak çevrilmekte olan bu ismin, Ahhiyawa'nın yazım formlarından biri olduğu düşünülmektedir (Cline, 2010: 178).

Šatalli'nin Lukkadaki Hiyawa'lı adamlara erzak/mal getirmesine bu kez sen engel oldun.

Burada, Ugarit Kralı Ammurapi'nin Hatti Kralı tarafından gönderilen Šatalli'nin Hiyawalı adamlara erzak sağlamasına engel olduğundan bahsedilmektedir.

1.1.18. RS 94.2530¹⁰⁹ (Ammurapi Dönemi'ne Ait Bir Mektup)

Bu mektup da RS 94.2523 gibi Ammurapi ile olasılıkla II. Šuppiluliuma Dönemi'nde yazılmış olmalıdır. Ancak ne yazık ki bu iki mektup da henüz tam anlamıyla çalışılmamıştır. Buna rağmen, RS 94.2523 ve RS 94.25.30 no'lu mektupların birbirini takip eden mektuplar olduğu anlaşılmaktadır. Mektuplarda, Lukka'daki Hiyawa adamları için erzak/mal nakliyatı konu edilmiştir.

RS 94.2530

31-38

i-na KASKAL an-ni-ti ^IŠa-ta-al-li ul áš-pu-ra-ma-ku e-nin-na iq-ta-bu-ú-ni um-ma-a
LÚ Hi-ya-a-ú i-[na KUR] Lu-uk-ka-a a-ši-ib ù PAD^{MEŠ}-Šu ya-nu a-ki a-ma-ti
an-ni-ti ya-nu na-tú la ta-qa-ab-ba-a ^{GIŠ}MÁ^{MEŠ} a-na ^IŠa-ta-al-li i-din-ma PAD^{MEŠ} a-
na LÚ^{MEŠ} Hi-a-ú-wi-i lil-qu-ú

Bu kez ben, sana Šatalli'yi göndermedim mi? Şimdi ben söylerim: Lukka Ülkesi'ndeki Hiyawa'lı adamların orada erzağı/malı yok. Bu konuya ilişkin bana fazla yapılacak bir şey yok deme. Šatalli'ye gemiler sağlayın ve bırakın onlar Hiyawalılar için erzak alsınlar.

Bu metin ve daha önceden incelediğimiz metinler sayesinde de üzerinde durduğumuz Lukka'nın denize sınırı olduğu konusu iyice kesinlik kazanmıştır. Kaldı ki Ugarit Kralı'na Lukka topraklarında yiyecek bir şeyin kalmadığını ve onlara yardım

¹⁰⁹ Metnin transkripsiyonu için bkz. Malbran-Labat-Lackenbacher, 2005: 237 dipnot 76. Yorum ve tartışmalar için bkz. Singer, 2006: 250; Gander, 2010: 49 vd.

edilmesini isteyen Hatti Kralı'nın Lukka toprakları üzerinde tam bir egemenlik elde ettiği açıktır. Bu durum, II. Šuppiluliuma'nın Südburg Anıtı'na konu olan Lukka Ülkeleri'nde yaptığı sefer sonucunda kesin bir başarıya ulaştığı, ardından da böyle bir sorun karşısında Lukka Ülkeleri'ni zor durumdan kurtarmaya çalışarak, Ugarit Kralı Ammurapi'ye bu mektubu gönderdiği şeklinde yorumlanabilir.

1.1.19. CTH 241¹¹⁰ (Sandık Envanterleri)

Bu fragmanın arka yüzünde 10'. satırda "KUR Lu-uq-qa-a" okunmaktadır.

KBo 18.173¹¹¹

Ay.

8' [(I^{GIŠ} GÁ.DIR TUR UG)]U wa-aš-ša-an-za [
9' [(IV MA.NA VII GÍN GUŠK)]IN^{URU} Kar-an-du-ni[-
10' [(II MA.NA II GÍN GUŠ)]KIN KUR Lu-uq-qa-[(a)

8' 1 küçük ahşap kutu üstü örtülmüş

9' 4 mina 7 şekel altın Karanduni[] kenti (=Babil)

10' 2 mina 2 şekel altın Lukka Ülkesi

KBo 18.173 no'lu metnin Dupl. olan **KUB 42.11**¹¹²'de ise KUR Lu-uq-g[a..]formunda Önyüz II'de 26'. satırda geçmektedir.

KUB 42.11

Öy. II

24' I^{GIŠ} PISAN SA₅ TUR UGU wa-aš-ša-an-za
25' IV MA.NA VII GÍN GUŠKIN^{URU} Kar[(-^Ddu-ni-)aş
26' II MA.NA II GÍN GUŠKIN KUR Lu-uq-q[a- a)
27' Š/A KASKAL?

¹¹⁰ CTH 241.7.A: KUB 42.11; CTH 241.7.B: KBo 18.173.

¹¹¹ Metin edisyonu için bkz. Koşak, 1982: 31 v.d.

¹¹² Metin edisyonu için bkz. Koşak, 1982: 31 v.d.

24' 1 küçük kırmızı ahşap kutu üstü örtülmüş
25' 4 mina 7 şekel altın Kar[(anduni)]aş kenti(=Babil)
26' 2 mina 2 şekel altın Lukka Ülkesi'nden
27' yolunun.

Bu iki metinde de önemli olan Lukka'nın altın gönderen bir ülke olarak geçmiş olmasıdır (Gander, 2010: 17; Koşak, 1982: 31-39). Görüldüğü gibi iki metinde de Lukka Ülkesi'nin 2 mina 2 şekel altın verdiğinden bahsedilir ki bu da; 1 mina=40 şekel yani=500 gr 1 şekel ise 12.5 gr'a denk geldiğinden (Alparslan, 2010: 7) Lukka Ülkesi'nin 1.15 kg altın vermiş olduğu ortaya çıkmaktadır.

Maden Tetkik ve Arama Genel Müdürlüğü'nün yayınlamış olduğu haritaya göre¹¹³, Lukka toprakları olduğu düşünülen bölgede yapılan araştırmalarda altın madenine rastlanılmamıştır. Bu da bize Lukka insanların altını bir şekilde, belki de korsanlık yoluyla elde ettiklerini göstermektedir. Antik kaynaklardan bu coğrafyada yaşamış olan Lykia ve Karia halklarında zaman zaman korsanlık faaliyetleri gerçekleştirdikleri bilinmektedir (Strabon, 14.3.2; Hdt. 2.152.4.).

1.1.20. CTH 297¹¹⁴ (Sınıflandırılmayan Mahkeme Tutanakları)¹¹⁵

Bu metnin sadece bir parçası korunulabilmiştir (Özcan, 2007: 9). Metin aşağıdaki gibidir:

KUB 23.83¹¹⁶

1 [nu LÚ^{MEŠ URU}] U Da-la-u-wa LÚ^{MEŠ URU} Ku-wa-la-pa-aš-ši-ya
2 [ki-iš-ša-an] me-mi-ir A-NA LÚ^{MEŠ URU} Ha-at-ti-wa
3 [] -x-e² pi-ya-u-e-ni

¹¹³ <http://www.mta.gov.tr/v1.0/english/index.php> (çevrimiçi).

¹¹⁴ CTH 297.2: KUB 23.83.

¹¹⁵ Bahar, bu metni “Dalawa ve Kuwalapašši hakkındaki bir mektup” şeklinde tanımlamaktadır (Bahar, 2000: 177).

¹¹⁶ Metnin edisyonu için bkz. Hagenbuchner, 1989: 134-136; Marizza, 2005: 133-138. Transkripsiyon ve çevirisi için bkz. Gander, 2010: 82-84.

4 an-za-a-aš-ma-wa IŠ-TU ERÍN^{MEŠ} A-NA LÚ^{MEŠ URU} Ha-at-ti
5 pi-ra-an hu-u-i-ya-u-e-ni nu-wa ʾKUR^{URU} ʾI-ya¹-la-an-da¹¹⁷
6 wa-al-ah-hu-e-ni ku-it-ma-an-wa x x x x
7 I-NA KUR I-ya-la-an-da pa-iz- ʾzi¹ ...

1 Dalawa kenti [adamları ve] Kuwalapašši kenti adamları
2 [şöyle] dedidiler: “Hatti adamlarına
3 [] veriyoruz.
4 biz ise, ordu ile Hatti adamlarının
5 önünde gidiyoruz. Ve İyalanda Ülkesi (ile)
6 savaşıyoruz. Onu []-dığında [
7 İyalanda Ülkesi’ne giderler...

Metnin bu kısımdan sonrası oldukça kırıktır ve bu nedenle bize çok fazla bilgi sağlamamaktadır. Bizim için önemli olan, daha önce Lukka Ülkesi topraklarında yer alan Dalawa ve Kuwalapašši kentlerinin Hatti ordusuyla birlikte hareket etmesi ve hatta Dalawa kenti adamlarının yine Hatti ordusuyla beraber Lukka topraklarında yer aldığı düşünülen İyalanda Ülkesi’ne (Bryce, 1974a: 125) karşı savaşa girmesidir. Bu da İyalanda’nın en azından bir süre Lukka topraklarına dâhil olmadığı düşüncesini önermemize yardımcı olmaktadır.

Tawagalawa Mektubu’nun ikinci paragrafının 18. ile 22. satırları arasında; III. Hattuşili’nin yazdırmış olduğu şu sözler, İyalanda’nın III. Hattuşili Dönemi’nde Hatti toprağı olduğunu kanıtlar:

“İyalanda kentine geleceğimden dolayı, İyalanda kenti içinde senin hiçbir adamını bulmayayım. Se[n] geride hiç kimseyi bırakma, ala[nım] içinde olma. Benim kölelerim ile [ben bizzat] ilgilenirim!”¹¹⁸.

¹¹⁷ İyalanda Ülkesi’nin, daha önce incelemiş olduğumuz Tawagalawa Mektubu’nda, ^{URU}İyalanda olarak geçmekte olduğunu ancak bu metinde KUR ^{URU}İyalanda yani “İyalanda Ülkesi” olarak yer aldığı görülmektedir. Hatti Ülkesi’nin ise ^{URU}Hatti yani “Hatti kenti” şeklinde yer alması ilginçtir. Bu da aslında bize, KUR ve URU determinatiflerinin çok da bağlayıcı etkenler olmadığını ve her zaman coğrafi büyüklüklere bağlı olarak kullanılmadıklarını gösterir niteliktedir.

III. Hattuşili Dönemi'nde Hatti toprağı olan ve daha sonrasında da Lukka toprakları içerisinde olduğı anlaşılan İyalanda'nın, tarihlendirilmesi henüz yapılamamış olan bu metinde Hatti topraklarında yer almadığı görölmektedir. Ancak buna karşın metinde, Lukka kentleri olduğı bilinen Dalawa ve Kuwalapaşša'nın İyalanda Ülkesi'ne savaş açtıklarının anlaşılmasından dolayı Lukka topraklarında da olmaması gerektiğı ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle İyalanda Ülkesi'nin tabletin yazıldığı zaman diliminde, Arzawa-Mira ya da Ahhiyawa kontrolünde olabileceğı, bulunduğı coğrafya göz önüne alındığında mantıklıdır.

1.1.21. CTH 483¹¹⁹ (Evokasyon Ritüeli)

Kizzuwatna kökenli olduğı düşünölen KBo 34.91¹²⁰ ritüel fragmanı¹²¹ Lukka ile birlikte geçen yer adlarını görmemiz açısından önemlidir. Bu metinde sırası ile Azzi-Hayaša¹²², Lukka, Maša, Huntara¹²³, İyalanda ve Nahita¹²⁴ kentlerinin adları ard arda geçen satırlarda yer almaktadır.

Burada geçen ölkö adları içinde, yalnızca Huntara daha önce Lukka ile birlikte anılmamıştır. Ancak ne yazık ki bu yer adının lokalizasyonu hakkında elimizde çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Azzi-Hayaša'nın Hatti'nin kuzeydoğusunda, Maša'nın Hatti'nin batısında bulunduğı ve Lukka'nın ise Hatti'nin güneybatısında yer aldığı bilinmektedir. İyalanda için ise Hatti Ülkesi'nin güneybatısında olduğı

¹¹⁸ Çevirinin transkripsiyonu için bkz. 1.1.8 Tawagalawa Mektubu.

¹¹⁹ CTH 483.?: KBo 34.91.

¹²⁰ Metnin edisyonu ve yorumlar için bkz. Forlanini, 2000: 11-20; Otten, 1975: 500.

¹²¹ Metnin transkripsiyonu şöyledir:

x+2' KUR^{URU}Ha-ya-ša-
3' KUR^{URU}Lu-uq-qa [
4' KUR^{URU}Ma-a-ša [
5' KUR^{URU}Hu-un-ta[-
6' KUR^{URU}i-ya-l[a-an-ti
7' KUR^{URU}Na-a-h[i-

¹²² Bu yer adı IV. Tuthaliya'nın Prensleri/Komutanları İçin Talimatı metninde "KUR^{URU}Az-zi" şeklinde yine Lukka ölkesi ile birlikte anılmaktadır. CTH 255 (KUB 26.12; KUB 21.42; VBoT 82).

¹²³ RGTC 6: 117; Hurma kenti yakınlarında (Çorum ya da Elbistan dolayları) olmalıdır. Hurma kentinin lokalizasyon çalışmaları için bkz. RGTC 6: 125.

¹²⁴ Daha önce bu yer adını aynı determinatifler ile III. Hattuşili'nin Anallerinde de yer aldığı görölmektedir. CTH 82 (KUB 21.6; KUB 21. 6a, KUB 31.19) Forrer, 1926: 78; Nahita için Karaman'ın güneyini işaret eder.

söylenebiliyor olsa da tam lokalizasyonu halen tartışmalıdır¹²⁵. Söz konusu ülkelerin olası coğrafi konumlarına bakıldığında bir yakınlıktan bahsetmenin zor olacağı kanısındayız.

1.1.22. CTH 242¹²⁶ (Araç, Silah ve Metal Stokları)

Bu metin çok ufak olmamakla birlikte kırık olması nedeniyle bir bütünlük ifade etmemektedir. İçerik olarak stokların sayıldığı bir tablet olarak nitelendirilmiştir. Ancak de Roos bu metinde, kült eşyalarının sıralandığını düşünmektedir (de Roos, 2007: 10).

KBo 16.83¹²⁷

Öy. II

4' [] KÙ.BABBAR I ŠUL-PÁT KÙ.BABBAR ^mWa-at-ti-ha-ah-la ^{LÚ}SIPÁ É.GAL
^{URU}Ka-ša-[

5' [^mHi-e]š-ni-LUGAL-aš I-DI I SI KUBABBAR GAR.RA ^mKi-i-da
^{LÚ}^{URU}Ka-aš-ta-ma

6' I SI KÙ.BABBAR GAR.RA ŠEŠ ^mKa-wa-ar-na-i-li II ŠUL-PÁT KÙ.BABBAR
7' II SI KÙ.BABBAR GAR.RA ^{LÚ}^{MEŠ} ^{URU}Tu-um-ma-an-na IV GAL
KÙ.BABBAR

8' VI ŠUL-PÁT KÙ.BABBAR ^{LÚ}^{MEŠ} ^{URU}Lu-uq-qa-a I ŠUL-PÁT KÙ.BABBAR
^mKam-ma-li-ya[

9' ^{LÚ}^{URU}Tu-um-ma-an-na ^mHi-eš-ni-i-eš I-DI I ŠUL-PÁT KÙ.BABBAR [

4' [] gümüş, 1 gümüş içki kamışı Kaša[] kenti sarayının çobanı Wattihahla
(getirdi)

5' [Hie]šnišarruma verdi (kontrol etti). 1 gümüş ile kaplanmış boynuz Kaštama kenti
adamı Kida (getirdi).

¹²⁵ İyalanda için bkz. Bölüm 1.2.6.

¹²⁶ CTH 242.8: KBo 23.26+KBo 16.83.

¹²⁷ Metin için bkz. Košak, 1982: 87 vdd.

- 6' 1 gümüş ile kaplanmış boynuz Kawarnaili'nin kardeşi (getirdi) 2 gümüş içki kamışı
- 7' 2 gümüş ile kaplanmış boynuz Tummana¹²⁸ kenti adamları (getirdi) 4 büyük gümüş
- 8' 6 gümüş içki kamışı Lukka kenti adamları (getirdi) 1 gümüş kamışı Tummana kenti adamı Kammaliya [] (getirdi)
- 9' Hiešni verdi (kontrol etti). 1 gümüş içki kamışı []

Görüldüğü gibi metin bize detaylı bilgiler vermemektedir. Ancak Lukka kenti adamları gümüşten yapılmış eşyalar sunabiliyorlarsa, topraklarında gümüş madeni olduğunu bildiğimiz Lukka halkının sadece korsanlık yapmayıp yer altı zenginlerini de kullanabildikleri ihtimal dâhilindedir. Diğer yandan bu gümüş eşyaların korsanlık yaparak elde edilmiş olma ihtimalleri daha yüksektir. Zira korsanlık yapan bir halkın maden işçiliği ile uğraşma olasılığı daha az görünmektedir.

1.1.23. CTH 215¹²⁹ (Sınıflandırılmayan Tarihi Metin Fragmanları)

Bu metin grubuna dâhil olan KUB 21.31¹³⁰ no'lu metin oldukça kırık olduğundan¹³¹ çıkarım yapmak mümkün değildir. Burada önemli olan Lukka adını şimdiye dek sadece III. Hattuşili Dönemi'nde yazılmış olan formuyla, yani "Lukka Ülkeleri" şeklinde yazılmış olmasıdır. Metnin tarihlendirilmesi tabî ki sadece bu forma dayandırılarak yapılamaz ancak bunun dikkat edilmesi gereken bir konu olduğu da unutulmamalıdır.

¹²⁸ Tummana ile Dominitis antik kent eşitlemesini kabul eden birçok bilim adamı vardır: Götze, 1960: 44; Macqueen, 1968: 169; Eser, 2006: 187. Domanitis Sinop'un Boyabat ilçesinde yer almaktadır.

¹²⁹ CTH 215: KUB 21.31; Bo 6815; KBo 13.53; FHL 154.

¹³⁰ Metnin tartışma ve yorumları için bkz. Klengel, 1992: 170; Gander, 2010: 16 dipnot 55, 24.

¹³¹ Metnin transkripsiyonu şöyledir:

3' KUR.KUR^{HLA} Lu[-uk-ka₄-a

4' ku-u-ru-ri-ya-[-ah-

5' hu-u-ma-an-t[e-eš

6' har-ga-nu-ir [

7' KUR.KUR^{HLA UIRU} Lu-uk-ka₄-a

Yine aynı metin grubunda olan ve KUB 22.83 ile numaralandıran metin de büyük oranda kırıktır. Bu sebeple sadece Lukka adının; 5'. satırda “Lu-u]q-qa-a” olarak 6'. satırda ise “LÚ^{MEŠ} Lu-uq-qa-a” yani “Lukka adamları” olarak görmekte olduğumuzu söylemek yerinde olacaktır. Metin, CTH 343.5.A no'lu metin grubunda yer alıyor olmasından dolayı “Tanrı LAMMA'nın Mitosu” içerisinde değerlendirilmektedir. Lukka açısından önem teşkil eden nokta, metnin her iki satırında da Lukka adının geçiyor olması ve Tawagalawa Mektubu'nun 3. satırında yer alan formu ile yani “Lukkalı adamlar” şeklinde yazılmış olmasıdır.

FHL 154 no'lu fragmanın x+3. satırında; “KUR ^{URU}L]u-uq-qa-m[a” yani “Lukka Ülkesi ise” şeklinde bir yazım mevcuttur¹³². CTH 215 no'lu metin grubuna dâhil olduğundan, tarihsel içerikli bir metin olduğunun dışında çok bir şey söylemek mümkün değildir.

1.1.24. CTH 212¹³³ (Sözleşme ve Talimat Fragmanları)

14 satırdan oluşan KUB 57.19 no'lu metnin çok ufak olması ve neredeyse tamamının kırık olması nedeniyle çevirisini vermeye gerek duymuyoruz. Bununla birlikte konumuza katkı sağlayacağını düşündüğümüz kısım ise şöyledir:

11' [] KUR. KUR^{MEŠ URU}Lu-[]

Görüldüğü gibi ilgili kısmı “Lukka Ülkeleri” şeklinde çevirmek mümkündür. İncelemiş olduğumuz diğer çivi yazılı metinlerde sadece KUB 21.6; KUB 21.6a¹³⁴ ve KUB 21.31¹³⁵ nolu tabletlerde görmekte olduğumuz “Lukka Ülkeleri” yazım formu, Luwi Hiyeroglifli kaynaklarda da sadece Yalburt Anıtı'nda karşımıza çıkmaktadır.

KUB 21.6; KUB 21.6a metinleri III. Hattuşili Dönemi'ne tarihlendirilirken, Yalburt Anıtı IV. Tuthaliya Dönemi'ne tarihlendirilmektedir. Ne yazık ki KUB 21.31 ve

¹³² Metin edisyonu için bkz. Gander, 2010: 24.

¹³³ CTH 212.93: KUB 57.19.

¹³⁴ Bkz. 1.1.9. CTH 82 (III. Hattuşili'nin Analları).

¹³⁵ Bkz. 1.1.223. CTH 215 (Sınıflandırılmayan Tarihi Metin Fragmanları).

işlemekte olduğumuz metin hakkında bir tarihlendirme önerisi bulunmamaktadır. Bu durumda incelenmesi gereken iki sorun ortaya çıkmaktadır. Birincisi, bu yazım formunun dönemsel mi olduğu dolayısıyla Lukka halkının etki sahasını genişlettikleri zaman dilimiyle doğru orantılı olarak mı algılanması gerektiğidir. İkincisi ise bu yazım formunun nüfus sahasını geliştiren Lukkalı halkın, Lukka dilini konuştukları bölgeleri mi ifade ettiğidir.

Bu iki sorun birbirinden farklı görünmekle beraber aslında birbirlerini tamamlar niteliktedir. Singer'in de ifade ettiği gibi, Güneybatı Anadolu bir kültürel ve etnik grup barındıran ve Hitit etkisinin gevşek olduğu bir alandır (Singer, 1983: 208). Dolayısıyla bu bölgede etkin olmaya başlayan Lukkalı insanların yavaş yavaş etki sahalarını genişlettikleri ve bu alandaki insanlara kendi dillerini empoze ettikleri ve böylece de Lukka Ülkeleri olarak anılmaya başladıklarını söylemek olasıdır (Niemeier, 2004: 298). Buna bağlı olarak da, dönemsel olarak Lukkalı insanlardan bahsedilirken “Lukkalı adamlar, Lukka kenti, Lukka Ülkesi ve Lukka Ülkeleri” şeklindeki formlarların ortaya çıktığı görülmektedir.

1.1.25. CTH 458¹³⁶ (Yakarı/Yakarma Ritüeli)

KUB 60.157 no'lu¹³⁷ fragmanda, Tanrı Tunapi için yapılan bir Yakarı Ritüeli anlatılmaktadır ve fragmanın Ay. III. satırında Lukka Ülkesi'nden bahsedilmektedir. Tunapi, Aşağı Ülke'nin yerel bir kralıdır (Hutter, 2004: 249-257). Bu fragman sayesinde başka bir çıkarım yapabilmek mümkün değildir.

¹³⁶ CTH 458: KUB 60.157.

¹³⁷ Metin edisyonu için bkz. Groddek, 2006: 165-169.

1.2. Yazılı Kaynaklara Göre Lukka Ülkesi'nde Yer Alması Muhtemel Hitit Dönemi Yerleşmeleri

Lukka Ülkesi hakkındaki belgeleri incelerken Lukka Ülkesi'nde yer alması muhtemel olan ancak lokalizasyonları tartışmalı olan pek çok yer adına rastlanılmaktadır. Lukka Ülkesi'nin coğrafi sınırlarını en iyi şekilde saptayabilmek ve bahsedilen yer adlarının lokalizasyonlarına ışık tutabilmek için bu yer adlarının da yazılı kaynaklarda nasıl geçtiğine bakmak ve güncel değerlendirmeler yapmak gerekmektedir. Bu noktadan hareketle her yer adı, kendi başlığı altında özel olarak değerlendirilecek ve yer aldıkları metinlerin transkripsiyon ve çevirileri verilecektir. Ancak bahsi geçen kent adları sadece bir fragmanda yer alıyorsa ya da lokalizasyon açısından ve tarihi olaylar açısından önemli bilgiler içermiyorsa, metnin detayına girmeden genel bilgiler verilecektir.

1.2.1. Attarimma

<i>Attarimma Adının Geçtiği Metinler</i>	
CTH 147:	KUB 14.1 Ay. 30 (Madduwatta Metni)
CTH 61:	KUB 14.15 Ay. III 29, 31, 33; KUB 14.16 Ay. III 31 (II. Murşili'nin Analları)
CTH 181:	KUB 14.3 Öy 1 (Tawagalawa Mektubu)
CTH 215:	KBo 44.10 3; KBo 50. 209 8 (Tarihsel Metinlerin Ayrım Yapılmamış Parçaları)
Köylütolu Yazıtı:	2. ve 7. satırda.

Garstang-Gurney (Garstang-Gurney, 1959: 77 v.d.) ve Bryce (Bryce, 1974a: 398), Attarimma'nın Lukka Ülkesi içerisinde bulunması gerektiğini düşünmektedirler. Süel ise Attarimma'nın Ortaköy tabletleri içerisinde yer alan bir mektupta, Batı ve Güneybatı Anadolu'da oldukları düşünülen kentlerle birlikte anılmasından dolayı lokalizasyonunu bu alana yoğunlaştırmaktadır (Süel, 2001: 671, 672). Her iki lokalizasyon önerisi de bizi Güneybatı Anadolu'ya odaklamaktadır. Bununla beraber, metinleri tek tek incelemek daha sağlıklı sonuçlar almamızı sağlayacaktır.

Madduwatta Metni (KUB 14.1)¹³⁸, ni 1.1.2 no'lu bölümde detaylı olarak incelediğimiz için burada sadece ilgili kısma değinmenin yeterli olacağı kanısındayız. Madduwatta, Arzawa Ülkelerinin büyük bir kısmını işgal ederek Hatti Ülkesi'ne bağlı olan; Zumanti, Wallarimma, Yalanti (=İyalanda), Zumarri, Mutamutašša, Attarimma, Šuruta ve Huršanašša Ülkelerini alır. Sonra Pedašša'yı da yemin altına alarak Hatti Ülkesi'ne karşı kışkırtır. Ardından Hapalla Ülkesi'ni de ele geçiren (Beckman, 1996: 149) Madduwatta, Alašiya'yı da (=Kıbrıs) zapteder.

Attarimma Ülkesi'nin I./II. Tuthaliya Dönemi'nde Hatti toprakları içinde yer alması dışında, Madduwatta'nın niçin bu kentleri ele geçirdiği sorusu üzerinde durulmalıdır. Pedašša, Hitit Ülkesi'ne yakındır dolayısıyla kışkırtılması mantıklıdır. Arzawa Ülkelerinin ele geçirilmesi de Arzawa Kralı olarak düşündüğümüz (Parker, 1996: 17 vdd.; Hawkins, 1998: 25) Madduwatta'nın yapmasını bekleyeceğimiz eylemlerden biridir. Ancak diğer kentler neden ele geçirilmiştir? Amaç sadece güç elde etmek olsaydı Madduwatta'nın Hariyati Dağ Ülkesini de alması beklenmez miydi? Bu durumda Madduwatta'nın daha önce de bahsettiğimiz gibi asıl amacının Alašiya'ya inmek olduğu düşünülmelidir. Alašiya'yı zaptetmenin en iyi yolu Lukka topraklarında bulunan limanlar olmalıdır. Bu amaçla Hapalla Ülkesi dışındaki diğer kentlerin de Lukka Ülkesi'nde yer aldıklarını düşünmekteyiz. Ayrıca Wallarimma için önerilen Hyllarima yerleşmesi ve İyalanda için bizim önermiş olduğumuz Iasos antik kenti, denize yakın konumları ile Madduwatta'nın düşüncesine hizmet etmektedir.

Birçok bilim insanının Attarimma ile Termessos¹³⁹ antik kentini eşitlemesi, Madduwatta'nın Alašiya'ya inmesi için gerekli olan yol güzergâhı açısından uygun olsa da Börker- Klähn'ın¹⁴⁰ yapmış olduğu Termessos eşitlemesi, Madduwatta'nın

¹³⁸ Metnin edisyon çalışmaları için bkz. dipnot 4.

¹³⁹ Hawkins, 1998: 26, 27; Hoffner, 2009: 389, 256. dipnot; Mountjoy, 1998: 48; Niemeier, 2008: 321; Waelkens, 2000: 476.

¹⁴⁰ Börker-Klähn, 1993: 62. Ayrıca bkz. Takmer ve Akdoğu-Akca, 2001/2002: 15, Börker-Klähn, 1994: 326; Termessos Anadolu'nun içlerine ulaşan önemli bir güzergâhta bulunmaktadır. Bu görüşü kanıtlar bir örnek olarak, Aleksandros güney kıyılarından Gordion'a gitmek için Termessos'u kullanması gösterilebilir. Ayrıca Termessos kentini ünlü Antik yazar Strabon, "Pamphylia Ovası'ndan Milyas'a açılan geçidin yanında bulunan kent" şeklinde tanımlayarak,

Pedašša'yı Hatti Ülkesi'ne karşı isyana teşvik ettirmek için izleyebileceği güzergâhta yer alıyor olması açısından mantıklı görünmektedir.

II. Muršili'nin Analleri, II. Muršili'nin Hitit tahtındaki 3. yılına dair bir metinde Attarimma adının geçmekte olduğu görülür.

KUB 14.15¹⁴¹

Ay. III

29 Û NAM.RA^{MEŠ URU}At-ta-ri-im-ma an-da ú-e-er nu-wa-[ra]-at ku-w[a-pí -an-ta-a]t
30 ar-ha-wa-ra-at-za šar-ra-an-da-at nu-wa-kán ták-ša-an šar-[r]a-[an I-NA
HUR.SAG A-ri-]in-[na-a]n-ta¹⁴²
31 še-er NAM.RA^{MEŠ URU}Hur-ša-na-aš-ša-aš-ma-aš-kán NAM.RA^{URU}At-[ta-ri-im-
ma Û] NAM.RA^{URU}Šu-ru-da
32 an-da I-NA^{URU}Pu-ra-an-ta-ya-wa-kán tak-ša-an šar-ra-an []
33 NAM.RA^{URU}Hur-ša-na-aš-ša-ya-wa-aš-ma-aš-kán NAM.RA^{URU}[At-ta-ri-im-ma]
Û NAM.RA^{URU}Šu-ru-ta an-da

29 ve Attarimma kenti NAM.RA'ları içeri girdiler. Ve onları herhangi bir y[ere]
30 onları parçaladılar. Ve ayırdılar [Ari]n[na]nta [dağına]
31 yukarıda Huršanašša¹⁴³ kenti NAM.RA'ları, At[tarimma] kenti NAM.RA'sı [ve]
Šuruda kenti NAM.RA'sı,
32 Puranda kentine ayırdılar []
33 Huršanašša kenti NAM.RA'sı ve sizler [Attarimma kenti] NAM.RA'sı ve Šuruda
kenti NAM.RA'sı

konum olarak aslında ne kadar önemli bir noktada yer aldığını da vurgulamış olmaktadır. (Strabon, XIII, 4, 17 631; Strabon, XIV, 3, 9, 666).

¹⁴¹ Metnin transkripsiyon ve çevirisi için bkz. Götze, 1933: 50-60.

¹⁴² Garstang-Gurney, 1959: 87; Milet ve Efes ya da Efes ve İzmir arasında kalan kayalık bir yer olduğunu düşünmektedir. Ünal ise Kuşadası-Davutlar bölgesinin hemen güneyindeki Mykale-Samsun Dağı'nı önermektedir (Ünal, 2003: 32).

¹⁴³ Bu yer adı bazı metinlerde Huršanašša olarak bazı metinlerde ise Huwaršanašša olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle metinde hangi hali yer alıyorsa, metin içerisinde bu adı kullanmayı daha doğru buluyoruz.

KUB 14.16¹⁴⁴

Ay. III

29 ...nu-wa A-NA ^mU-uh-ha-LÚ E[GIR-an li-e nam-ma ti-ya-at-te-ni nu-wa-aš-ma-aš-kán]

30 am-me-el ku-i-e-eš ARAD^{MES}-YA NAM.RA ^{URU}Hur-ša-na-aš-ša NAM.RA [^{URU}Šu-ru-da]

31 Û NAM.RA ^{URU}At-ta-a-ri-im-ma [an-da ú-e-er nu-wa-ra-aš-mu pa-ra-a pí-eš-tén]

29 ...“ve Uhhaziti’nin arkasında olmayın! Bö[ylece yürüyorsunuz. Ve]

30 benim kölelerim olan Huršanašša kentinin NAM.RA’ları, [Šuruda kentinin] NAM.RA’sı

31 ve Attarimma kentinin NAM.RA’sı, [size içeri geldiler. Onları bana geri verin]”.

II. Muršili’nin tahta geçmesinin ardından Arzawa Ülkesi Kralı Uhhaziti, Ahhiyawa Kralı ile işbirliğine girerek Hatti Ülkesi’ne saldırmış ve Millawanda’yı ele geçirmiştir (Ünal, 2003: 26, 27). II. Muršili, ikinci hükümdarlık yılında, Arzawa Kralı’nın Attarimma, Huršanašša ve Šuruta Ülkelerinden¹⁴⁵ kendisine sığınmış olan NAM.RA’ları (AM: 40 vd.) Hatti Ülkesi’ne geri vermeyi reddetmesini sebep göstererek, krallığının üçüncü yılında, iki yıl sürecek olan Batı Anadolu’ya, özellikle de Arzawa üzerine sefer başlatır¹⁴⁶. Buna karşın II. Muršili’nin yıllıklarına bakıldığında, sefere çıkılmasının diğer bir nedeni olarak Arzawa Ülkesi Beyi Uhhaziti’nin kendisini aşağılaması gösterilmiştir¹⁴⁷. Sonuç olarak II. Muršili

¹⁴⁴ Metnin transkripsiyon ve çevirisi için bkz. Götze, 1933: 58-59.

¹⁴⁵ Adı geçen bu kentlerin, Lukka Ülkeleri içerisinde yer aldıkları düşünülmektedir. Ayrıca bkz. Ay, 2010: 4.

¹⁴⁶ Bryce, 1974b: 103. Mellaart, 1974: 506; Mellaart bu olayın tarihi için M.Ö. 1333-1332’yi önermektedir.

¹⁴⁷ **KBo III. 4 Öy. II 9-14**

9 i-ya-an-ni-a-nu-un-pít A-NA U-uh-ha-LÚ-ma LÚ TE₄-MA u-i-ya-nu-un

10 nu-uš-ši ha-at-ra-a-nu-un ARAD^{MES}-YA-wa-at-ták-kán ku-i-e-eš an-da ú-e-ir

11 nu-wa-ra-aš-ta EGIR-pa ku-it ú-e-wa-ak-ki-nu-un nu-wa-ra-aš-mu

12 EGIR-pa Û-UL pa-iš-ta nu-wa-mu-za DUMU-la-an hal-zi-eš-še-eš-ta

13 nu-wa-mu-za te-ip-nu-uš-ki-it ki-nu-na-wa e-hu nu-wa za-ah-hi-ya-u-wa-aš-ta-ti

14 nu-wa-an-na-aš ^DU BE-LÍ-YA DI-NA(M) ha-an-na-a-ú

Tercümesi: 9 Uhha-ziti’ye bir haberci gönderdim.

10 ve ona yazdım: “(Sana) gelen esirlerim,

11 onları senden geri istediğim halde, onları bana

12 geri vermedin. Beni çocuk (diye) çağırdın

Apaša=Efes'e dek ilerleyerek bu kenti yağmalar. Metinden burada yaşayan halk ile birlikte Attarimma, Šuruta¹⁴⁸ ve Huršanašša¹⁴⁹ kentlerinden gelmiş olan NAM.RA'ların Arinnanda Dağı'na ve Puranda¹⁵⁰ kentine sığındıkları anlaşılır (Götze, 1967: 52 vd.). Buna rağmen II. Muršili, hâkimiyetinin dördüncü yılında bölgenin kontrolünü sağlayarak çok sayıda esir ile Hatti Ülkesi'ne dönmüştür. Ayrıca II. Muršili'nin Batı Anadolu'da tam bir zafer elde ettiği Arzawa Ülkesi'nin siyasi bir güç olarak bu seferlerin ardından tamamen yok olması ile de açıklanabilmektedir (Klengel, 1999: 192).

Burada ilginç olan nokta; Attarimma, Huršanašša ve Šuruta Ülkelerinin NAM.RA'larının II. Muršili'nin krallığı başlarında, Arzawa topraklarına sığınmış olması durumudur. Bu durumu şu şekilde açıklamak mümkündür; II. Muršili'nin dua metninde¹⁵¹, Lukka Ülkesi'nin Arinna'nın Güneş Tanrıçası'ndan hür olduğu ve vergi ödemeyi bırakarak isyan ettiği anlatılmaktadır (KUB 24.3 Öy. II 40-43; KUB 24.4 Öy. I 27-28; KBo 53.13 Ay. III 2-3; 369/v Öy 3-5). Bahsi geçen kentlerin Lukka topraklarında olduğu genel olarak kabul edilen bir görüş olmakla birlikte, aynı zamanda söz konusu NAM.RA'ların, ülkelerinden niçin kaçtıklarını da açıklamaya yardımcı olmaktadır. Bu durumda muhtemelen II. Muršili, Lukka Ülkesi'ne göndermiş olduğu kuvvetler ile isyanı kontrol altına almış ve bu esnada da korkup kaçan halkın Arzawa Ülkesi'ne sığınmış olması olasıdır.

Tawagalawa Mektubu¹⁵², nun ilgili kısmının transkripsiyon ve çevirisi şu şekildedir:

13 ve beni aşağıladın. Hadi şimdi! Savaşacağız.

14 Bizim davamızı efendimiz Fırtına Tanrısı karar versin. (Götze, 1967: 46-47).

Ayrıca II. Muršili'nin tahta geçtiği sırada Hatti Ülkesi'ne bağlı olan devletlerin onu reddettiği ve çocuk diye aşağıladıkları da bilinmektedir (KUB 19.29 Ay. IV 16-21. Ayrıca bkz. AM 18-21).

¹⁴⁸ Houwink ten Cate, Batı Anadolu'da yer alan ve büyük ihtimalle denize kıyısı olan bir noktada aranması gerektiğini söylemektedir (Houwink ten Cate, 1970: 65, dipnot 50). Bryce ise Šuruta kentini Lukka kentleri içinde görmektedir (Bryce, 1974a: 398).

¹⁴⁹ Garstang-Gurney, 1959: 81 Huršanašša için Khersonesos antik kentini önermektedirler.

¹⁵⁰ Ünal, 2003: 32; Priene antik kenti ile eşitlemektedir.

¹⁵¹ Metnin tüm detayları için bkz. Bölüm 1.1.5. CTH 376 (Arinna'nın Güneş Tanrıçasına İlahiler ve Dualar).

¹⁵² Metnin edisyon çalışmaları için bkz. dipnot 35.

KUB 14.3

Öy.

1 [nam- m]a-aš¹⁵³ pa-it nu ^{URU}At-ta-ri-im-ma-a[n] ar-ha

2 [har-g]a-nu-ut na-an ar-ha wa-ar-nu-ut

1 Ayrıca o gitti ve Attarimma kentini

2 yıktı ve onu yakıp yok etti.

III. Hattuşili Dönemi'ne tarihlendirilen bu metinde Attarimma kentinin adı, bu satır haricinde geçmemektedir. Ancak metnin devamında daha önce Tawagalawa Mektubu'ndan bahsederken de anlatıldığı gibi¹⁵⁴, Lukka adamlarının Attarimma kentinin yıkılmasından endişe duyarak önce Tawagalawa'yı¹⁵⁵ ardından da Hitit Kralı'nı yardıma çağırdıkları görülmektedir. Lukka adamları Attarimma kentinin yıkılmasından bu kadar çok endişe duyuyorsa, Attarimma kenti ya Lukka toprakları içerisinde yer almalı ya da Lukka topraklarının sınır bölgesinde yer alıyor olmalıdır. Bu nedenledir ki Hawkins'in (Hawkins, 1998: 26; Keen, 1998: 215) lokalizasyon için önermekte olduğu Telmessos Antik Kenti mantıklı bir seçenek olarak görülmektedir. Zira metinden takip edilebildiği kadarıyla Hitit Kralı'nın ve Piyamaradu'nun izlemiş olduğu güzergâh şu şekilde gösterilebilir:

Hitit Kralı (III. Hattuşili): Šallapa-Waliwanda-İyalanda-Millawanda

Piyamaradu: Attarimma-İyalanda-Millawanda

Buna ek olarak, batıda karışıklıklara neden olan Piyamaradu'nun Attarimma'ya saldırmış olması, Šallapa'ya sonrasında da Waliwanda'ya (=Alabanda) (Niemeier, 1993: 321; Garstang-Gurney, 1959: 78 v.d.) gelen Hitit Kralı'ndan kaçmak üzere İyalanda kentine geldiği bilinmektedir. Bu durumda İyalanda'nın Alinda ile değil de

¹⁵³ Heinhold-Krahmer, 1986: 59; Sommer tarafından II. Murşili'nin Analleri'nde de adını okuyabildiğimiz Gulla şeklinde tamamlanmış olsa da metnin devamında Attrimma kentine saldıran kişinin Piyamaradu olduğu yapılan incelemelerle kabul edilmiştir.

¹⁵⁴ Metnin detaylı incelemesi için bkz. Bölüm 1.1.8.

¹⁵⁵ Tawagalawa Ahhiyawa Kralı'nın kardeşidir. Heinhold-Krahmer, 1986: 51; Güterbock, 1990:211 vdd.; Klengel, 1999: 265; Parker, 1999:76; Bryce, 2005: 290.

bizim önermekte olduğumuz Iasos Antik Kenti ile eşleştirilmesi mantıklı olacaktır¹⁵⁶. Üstelik Iasos'tan Milawanda'ya (=Milet) kaçması ve buradan da deniz yoluyla uzaklaşması çok daha kolay olacaktır.

Görüldüğü gibi, bu metin Attarimma'nın Telmessos ile eşitlenmesi, aynı zamanda İyalanda'nın da Iasos ile eşitlenmesini destekler niteliktedir. Eğer daha önceleri yapılmış olan İyalanda=Alinda eşitlemesi doğru kabul edilecek olursa Piyamaradu'nun, Waliwanda kentine yönelmiş olan Hitit ordusunun önüne çıkmaya çalıştığını düşünmek gerekir. Zira Waliwanda ile eşitlenmekte olan Alabanda ile Alinda birbirine oldukça yakın olan iki antik kenttir. Alabanda ile Alinda arasındaki yakınlık (yaklaşık 15 km) göz önüne alındığında Piyamaradu'nun Hitit Kralı'ndan kaçmak adına Alinda'ya değil de Iasos'a yönelmiş olması ve daha önceden batı topraklarında kazanmış olduğu ilişkilerini kullanmaya çalışması mantıklı olacaktır. Millawanda'dan denize açılmış olması da bu ilişkilerini kullandığının açık bir kanıtıdır.

Tarihsel Metinlerin Ayrım Yapılmamış Fragmanları'ndan olan KBo 44.10 no'lu metin¹⁵⁷ çok kırık olması nedeniyle ayrıntılar anlaşılamamaktadır. Ancak yine de konu bütünlüğü açısından Attarimma yer adının, metnin 3. satırında “^{URU}At-ta-ri-ma” yani “Attarimma kenti” şeklinde geçmekte olduğunu ve fragmanın sonunda Maša askerlerinden bahsedildiğini ifade etmek gerekmektedir.

¹⁵⁶ İyalanda kentinin detaylı lokalizasyon çalışmaları için bkz. Bölüm 1.2.6.

¹⁵⁷ **KBo 44.10**

3 [	]	^{URU} At-ta-ri-ma	Ù [	]
4 [	-n]	a-aš e-ep-pir ki-iz[		]
5 [	-]ta	ku-iš nu a-pa-a-aš-pál [		]
6 [	-]at	nam-ma-ya-aš-ši [		]
7 [	^{HU}]	^{R.SAG} I-ya-u-wa-an-da [		]
8 [		]	ki-iš-ša-an me-m[a	]
9 [	-d]	ti-ya-az-zi an-za-[		]
10 [		]	i-u-e-ni nu-wa-ra-an-ká[n	]
11 [		k]i-e ku-u-ru-ri-e a-[		]
12 [	-]mu	^{Ú-UL} pa-ra-a a-[		]
13 [	^{ERÍN}]	^{MEŠ} ^{URU} Ma-a-ša-aš ku-[		]
14 [	^{ERJÍN}]	^{MEŠ} ^{URU} Ma-a-ša [		]

KBo 50. 209¹⁵⁸

x+1 []-ni-li ša-ri-ku-wa-an

2' [] hu-u-ma-an-da

3' []-wa KUR^{URU}Im-ra-ha-aš-šu-wa

4' [] ša-an-ga-ru-ú-na

5' []^{HUR.SAG}Ša-ak-du-ú-na

6' [] KUR^{URU}Dur-mi-it-ta

7' []-na KUR^{URU}Wa[-]-wa-an-da

8' [] KUR^{URU}At-ta-ri-im-ma

9' [] KUR^{URU}Hu-pí-eš-na

x+1 [] bir asker sınıfı/polis?'i

2' [] hepsi

3' [] Imrahaššuwa Ülkesi¹⁵⁹

4' [] ???

5' [] Šakduna Dağı¹⁶⁰

6' [] Durmitta Ülkesi¹⁶¹

7' [] Wa[]wanda Ülkesi¹⁶²

8' [] Attarimma Ülkesi

9' [] Hupíešna Ülkesi¹⁶³

¹⁵⁸ Metnin transkripsiyon ve çevirisi için bkz. Groddek, 2008: 140.

¹⁵⁹ Bu yer adı başka bir metinde geçmemektedir.

¹⁶⁰ Šakdunwa Dağı olarak da geçmektedir. Ertem, 1973: 186, RGTC 6/2: 133, 134; Alp, Karadağ'ı önerirken (Alp, 1977: 164), Forlanini, Devenci ile Yıldız Dağlarının bir parçası olarak görmektedir (Forlanini, 1979: 182).

¹⁶¹ Erkut, 1990: 4, 5; Durmitta Ülkesi, Kaşka Bölgesi'nde yani Kuzey Anadolu'da bulunduğu düşünülen ve Tuz çıkarılabilen bir yerdir. Ayrıca Durmita/Turmita için diğer lokalizasyon teklifleri şöyledir; Malatya-Arapkir yakınları, Yenihan civarı, Tokat-Zile, Nerik yakınları, Merzifon yakınları, Alışar ve Sivas arasında kalan bölgede, Sivas-Tokat hattının kuzeyinde (RGTC 6: 442-444); Çankırı çevresinde, Tuz Gölü'nün kuzeyinde (RGTC 6/2: 175).

¹⁶² Kırık olan bu ülke adının Wa- hecesi ile başladığı ve -wanda ile bittiği göz önüne alındığında karşımıza 2 yer adı çıkmaktadır. Waliwanda ve Wašutuwanta. Ancak Wašutuwanta kentinin Kizzuwatna Bölgesi'nde yer alabileceği düşünülmektedir (RGTC 6: 450). Bu nedenledir ki metinlerimizde geçen kent adının, daha önce de adını zikrettiğimiz bölge coğrafyasında olduğu bilinen Waliwanda (=Alabanda) olduğunu düşünmek daha doğru olacaktır. Ancak Groddek bu yer adını Walkuwanda olarak tamamlamaktadır ki bu yer adı daha önceki hiçbir tablette görülmemektedir (Groddek, 2008: 140).

¹⁶³ Konya Ereğli'ye (Kybistra) lokalize edilmek istenmektedir (RGTC 6: 118).

Sadece bu iki fragmana bakıldığında adı geçen yer adlarının kesinleşmiş lokalizasyonlarının bulunmaması sebebiyle Attarimma'nın lokalizasyonuna hizmet etmedikleri görülür. Ancak Waliwanda olarak tamamladığımız yer adı da göz önüne alındığında, Attarimma kentinin Waliwanda ile eşitlenilmekte olan Alabanda antik kentine yakın sayılabilecek noktalarda aranması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Köylütolu Yazıtı¹⁶⁴, Konya Ilgın ilçesi'nin 18 km kadar doğusunda, Köylütolu köyünün ise yaklaşık 5 km kuzeyinde bulunmuştur. Yazıt ilk olarak M. Sokolowski tarafından kopyalanıp yayınlanmıştır. Bu yazıtın içeriğinde Šauškakuruntiš adındaki büyük kralın ve sarayının bulunduğu Titarma¹⁶⁵ kentine yapılan askeri sefer anlatılmaktadır (Savaş, 2007: 666). Titarma adı yazıtta şu şekilde yer almaktadır:

2. satırda: Büyük kral adına Titarma'yı aldım.

7. satırda: (böylece) Titarma'ya (ait olan) bu (kısımlar) güvende olsunlar!

Bu yazıtta geçen Titarma kentinin Attarimma kenti olabileceği düşünülmektedir¹⁶⁶. Hieroglif Luwicesi'ndeki Titarma yer adının konsanatları (sessizleri) Lykçe Trmmili ve çivi yazılı Hititçe'deki Attarimma formlarının sessizlerine uygundur (Börker-Klähn, 1994: 329 dipnot 69 ve 70). Diğer yandan bu benzerliği Attarimma kentinin, yazıtın bulunduğu yer olması sebebiyle Köylütolu ile eşitleyebileceğimiz ve bunu destekleyecek M.Ö. II. Binyıl kalıntısının var olduğu iddia eden bazı bilim insanları olsa da buna temkinli yaklaşmak gerekmektedir. Keza kazı çalışması yapılmamış bir alanda, "M.Ö. II. Binyıl'a ait bir yerleşim izine rastlanmıştır" (Bahar-Karauğuz-Koçak, 1996: 52) demek oldukça iddialı görünmektedir. Bu nedenle Emirgazi ve Yalburt yazıtlarında olduğu gibi yazıtın bulunduğu noktadan çok daha uzak noktalardaki seferlerin de bu yazıtlarda anlatılmış olabileceği düşünmek gerekmektedir (Woudhuizen, 1994/1995: 164). Bizce her ne kadar tek dayanak noktası dilbilimsel kaynaklar olsa da Titarma adının Attarimma ile eşitlenebileceği

¹⁶⁴ Yazıtın edisyonu için bkz. Börker-Klähn, 1993: 58-60.

¹⁶⁵ Carruba, bu yer adını "Titarma" şeklinde okumaktadır (Carruba, 1996: 31). Ancak Gander, bu ti-hecesi *172 olasılıkla taş olarak okunmasını gerektirir (Gander, 2010: 107). Payne ise *172 "ta₅ ve ti₄" olarak açıklanmaktadır (Payne, 2004: 173, 205).

¹⁶⁶ Savaş, 2005: 681 dipnot 13. Mason, 1980: 111; Ancak Mason Köylütolu köyü yakınlarında aranması gerektiğini söylemektedir.

kanısında. Attarimma'nın ise Köylütolu ile eşitlenemeyeceği, çivi yazılı kaynaklardan elde edilen bilgiler sebebiyle açıktır.

Yazıtın hangi kral döneminde yazdırılmış olduğu konusu ise tartışmalıdır. Bazı bilim insanları IV. Tuthaliya Dönemi'ni önerirken (Hawkins, 1997: 20; Laroche, Masson, 1980: 111; Lebrun, 1992), Woudhuizen ise III. Hattuşili ya da II. Muwatalli Dönemi'ne işaret etmektedir (Woudhuizen, 1994/1995: 163). Bu tarihlemelerden çok daha sonra Kurunta Dönemi'nde yazdırılmış olduğunu düşünen bilim insanları da bulunmaktadır (Bahar-Karauğuz-Koçak, 1996: 53 v.d.).

Görüldüğü gibi şimdiye dek yapılan lokalizasyon çalışmaları ve yazılı belgeler ışığında Attarimma kentinin Lukka Ülkesi'nin sınırında ya da içinde yer alması gerektiği açıktır. Öyle ki Bryce Lukka topraklarını üç ana bölgeye ayırarak Attarimma kentini Lukka toprakları içine koymaktadır¹⁶⁷. Önerilmiş ve bizce de en olası yer olan Telmessos antik kentinin konumu da Bryce'ın düşünmüş olduğu bu grup içerisinde yer alan diğer kentlerin lokalizasyonları ile de uyum göstermektedir.

Genel olarak bakıldığında, Attarimma'nın I./II. Tuthaliya Dönemi'nde Hatti topraklarında yer aldığı, II. Murşili Dönemi'nde Arzawa Ülkelerine dâhil olduğu, III. Hattuşili Dönemi'nde ise Lukka ya da Arzawa toprakları içinde yer aldığı incelenen metinlerden öğrenilmektedir. Bu değişime bakılacak olursa; Attarimma'nın, Arzawa ve Lukka toprakları arasında bulunduğunu düşünmek, dolayısıyla Lukka ve Arzawa Ülkeleri güçsüzken, Hatti Ülkesi'ne ait olan bu ülkenin, Arzawa ya da Lukka Ülkelerinin kuvvetlenmesine bağlı olarak zaman zaman bu iki ülkenin birinin sınırlarına dâhil olduğu görülmektedir.

¹⁶⁷ Bryce, 1974a: 400; Attarimma Grubu (Attarimma, Šuruta, Huršanašša ve Mutamutašša), İyalanda Grubu (İyalanda, Zumanti, Wallarimma, Zumarri, Arinna), Dalawa Grubu (Dalawa, Kuwalapašša, Hinduwa).

1.2.2. Avarna

<i>Avarna Adının Geçtiği Metinler</i>	
CTH 182:	KUB 19.55 sol kenar 4 (Millawanda/Milawata Mektubu)
CTH 297.2:	KUB 23.83 Öy. 22 (Sınıflandırılmayan Mahkeme Tutanakları)
Yalburt Anıtı:	13. Blok
Emirgazi Anıtı:	V B-3. satır

Millawanda/Milawata Mektubu¹⁶⁸, IV. Tuthaliya ile Milawata Kralı arasında yazılmış olduğu kabul edilen bir mektuptur¹⁶⁹.

Mektubun son kısımlarında, sol kenarda, bir rehine değiş tokuşu sırasında Avarna adı yer alır.

KUB 19.55

Sol Kenar

4 [¹⁷⁰x ^{LÚ}LI-TU-TUM ^{URU}A-wa ^{URU}Pí-na pa-a[-i am[?]-mu[?]-uk[?]-¹⁷¹w]a-ta ^{LÚ}LI- TU-
TUM ^{URU}U-ti-ma ^{URU}At-ri-ya pa-ra-a [pí-ih-hi¹⁷²]
5 [¹⁷³]¹⁷³ ʽnu-utʽ-^DUTU^Š ^{LÚ}LI [^{URU}U ^{URU}At p]a-ʽra-aʽ-pát AD-ʽDINʽ zi-ʽik-maʽ-
mu NU.S[UM[?]]
6 na-at UL i[m-ma a-a-ra ...

4 [¹⁷³]x Awa(rna ve) Pina kentlerinin rehinelerini ver, [ben (mektubu alan)]
Utima (ve) Atriya kentlerinin rehinelerini sana vereceğim.

¹⁶⁸ Metnin edisyon çalışmaları için bkz. dipnot 70.

¹⁶⁹ Konu, 1.1.10. ile numaralandırılmış bölümde detayları ile ele alınmıştır.

¹⁷⁰ Hoffner, 4. satırın başını kırık olarak göstermektedir ancak Gander “nu-mu-wa şeklinde tamamlamaktadır. Bkz. Hoffner, 2009: 320; Gander, 2010: 120.

¹⁷¹ Sommer bu kısmı ^DUTU^Š şeklinde okumaktadır (Sommer, 1932: 204).

¹⁷² Hoffner “píhi” olarak okurken, Sommer “SUM-ih-hi” olarak okumaktadır. Bkz. Hoffner, 2009: 320; Sommer, 1932: 204.

¹⁷³ Sommer ve Gander 5. satırın başında bir kırık olduğunu söylemektedir. Ancak Hoffner 5. satırı direkt “nu-ut-ta” ile başlatmaktadır. Bkz. Sommer, 1932: 204; Gander, 2010: 120; Hoffner, 2009: 320.

5 [] ben, Güneşim, sana [Utima ve Atriya kentlerinin] rehinelerini verdim, sen
ise bana verme[din]

6 (Awarna ve Pina'daki rehineleri) vermedin...

Buradan anlaşıldığına göre Awarna ve Pina kentleri Milawata Kralı'na,
Utima ve Atriya kentleri ise Hitit Kralı IV. Tuthaliya'ya aittir.

Sınıflandırılmayan Mahkeme Tutanakları'nda¹⁷⁴ Awarna kenti ile ilgili olan
bölümünün transkripsiyonu aşağıdaki gibidir:

KUB 23.83¹⁷⁵

Öy.

19 [] ^{URU}Ha-at-ti-wa-an[
20 [] A-NA LÚ^{MEŠ} ^{URU}Ha-at-ti[
21 []-u-e-ni an-za-a-aš-ma-wa [
22 [] ^{URU}A-u-wa-ar-na-wa [
23 []-ma-an-ma-wa KARAS[?] ^{HL.A}[
24 [] Da-la-u-wa I-NA KUR ^{URU}[
25 []-hu-u-da-an-zi an-za-a-aš [
26 []-la-u-wa-an Ú-UL[

Görüldüğü gibi tabletin özellikle Awarna yer adının geçmiş olduğu bölüm büyük
ölçüde kırıktır. Bu nedenle çeviri yapmak mümkün değildir. Yine de bu metinde
Kuwalapašši ve Dalawa kentlerinin İyalanda kentine savaş açtıkları bilinmektedir.
Konunun ilgili olduğu coğrafya ve Awarna'nın hemen ardından adı tekrarlanan
Dalawa kentinin lokalizasyonu da düşünüldüğünde (Bryce, 2005: 348; Dalawa=Tlos)
Awarna kentinin Güneybatı Anadolu'da aranmasının mantıklı olacağı kanısındayız.

Yalburt Anıtı¹⁷⁶, IV. Tuthaliya Dönemi'ne aittir. 18 bloktan oluşmaktadır (Burney,
2004: 319). Yazıt daha önceki bölümlerde tüm detayları ile ele alındığından¹⁷⁷

¹⁷⁴ Tablet detayları ile 1.1.20 numaralı bölümde ele alınmıştır.

¹⁷⁵ Metnin edisyon çalışmaları için bkz. dipnot 116.

yalnızca Avarna kenti ile ilgili olan bölüm üzerinde durulacaktır. Avarna Ülkesi, Á-wa/i+ra/i-nà (REGIO) şeklinde yazıtın 13. blok'unda geçmektedir (Hawkins, 1995: 70).

13. Blok

13§ 1 a-wa/i-mi I*416-wa/i-ní-sa mu-wa/i-ha

§ 2 pi-na-*416(URBS) ARHA DELERE

§ 3 a-wa/i á-wa/i+ra/i-na-´ (REGIO) PES₂

§ 4a a-wa/i-MU I*416-wa/i-ni-sa 4xMILLE CENTRUM ASINUS

b ni-i(a)-pa-wa/i[...

13§ 1 ve ben Güneşim(?) fethettim

§ 2 ve (ben) Pinali kentini mahvet(tim)

§ 3 ve (ben) Avarna'ya gittim,

§ 4a Güneşimin(?) 4,100 eşiği orada

b ya da [...

Avarna'nın lokalizasyonu için IV. Tuthaliya'nın izlemiş olduğu güzergâh üzerinde durulmalıdır. IV. Tuthaliya öncelikle, Lukka Ülkesi'nde anıtlar/steller/kaleler kurar, Wiyanawanda'da asker yetiştirir, sonrasında Kuwalatarna'ya giderek bu kenti alır ve burada sunular yapar. Kral, Pinali kentinin kendisine düşman olması üzerine burayı imha ettiğini söyler. Bunların ardından Avarna bölümü gelir. IV. Tuthaliya, Avarna Ülkesi'nden sonra da Talawa Ülkesi'ne gittiğini, Patar Kutsal Dağı'nın önünde sunu yaptığını ifade eder. Görülebileceği gibi Lukka toprakları üzerine IV. Tuthaliya'nın yapmış olduğu seferi detayları ile anlatan Yalburt Anıtı'nda, Lukka Ülkesi içerisinde bulunan yer adları da ortaya çıkmış olmaktadır¹⁷⁸. Liste aşağıdaki gibidir:

¹⁷⁶ Yazıtın edisyonu için bkz. dipnot 86.

¹⁷⁷ Yazıtın detaylı çalışması için bkz. Bölüm 1.1.12. Yalburt Anıtı.

¹⁷⁸ Bryce, Wiyanawanda ve Kuwalapaša dışındaki yer adlarının hepsinin Ksanthos vadisinde yer almaları gerekliliğini ifade etmektedir (Bryce, 1986b: 13).

<u>Hititçe</u>	<u>Lykçe</u>	<u>Hiyeroglif</u>	<u>Modern</u>
Awarna	Arnña ¹⁷⁹	A-wa/i+ra/i-na'	Ksanthos
Patar	Pttara	Pa-tara/i	Patara ¹⁸⁰
Pina	Pinale ¹⁸¹	Pina-*416	Pınara
D/Talawa	Tlawa ¹⁸²	TALA-wa/i	Tlos ¹⁸³
Wiyanaanda		VITIS	Oinoanda
Kuwalapašša ¹⁸⁴	Telebehi ¹⁸⁵		Telmessos/Fethiye ya da Kolbasa ¹⁸⁶

Tüm bu metinlere bakılacak olursa, Awarna'nın, Pinale(= Pınara) ve T/Dalawa (=Tlos) ile beraber geçtiği görülmektedir. Bu eşitlemeler birçok bilim adamı tarafından kabul görmüştür. Bu nedenledir ki Awarna'nın lokalize edileceği yer Eşen Çayı yakınlarında bulunmalıdır. Şimdiye dek Awarna için önerilmiş olan lokalizasyon çalışmaları da bunu destekler niteliktedir. Awarna'nın Ksanthos ile eşitlenmesi bu açıdan mantıklıdır (Savaş, 2005: 681; Bryce, 2005: 348, Hawkins, 1995: 81).

Emirgazi Anıtı¹⁸⁷, Konya'nın güneydoğusunda ve Konya'ya yaklaşık 70 km uzaklıkta yer alan Emirgazi ilçesinde bulunmuştur. Sunak şekilli (Ünal, 1996: 44 dipnot 79) 5 adet bazalt taş üzerinde hiyeroglif yazıtlar bulunmaktadır¹⁸⁸. Bu yazıtlar IV. Tuthaliya Dönemi'ne tarihlendirilmektedir. Emirgazi Anıtı¹⁸⁹, W. M. Ramsay ve T. Callander tarafından bulunmuştur. Çözümleri halen tartışmalı olan bu yazıtlar üzerinde; A. H. Sayce, L. Messerschmidt, B. Hrozný, L. J. Gelb, S. Alp, E. Mason, J.

¹⁷⁹ Hawkins, 1995: 81; Bryce, 2005: 348; Keen, 1998: 57. Arnña'nın M.Ö. II. Binyıl'daki yer adı Arinna'dır. Arinna ve Awarna'nın ise aynı yer olduğu düşünülmektedir.

¹⁸⁰ Poetto, 1973: 75 vd.

¹⁸¹ Hawkins, 1995: 81; Bryce, 2005: 348.

¹⁸² Savaş, 2005: 681.

¹⁸³ Hawkins, 1995: 83; Raimond, 2004: 123.

¹⁸⁴ Poetto'nun önermiş olduğu bu eşitleme için bkz. Poetto, 1993: 81.

¹⁸⁵ Savaş, 2005: 681.

¹⁸⁶ Waelkens-Loots, 2000: 204; Kuwalapa/Kuwalapašša'yı Sagalassos'nun hemen güneyinde yer alan Kolbasa ile eşitlemektedir. Ayrıca bkz. Bölüm 1.2.7. Kuwalapašša.

¹⁸⁷ İstanbul Arkeoloji Müzesi içinde yer alan Eski Şark Eserleri Müzesi çatısı altında halen sergilenmektedir.

¹⁸⁸ Burney ise 6 adet taş bloktan bahsetmektedir (Burney, 2004: 82).

¹⁸⁹ Yazıtın edisyonu, tartışma ve yorumlar için bkz. Hrozný, 1936: 171-198; Gelb, 1939: 13,14; Alp, 1973: 11-15; Masson, 1979: 3-53; Hawkins, 1975: 128-131.

D. Hawkins çeşitli çalışmalar yapmıştır. Mason, Emirgazi V B yazıtının üzerinde, Šalaka Dağı, Pinata, Wara/ina (Warna) ve Kuwalatarna Ülkesi yer adlarının bulunduğu bahsetmektedir (Masson, 1979: 13-17).

V B

- 2 ...]-sa tu-pi CRUS a/wa/i-mu DEUS.SOL.SOL+ra/i a-mi-sa DOMINUS-na
P[RAE(-na) hwi/a-i(a)-tá
- 3 [P]i-na-*416[?] (URBS) DELERE-nu-wa/i-ha a-wa/i [Á-w]a/i+ra/i-na (REGIO)
a-PES *a-wa/i-mu[...

- 2 ...] Ben direndim, Arinna'nın Güneş Tanrıçası sahibem benim ön[ümden koştı].
- 3 Pina kentini mahvettim ve ben sonra Awarna Ülkesi'ne gittim [...]

Emirgazi yazıtı değerlendirilirken dikkati çeken nokta Pina'nın tahrip edilmesinin ardından Awarna'ya gidildiğidir. Aynı sıralama Yalburt Anıtı'nda da mevcuttur. O halde, Pina ile Awarna'nın birbirine yakın iki yerleşme olduğu ve Yalburt'un günümüzün Eşen Çayı vadisine düzenlenen bir seferi konu aldığı da hatırlanırsa, Awarna'nın Eşen vadisinde yer aldığını söylemek gerekmektedir. Diğer çivi yazılı belgelerle birlikte değerlendirildiğinde Awarna'nın, D/Talawa(=Tlos) ve Pina(li)(=Pınara) ile aynı coğrafyada yani Eşen Çayı Vadisi'nde bulunması oldukça büyük bir olasılıktır. Bu nedenledir ki şimdiye dek önerilmiş olan M.Ö. II. Binyıl Awarna/Arinna=Lyk. Arñna=M.Ö. I. Binyıl Xanthos şeklinde ki eşitlemeye katılmaktayız.

1.2.3. D/Talawa

<i>D/Talawa Adının Geçtiği Metinler</i>	
CTH 147:	KUB 14.1 Öy. 66, 67, 69, 71, 73 (Madduwatta Metni)
CTH 483. I. A:	KUB 15.34 Öy. I 60 (Evokasyon Ritüelleri)
CTH 483. II. A:	KUB 15.38+ Öy. 59 (Evokasyon Ritüelleri)
CTH 190:	KBo 18.86 Ay. 34 (Yüksek Mevkiili Kimselerin Yazışmaları)
CTH 297.2:	KUB 23.83 Öy. I 1, 24 (Sınıflandırılmayan Mahkeme Tutanakları)
Yalburt Anıtı:	14. blok
Emirgazi Anıtı:	V A-5. satır

Şimdiye dek D/Talawa kenti için yapılan lokalizasyonlarda dikkat çeken değişik lokalizasyonlar bulunmamaktadır. Bilim insanları lokalizasyon için Tlos Antik Kenti'ne yoğunlaşmışlardır. Ancak yine de bu lokalizasyonun hangi belgeler ışığında yapıldığını ve bununla birlikte, bu kent ile beraber geçmekte olan diğer yer adlarının lokalizasyonlarına yardımcı olabilecek bilgilerin var olup olmadığını görmek açısından konu detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

Madduwatta Metni, Lukka Ülkesi içerisinde yer alan kentleri saptamamız açısından bize gerçekten önemli bilgiler sunmaktadır. Adı geçen kent ile ilgili olan bölüm ise şu şekildedir:

KUB 14.1¹⁹⁰

Öy.

66 a-^ṽap-pa-ma^ṽ ^{URU}Da-la-u-wa-aš [ku]-^ṽu^ṽ-[ru]-ur ^ṽIS-BAT^ṽ nu ^mMa-ad-du-wa-at-ta-aš A-NA ^mKi-iš-na-pí-li ki-iš-ša-an ha-at-ra-a-it ú-uk-wa wa-al-hu-u-an-zi
67 ^{URU}Da-la-u-wa pa-i-mi [šu-me-eš-ma-]wa ^{URU}H[i-i]n-du-wa i-it-ten nu-wa
ú-^ṽuk ^ṽ^{URU}Da-^ṽla-u-wa-an^ṽ wa-al-ah-mi nu-wa nam-ma ERÍN^{MEŠ}
^{URU}Da-la-u-wa A-NA ^{URU}Hi-in-du-wa

¹⁹⁰ Metnin edisyon çalışmaları için bkz. dipnot 4.

68 šar-di-ya *Ú-UL* ú-¹iz¹-z[i nu-wa-za^{UR}]^UHi-in-¹du¹-wa-an har-ni-ik-te-ni nu ^mKi-
iš-na[-pí-li-i]š ERÍN^{MEŠ}-an^{URU}Hi-in-du-wa za-ah-hi-ya pí-hu-te-it

69 ^mMa¹-ad-du[-wa-at-¹t]a-ša nam-ma^{URU}¹Da-la-¹u-wa¹ za-ah-hi-ya *Ú-UL* ku-it
pa-it na-aš-ta ¹A-NA¹ LÚ^{MEŠ}^{URU}Da-la-u-wa im-ma kat-ta-an ar-ha ha-at-ra-a-it
70 ¹ka-a¹-aš-ma-¹wa¹ [ERÍN]^{MEŠ}^{URU}Ha-at-ti an^{URU}Hi-in-du-¹wa¹ za-¹ah¹-hi-ya
pa-it ¹nu-wa¹-aš-ma-aš ¹KAS[KAL-a]n¹ pí-ra-an e-ep-ten nu-wa-ra-aš
wa-al-ah-tén
71 ¹nu-uš¹-ša-an ER[¹N^{MEŠ}^{UR}]^UDa-la-u-wa ¹KASKAL-ši¹ pa-¹ra-a¹ ú^{??}-wa-te[?]-e-ir[?]
an-z[i-e]l ERÍN^{MEŠ}-TIM KASKAL-an e-ep-pir nu-uš ni-ni-in-ki-ir
72 na-aš-ta ^mKi[-iš-na-] ¹pí-li-in¹ ^m¹Pár-ta-hu-ul¹-la-an-na ku-e-nir ^mMa-[ad-du-wa-
at-t]a-aš-ma-aš-kán pa-ra-a ha-ah-har-aš-ki-it

73 nam-ma-kán ^mMa-¹ad-du-wa-at¹[-ta-aš L]Ú^{2M}[^{EŠ}^{UR}]^UDa-la-u-wa A-NA KUR
^{URU}Ha-at-¹ti EGIR¹-an ar-ha-pát na-iš...

66 Sonra Dalawa kenti dü[şman]lığa başladı ve Madduwatta Kişnapili'ye şöyle yazdı: Ben savaşmak için
67 Dalawa kentine gidiyorum. Siz H[in]duwa kentine gittiniz (gidin). Ve ben Dalawa kentine saldırdıktan sonra Dalawa kenti askerleri Hinduwa'ya
68 yardıma gelemmezler. [Böylece] Hinduwa [ken]tini yok edersiniz. Ve ^mKišna[pili] askerlerini Hinduwa kenti'ne savaşa sevk etti.

69 ^mMaddu[wat]ta o zaman Dalawa kentine savaşmaya gitmedi. Ve o Dalawa kenti adamlarına başka bir yerden yazdı:
70 Hatti kenti [asker]leri Hinduwa kentine savaşa yürüdü. Sizler [yol]u kapatın Ve onunla savaştınız.
71 Dalawa ken[tı] asker[leri] yola öne doğru geldiler. Ve askerlerim sefere çıktılar. Onlar harekete geçtiler.
72 ve onlar ^mK[işna]piliyi (ve) ^mPártahullan'ı öldürdüler. ^mMadduwatta ise size güldü/alay etti

73 Bundan böyle Madduwat[ta] Hatti Ülkesi'nin uzağındaki Dalawa [kenti]ne tekrar döndü...

Bu metinden anlaşıldığı üzere, Madduwatta, Hitit ordusu komutanı olan Kišnapili'ye bir tuzak kurarak, Hinduwa kentiyle savaşılmaması gerektiğini yazmış ancak bu durumu daha sonra Dalawa kenti'ne haber vererek, Hatti ordusunun yenilmesini sağlamıştır. Madduwatta'nın bu şekilde davranmasının bizce bir açıklaması olabilir. Madduwatta, Hatti Ülkesi'ne sığınmış gibi görünmesine karşın, hiçbir zaman Hatti Ülkesi'nin yandaşı olmamıştır. Bu durum açıkça ortada olduğuna göre, yoğunlaşılması gereken ikinci konu; Dalawa ve Hinduwa kentlerinin lokalizasyonları olmalıdır.

Dalawa kentinin Tlos Antik Kenti ile eşitlendiği (Bryce, 1986a: 7-10; Niemeier, 2008: 312; Gander, 2010: 190) artık kabul edilmektedir. Hinduwa kenti ise bu metinden de anlaşıldığı gibi Dalawa kentine yani Tlos'a oldukça yakın bir konumda bulunuyor olmalıdır.

Evokasyon Ritüelleri'nin hangi döneme ait olduğu henüz bilinmiyor olsa da kentin lokalizasyonuna yardımcı olabilecek bilgiler içermektedir.

KUB 15.34¹⁹¹

Öy. I

57 [ma-a-an-za I-N]A KUR^{URU}A-aš-šur KUR^{URU}KÁ.DINGIR.RA

KUR^{URU}Ša-an-ha-ra KUR^{URU}Mi-iz-r[i]

58 [KUR^{URU}A-la-š]i-ya KUR^{URU}A-al-zi-ya KUR^{URU}Pa-pa-ah-hi

KUR^{URU}Kum-ma-a-[ha¹⁹²]

59 [KUR^{URU}Ha-ya-š]a KUR^{URU}Lu-ul-lu-wa KUR^{URU}Ar-za-u[(-wa KUR^{URU})...]]

60 [KUR^{URU}-w]a KUR^{URU}Ta-la-u-wa KUR^{URU}Ma-a[(-ša KUR^{URU}Ga-ra-ki-
ša)]

61 [KUR^{URU}Ku-un-t]a[?]-ra-a KUR^{URU}İ-ya-la-an-ti [

¹⁹¹ Metnin transkripsiyon ve çevirisi için bkz. García Trabazo, 2002: 582-587; Gander, 2010: 76. Metnin çalışılmasında ağırlıklı olarak Gander'den faydalanılmıştır.

¹⁹² Gander bu heceyi “-ni” olarak tamamlamaktadır (Gander, 2010: 76).

- 62 [KUR^{URU}]-x-ya KUR^{URU} Lu-uh-ma KUR^{URU} Ša[(p-pu-wa) KUR^{URU}]
63 [KUR^{URU} Pár-ta-hu-i-m]a KUR^{URU} Ga-šu-ú-la KUR^{URU} Hi[-mu-u-wa[?] (KUR^{URU} La-al-ha KUR^{URU} Ga-aš-ga)]
64 [(hu-u-ma)-an-da-za KUR-e-z]a ku-wa-pí im-ma ku-wa-[pí]
65 [(ki-nu-wa EGIR-pa I-)]NA KUR^{URU} Ha-at-ti [ú-wa-at-tén]
-

- 57 [Eğər] Aššur Ülkesi'nd[en], Babil Ülkesi'nden, Šamhara Ülkesi'nden, Mısı[r] Ülkesi'nden
58 [Alaš]iya [Ülkesi]'nden, Alziya Ülkesi'nden, Papahhi Ülkesi'nden, Kuma[ha] Ülkesi'nden
59 [Hayaš]a [Ülkesi]'nden, Lulluwa Ülkesi'nden, Arza[wa] Ülkesi'nden, [(Ülkesi'nden)]
60 [Ülkesi]'nden, Talawa Ülkesi'nden, Ma[(ša] Ülkesi'nden, Garakiša Ülkesi'nden)]
61 [Kunta]ra [Ülkesi]'nden, İyalanti Ülkesi'nden [
62 [Ülkesi]'nden, Luhma Ülkesi'nden, Ša[(ppuwa)] Ülkesi'nden [Ülkesi'nden]
63 [Partahuim]a [Ülkesi]'nden, Gašula Ülkesi'nden, Hi[muwa] Ülkesi'nden [(Lalha Ülkesi'nden, Gakša Ülkesi'nden)]
64 [bütün bu ülkelerden] (hiçbiri) her nerede olursanız olun
65 Hatti Ülkesi'ne (karşı) [gelmeyin].
-

Metinde geçen yer adlarına tek tek bakılacak olursa;

Šamhara: Başka bir metinde geçmemektedir.

Alziya: Išuwa ile Mitanni arasında olabileceği düşünülmektedir (RGTC 6: 10).

Papahhi: Diyarbakır ilinin doğusunda olduğu düşünülmektedir¹⁹³.

¹⁹³ Bazı metinlerde Papanhi ya da Babanhi olarak da karşımıza çıkmaktadır (RGTC 6: 301).

Kumaha: Bu ülkeyi Götze; Kommagene ile (Götze, 1940: 5. dipnot), Garstang-Gurney ise Erzincan'ın bir ilçesi olan Kemah ile eşitlemektedir (Garstang-Gurney, 1959: 35).

Kuntara: Lokalizasyonuna dair net bir öneri yapılmamıştır (RGTC 6: 223).

İyalanti: İyalanda olarak da metinlerde yer alan ve yazılı belgelere dayanarak Lukka Ülkesi içerisinde bulunduğu düşünülen bir yer adıdır¹⁹⁴.

Lulma: Bu yer adı sadece bu metinde geçmektedir.

Şapuwa: Olasılıkla Hitit metinlerinde geçen Şapa ile aynı yer adıdır (RGTC 6: 350). Götze, Hitit İmparatorluğu'nun kuzeybatısında olması gerektiğini söylerken (Götze, 1960: 46), Cornelius, Giresun'un Şebinkarahisar ilçesine işaret etmektedir (Cornelius, 1973: 216).

Partahuina: Bu metin dışında adı Nineve İştari için yapılan bir ritüel metninde geçmektedir (Ertem, 1973: 109).

Gaşula: Garstag-Gurney Tumana'nın¹⁹⁵ güneyine (Garstang-Gurney, 1959: 42), Götze ise Hitit İmparatorluğu'nun kuzeybatısına (Götze, 1960: 46) yerleştirmek istemektedir.

Yukarıda çevirisini verdiğimiz metne bakıldığında, Dalawa Ülkesi'nin Arzawa ve sonrasında da İyalanda Ülkesi ile birlikte geçmiş olması, şimdiye dek önermiş olduğumuz ve çoğunlukla kabul görülen Lykia Bölgesi içinde bulunduğu görüşünü destekler niteliktedir. Maşa Ülkesi ile yan yana geçiyor olması ise Maşa Ülkesi'nin lokalizasyonun da tartışmalı olmasından kolaylık sağlamamaktadır. Yine de, Mira Ülkesi Kralı Mašhuiluwa'nın (Murşili'nin yeğeni olan Kupanta-Kurunta'nın babası), Hatti Kralı'ndan kaçarak sığındığı ülke Maşa Ülkesi olmuştur. Mira Ülkesi de genellikle Büyük Menderes vadisinde yerleştirildiğinden, Maşa Ülkesi için ise Mira Ülkesi'nin yakın çevresi önerilmektedir¹⁹⁶. Bu şekilde olaya yaklaşıldığında Maşa Ülkesi'nin Lukka'ya olmasa da Arzawa Ülkesi'ne olan yakınlığı sebebiyle art arda sıralanmış olabilecekleri düşünülmektedir.

¹⁹⁴ Detaylı inceleme için bkz. Bölüm 1.2.6. İyalanda.

¹⁹⁵ Tumana kenti, Dominitis antik kenti ile eşleştirilmektedir. Umar, 1993: 221; Macqueen, 1968: 169 vd.; Laroche, 1966: 223.

¹⁹⁶ Garstang-Gurney, 1959: 108. Götze, Maşa Ülkesi'ni Gediz ile Menderes Nehirleri arasına yerleştirilmektedir (Götze, 1957: harita).

KUB 15.38

Bu metin KUB 15.34 no'lu metnin paralel metnidir. Bu nedenle, aynı metni burada tekrar etmenin doğru olmayacağını düşünüyoruz.

Yüksek Mevkiili Kimselerin Yazışmaları grubunda değerlendirilen bu metnin tarihlendirilmesi henüz yapılmamıştır.

KBo 18.86 no'lu¹⁹⁷ metinden tarihsel ya da coğrafi bir sonuç çıkarmak mümkün değildir. Buna rağmen D/Talawa yer adının geçmiş olduğu metinler grubunda yer alması ve değerlendirme kapsamında tutulması gerekmektedir.

Sınıflandırılmayan Mahkeme Tutanakları

KUB 23.83¹⁹⁸

Öy. I

- 1 [nu LÚ^{MEŠ} UR^U]^U Da-la-u-wa LÚ^{MEŠ} UR^U Ku-wa-la-pa-aš-ši-ya
- 2 [ki-iš-ša-an] me-mi-ir A-NA LÚ^{MEŠ} UR^U Ha-at-ti-wa
- 3 []-x-e² pi-ya-u-e-ni
- 4 an-za-a-aš-ma-wa IŠ-TU ERÍN^{MEŠ} A-NA LÚ^{MEŠ} UR^U Ha-at-ti
- 5 pi-ra-an hu-u-i-ya-u-e-ni nu-wa ʾKUR^U ʾI-ya^U -la-an-da¹⁹⁹

¹⁹⁷ Ay.

- 31 [x] hu-u-da-ak-wa-an-na-aš ʾLÚ^[MEŠ] UR^U Hu-wa-ar-aš-na-aš-ši
- 32 [x] x-wa-wa-ra-[a]t pí-ra-an hu-u-wa-ir na-aš
- 33 [x] nam-ma-wa-ra-an-ša-an EGIR-pa^{URU} A-ni-e
- 34 [x^{URU} Ha-at-tu-]ši pé-en-ni-ir nu-wa- ʾra^U -an^{URU} Ta-la-u-wa

-
- 31 []Huwarasnašši kenti adamları onu aceleyle
 - 32 [] onlar önden gittiler, ve o []
 - 33 [o] zaman onu tekrar Anie kenti
 - 34 [Hattu]ša kentine sürdüler ve onu Talawa

¹⁹⁸ Metnin edisyonları için bkz. dipnot 116.

¹⁹⁹ İyalanda Ülkesi'nin, daha önce incelemiş olduğumuz Tawagalawa Mektubu'nda, ^{URU}İyalanda olarak geçmekte olduğunu ancak bu metinde KUR ^{URU}İyalanda yani "İyalanda Ülkesi" olarak yer aldığı görülmektedir. Hatti Ülkesi'nin ise ^{URU}Hatti yani "Hatti kenti" şeklinde yer alması ilginçtir. Bu da aslında bize, KUR ve URU determinatiflerinin çok da bağlayıcı etkenler olmadığını ve her zaman coğrafi büyüklüklere bağlı olarak kullanılmadıklarını gösterir niteliktedir.

6 wa-al-ah-hu-e-ni ku-it-ma-an-wa x x x x

7 I-NA KUR I-ya-la-an-da pa-iz- ʾziʾ ...

8-18. satırlar arası okunamayacak kadar kırık

19 [] ^{URU}Ha-at-ti-wa-an[
20 [] A-NA LÚ^{MEŠ} ^{URU}Ha-at-ti[
21 [] u-e-ni an-za-a-aš-ma-wa [
22 [] ^{URU}A-u-wa-ar-na-wa [
23 []-ma-an-ma-wa KI.KAL ^{HLA}[
24 [] Da-la-u-wa I-NA KUR ^{URU}[
25 []-hu-u-da-an-zi an-za-a-aš [
26 []-la-u-wa-an Ú-UL[

1 Dalawa kenti adamları ve Kuwalapašši kenti adamları

2 [şöyle] söylediler. Hatti adamlarına

3 [] veriyoruz.

4 biz ise, ordu ile Hatti adamlarının

5 önünde gidiyoruz. Ve İyalanda Ülkesi (ile)

6 savaşıyoruz. Kim ise onu x x x x

7 İyalanda Ülkesi'ne giderler...

Bu metni daha önce değerlendirmiş olmamıza karşın²⁰⁰, D/Talawa başlığı altında tekrar kullanıyor olmamızın nedeni, metnin D/Talawa yer adının lokalizasyonuna yardımcı olabilecek bilgiler içeriyor olmasıdır. Dikkat edilecek olursa, metnin ilk satırında Kuwalapašši²⁰¹ kenti ile birlikte görülen D/Talawa kenti metnin ilerleyen satırlarında İyalanda ve Awarna yer adlarıyla ile birlikte geçmektedir. Bu durum coğrafi yakınlığı akla getirmektedir. İyalanda=Alinda ya da Iasos,

²⁰⁰ Metnin detaylı çalışması için bkz. Bölüm 1.1.20. CTH 297 (Sınıflandırılmayan Mahkeme Tutanakları).

²⁰¹ Çeşitli lokalizasyon denemeleri için bkz. Bölüm 1.2.7. Kuwalapašša.

Awarna/Arinna=Xanthos ve D/Talawa'nın da Tlaw/Tlos²⁰² olduğu kabul edildiğinde birbirleriyle tutarlı bir lokalizasyondan bahsetmiş oluruz.

Yalburt Anıtı²⁰³, Konya-Akşehir yolunun 16 km kuzeyinde, Ilgın'ın kuzeydoğusunda, Çobanköyü'ne 18 km uzaklıkta ve 1300 m yüksekliktedir²⁰⁴. Anıt bu yaylada tespit edildiğinden Yalburt Anıtı olarak literatüre geçmiştir.

IV. Tuthaliya Dönemi'ne tarihlendirilen bu anıtta D/Talawa Ülkesi "TALA-wa/i (REGIO)" şeklinde geçmektedir. İlgili kısım şöyledir:

- 14§ 1 ...] *ARHA* la-la-ha
§ 2 a-wa/i-mi-tá THRONUS[?] SOLIUM
§ 3 a-wa/i MAGNUS.REX DOMINUS[?](-)ara/i THRONUS[?] PES₂.PES₂
§ 4 a-wa/i-tá TALA-wa/i (REGIO) INFRA-a PES₂
§ 5 a-wa/i-mu TALA-wa/i (REGIO) [...
15§ 1 ...] FEMINA.INFANS-zi/a INFRA (*85)REL-zi/a-tá

14§ 1 ...] ben götürdüm,
§ 2 tahta ben kendim oturdum.
§ 3 ve (ben) büyük kral....,
§ 4 (ben) Talawa Ülkesi'ne indim,
§ 5 ve Talawa Ülkesi'nde ba(na?)[....
15§ 1 ...] kadınlar (ve) çocuklar ayakları(ma?) kapandılar

Yazıtı IV. Tuthaliya, önce Patara Dağı'na taş bir stel sunduğundan bahseder. "Bu topraklarda Hatti'nin büyük krallarından babam ve atalarımın hiçbiri ilerleyemedi" ibaresinin ardından güzergâhı hakkında bilgiler vermeye başlar. Kral, Kuwalatarna'daki kadın ve çocukların, ayaklarına kapandığını, ardından ise Nipira Ülkesi'ni yıktığından ve Lukka Ülkesini yıktığından bahsederek Wiyanawanda'ya

²⁰² Bryce, 1986a: 7-10; Umar, 1990: 29.

²⁰³ Metnin edisyonları için bkz. dipnot 86. Ayrıca bkz. Hawkins, 1995: 70.

²⁰⁴ Bahar, 2000: 171.

asker yerleştirip düşman kentlerine Wiyanawanda kalelerinin ötesine gittiğini ifade eder. IV. Tuthaliya, Pinali'nin düşman olduğunu ancak bu kenti de yendiğini, Awarna Ülkesi'nde düşman kuvvetlerinden 4000 (kuvvet/adam) ve 100 sürücüyü aldığını, karargâhını/tahtını da buraya kurduğunu söyler (Savaş, 2005: 664). Kral, oradan da Talawa'ya geçtiğini ve Talawa'da kadın ve çocukların ayaklarına kapandığını belirtir.

Sonuç olarak, çivi yazılı ya da hiyeroglif yazılı belgelerdeki verilere bakılacak olursa; D/Talawa'nın günümüzde Eşen Çayı olarak bildiğimiz Xanthos ya da M.Ö. II. Binyılda'ki adı ile Şiyanti Nehri etrafına dizilmiş bir görünüm sergileyen; Awarna/Arinna=Xanthos, Pinale=Pınara (Hawkins, 1995: 80, 81), Patar=Patara ve bu kentlerin biraz uzağında kalan Wiyanawanda=Oinoanda yakınında olacağı kesindir. Çünkü IV. Tuthaliya Lukka Ülkelerine bir sefer düzenlemiş ve fethettiği ülkelerin adlarını da vererek ilerleyiş rotasını görmemizi sağlamıştır. M.Ö. I. ve II. Binyıl'daki yer isimleri ile diğer veriler bir araya getirilerek yapılan çalışmalar neticesinde bu kentlerin günümüz Eşen Çayı çevresinde yer aldıkları görülür. Bu noktadan hareketle, IV. Tuthaliya'nın gayet açık bir şekilde çizmiş olduğu sefer güzergâhı ve ses benzerliği de göz önüne alındığında D/Talawa'nın (Lik.) Tlawa/Tlos²⁰⁵ olduğunu söylemek mümkündür.

Emirgazi Anıtı'na ait olan V A no'lu yazıtta;

4 [...]x x REGIO-n[i²] DEUS.SOL.S[OL+r]a/i (ANIMAL)BOS.[OVI]S² [...] x
[AR]HA CAPERE [...]

5 [a-wa/i-mu] REL-la-tara/i-na(REGIO)-s[a²] TALA-wa/i (REGIO)
FE[MI]NA.INFANS *85-zi/a INFRA REL-zi/a-t[â]

4 [...]x x ülke görkemli Arinna'nın Güneş Tanrıçası için sığır ve k[oyun] alındı
5 Kuwalatarna Ülkesi'nde ve Talawa Ülkesi'nde kadınlar ve çocuklar önümde diz
çöktü.

²⁰⁵ Garstang-Gurney, 1959: 80; Güterbock, 1983: 134; Hawkins, 1995: 83; Raimond, 2004: 123; Bryce, 2005: 348; Garner, 2010: 190.

Emirgazi Anıtı, anlatımıyla ve bahsedilen güzergâhıyla Yalburt Anıtı'yla büyük benzerlikler göstermektedir. Yalburt Anıtı'nda da kadın ve çocukların kralın önünde diz çöktüklerinden bahsedilmektedir (Hawkins, 1995: 71). Farklı olan nokta Emirgazi Anıt'nda Talawa Ülkesi ile birlikte Kuwalatarna adının da yer almasıdır. Zira Yalburt Anıtı'nda Kuwalatarna Ülkesi'nden Lukka'dan daha önce bahsedilmektedir (Hawkins, 1995: 69). Her iki durumda da Talawa Ülkesi'nin Lukka Ülkesi'nde yer aldığı ve Lukka Ülkesi içinde ya da sınırında olan bazı yer adları ile sıklıkla yer aldığı görülmektedir.

1.2.4. Hinduwa

<i>Hinduwa Adının Geçtiği Metinler</i>	
CTH 147:	KUB 14.1 Öy. I 67, 68, 70 (Madduwatta Metni)

Hinduwa hakkındaki tek bilgi kaynağımız Madduwatta Metni'dir²⁰⁶. İlgili kısmın transkripsiyon ve çevirisi şöyledir:

KUB 14.1²⁰⁷

Öy. I

- 66 a-¹ap-pa-ma¹ ^{URU}Da-la-u-wa-aš [ku]-¹u¹-[ru]-ur ¹IS-BAT¹ nu ^mMa-ad-du-wa-at-ta-aš A-NA ^mKi-iš-na-pí-li ki-iš-ša-an ha-at-ra-a-it ú-uk-wa wa-al-hu-u-an-zi
- 67 ^{URU}Da-la-u-wa pa-i-mi [šu-me-eš-ma-]wa ^{URU}H[i-i]n-du-wa i-it-ten nu-wa ú-¹uk¹ ¹URU¹Da-¹la-u-wa-an¹ wa-al-ah-mi nu-wa nam-ma ERÍN^{MEŠ} ^{URU}Da-la-u-wa A-NA ^{URU}Hi-in-du-wa
- 68 šar-di-ya ¹UL ú-¹iz¹-z[i nu-wa-za ^{UR}]U¹Hi-in-¹du¹-wa-an har-ni-ik-te-ni nu ^mKi-iš-na[-pí-li-i]š ERÍN^{MEŠ}-an ^{URU}Hi-in-du-wa za-ah-hi-ya pí-hu-te-it
- 69 ^mMa¹-ad-du[-wa-at-¹t]a-ša nam-ma ^{URU}¹Da-la-¹u-wa¹ za-ah-hi-ya ¹UL ku-it pa-it na-aš-ta ¹A-NA¹ LÚ^{MEŠ} ^{URU}Da-la-u-wa im-ma kat-ta-an ar-ha ha-at-ra-a-it

²⁰⁶ Metnin detayları için bkz. Bölüm 1.1.2. CTH 147 (Madduwatta Metni).

²⁰⁷ Metnin edisyonu için bkz. dipnot 4.

70 ʽka-aʽ-aš-ma-ʽwaʽ [ERÍN]^{MEŠ} URU^{URU}Ha-at-ti an URU^{URU}Hi-in-du-ʽwaʽ za-ʽahʽ-hi-ya
pa-it ʽnu-waʽ-aš-ma-aš ʽKAS[KAL-a]nʽ pí-ra-an e-ep-ten nu-wa-ra-aš
wa-al-ah-tén

66 Sonra Dalawa kenti dü[şman]lığa başladı ve Madduwatta Kişnapili'ye şöyle yazdı: Ben savaşmak için

67 Dalawa kentine gidiyorum. Siz H[in]duwa kentine gittiniz (gidin). Ve ben Dalawa kentine saldırdıktan sonra Dalawa kenti askerleri Hinduwa'ya

68 yardıma gelemezler. [Böylece] Hinduwa [ken]tini yok edersiniz. Ve ^mKišna[pili] askerlerini Hinduwa kenti'ne savaşa sevk etti.

69 ^mMaddu[wat]ta o zaman Dalawa kentine savaşmaya gitmedi. Ve o Dalawa kenti adamlarına başka bir yerden yazdı:

70 Hatti kenti [asker]leri Hinduwa kentine savaşa yürüdü. Sizler [yol]u kapatın Ve onunla savaştınız.

Bu metne bakıldığında Hinduwa'nın D/Talawa kentine yakın bir yerde bulunması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu nedenledir ki ses benzerliği de barındırması sebebiyle pek çok bilim adamı tarafından Hinduwa, Kandyba ile eşitlenmek istenmektedir²⁰⁸.

²⁰⁸ Raimond, 2004: 118; Bryce, 2005: 41; Gander, 2010: 212. Kandyba antik kenti, Kaş ilçesinin 13 km kuzeyinde ve Gendev (Çataloluk) köyünün yanında yer almaktadır.

1.2.5. Huršanašša/Huwaršanašša

<i>Huršanašša/Huwaršanašša Adının Geçtiği Metinler</i>	
CTH 147:	KUB 14.1 Ay. 30 (Madduwatta Metni)
CTH 61:	KBo 16.106(+)KUB 14.15 III 31, 33; KUB 14.16 Ay. III (II. Muršili'nin Analleri)
CTH 190:	KBo 18.86 31, 36 (Yüksek Mevkiili Kimselerin Yazışmaları)
CTH 604.A:	KBo 10.20 III 43, 45 (AN.TAH.ŠUM ^{ŠAR} Bayramı Özetleri)

Madduwatta Metni²⁰⁹, I. Arnuwanda (M. Ö. 1420-1400) ve babası I./II. Tuthaliya Dönemi'ne (M.Ö. 1450-1420) tarihlenmektedir. Metnin Huršanašša ile ilgili olan kısmının, transkripsiyon ve çevirisi aşağıdaki gibidir:

KUB 14.1

Ay.

29 E[GIR^{??}]²¹⁰-az ŠA^DUTU^{ŠI} nam-ma a-ṛša^ṽ[-a-a]n-ta KUR.KUR^{TIM} da-a-aš
KUR^{URU} Zu-u-ma-an-ti KUR^{URU} Wa-al-la-ri-im-ma KUR^{URU} Ya-la-an-ti KUR^{URU}
[Zu-u-mar-ri]
30 ṛKUR^{URU} Mu-ú-mu-ú-ta-aš-ša KUR^{URU} At-ṛta^ṽ-ri-im-ma KUR^{URU} Šu-ru-ú-ta
KUR^{URU} Hu-u-ur-ša-na-aš-ša...

29 Sonra o Güneşimin olan ülkeleri aldı: Zumanti Ülkesi, Wallarimma Ülkesi,
Yalanti Ülkesi [Zumarri] Ülkesi

30 Mutamutašša Ülkesi, Attarimma Ülkesi, Šuruta Ülkesi, Huršanašša Ülkesi...

Metinden de anlaşılabileceği gibi Madduwatta, Hatti topraklarına dâhil olan ülkeleri kendisi için ele geçirmiştir. Ancak bu toprakların neden alındığı konusu düşünülmesi gereken önemli bir noktadır. Bu sorunun bizce iki açıklaması olabilir; birincisi bu ülkelerin, Hatti Kralı'nın Madduwatta'ya vermiş olduğu Zippašla Dağ Ülkesi

²⁰⁹ Madduwatta Metni'nin detayları için bkz. Bölüm 1.1.2.

²¹⁰ Beckman, "Ek olarak, o kendisi için aldı" şeklinde çevirmektedir (Beckman, 1996: 149).

çevresinde yer alması ve bu nedenle de Madduwatta'nın bu ülkeleri ele geçirmede zorluk yaşamayacak olması, ikincisi ise Madduwatta'nın metnin sonlarında gördüğümüz gibi Alaşıya'ya (=Kıbrıs) inebilmesi için gerekli olan ve kendisine engel olabilecek Hatti Ülkesi'ne bağlı ülkeleri bünyesinde toplamak istemesidir.

İlk ihtimalin doğru olup olmadığını Zippašla Dağ Ülkesi'nin²¹¹ lokalizasyonu belirleyecek olsa da metinde geçmekte olan ülkelerin, genellikle Lukka Ülkesi'nin kuzeyine yerleştirilen Zippašla Dağ Ülkesi'nin güneybatısında yer almış olduklarını düşünmek oldukça mantıklıdır. Çünkü bu şekilde, Arzawa Ülkelerini, Lukka Ülkesi'ne ait birkaç ülkeyi ve Zippašla Dağ Ülkesi'ni ele geçiren Madduwatta, Arzawa ve Lukka arasında yer aldığını düşündüğümüz bu yerleri ele geçirerek Karia limanlarını da kontrolü altına almış olacaktı. Zira bu lokalizasyon önerisi, ikinci açıklama olarak belirttiğimiz; "Alaşıya yolundaki engelleri ortadan kaldırmak" şikkına da dolaylı olarak hizmet etmektedir.

Huršanašša Ülkesi ile birlikte geçen Yalanda/İyalanda için Alinda²¹² ya da Iasos²¹³ antik kentleri önerilirken, Wallarimma için Hyllarima²¹⁴, Attarimma için Telmessos (Hawkins, 1998: 26, 27) ya da Termessos²¹⁵, Mutamutašša için Mylasa²¹⁶ antik kentleri önerilmektedir. Zumanti ve Šuruta Ülkelerinden ise Bryce, Lukka Ülkeleri içerisinde yer almaları muhtemel kentler olarak bahsetmektedir.

Sadece Madduwatta Metni'ne bakıldığında bile Huršanašša Ülkesi'nin çevresinde yer alması gereken ve yukarıda olası lokalizasyonlarını verdiğimiz yer adlarının bulunduğu alana bakıldığında, Huršanašša Ülkesi'nin lokalize edilebileceği bir bölgenin işaret edildiği görülür. Ayrıca Huršanašša Ülkesi'nin Bryce'ın önermiş olduğu gibi Lukka Ülkeleri içerisinde bulunması da (Bryce, 1974a: 400) Lukka Ülkeleri'nin yer aldığı Güneybatı Anadolu'ya yoğunlaşmamız gerektiğini gösterir. Bu nedenledir ki Huršanašša Ülkesi için Garstang ve Gurney'in (Garstang-Gurney,

²¹¹ Zippašla Dağ Ülkesi'nin lokalizasyon çalışmaları için bkz. Bölüm 1.2.14.

²¹² Hawkins, 1998: 26; Freu, 1990: 31; Burney, 2004: 202.

²¹³ İyalanda=Iasos için bkz. Bölüm 1.2.6.

²¹⁴ Garstang-Gurney, 1959: 79; Umar, 1990: 28-29. Bölüm 1.2.12.

²¹⁵ Takmer ve Akdoğu-Akca, 2001/2002: 15; Börker-Klähn, 1993: 59. Bkz. Bölüm 1.2.1.

²¹⁶ Carruba, 1996: 33; Hawkins, 1998: 27. Bkz. Bölüm 1.2.8.

1959: 81) önermiş oldukları Khersonesos²¹⁷ antik kentinin bu metin ışığında uygun olmadığını söylemek gerekmektedir.

II. Murşili'nin Analleri'nin ilgili kısmının transkripsiyon ve çevirisi şu şekildedir:

KUB 14.15²¹⁸

Ay. III

29 Û NAM.RA^{MEŠ URU} At-ta-ri-im-ma an-da ú-e-er nu-wa-[ra]-at ku-w[a-pí -an-
ta-a]t

30 ar-ha-wa-ra-at-za šar-ra-an-da-at nu-wa-kán ták-ša-an šar-[r]a-[an I-NA
HUR.SAG A-ri-]in-[na-a]n-ta

31 še-er NAM.RA^{MEŠ URU} Hur-ša-na-aš-ša-aš-ma-aš-kán NAM.RA^{URU} At-[ta-ri-im-
ma Û] NAM.RA^{URU} Šu-ru-da

32 an-da I-NA^{URU} Pu-ra-an-ta-ya-wa-kán tak-ša-an šar-ra-an []

33 NAM.RA^{URU} Hur-ša-na-aš-ša-ya-wa-aš-ma-aš-kán NAM.RA [^{URU}At-ta-ri-im-ma]
Û NAM.RA^{URU} Šu-ru-ta an-da

29 ve Attarimma kenti NAM.RA'ları içeri girdiler. Ve onları herhangi bir y[ere]

30 onları parçaladılar. Ve ayırdılar [Ari]n[na]nta [dağına]

31 yukarıda Huršanašša²¹⁹ kenti NAM.RA'ları, At[tarimma] kenti NAM.RA'sı [ve]
Šuruda kenti NAM.RA'sı,

32 diğer yarısını Puranda kentinde²²⁰ []

33 Huršanašša kenti NAM.RA'sı ve sizler [Attarimma kenti] NAM.RA'sı ve Šuruda
kenti NAM.RA'sı

²¹⁷ Gelibolu Yarımadası'nın Antik Dönem'deki adıdır.

²¹⁸ Metnin transkripsiyon ve çevirisi için bkz. dipnot 141.

²¹⁹ Bu yer adı bazı metinlerde Huršanašša olarak bazı metinlerde ise Huwaršanašša olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle metinde hangi hali yer alıyorsa, metin içerisinde bu adı kullanmayı daha doğru buluyoruz.

²²⁰ R. Meriç, gerçekleştirmiş olduğu kazılar neticesinde, Metropolis yakınlarında, İzmir-Aydın otoyolu Torbalı kavşağı kenarında bulunan Bademgediği Tepesi'nin Puranda olduğunu söylemektedir. (Meriç, 2002: 231vd.) Ancak 1999-2009 yılları arasında çalışılmış olan alanda Orta ve Son Tunç Çağı kalıntıları ele geçmiş olması bu olasılığı her ne kadar destekliyor olsa da yetersiz arkeolojik veri olması nedeniyle eşleştirmeye şüphe ile yaklaşılmalıdır.

KUB 14.16 no’lu metnin Ay. III 30. satırında “NAM.RA^{URU}Huršanašša” yani “Huršanašša kentinin NAM.RA’(sı)” şeklinde geçmektedir²²¹.

Bu metinden, II. Muršili’nin Apaša kentini yağmalaması üzerine, Apaša halkı ile kaçan, Huršanašša, Attarimma ve Šuruda kenti NAM.RA’larının ikiye ayrılarak Arinnanda Dağı’na ve Puranda kentine sığındıkları anlaşılmaktadır. Arzawa ile adı geçen kentlerinin birbirlerine uzak bir coğrafyada bulunmadıklarını düşünmek gerekmektedir. Ayrıca kentlerin birlikte hareket ediyor olmalarından aynı bölgede ya da birbirlerine yakın bir yerde bulundukları da düşünülebilir. Bu noktadan hareketle, Huršanašša kentinin kesinlikle Güneybatı Anadolu’da aranması gerekmektedir. Ancak daha önce 1.2.1 no’lu Attarimma bölümünde de belirtmiş olduğumuz gibi şimdiye dek Attarimma için önerilen Termessos eşleştirmesinin, bu aşamada dayanağı olmadığı da açıktır. Aslında Termessos ile Attarimma eşitlemesi sadece bir noktada kabul görebilir. Bu da Madduwatta Metni’nde yer alan Pedašša’nın isyana teşvik edilmesi için Attarimma’nın öncelikle ele geçirilmiş olmasından kaynaklanır. Yine de II. Muršili’nin Analleri’nde yer alan bu bilgi ve Huršanašša kentinin Madduwatta Metni içinde birlikte geçtiği yer adları ile bir bütün olarak değerlendirildiğinde, Termessos eşitlemesinin doğru kabul edilemeyeceği açıktır. Bu nedenle Attarimma’nın diğer bir lokalizasyonu olan Telmessos antik kenti tarafımızca uygun görülmektedir.

Yüksek Mevkiili Kimselerin Yazışmaları

KBo 18.86

31 [x] hu-u-da-ak-wa-an-na-aš ʾLÚʾ^[MEŠ] ^{URU}Hu-wa-ar-aš-na-aš-ši

32 [x] x-wa-wa-ra-[a]t pí-ra-an hu-u-wa-ir na-aš

33 [x] nam-ma-wa-ra-an-ša-an EGIR-pa^{URU}A-ni-e

34 [x^{URU}Ha-at-tu-]ši pé-en-ni-ir nu-wa-ʾraʾ-an^{URU}Ta-la-u-wa

35 [x]

36 [x] x^{URU}Hu-wa-ar-aš-na-aš-ši-in Ú-UL

²²¹ Metnin transkripsiyonu ve çevirisi için bkz. Bölüm 1.2.1. Attarimma.

- 31 []Huwaršanašši kenti adamları onu aceleyle
32 [] onlar önden gittiler ve o [
33 [o] zaman onu tekrar Anie kenti
34 [Hattu]ša kentine sürdüler ve onu Talawa
35 [x]
36 [x] Huwaršanašši kenti yok.

Metinden, Huwaršanašša kenti adamlarının T/Dalawaya gittikleri anlaşılmaktadır. D/Talawa kenti antik Tlos kenti ile eşitlendiğine göre ve Madduwatta'nın da bu kenti diğer Lukka kentileri ile birlikte ele geçirmiş olmasından yola çıkarak, Huwaršanašša kenti'nin Güneybatı Anadolu'da yer alması gerektiği söylenebilir.

AN.TAH.ŠUM^{ŠAR} Bayram Özetleri metnine ait olan KBo 10.20 no'lu metninde de Huršanašša kentinin adı bulunmaktadır. Ancak metin bize siyasal ya da coğrafi anlamda bu kenti anlamamıza yardımcı olmamaktadır. Bu nedenle tam bir çeviriden ziyade detaya inmeden metin içerisinde ne şekilde geçtiğini göstermenin yeterli olacağı kanısındayız. Huršanašša kenti metnin 43. satırında; “^{URU}]Hur-ša-an-na-aš-ši” yani “Huršanašša kenti” şeklinde ve 45. satırda “^{dU} ^{URU}Hur-ša-an-na-aš-ši” “Huršanašša kentinin Fırtına Tanrısı” şeklinde yer almaktadır.

Sonuç olarak bir Lukka kenti olarak kabul edilmekte olan Huršanašša kentinin lokalizasyonunu net bir şekilde yapamıyor olsak da Güneybatı Anadolu'da ve Arzawa ile Lukka toprakları arasında yer almasının kuvvetle muhtemel olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ayrıca bu sayede bir Lukka kenti olan Huršanašša'nın II. Murşili Dönemi'nde, Arzawa Ülkesi'ne sığınması da açıklanabilmektedir.

1.2.6. İyalanda

<i>İyalanda Adının Geçtiği Metinler</i>	
CTH 147:	KUB 14.1 Ay. 29, 57 (Madduwatta Metni)
CTH 181:	KUB 14.3 Öy. 18, 22, 29, 30, 31, 35, 38, 39 (Tawagalawa Mektubu)
CTH 163:	KBo 28.28 (II. Ramses ile III. Hattuşili Arasındaki Mektup)
CTH 214.20:	KBo 22.10 Ay. III 3, 4 (Tarihi Metin Fragmanları)
CTH 297:	KUB 23.83 Öy. I 5, 7 (Sınıflandırılmayan Mahkeme Tutanakları)
CTH 483:	KBo 34.91 6 (Evokasyon Ritüeli)
CTH 590:	KUB 56.31 Ay. IV 13 (Rüya Fragmanları ve Yemin Metinleri)
CTH 214:	KBo 27.4 7 (Tarihi Metin Fragmanları)
CTH 483.I.A:	KUB 15.34 Öy. I 61 (Evokasyon Ritüeli)
CTH 483.II.A:	KUB 15.38 Öy. 60 (Evokasyon Ritüeli)
CTH 577:	KUB 49.79 Öy. I 23, 25 (I. SU, KIN ve MUŞEN Kehanet Sonuçları)

İyalanda için şimdiye dek yapılmış olan lokalizasyon çalışmalarında kentin birçok bilim insanı tarafından Alinda Antik Kenti ile eşleştirilmekte olduğu görülmektedir²²².

Madduwatta Metni²²³,nde, (KUB 14.1) Madduwatta'nın Arzawa kentlerinin hepsini ele geçirdiğinden ve Hatti Ülkesi'ne bağlı olan; Zumanti, Wallarimma, İalanti (=İyalanda), Zumarri, Mutamutaşša, Attarimma, Şuruta ve Huršanaşša Ülkelerini zaptettiğinden bahsedilmektedir²²⁴. Arzawa Ülkesi'ndeki kentlerin hepsini

²²² Garstang-Gurney, 1959: 78; Hawkins, 1998: 26; Bryce, 1974a: 398, 402; Freu, 1990: 31; Burney, 2004: 202.

²²³ Madduwatta Metni'nin detayları için bkz. Bölüm 1.1.2. Ayrıca metin edisyonları için bkz. dipnot 4.

²²⁴ **Ay.**

29 E[GIR^{??}]²²⁴-az ŠA^DUTU^{ŠI} nam-ma a-ṛša¹[-a-a]n-ta KUR.KUR^{TIM} da-a-aš KUR^{URU}Zu-u-ma-an-ti KUR^{URU}Wa-al-la-ri-im-ma KUR^{URU}Ya-la-an-ti KUR^{URU}[Zu-u-mar-ri]

30 ṛKUR^{URU}1Mu-ú-mu-ú-ta-aš-ša KUR^{URU}At-ṛta¹-ri-im-ma KUR^{URU}Šu-ru-ú-ta KUR^{URU}Hu-u-ur-ša-na-aš-ša ...

fethetmesinin ardından ele geçirilen bu ülkelerin, coğrafi olarak Arzawa topraklarından uzakta aranmaması gerektiği kanısındayız. Ayrıca metnin Ay. 57-58. satırlarında Hatti Kralı tarafından geri istenilen Hapalla'yı vermeyi kabul eden Madduwatta'nın: “*Ama İyalanda Ülkesi, Wallarimma Ülkesi ve Zumarri Ülkesi'ni ben silah ile yendim, onlar benimdir*” (Beckman, 1996: 150) şeklindeki ifadesinden, İyalanda, Wallarimma ve Zumarri Ülkelerinin, Hatti hâkimiyetinden uzak olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Madduwatta, Hatti Ülkesi'nin çekirdek bölgesinden uzakta hareket etmek istiyor olmalıdır. Bu amaca yönelik olarak da Hariyati Dağ Ülkesi'ni değil de, Zippaşa Dağ Ülkesi'ni kendi toprağı olarak kabul etmiştir. Metnin sonunda Madduwatta Alaşıya Ülkesi'ne gitmektedir²²⁵. Dolayısıyla Lukka limanları haricinde Karia Bölgesi'ndeki limanlara yönelmiş olduğunu da düşünebiliriz. Bu sayede yukarıda adı geçen birçok ülkenin olası lokalizasyonları da düşünüldüğünde İyalanda'nın da Antik Karia Bölgesi'nden uzakta yer almaması gerekir.

III. Hattuşili Dönemi'ne tarihlenen **Tawagalawa Mektubu**'nda²²⁶ (KUB 14.3), Attarimma'ya saldıran Piyamaradu'dan çekinen Lukka adamlarının önce Ahhiyawa Kralı Tawagalawa'dan daha sonra da Hatti Ülkesi Kralı'ndan yardım istedikleri anlaşılmaktadır. Hatti Ülkesi Kralı Şallapa'ya gelir ve ardından Waliwanda'ya ulaştığında Piyamaradu'ya yazarak İyalanda kentine geleceğini ve bu nedenle de Piyamaradu'nun hiçbir adamını orada bulmak istemediğini söyler. Buna karşın Hitit Kralı İyalanda kentine geldiğinde düşmanın ona üç taraftan saldırdığından bahsetmektedir (KUB 14.3 Öy 18-23).

Düşman ordularının III. Hattuşili'ye üç yerden saldırması bölgenin coğrafyası hakkında bilgi vermektedir. Keza normal bir saldırıda Hatti Kralı'nın; “Etrafım çevrildi, dört bir yanı kuşatıldı veya her yerden saldırıya uğradım” gibi ifadeler kullanılmış olması beklenirdi. Bu nedenle Madduwatta Metni'nde Karia Bölgesi'nden uzağa lokalize edilemeyeceğini söylediğimiz İyalanda'nın, denize

29 Sonra o Güneşimin olan ülkeleri aldı: Zumanti Ülkesi, Wallarimma Ülkesi, Yalanti Ülkesi [Zumarri] Ülkesi

30 Mutamutaşsa Ülkesi, Attarimma Ülkesi, Şuruta Ülkesi, Hurşanaşsa Ülkesi...

²²⁵ Dalawa kentini ve Hinduwa kentini kullanarak Hatti ordusundan kurtulmuş, Dalawa kentinin güvenliğini kazanmış böylece Lukka limanlarından Alaşıya'ya rahatlıkla geçebilmiştir.

²²⁶ Metnin detayları için bkz Bölüm 1.1.8. CTH 181 (Tawagalawa Mektubu).

sınırı olan bir kent olduğunu düşünmek mantıklı olacaktır. Böylece düşman üç taraftan Hatti ordusuna saldırabilecektir. Ayrıca metnin 20. ve 21. satırlarında; *“alanım içinde olma, ben kendi kölelerimle bizzat ilgilenirim”* cümlesinden İyalanda’nın III. Hattuşili Dönemi’nde Hatti topraklarına ait olduğu anlaşılmaktadır.

Son olarak metnin 24. satırında “burası zor bir arazidir, ben yaya olarak yukarı yürüdüm ve düşmanı bozguna uğrattım” cümlesinden İyalanda’nın engebeli bir yapısı olduğu²²⁷ düşünülebileceği gibi İyalanda’ya giden yolun engebelerinden de bahsedildiği düşünülebilir. Bizce güzergâhın engebelerinden bahsedilmiş olması çok daha muhtemeldir. 36. ve 37. satırda III. Hattuşili; İyalandayı, tüm ülkeyi mahvettiğini ancak antlaşmaya sadık kalarak Atriya kentine dokunmadığını ifade etmektedir. Buradan da İyalanda ile Atriya kentlerinin birbirlerine oldukça yakın olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bu noktada unutulmaması gereken IV. Tuthaliya Dönemi’ne tarihlendirilen Milawatta mektubunda, Atriya²²⁸ ve Utima kentlerinin birbirine yakın olduğu ve bu kentlerinde Hatti topraklarına ait olduğudur. Awarna ve Pinala’nın batısında ya da kuzeyinde olduğu kesin olan Atriya’nın, İyalanda kentine de yakın olması bizi Awarna ve Pina’nın kuzeyine değil batısına bakmaya zorlamaktadır.

II. Ramses ve III. Hattuşili Arasındaki Mektup; KBo 28.28 no’lu bu mektupta, III. Hattuşili’nin oğulları Nerikkaili ve Tuthaliya’nın İyalanda kentine bir saldırıda bulunduklarından bahsedilmektedir. Ancak özellikle belirtmek gerekir ki oldukça kırık olan bu tabletin 2. satırında İyalanda yazıp yazmadığı halen tartışmalıdır.

²²⁷ Hawkins, bu çeviride “bu yerler engebelerdir” cümlesinin, İyalandayı ifade ettiğini belirterek, İyalanda kentinin sarp ve dağlık bir alanda olabileceğini önermiştir (Hawkins, 1998: 26).

²²⁸ Freu, 1987: 148; Carruba, 1996: 31; Hawkins, 1998: 27. Atriya kenti için Idyma antik kentini önermektedirler. Idyma kenti bugünkü Muğla sınırları içinde, Kozlukuyu (Gökova) köyünün kuzeyinde kalan Küçük Asartepesi’nin yamaçlarında yer almaktadır. Ancak Niemeier Atriya’nın Idria/Stratonikeia ile eşleştirilmesi gerektiği düşüncesindedir (Niemeier, 2008: 321, 322). Niemeier’in önerdiği Idria kenti bizce de daha olasıdır. Ayrıca İyalanda=İasos eşitlememizi de destekler niteliktedir.

Tarihi Metin Fragmanları

KBo 22.10²²⁹

Ay. III

- 1 ša-ra-a iš[?]-x[
 - 2 A-BI A-BI-YA-ma [
 - 3 KUR^{URU}I-ya-la-an[-da
 - 4 I-NA^{URU}I-ya-l[a-an-da
 - 5 ku-ru-ri-<ya>-ah-hi-ir x[
 - 6 ^mHa-an-nu-ut-ti-iš[
 - 7 ŠA^fKaš-šu-li-y[a-wi-ya
 - 8 ^mDu-ut-ha-li-ya x[
 - 9 IT-TI^{GIŠ}GIGIR t[i[?]
-

- 1 yukarı [²³⁰
- 2 benim büyük babam ise [
- 3 İyalan[da] Ülkesi [
- 4 İyal[anda] kentinde [
- 5 düşmanlık yaptılar. [
- 6 Hanutti [
- 7 Gaššuliawiya'nın [
- 8 Tuthaliya [
- 9 araba ile [

Bu metin görülebileceği gibi oldukça kırıktır. Metinden ancak, İyalanda Ülkesi'nin Hatti Ülkesi'ne karşı düşmanlık yaptığı anlaşılabilmektedir. Olasılıkla bu metin III. Hattuşili Dönemi'ne tarihlenmektedir²³¹.

²²⁹ Metnin transkripsiyonu için bkz. Heinhold-Krahmer, 1986: 60 dipnot 92.

²³⁰ Gander burada muhtemelen bir fiilin bulunduğunu düşünmektedir (Gander, 2010: 95).

²³¹ Heinhold-Krahmer, 2010: 203.

Sınıflandırılmayan Mahkeme Tutanakları²³², İyalanda'nın Dalawa ve Kuwalapašši Ülkesi ile savaştığını gösteren KUB 23.83 metninde²³³, Hatti ordularının Dalawa ve Kuwalapašši kentlerinin yanında yer aldığı görülmektedir.

Bu metinden, İyalanda kentinin Hatti topraklarında yer almadığı ancak Dalawa ve Kuwalapašša gibi Lukka kentlerinin de İyalanda'ya savaş açmasından dolayı bir Lukka Ülkesi kenti olmadığı düşünülmelidir. Bu sebeple tabletin yazılmış olduğu dönemde İyalanda'nın coğrafi konumu düşünülecek olursa, Arzawa-Mira ya da Ahhiyawa kontrolünde olduğu sonucuna varılabilir.

Evokasyon Ritüeli Metni'nde ise (KBo 34.91)²³⁴; Azzi-Hayaša, Lukka, Maša, Huntara, İyalanda ve Nahita Ülkeleri şeklinde bir sıralama karşımıza çıkmaktadır. Azzi-Hayaša bilindiği gibi Hatti çekirdek bölgesinin kuzey doğusunda yer almaktadır. Maša Ülkesi için ise şimdiye dek pek çok lokalizasyon önerisi yapılmıştır; Forrer, Göksu Bölgesi'ne (Forrer, 1926: 80, 82), Akurgal, Balıkesir civarına (Akurgal, 2007: 137), Macqueen, Adapazarı'na (Macqueen, 1968: 169 v.d.), Latacz, Kuzeybatı Anadolu'ya (Latacz, 2002: 198), Bryce, Küçük Menderes ile Gediz Nehirleri arasına (Bryce, 1974a: 402 v.d.) Taş, Bursa ve Adapazarı illeri civarına (Taş, 2007: 31) lokalize etmek istemektedir. Sonuç olarak, yapılan çeşitli araştırmalar sayesinde Maša Ülkesi, Marmara Denizi'nin güneyine, Wiluša Ülkesi'nin ise doğusuna yerleştirilmektedir²³⁵ (**Har. 11**). Huntara ve Nahita Ülkeleri ise İyalanda ile daha önce yan yana geçmeyen yer adlarıdır²³⁶. Metnin çok kırık olması sebebiyle bir sonuca ulaşmak mümkün değildir. Yine de İyalanda Ülkesi'nin hangi ülke adları ile birlikte geçtiğini göstermek açısından önem teşkil etmektedir.

²³² Detaylı bilgi için bkz. Bölüm 1.1.20. CTH 297 (Sınıflandırılmayan Mahkeme Tutanakları).

²³³ Metnin edisyonu için bkz. dipnot 116.

²³⁴ Metnin detayları için bkz. Bölüm 1.1.21. CTH 483 (Evokasyon Ritüeli). Ayrıca metin edisyonları için bkz. dipnot 120.

²³⁵ Ayrıca bkz. Latacz, 2002: 198, Ünal, 2003: 40.

²³⁶ Lokalizasyon çalışmaları için bkz. Bölüm 1.1.21. CTH 483 (Evokasyon Ritüeli).

Rüya Fragmanları ve Yemin Metinleri

KUB 56.31²³⁷

Ay. IV

13 []-za-kán I-NA^{URU} I-al-an-ta A-NA^{ID} Ši[(-i-pu-uš)
14 IK-RU-UB ma-a-an-mu^{ID} Ši-i-pu-uš A-NA [] da-a-na[]
15 tar-kum-ma-a-ši A-NA^{DUTU} ŠI^{ŠI} pí-an hu-u-ya[]
16 nu-za DINGIR^{LUM} ALAM KUBABBAR KI.LAL.BI NU.GÁL DÙ-mi []

13 [] İyalanda kentinde, Ši[(puš)]Nehri'e []
14 adadı. Eğer bana Šipuš Nehri'ne []
15 Güneşime söylersin, önden giden /önd[er []
16 ve tanrıların gümüş heykelini ağır yapmam []

Šipuš Nehri, İyalanda kentinin lokalizasyonu için bir ipucu sağlayacak olsa da başka metinlerde adının yer almamasından kaynaklı olarak bize yardımcı olamamaktadır. Tarihlendirilmesi kesin olarak yapılamamış olan bu metinde geçen Šipuš Nehri'nin lokalizasyonunu tam olarak bilemesek de İyalanda Ülkesi'nin içinde yer aldığını göstermesi açısından bu metin bizce önemli bir kaynaktır.

Tarihi Metin Fragmanları'na ait KBo 27.4 metninde, İyalanda adı sadece 7. satırda "...Piyamaraduš KUR^{URU} İya[.....]/Piyamaraduyu İya[landa] Ülkesi..." şeklinde geçmektedir. Metin oldukça kırıktır. Bu nedenle daha fazlasını söylemek mümkün olmayacaktır. Tarihlendirilmesi tam olarak yapılamamış olan bu metinde, Piyamaradu ve İyalanda Ülkesi'nin yan yana bulunmalarından Tawagalawa Metni'ni anımsattığını söylemeden geçmemek gerekir. Dolayısıyla bu metnin tarihlendirmesi için, III. Hattuşili Dönemi bir olasılık olarak karşımıza çıkmaktadır.

²³⁷ Metnin transkripsiyonu için bkz. De Roos, 2007: 279-281.

Evokasyon Ritüeli

KUB 15.34²³⁸

Öy. I

- 57 [ma-a-an-za *I-N*]A KUR^{URU}A-aš-šur KUR^{URU}KÁ.DINGIR.RA
KUR^{URU}Ša-an-ha-ra KUR^{URU}Mi-iz-r[i]
58 [KUR^{URU}A-la-š]i-ya KUR^{URU}A-al-zi-ya KUR^{URU}Pa-pa-ah-hi
KUR^{URU}Kum-ma-a-[ha²³⁹]
59 [KUR^{URU}Ha-ya-š]a KUR^{URU}Lu-ul-lu-wa KUR^{URU}Ar-za-u[(-wa KUR^{URU})...]
60 [KUR^{URU}-w]a KUR^{URU}Ta-la-u-wa KUR^{URU}Ma-a[(-ša KUR^{URU}Ga-ra-ki-
ša)]
61 [KUR^{URU}Ku-un-t]a[?]-ra-a KUR^{URU}İ-ya-la-an-ti [
62 [KUR^{URU}]x-ya KUR^{URU}Lu-uh-ma KUR^{URU}Ša[(p-pu-wa) KUR^{URU}]
63 [KUR^{URU}Pár-ta-hu-i-m]a KUR^{URU}Ga-šu-ú-la KUR^{URU}Hi[-mu-u-wa[?] (KUR^{URU}
La-al-ha KUR^{URU}Ga-aš-ga)]
64 [(hu-u-ma)-an-da-za KUR-e-z]a ku-wa-pí im-ma ku-wa-[pí]
65 [(ki-nu-wa EGIR-pa *I*-)]NA KUR^{URU}Ha-at-ti [ú-wa-at-tén]
-

- 57 [Eğ̃er] Aššur Ülkesi'nden, Babil Ülkesi'nden, Šamhara Ülkesi'nden, Mısı[r]
Ülkesi'nden
58 [Alaš]iya [Ülkesi]'nden, Alziya Ülkesi'nden, Papahhi Ülkesi'nden, Kuma[ha]
Ülkesi'nden
59 [Hayaš]a [Ülkesi]'nden, Lulluwa²⁴⁰ Ülkesi'nden, Arza[wa] Ülkesi'nden, [
(Ülkesi'nden)]
60 [Ülkesi]'nden, Talawa Ülkesi'nden, Ma[(ša] Ülkesi'nden, Garakiša
Ülkesi'nden)]
61 [Kunta]ra [Ülkesi]'nden, İyalanti Ülkesi'nden [
62 [Ülkesi]'nden, Luhma Ülkesi'nden, Ša[(ppuwa)] Ülkesi'nden
[Ülkesi'nden]

²³⁸ Metnin transkripsiyon ve çevirisi için bkz. dipnot 191.

²³⁹ Gander bu heceyi “-ni” olarak tamamlamaktadır (Gander, 2010: 76).

²⁴⁰ Lokalizasyonu kesin olmayan yer adı bkz. RGTC 6: 251.

- 63 [Partahuim]a [Ülkesi]'nden, Gaşula Ülkesi'nden, Hi[muwa]²⁴¹ Ülkesi'nden [(
Lalha Ülkesi'nden, Gakşa Ülkesi'nden)]
64 [bütün bu ülkelerden] (hiçbiri) her nerede olursanız olun
65 Hatti Ülkesi'ne (karşı) [gelmeyin].
-

İyalanda'nın lokalizasyonuna yardımcı olacak Kuntara ve Luhma Ülkeleri'nin lokalizasyonunu bilmememiz ve başka metinlerde isimlerinin yer almaması İyalanda'nın lokalizasyonunu zorlaştırmaktadır. Aynı zamanda metinde geçen yer adlarının belli bir sıra ile dizilmemiş olmaları da çalışmamızı sınırlandıran bir etkidir. Öyle ki Lukka topraklarında olduğu kesin olan D/Talawa Ülkesi (Teke yarımadasında), Maşa Ülkesi'nden hemen önce geçmektedir. Bu durumda hangi Hitit Kralı'na ait olduğunu bilmediğimiz bu metne dair söyleyebileceğimiz tek şey, o dönemde İyalanda'nın, Hitit hâkimiyetinde olduğu gerçeğidir.

KUB 15.38 metni KUB 15.34 nolu metin ile içeriksel olarak aynıdır. Yalnızca İyalanda adı 60. satırda yer almaktadır.

I. SU, KIN ve MUŞEN Kehanet Sonuçları metin grubunda yer olan KUB 29.79 no'lu metinde yer alan falın hangi sebeple bakıldığına dair bir bilginiz bulunmamaktadır. İlgili kısım şöyledir:

KUB 49.79

Öy. I

23 nu A-NA ^DUTU ^{ŠI} LÚ KÚR KUR I-ya-la-an-t[a]

24 nu KIN NU.SIG₅-du DINGIR^{MEŠ} DU-ir mu-kiš-ša[r]

25 A-NA ^DUTU ^{ŠI} ku-it ^{LÚ} KÚR KUR I-ya-l[a-an-ta

26 A-NA ^DUTU ^{ŠI} -aš [

27 MÈ KASKAL-ya ME-aš [] A-NA []

²⁴¹ Bkz. RGTC 6: 108, 109.

23 ve Güneşime düşman İyalanda Ülkesi []

24 ve talih falı sonucu olumsuz olur Tanrılar gider. Büyü ayini/ya da bir tür figür
[]

25 Güneşime, ki o düşman İyal[anda] Ülkesi (ise) []

26 Güneşime[]

27 savaşı yoluna koydu²⁴² []

Hitit Ülkesi'nin ya da kralının bir sıkıntıya yanıt aradığı ve bu nedenle fal yoluna başvurulduğu ortadadır. Bu noktada akla gelen nedenlerden birisi "İyalanda Ülkesi'nin Hatti Ülkesi'ne düşman olması"dır.

Sonuç olarak, İyalanda Ülkesi'nin lokalizasyonu için şimdiye dek önerilen Alinda Antik Kenti'nin doğru olamayacağı kanısındayız. İyalanda için, Alinda yerleşimine oranla daha batıda yer olan ve denize kıyısı olan Iasos antik kenti çok daha olası bir seçenek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Millawanda=Miletos arasındaki ses benzerliğini de İyalanda=Iasos şeklinde büyük oranda taşıması da ayrı bir kaynak teşkil etmektedir. Bununla beraber, İyalanda ile beraber geçtiğini gördüğümüz Wallarimma Ülkesi'nin²⁴³ ve Waliwanda Ülkesi'nin²⁴⁴ lokalizasyon çalışmalarına bakıldığında Karia Bölgesi'ne yoğunlaşmamız gerektiği ortaya çıkmaktadır. Iasos'un, Alabanda antik kentine olan mesafesi de²⁴⁵ bizim önerimizi destekleyen bir diğer unsurdur. Tüm bu nedenlerden dolayı önermekte olduğumuz Iasos antik kentinin uygun bir seçenek olacağı kanısındayız.

²⁴² Kelimesi kelimesine: savaşı yoluna koydu, yani savaşı bitirdi/isyanı bastırdı.

²⁴³ Genellikle Hyllarima antik kenti ile eşitlenmektedir. Bkz. Bölüm 1.2.12. Wallarimma.

²⁴⁴ Genellikle Alabanda antik kenti ile eşleştirilmektedir. Bkz. Bölüm 1.2.11 Waliwanda.

²⁴⁵ Hitit Kralı'nın Waliwanda Ülkesi'nden, İyalanda da yer alan Piyamaradu'yu bir mektup göndererek öncesinde uyarmış olması, bu iki yerleşimin birbirlerine çok yakın olmamalarını gerektirmektedir.

1.2.7. Kuwalapašša

<i>Kuwalapašša Adının Geçtiği Metinler</i>	
CTH 82:	KUB 21.6a Ay. [?] 10' (III. Hattušili'nin Analleri)
CTH 297.2:	KUB 23.83 1 (Sınıflandırılmayan Mahkeme Tutanakları)
Yalburt Yazıtı:	6. Blok Kuwalatarna=Kuwalapašša?
Emirgazi Anıtı:	V A- 5. satır

III. Hattušili'nin Analleri'ne ait olan bu metin daha evvel 1.1.9 no'lu başlık altında değerlendirilmiştir. Ancak Kuwalapašša Ülkesi'nin lokalizasyonu konusunda bize yardımcı olabilecek yer adlarının metinde yer alıyor olması sebebiyle tekrar incelemenin faydalı olacağı kanısındayız.

KUB 21.6a²⁴⁶

Ay[?].

3 nu KUR. KUR^{MEŠ URU}Lu-uq-qa-a[

4 KUR. KUR^{MEŠ URU}Lu-uq-qa-ma x[

5 KUR^{URU}Wa-al-ma KUR^{URU}Wa-at-t[a KUR

6 KUR^{URU}Na-hi-ta KUR^{URU}Šal-lu-ša KU[R^{URU}

7 KUR^{URU}Sa-an-ha-ta KUR^{URU}Šu-ri-i[m-ma KUR

8 KUR^{URU}Wa-al-wa-ra KUR^{URU}Ha-wa-li KU[R

9 KUR^{URU}I-na-ra-aš-ša-ra^{GIŠ}TUKUL-iš-ši pa-r[a-a tar-na-an-ta-at

10 KUR^{URU}Ku-wa-la-pa-aš-ša a-ar-aš-ki-i[t nu ki-e KUR.KUR^{MEŠ}]

11 hu-u-ma-an-ta har-ga-nu-ut ...

3 ve Lukka Ülkeleri[

4 Lukka Ülkeleri ise [

5 Walma Ülkesi, Watta[- -Ülkesi, Ülkesi]

6 Nahita Ülkesi, Šalluša Ülkesi, [Ülk]esi [

7 Šanhata Ülkesi, Šuri[imma Ülkesi Ülkesi,

²⁴⁶ Metnin edisyonları için bkz. dipnot 56.

8 Walwara Ülkesi, Hawaliya Ülkesi [Ül]kesi [
9 Inaššara Ülkesi silahı bıraktı.
10 O Kuwalapašša Ülkesi'ne gelmeye devam etti ve bu ülkelerin [
11 hepsini mahvetti...²⁴⁷

Metnin arka yüzünde Lukka Ülkeleri olarak başlayan ilk paragrafın kırık olması nedeniyle, Kuwalapašša adının bulunduğu ikinci paragraf arasında bir bağlantı kuramıyor olsak da tabletin ön yüz II. sütununda, Lukka Ülkeleri'nin Hatti Ülkesi'ne düşman olduklarından bahsedilmektedir. Walma Ülkesi'nin yaklaşık olarak, Lukka Ülkesi'nin kuzeyinde yer aldığını kabul edersek, ardından gelen yer adlarının kesinleşmiş lokalizasyonları bulunmuyor olsa da yapılmış lokalizasyon denemelerinin, Walma'nın güneybatısını işaret ettikleri görülür. Bu nedenle, Kuwalapašša Ülkesi'ni, Xanthos=Eşen Çayı'nın kuzey ya da kuzeydoğusunda aramanın mantıklı olacağı fikrindeyiz.

KUB 23.83²⁴⁸ no'lu bu metni daha önce detaylarıyla ele almamıza karşın²⁴⁹, Kuwalapašša hakkında da bilgi veriyor olması sebebiyle, tekrar değerlendirmeyi uygun gördük.

KUB 23.83

Öy. I

1 [nu LÚ^{MEŠ} URU] Da-la-u-wa LÚ^{MEŠ} URU Ku-wa-la-pa-aš-ši-ya
2 [ki-iš-ša-an] me-mi-ir A-NA LÚ^{MEŠ} URU Ha-at-ti-wa
3 []-x-e² pi-ya-u-e-ni
4 an-za-a-aš-ma-wa IŠ-TU ERÍN^{MEŠ} A-NA LÚ^{MEŠ} URU Ha-at-ti
5 pi-ra-an hu-u-i-ya-u-e-ni nu-wa ʾKURʾ URU ʾI-yaʾ-la-an-da
6 wa-al-ah-hu-e-ni ku-it-ma-an-wa x x x x
7 I-NA KUR I-ya-la-an-da pa-iz- ʾziʾ ...

²⁴⁷ Metinde yer alan ülkelerin lokalizasyon denemeleri için bkz. Bölüm 1.1.9. CTH 82 (Hattuşili'nin Analleri).

²⁴⁸ Metin edisyonları için bkz. dipnot 116.

²⁴⁹ Metnin detaylı çalışması için bkz. 1.1.20. CTH 297 (Sınıflandırılmayan Mahkeme Tutanakları).

1 Dalawa kenti adamları ve Kuwalapašši kenti adamları

2 [şöyle] söylediler. Hatti adamlarına

3 [] veriyoruz.

4 biz ise, ordu ile Hatti adamlarının

5 önünde gidiyoruz. Ve İyalanda Ülkesi (ile)

6 savaşıyoruz. Kim ise onu x x x x

7 İyalanda Ülkesi'ne giderler...

Dalawa ve İyalanda gibi Lukka Ülkesi içerisinde yer aldıkları bilenen kentler ile aynı metinde adının beraber geçtiğini gözlemlediğimiz hatta Dalawa ile ittifak kurduğunu anladığımız, Kuwalapašša Ülkesi'nin de Lukka Ülkesi içerisinde yer aldığını düşünmek bu metin sayesinde mümkün olmaktadır. Ayrıca KUB 21.6a göz önüne alındığında da bu öneri kuvvetlenmektedir. Şimdiye dek sadece bu iki çivi yazılı metinde adını okuyabildiğimiz bu ülkenin Lukka Ülkesi içinde yer aldığını söylemek bu sayede mümkün olduysa da tam bir lokalizasyon yapmak veri yetersizliği nedeniyle şimdilik mümkün değildir. Ancak şimdiye dek yapılan öneriler şu şekilde sıralanabilir:

Kuwalapašša= Kolbasa²⁵⁰ (Forlanini, 1988: 167; Hawkins, 1995: 52, 181. dipnot, 56; Gurney, 1997: 138; Waelkens-Loots, 2000: 204.)

Kuwalapašša=Telmessos²⁵¹ (Lebrun, 1992: 392 vd; Carruba,1996: 33; Konuk, 2009: 196, 43. dipnot.)

Kuwalapašša=Olbasā²⁵² (Garstang-Gurney 1959: 82; Houwink ten Cate, 1970: 73, 104. dipnot.; ayrıca bkz. Poetto, 1993: 81.)

Ayrıca Bryce, Kuwalapašša kentini, yapmış olduğu Lukka Ülkeleri'nin gruplaması sırasında, Dalawa ve Hinduwa kentleri ile beraber göstermektedir²⁵³.

²⁵⁰ Burdur ilinin Bucak ilçesine bağlı olan Kuşbaba köyü yakınlarında yer almaktadır.

²⁵¹ Fethiye'nin M.Ö. I. Binyıl'daki adı Telmessos'tur.

²⁵² Burdur ilinin Kemer ilçesine bağlı olan Belenli köyü yakınlarında yer almaktadır.

²⁵³ Bryce, 1992: 126.

Bu iki çivi yazılı belge haricinde **Yalburt Anıtı**²⁵⁴,nın 6. bloğunda, IV. Tuthaliya, Kuwalatarna kentinin kadın ve çocuklarının kendisinin ayaklarına kapandıklarından bahsetmektedir. Ardından Nipira Ülkesini yıkar. Bu bölüm, IV. Tuthaliya'nın, bir Lukka Ülkesi olduğu bilinen Wiyanawanda=Oinoanda'ya gelmeden hemen önce yer almaktadır. Eğer Poetto'nun²⁵⁵ Kuwalapašša ve Kuwalatarna kentlerinin kuwala-kökünden gelmesi sebebiyle aynı yer olduğu görüşü doğru kabul edilirse, Kuwalapašša kentinin Wiyanawanda kenti çevresinde yer alması mümkündür.

Emirgazi Anıtı'na ait olan V A no'lu yazıtta;

- 4 [...]x x REGIO-n[i²] DEUS.SOL.S[OL+r]a/i (ANIMAL)BOS.[OVI]S² [...] x
[AR]HA CAPERE [...
5 [a-wa/i-mu] REL-la-tara/i-na(REGIO)-s[a²] TALA-wa/i (REGIO)
FE[MI]NA.INFANS *85-zi/a INFRA REL-zi/a-t[â]

- 4 [...]x x ülke görkemli Arinna'nın Güneş Tanrıçası için sığır ve k[oyun] alındı
5 Kuwalatarna Ülkesi'nde ve Talawa Ülkesi'nde kadınlar ve çocuklar önümde diz
çöktü.

Yalburt Anıtı'nda olduğu gibi IV. Tuthaliya Kuwalatarna kentindeki kadın ve çocukların ayaklarına kapandıklarından bahsetmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, Yalburt Anıtı'nda Kuwalatarna kentinin ardından Nipira, Lukka ve Wiyanawanda Ülkeleri yıkıma uğratılmışken, bu kez Kuwalatarna Ülkesi ile birlikte Talawa Ülkesi'nin adı anılmaktadır. Bu durum göz önüne alındığında yukarıda bahsi geçen lokalizasyon çalışmalarından Olbasa ya da Kolbasa, Kuwalatarna için çok daha uygun görünmektedir. Her iki antik kent de Kuzeydoğu'dan Lukka Ülkesi'ne uzanan yol üzerindedir. Yalburt Anıtı'nda Nipira'dan da geçerek Lukka Ülkesi'ne girdiği anlaşılan IV. Tuthaliya, Emirgazi Anıtı'ndaki anlatıma göre direkt olarak Lukka Ülkesi'ne gitmiştir.

²⁵⁴ Anıtın detaylı değerlendirmesi için bkz. Bölüm 1.1.12. Yalburt Anıtı. Ayrıca anıtın edisyonları için bkz. dipnot 86.

²⁵⁵ Poetto, 1993: 82.

Sonuç olarak, bu kent için kesinleşmiş bir yargı ile lokalizasyon vermenin doğru olmayacağı kanısındayız. Ancak eldeki verilerin Xanthos=Eşen Çayı'nın Kuzeydoğusu'nda yoğunlaşılması gerektiği bilgisini verdiği de açıktır.

1.2.8. Mutamutašša

<i>Mutamutašša Adının Geçtiği Metinler</i>	
CTH 147:	KUB 14.1 Ay. 30 (Madduwatta Metni)
CTH 28:	KBo 16.47 Öy. 1', 5' (Orta Hitit Dönemi'ne Ait Bir Antlaşma Metni)

Madduwatta Metni'nde 30. satırda “KUR ^{URU}Mútamútašša” yani “Mutamutašša Ülkesi” şeklinde yer almaktadır²⁵⁶. İlgili kısmın çevirisi ise şu şekildedir:

KUB 14.1²⁵⁷

Ay.

29 Sonra o Güneşimin olan ülkeleri aldı: Zumanti Ülkesi, Wallarimma Ülkesi, Yalanti Ülkesi [Zumarri] Ülkesi

30 Mutamutašša Ülkesi, Attarimma Ülkesi, Šuruta Ülkesi, Huršanašša Ülkesi...²⁵⁸

Genel olarak bakıldığında Mutamutašša Ülkesi için tek bir yere işaret edilemese de ülkenin Batı ve Güneybatı Anadolu'da olması gerekliliği daha önceki araştırmalar neticesinde vurgulanmıştır (RGTC 6: 276). Yalanda/İyalanda ve Attarimma Ülkesi ile beraber geçtiği görülen bu ülke için Bryce, Lukka ülkeleri içinde bulunması gerektiğini ileri sürmektedir (Bryce, 1974a: 400). Aynı zamanda Mutamutašša Ülkesi için Mylasa²⁵⁹ antik kenti eşitlemesi de yapılmaktadır (Carruba, 1996: 33; Hawkins,

²⁵⁶ Madduwatta metninde yer alan ilgili kısmın transkripsiyonu için bkz. Bölüm 1.1.2.

²⁵⁷ Metin edisyonları için bkz. dipnot 4.

²⁵⁸ Birlikte geçtiği kentlerin lokalizasyon çalışmaları için bkz. Bölüm 1.2. Yazılı Kaynaklara Göre Lukka Ülkesi'nde Yer Alması Muhtemel Hitit Yerleşmeleri.

²⁵⁹ Mylasa antik kenti Karia bölgesi'nin batı kesiminde yer almaktadır ve günümüzde Muğla ili sınırları içerindedir. Doğusunda Yatağan, Güneyinde Gökova Körfezi, güneybatısında Halikarnassos (Bodrum), batısında Güllük Körfezi, kuzeyinde ise Aydın ili (Tralles) bulunmaktadır.

1998: 27; Niemeier, 2002: 322). Bu öneri, metinde yer alan kentlerin lokalizasyonlarıyla ve yapılan bölge saptamasıyla uyumluluk göstermektedir.

Orta Hitit Dönemi'ne Ait Bir Antlaşma Metni

KBo 16.47²⁶⁰

Öy 1'-6'

x+1 [] ^{URU}Mu-ú-ta[(-aş-ši)] ru-ú am-me-el []
2' [] Hu-u-ha-za-al-ma-ša ku-u-ru-ur e-ep-ta a-pé-ma-mu-kán
3' []-i-ir na-at-za a-pé-e-el ki-i-ša-an-ta-at
4' [] ^mHu-u-ha-za-al-ma-na ha-an-ne-et-ni-it ta-ru-uh-hu-un
5' []-tum ÉRIN pa-iš nu-mu ÉRIN^{MEŠ} ^{URU}Ú-ra-a ÉRIN^{MEŠ}
^{URU}Mu-ta-mu-ta-aš-ši
6' [] la-ah-ha i-ya-an-ta-ri

x+1 [] Muta[mutašša] kenti [] (önceden) benim []
2' [] Huhazalma düşmanı tuttu. Ve bana
3' [] Ve bana ait oldular.
4' [] Huhazalma'yı, düşman mahkemesini(n) üstesinden geldim.
5' [] Ve o benimle sefere giden Ura ve Mutamutašša kenti ordusu
6' [] yola çıktı.

Orta Hitit Dönemi'ne tarihlendirilen bu metinde, Hitit Kralı'nın adının geçmemesi nedeniyle tam bir tarihlendirme yapmak mümkün olamamaktadır. Bir Hitit Kralı ile Huhazalma arasındaki anlaşmaya konu olan Mutamutašša kentinin, Hitit Kralı'na ait olduğu ve Huhazalma'nın bu kenti almasının ardından savaşarak Mutamutašša kentinin geri alındığı görülmektedir. Bahsi geçen Ura kenti ise Hititlerin önemli bir liman kentidir ve Kilikia'ya yerleştirilmektedir²⁶¹.

²⁶⁰ Metnin edisyonu için bkz. Otten, 1967: 55-67. Yorum ve tartışmalar için bkz. Kammenhuber, 1970: 557. Transkripsiyon için Otten'den faydalanılmıştır. Bkz. Otten, 1967: 57.

²⁶¹ Otten, 1967: 58-61; De Martino, 1996: 65.

Bu iki metin ile sınırlı olan bilgilerimiz ışığında, Mutamutašša kenti hakkındaki tabletlerin Orta Hitit Dönemi'ne tarihlendirildiklerini söylemek mümkündür. Her iki metinde de Hatti topraklarına dâhil olduğu söylenen Mutamutašša kentinin, Madduwatta Metni'nde Madduwatta tarafından Hatti topraklarından çıkarıldığı görülmektedir. KBo 16.47'de ise Huhalzalma tarafından Hatti topraklarından alınmakta ancak Huhalzalma'nın yenilmesi ile tekrar Hatti topraklarına dâhil olduğu anlaşılmaktadır. Her iki metinde de ısrarla Hatti toprağında olduğu söylenen bu kentin Lukka Ülkeleri içerisinde değerlendirilmesinin sebebi sorgulanmalıdır. Bu problemi Lukka Ülkeleri ile birlikte yer aldığı Madduwatta Metni ile açıklamak mümkündür. Hitit Kralı, Madduwatta tarafından ele geçirilen ülkelerin hepsinden Hatti toprağı olarak bahseder. Ancak Hitit Kralı sadece Hapalla Ülkesini geri istemiş ve Madduwatta da bunu kabul etmiştir. Madduwatta bu olayı takip eden satırlarda; İyalanda, Šuruta ve Huršanašša Ülkelerini ise silah zoruyla aldığını ve bu ülkelerin kendisine ait olduklarını vurgulamıştır. Buradan anlaşıldığına göre, İyalanda, Šuruta ve Huršanašša Ülkeleri aslında Hatti topraklarına dâhil değildi. Eğer öyle olsa idi Madduwatta'dan diğer ülkeleri de (Hapalla Ülkesi gibi) zorla alınırdı. Bu durumda Mısır Firavunlarının yapmış oldukları gibi Hitit Krallarının da zaman zaman sınırlar konusunda abartılı ve çelişkili ifadeler verdiklerini söylemek yerinde olacaktır. Bu bağlamda, Lukka Ülkeleri içerisinde değerlendirmekte olduğumuz Mutamutašša kenti, coğrafi yakınlık nedeniyle Lukka Ülkesi içerisinde yer almaktadır. Bryce'ın da yapmış olduğu gruplandırma²⁶² bu önerimizi desteklemektedir.

1.2.9. Pina/la/li

<i>Pina/la/li Adının Geçtiği Metinler</i>							
CTH 182:	KUB	48.90+	KUB	19.55	Sol	kenar	4, 6
	(Millawanda/Milawata Mektubu) ²⁶³						
Yalburt Anıtı:	12. blok ve 13. blok						
Emirgazi Anıtı:	V B-3. satır						

²⁶² Attarimma Grubu (Attarimma, Šuruta, Huwaršanašša, Mutamutašša), İyalanda Grubu (İyalanti, Zumarri, Wallarimma), Dalawa Grubu (Dalawa, Kuwalapašša, Hinduwa) (Bryce, 1992: 126).

²⁶³ Detaylı bilgi için bkz. Bölüm 1.1.10. (Millawanda/Milawata Mektubu).

Millawanda/Milawata Mektubu²⁶⁴, bilindiği gibi IV. Tuthaliya tarafından yazdırılmış olan bir mektuptur. Mektubu alan kişi ise tartışmalara sebep olmuş olsa da artık Millawanda/ Milawata=Miletos Kralı olarak kabul edilmektedir²⁶⁵. Bu mektupta Pinala bir rehine değiş tokuşu sırasında karşımıza çıkmaktadır. Çevirisi şu şekildedir:

Alt kenar

4 ...Baban bana U(tima ve) At(riya) kentlerinin rehinelerini vermediği zaman
5 ben Kulana-ziti'yi gönderd[im]

Sol Kenar:

4 []x Awa(rna ve) Pina kentlerinin rehinelerini ver, [ben (mektubu alan)]
Utima (ve) Atriya kentlerinin rehinelerini sana vereceğim.
5 [] ben, Güneşim, sana [Utima ve Atriya kentlerinin] rehinelerini verdim, sen
ise bana verme[din]
6 (Awarra ve Pina'daki rehineleri) vermedin²⁶⁶...

Bu metinde, Hitit Kralı'nın Awarra ve Pinalı rehineleri, Milawata Kralı'nın da Utima ve Atriyalı rehineleri verecek olduğu net bir şekilde ortadadır. Bu durumda IV. Tuthaliya Dönemi'nde; Utima ve Atriya'nın Hitit toprağı olduğunu, Awarra ve Pina'nın ise Miletos toprağı olduğunu düşünmek gerekmektedir. Awarra'nın antik Xanthos kenti ile eşleştirildiği ve bu lokalizasyon denemesinin de artık kabul edildiği hatırlanılacak olursa, Pina kentinin lokalizasyonu için bakılması gereken yer oldukça sınırlıdır.

Yalburt Anıtı²⁶⁷, IV. Tuthaliya Dönemi'ne tarihlendirilmektedir ve söz konusu kralın Lukka Ülkelerine yaptığı seferleri konu almaktadır. Bu metinde Lukka

²⁶⁴ Metnin edisyon çalışmaları için bkz. dipnot 70.

²⁶⁵ Singer mektubu alan kişi olarak Şeha Nehir Ülkesi Kralı'nı ya da Mira Kralı'nı düşünmektedir (Singer, 1983: 215 vd.) Bryce ise mektubu alan kişinin Milawata Kralı olduğundan şüphe olmadığını dile getirmektedir (Bryce, 1985: 22).

²⁶⁶ Metnin transkripsiyonları için bkz. s. 28.

²⁶⁷ Anıtın detaylı incelemesi için bkz. Bölüm 1.1.12. Yalburt Anıtı.

Ülkelerine ve Wiyanawanda'ya gidilmesinin ardından Atpa Ülkesi'ni fethettiğini anlatmaktadır. Pina/la/li ile ilgili kısım şu şekildedir:

12§ 1]x x pi/DARE

§ 2 a-wa/i pi-na-*416 (URBS) tu-pi

§ 3 a-wa/i-mu I*416-wa/i-ni-sa pi-na-*416(URBS) FORTIS.CRUS

§ 4 a-wa/i-mu (DEUS) TONITRUS DOMINUS-na PRAE hwi/a-i(a)-tá²⁶⁸

12 § 1 []

§ 2 ve (ben) Pinali'yi cezalandırdım

§ 3 ve ben Güneşim(?) Pinali'nin karşısında güçlü durdum

§ 4 Fırtına Tanrısı, Güneşim benim önümden koştu.

Pinali ile ilgili kısım öncesinde, Lukka Ülkelerine gidildiği bildirildiğinden, IV. Tuthaliya'nın Klasik Lykia Bölgesi yani Teke yarımadasına girdiğini düşünmemiz gerekir. Ardından Wiyanawanda'ya yani Oinoanda antik kentine gelir. Bu nedenle Pinali için Pınara antik kenti önerilmektedir (Zgusta, 1984: 608; Niemeier, 1988: 19; Poetto, 1993: 79; Hawkins, 1997: 18).

Emirgazi Anıtları, 5 adet olup Konya'nın güneydoğusunda ve Konya'ya yaklaşık 70 km uzaklıkta ele geçmişlerdir. IV. Tuthaliya Dönemi'ne tarihlenen anıtlardan sadece 5. yazıtta "Pinali" adı yer almaktadır (Masson, 1979: 13-17).

V B

2 ...]-sa tu-pi CRUS a-wa/i-mu DEUS.SOL.SOL+ra/i a-mi-sa DOMINUS-na
P[RAE(-na) hwi/a-i(a)-tá

3 [P]i-na-*416² (URBS) DELERE-nu-wa/i-ha a-wa/i [Á-w]a/i+ra/i-na (REGIO)
a-PES *a-wa/i-mu[...

2 ...] Ben direndim, Arinna'nın Güneş Tanrıçası sahibem benim ön[ümden koştu].

²⁶⁸ Anıtın edisyonları için bkz. dipnot 86.

3 Pina kentini mahvettim ve ben sonra Awarna Ülkesi'ne gittim [...]

Pinali dışında Yalburt Anıtı'nda da gördüğümüz ve yine IV. Tuthaliya Dönemi'ne tarihlenen bir başka kaynak olan Millawanda/Milawata Mektubu'nda da karşımıza çıkan Awarna'nın Pinali adı ile birlikte geçmesi bu iki kentin kesinlikle yakın konumlarını vurgular niteliktedir.

Yalburt Anıtı ve Milawatta Mektubu'na bakıldığında bir noktaya dikkat edilmelidir. Yalburt Anıtı'ndan öğrenildiğine göre, Atpa Ülkesi'ne girilmesinin ardından Pinali ve Awarna kentleri ele geçirilmiştir. Millawatta Mektubu'nda dile getirilmiş olan Miletos Kralı Atpa'nın, Pina ve Awarnalı rehineleri geri istemesinin nedeni ise IV. Tuthaliya'nın yaptığı sefer sonuncunda yanında götürdüğü esirleri geri almak düşüncesi olmalıdır. Bu durumda Millawanda Mektubu büyük olasılıkla Yalburt Anıtı'ndan sonra yazılmıştır diyebiliriz. Kısacası bizce, Yalburt Anıtı'nda geçmekte olan Atpa Ülkesi bir yer adı değil, hâkimiyeti gösteren bir isimlendirme olmalıdır.

Son olarak incelemiz olduğumuz yazılı belgeler ışığında, Pina/li/la kentinin Awarna yani antik Xanthos kenti ile yakın bir konumda olduğu Klasik Lykia Bölgesi'nde aranması gerektiği kesindir. Bu durumda şimdiye dek Pinali için önerilmiş olan Pınara antik kenti güçlü bir lokalizasyon olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2.10. Šuruta

<i>Šuruta Adının Geçtiği Metinler</i>	
CTH 147:	KUB 14.1 Ay. 30 (Madduwatta Metni)
CTH 61.II.2.A:	KUB 14.15 III 28, 31, 33 (II. Muršili'nin Analleri)

Madduwatta Metni²⁶⁹ (KUB 14.1), I./II. Tuthaliya Dönemi'ne (M.Ö. 1420-1400) tarihlenmek mümkündür. Ancak biz olayları oğlu I. Arnuwanda'nın (M.Ö. 1400-1380) anlatımıyla öğrenmekteyiz.

²⁶⁹ Metnin edisyonları için bkz. dipnot 4.

Madduwatta Ahhiya'lı Attaršiya tarafından ülkesinden kovulunca onu I./II. Tuthaliya kurtararak himayesine alır. Ona toprak verir ve onu korur. Ancak bunlara karşın bir dizi olaylar sonucu²⁷⁰ Madduwatta Hatti Ülkesi'ne bağlı olan; Zumanti²⁷¹, Wallarimma²⁷², İalanti (=İyalanda)²⁷³, Zumarri²⁷⁴, Mutamutašša²⁷⁵, Attarimma²⁷⁶, Šuruta ve Huršanašša²⁷⁷ Ülkelerini alır (§ 21 Rs. 29-33) (Beckman, 1996: 149). Bu durumda lokalizasyonlar ışığında, Šuruta için Telmessos'tan batı kıyılara dek uzanan kısım uygun görünmektedir. Keza ten Cate'de Šuruta'nın Batı Anadolu'nun sahil kesiminde yer alabileceğini ifade etmiştir (Houwink ten Cate, 1970: 65, dipnot 50).

II. Muršili'nin Analleri²⁷⁸nde Apaša kentinin yakılmasının ardından Huršanašša, Attarimma ve Šuruta kenti NAM.RA'larının Arzawa Ülkesi'ne sığındıkları görülür²⁷⁹. İlgili kısmın çevirisi şu şekildedir:

KUB 14.15²⁸⁰

29 ve Attarimma kenti NAM.RA'ları içeri girdiler. Ve onları herhangi bir y[ere]
30 onları parçaladılar. Ve ayırdılar [Ari]n[na]nta [dağına]
31 yukarıda Huršanašša²⁸¹ kenti NAM.RA'ları, At[tarimma] kenti NAM.RA'sı [ve]
Šuruda kenti NAM.RA'sı,
32 Puranda kentine ayırdılar []
33 Huršanašša kenti NAM.RA'sı ve sizler [Attarimma kenti] NAM.RA'sı ve Šuruda
kenti NAM.RA'sı

²⁷⁰ Madduwatta Metni'nin detaylı anlatımı ve tartışmalar için bkz. Bölüm 1.1.2.

²⁷¹ Zumanti, Lukka Ülkeleri ile birlikte geçtiği için Lukka Ülkesi içerisinde yer alıyor olmalıdır.

²⁷² Hyllarima antik kenti ile eşitlenmek istenmektedir. Bkz. Bölüm 1.2.12. Wallarimma.

²⁷³ İyalanda, Alinda ya da Iasos'a lokalize edilmek istenmektedir. Detaylar için bkz. Bölüm 1.2.6.

²⁷⁴ Zumarri kentinin lokalizasyonu için Limyra antik kenti önerilmektedir. Bkz. Bölüm 1.2.16
Zummarri/ra.

²⁷⁵ Mutamutašša, Mylasa antik kenti ile eşitlenmektedir. Bkz. Bölüm 1.2.7.

²⁷⁶ Telmessos ile identifiye edilmek istenmektedir. Bkz. Bölüm 1.2.1.

²⁷⁷ Batı Anadolu'da Šuruta ve Attarimma kentlerine yakın bir bölgede yer alması gerekmektedir. Bkz. Bölüm 1.2.5. ve Bölüm 1.2.10.

²⁷⁸ Metnin çevirisi için bkz. dipnot 141.

²⁷⁹ Metnin detaylı incelemesi ve transkripsiyonu için bkz. Bölüm 1.2.5. Huršanašša.

²⁸⁰ Metnin transkripsiyonu için bkz s. 51-52.

²⁸¹ Bu yer adı bazı metinlerde Huršanašša olarak bazı metinlerde ise Huwaršanašša olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu nedenle metinde hangi hali yer alıyorsa, metin içerisinde bu adı kullanmayı daha doğru buluyoruz.

Bu NAM.RA'lar Hatti Ülkesi'ne geri verilmeyince II. Murşili 3. hükümdarlık yılında iki yıl sürecek olan Batı Anadolu seferini başlatmıştır. Apaşa bilindiği gibi Efes ile eşitlenmektedir. Apaşa kentinin yakılıp yıkılmasının ardından Huršanaşša, Attarimma ve Šuruta kenti NAM.RA'ları Arinnanda dağına ve Puranda'ya gönderilmiştir.

Görüldüğü gibi Šuruda'nın lokalizasyonuna yardımcı olabilecek kaynak çok azdır. Ancak yine de metin içinde birlikte görüldüğü yer adlarının lokalizasyonlarına bakıldığında klasik Karia topraklarına bakılması gerektiği kanısındayız.

1.2.11. Waliwanda

<i>Waliwanda Adının Geçtiği Metinler</i>	
CTH 181:	KUB 14.3 Öy. I 16 (Tawagalawa Mektubu)
CTH 142:	KUB 23.27 Öy. I 8 (I./II. Tuthaliya'nın Analları)
CTH 225:	KBo 22.55(+)+KBo 22.59(+)+KUB 26.50 Öy. 48; KUB 26. 43 Öy. 42 (IV. Tuthaliya'nın Šahuruwa İçin Arsa Bağışı)
CTH 40:	KBo 12.26 Ay. IV 15 (Šuppiluliuma'nın İcraatı)
CTH 215:	KUB 50.209 7' (Tarihsel Metinlerin Ayrım Yapılmamış Parçaları)
CTH 590:	KUB 56.27 7'(Rüya ve Yemin Metinleri)

Tawagalawa Mektubu²⁸², nda III. Hattuşili, Piyamaradu'ya şöyle haber yollar:

16 Ben Waliwanda şehrine vardığım zaman ona yazdım:

17 “eğer benim beyliğimi istiyorsan bak

18 İyalanda kentine geleceğimden dolayı, İyalanda kenti içinde

19 senin hiçbir adamını bulmayayım...²⁸³

Garstang ve Gurney, Waliwanda için Karia'daki Alabanda Antik Kenti'ni önermektedir (Garstang-Gurney, 1959: 79). Ancak İyalanda'nın kesin lokalizasyonu

²⁸² Metin edisyonları için bkz. dipnot 35.

²⁸³ Metnin transkripsiyonu ve Tawagalawa Mektubu'nun detaylı anlatımı için bkz. Bölüm 1.1.8.

yapılamamış olduğundan bu önerinin de kesin olarak doğruluğu ispatlanmış değildir. Ayrıca Tawagalawa mektubu bilindiği gibi Attarimma kentinin Piyamaradu tarafından yıkılması ve Lukkalı adamların Hitit Kralı'nı yardıma çağırmasıyla başlamaktadır. Hitit Kralı Šallapa'ya geldiğinde, Piyamaradu'nun kendisine Tuhkanti'nin gönderilmesini istediğini ve Hitit Kralı'nın yine ilerlemeye devam ederek Waliwanda'ya ulaştığını öğrenmekteyiz. Bu nedenle Waliwanda'nın, Šallapa'nın güneybatısında İyalanda'nın ise doğusunda bulunması gerekmektedir.

I./II. Tuthaliya'nın Analleri'nde (KUB 23.27) ise Wallarimma adı sadece bir kez geçmektedir. Tabletın önyüz 8. satırında Wallarimma adı “KUR ^{URU}Uliwanda” şeklinde yer almaktadır. 7. satırda ^{URU}Šariyanda ve 9. satırda ise KUR ^{URU}Pašuhalda²⁸⁴ yer adları okunabilmektedir.

IV. Tuthaliya'nın Šahurunuwa İçin Arsa Bağışı metni KBo 22.55(+)KBo 22.59(+)KUB 26.50²⁸⁵ de Öy. 48. satırda “KUR ^{URU}Waliwanda” yani “Waliwanda Ülkesi” şeklinde geçmektedir. KUB 26.43²⁸⁶ te ise Öy. 42. satırda yer almaktadır. Kendisinden sonra yer alan ^{URU}Zallauwaú[.] kentinin ise başka bir metinde geçmemesi nedeniyle lokalizasyon açısından bize yardımcı olamamaktadır (RGTC 6: 489).

Šuppiluliuma'nın İcraati²⁸⁷ ni anlatan metinde (KBo 12.26 Ay. IV 15)²⁸⁸ Waliwanda kentinden ne oldukları metnin kırık olması nedeniyle anlaşılamayan bir

²⁸⁴ KUB 23.11'de Öy. II 18.satırda ve yine I./II. Tuthaliya'nın anallerinde, bu yer adının geçmekte olduğu görülür. Burada ise Pašuhalda, Aššuwa Ülkesi içerisinde sayılmaktadır. Bu nedenle bu ülkenin Batı Anadolu'da yer aldığını söylemek mümkündür.

²⁸⁵ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Imparati, 1974: 24-39.

²⁸⁶ Transkripsiyon ve çeviri için bkz. Imparati, 1974: 24-39.

²⁸⁷ Metnin transkripsiyonu için bkz. Heinhold-Krahmer, 1977: 284.

²⁸⁸ **KBo 12.26**

Ay. IV

12 a-pí-e-da-ni MU^{KAM}-ti A-NA KUR ^{UR}[^U]

13 ma-a-na-at har-ni-ik-ta EGI[R-az-ma-za

14 na-an ^{URU}Ha-ad-du-ši ar[-ha

15 I-NA ^{URU}Wa-li-wa-an-ta a[r²-aš

16 ú-e-tum-ma-an-zi da-iš'...

12 o yılda [] Ülkesi'ne [

13 eğer onu yok ettiyseniz, [ama] geri [

takım şeylerin Hattuša kentine getirildiği görülmektedir. Metinden Waliwanda'nın lokalizasyonuna dair bir bilgi almak mümkün değildir.

Tarihsel Metinlerin Ayrım Yapılmamış Parçaları grubunda değerlendirilen KUB 50.209 no'lu²⁸⁹ metinden Waliwanda'nın, Telmessos ile eşleştirilen Attarimma kentine yakın bir konumda olma olasılığı ortaya çıkmaktadır.

Rüya ve Yemin Metinleri'ne ait bir fragman olan KUB 56.27'de²⁹⁰ Waliwanda'nın Arzawa ile birlikte aynı metinde ard arda geçiyor olması ilginçtir. Zira Waliwanda adının yer aldığı diğer metinlerde Arzawa kentinden bahsedilmemektedir. Yine de yakın coğrafi bölgelerde olduklarını düşünmek gerekmektedir.

Sonuç olarak, Waliwanda'nın metinlerde birlikte geçtikleri yer adalarına bakılacak olursa, İyalanda, Attarimma, Hupiešna, Hattuša ve Arzawa ile karşılaşırız. Metinlerin incelenmesi sırasında Tawagalawa Mektubu ışığında, İyalanda'nın doğusunda Šallapa'nın güneybatı'sında, KUB 50. 209'a göre Attarimma'nın yakınlarında ve son olarak KUB 56.27 göz önüne alınarak Arzawa ile yakın coğrafyalarda olması gerektiğini söylemiştik. Freu, Waliwanda'nın Isauria Bölgesi'nde (Konya civarı) yer alması gerektiğini söylemektedir. Garstang-Gurney ve Niemeier ise Waliwanda'yı

14 ve ona Hattuša kenti uz[ak

15 Waliwanda kentinde/den gel[di

16 buraya getirmek için alır.

²⁸⁹ **KUB 50.209**

7' []-na KUR^{URU}Wa[]wa-an-da

8' [] KUR^{URU}At-ta-ri-im-ma

9' [] KUR^{URU}Hu-pi-eš-na

7' [] Wa[]anda Ülkesi

8' [] Attarimma Ülkesi

9' [] Hupiešna Ülkesi

Hupiešna Ülkesi Konya Ereğli'de yer alan Kybistra antik kenti ile eşitlenmek istenmektedir (RGTC 6: 118).

²⁹⁰ **KUB 56.27**

6' [] KASKAL^{URU}Ar-za-u-wa[-]

7' []^dUTU^{Šr}I-NA^{URU}Wa-li-wa-an-da ar-ah-hi

8' []-ma-an-zi Ú-UL KAR-an-zi

6' [] yol Arzawa kenti[-]

7' [] (ben) Güneşim Waliwanda kentine ulaşırım.

8' [] karşılaşmazlar.

Karia Bölgesi’nde yer alan Alabanda Antik Kenti ile eşitlemek istemektedir (Garstang-Gurney, 1959: 78 v.d.; Niemeier, 1993: 321). Bu bilgiler ışığında Waliwanda’nın lokalizasyonu için Garstang-Gurney ve Niemeier’e katıldığımızı belirtmek isteriz.

1.2.12. Wallarimma

<i>Wallarimma Adının Geçtiği Metinler</i>	
CTH 147:	KUB 14.1 Öy. 29 (Madduwatta Metni)
CTH 142:	KUB 23.11 Öy. II 7’ (I./II. Tuthaliya Analleri)
CTH 82:	KUB 21.6 Ay. IV 7 (III. Hattuşili’nin Analleri)

Madduwatta Metni’nde²⁹¹ (KUB 14.1)²⁹², Madduwatta’nın Arzawa Ülkeleri’nin hepsini ele geçirdikten sonra Hatti Ülkesi’ne ait olan birçok ülke ile beraber Wallarimma Ülkesini de aldığı görülmektedir. Bu ülkeler sırası ile şöyledir: Zumanti²⁹³, Wallarimma, İalanti(=İyalanda), Zumarri, Mutamutašša, Attarimma, Šuruta ve Huršanašša. Ancak metnin Ay. 57-58. satırları içinde, İyalanda, Wallarimma ve Zumarri Ülkelerinin Madduwatta tarafından özellikle silah ile fethedildiğinin bildirilmesi ve Madduwatta’nın “onlar benimdir” şeklindeki ifadesinden, bu ülkelerin I./II. Tuthaliya Dönemi’nde Hatti topraklarına ait olmadığı söylenilebilir.

I./II. Tuthaliya Analleri²⁹⁴

KUB 23.11²⁹⁵

Öy. II

2’^{URU}x-a]l-li-ya^{ID}Li-mi-ya²⁹⁶

²⁹¹ Metnin detaylı incelemesi için bkz. Bölüm 1.1.2. CTH 147 (Madduwatta Metni).

²⁹² Metnin edisyonları için bkz. dipnot 4.

²⁹³ Bryce, Lukka Ülkesi içinde olduğunu düşünmektedir (Bryce, 1974a: 398). Ayrıca bu metin haricinde başka hiçbir metinde bu yer adına rastlanılmamıştır.

²⁹⁴ Bu yıllıklarda özellikle Aššuwa Ülkesi üzerine yürüttüğü seferinden bahsettiği görülse de ilk olarak Arzawa’ya karşı bir sefer düzenlemiş olduğu anlaşılmaktadır.

²⁹⁵ Metnin transkripsiyon ve çevirisi için bkz. Carruba, 2008: 34-35. Ayrıca bkz. Gander, 2010: 113.

3'] KUR^{URU} Ar-za-u-wa
 4']^{URU} A-ab-ba-i-ša^{ID} Še-e-ha
 5'] KUR^{URU} Pa-ri-ya-na
 6']-ta KUR^{URU} Ha-pa-al-la
 7'] KUR^{URU} A-ri-in-na KUR^{URU} Wa-al-la-ri-ma
 8']KUR^{URU} Ha-at-tar-ša
 9' [nu ku-e ÉRIN^{MES} ku-e-nu']-un ki-i^{GIŠ} TUKUL-an-za pa-ra-a pí-e-da-aš

2' x-a]lliya [kenti] Limiya Nehri
 3'] Arzawa Ülkesi
 4'] Abbaiša kenti, Šeha Nehri
 5'] Pariyana Ülkesi
 6'] Hapalla Ülkesi
 7'] Arinna Ülkesi, Wallarimma Ülkesi
 8'] Hattarša Ülkesi

9' [ve bu ordular(ı) vurd]um. Bu silahı taşıdın/ulaştırdın.

^{ID}Limiya: Arkasından gelen Arzawa ve Šeha Nehri²⁹⁷ gibi Batı Anadolu'da yer aldığı bilinen yer adları nedeniyle Batı Anadolu'da bulunması muhtemel olan bir nehirdir. Bu metin haricinde başka herhangi bir metin de adına rastlanılmamıştır (Ertem, 1973: 196).

^{URU}Abbaiša: Bu kentin adı sadece bu metinde geçmektedir.

KUR^{URU}Pariyana: Bu ülke adı, bu metin dışında başka herhangi bir çivi yazılı kaynakta geçmemektedir. Ancak Forrer, Garstang-Gurney ve Cornelius, bu ülkeyi Priene antik kenti ile eşitlemek istemektedirler²⁹⁸.

²⁹⁶ RGTC 6: 537; Bu nehir adı, bu metin dışında, başka hiçbir çivi yazılı kaynakta adı geçmemektedir.

²⁹⁷ Šeha Nehri, Šeha Ülkesi olarak da karşımıza çıkan bir yerdir. Bu yer genel olarak Batı Anadolu'ya yerleştirilmektedir. Büyük Menderes=Meander (Götze, 1957:228); Bakırçay=Kaikos (Garstang-Gurney, 1959: 96); Simav Çayı=Makestos (Macqueen, 1968: 175) gibi çeşitli lokalizasyon denemeleri mevcuttur.

²⁹⁸ Forrer, 1937: 171; Garstang-Gurney, 1959: 98; Cornelius, 1958a: 395; Cornelius, 1958b: 10; Yakar, 2007: 287.

KUR^{URU}Hapalla: Hapalla Ülkesi'nin Lukka Ülkeleri ile birlikte de yer aldığı görülür. Ancak diğer yazılı kaynaklar da incelendiğinde sıklıkla Arzawa ile adının yan yana geldiği görülür. Şimdiye dek birçok farklı yere lokalize edilmiştir. Afyon ve Eskişehir illeri arasına (Garstang-Gurney, 1959: 100), Konya'nın güneybatısına (Garstang, 1944: 19; Macqueen, 1968: 173), Arzawa Ülkesi'nin doğusuna (Kinal, 1953a: 29), Isparta'nın batısına (Cornelius, 1973: 147), Sultan Dağları'nın güneyine (Hawkins, 1998: 39) ve Gediz'e (Güterbock, 1967b: 70; Otten, 1973b: 111; Hermos/Gediz) gibi pek çok değişik lokalizasyon söz konusudur. Hapalla için kesin bir yer belirlenememiş olsa da Batı ya da İçbatı Anadolu'nun sınırları içerisinde olduğu düşünülmektedir²⁹⁹. Ayrıca II. Murşili'nin Arzawa Ülkelerine yapmış olduğu sefer sonrasında Hapalla'nın da Hitit Ülkesi'ne bağlanmış olması bu teoriyi destekler niteliktedir.

KUR^{URU}Arinna: Birden fazla Arinna Ülkesi olduğu düşünülmektedir (RGTC 6: 32, 33). Ancak KUB 23.11 no'lu metinde geçen Arinna Ülkesi, başka metinlerde görülmemekte ve Xanthos ile eşleştirilmek istenmektedir (Garstang-Gurney, 1959: 79; Forrer, 1938: 178).

KUR^{URU}Hattarša: Bu metin haricinde başka hiçbir metinde adı geçmeyen bu ülke de muhtemelen beraber anıldığı yer adlarına bakılarak Batı Anadolu'da yer alıyor olmalıdır.

Sadece bu metne bakarak bile, Wallarimma Ülkesi'nin batı bölgelerde aranması gereksinimi doğmaktadır. Ayrıca metinde Arinna Ülkesi'nden (=Xanthos=Awarna) hemen sonra geçmesi ve Bryce'ın Lukka Ülkeleri içerisindeki gruplandırması da dikkate alındığında, Wallarimma'nın Lukka Ülkesi'nden konum olarak uzak olmaması gerekmektedir.

²⁹⁹ Arzawa Ülkelerini oluşturan küçük ülkeler arasında: Wiluša Ülkesi, Mira-Kuwaliya Ülkesi, Šeha Nehir Ülkesi, Appawiya Ülkesi, Hapalla Ülkesi, Zippašla ve Hariyatı Dağ Ülkeleri bulunmaktadır. Bkz. Kinal, 1953b:10, Kinal, 1998: 140. Friedrich, 1926: 49; Götze, 1957: 179.

III. Hattuşili'nin Analleri³⁰⁰

KUB 21.6³⁰¹

Ay. IV

5 nu-za ÉRIN^{MEŠ} NA-RA-R[I

6 KUR. KUR^{MEŠ URU} Lu-uq-qa-m[a

7 nu-mu I-NA^{URU} Wa-al-l[a-ri-im-ma

8^{HUR.SAG} Šar-wa-an-ta-aš-š[a?

5 ve yardım[cı] askerler [

6 Lukka Ülkeleri is[e

7 ve bana Wall[arimma] kentinde [

8 Šarwantašš[a] Dağı [

Bu metinden kesin bir sonuç çıkarmak mümkün olmasa da Wallarimma kentinin, “Lukka Ülkeleri” adı ile birlikte geçmiş olması ve daha önce de Lukka kentleri içinde yer aldıkları bilinen kentler ile adının yan yana sayılıyor olması, Wallarimma kentini Lukka Ülkesi yakınında, hatta Lukka kentleri içinde göstermeyi mümkün kılmaktadır.

Madduwatta'nın Arzawa Ülkeleri'nin ardından Hatti Ülkesi'ne ait olan Wallarimma Ülkesi'ni işgal etmesi ve Wallarimma ile beraber Lukka Ülkesi içinde yer aldığını düşündüğümüz kentlerin de ele geçirilmiş olması, Wallarimma'yı Batı Anadolu'nun güney kesimine yerleştirmemizi sağlar. Diğer yandan I./II. Tuthaliya'nın Arzawa Ülkelerine giriştiği sefer sonrasında ganimetleri Hatti Ülkesi'ne götürdüğünü anlatan metinde, Wallarimma adının geçmiş olması da bu ülkenin Arzawa Ülkesi'ne yakın bir noktaya yerleştirme zorunluluğunu getirmektedir. Bu noktada, Wallarimma hem Arzawa Ülkesi'ne hem de Lukka Ülkeleri'ne yakın bir konumda bulunuyor olmalıdır. Bu nedenledir ki şimdiye dek Wallarimma Ülkesi için önerilmiş olan ve

³⁰⁰ Metnin detaylı incelemesi için bkz. Bölüm 1.1.9. CTH 82 (III. Hattuşili'nin Analleri).

³⁰¹ Metnin edisyonu için bkz. dipnot 66.

Karia Bölgesi'nde yer alan Hyllarima³⁰² Antik kenti³⁰³ en olası eşitleme olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2.13. Wiyanawanda

<i>Wiyanawanda Adının Geçtiği Metinler</i>	
CTH 68:	A: KBo 4.3 Öy. I 18'//B: KBo 4.7 Öy. III 9'// C: KBo 5.13 Öy. I 30; // D: KUB 6.41 Öy. II 7 (Mira-Kuwaliya Kralı Kupanta-Kurunta ile II. Muršili Arasındaki Antlaşma)
Yalburt Anıtı:	9. blokta
Südburg/Güneykale Anıtı:	1. ve 2. blokta

İncelenecek olan metinlere geçmeden önce, bu metinler haricinde Wiyanawanda adının başka metinlerde de geçmekte olduğunu söylemek gerekmektedir. Ancak yapılan araştırmalar iki tane Wiyanawanda adının bulunduğunu ancak diğerinin doğu da yer aldığını göstermektedir (RGTC 6: 482, 483). Bu nedenledir ki sadece bizim konumuz ile ilgili olan Wiyanawanda metinleri ve Hiyeroglif yazıtlı anıtlar araştırmaya dâhil edilmiştir.

Mira-Kuwaliya Kralı Kupanta-Kurunta ile II. Muršili Arasındaki Antlaşma³⁰⁴

II. Muršili, Kupanta-Kurunta'ya babasının (Mašhuiluwa) işlediği suçlar yüzünden yargılanıp ülkesinin elinden alınabileceğini fakat ona herhangi bir kötülük yapmayıp ülkesini ona geri verdiğini ve sınırlarında aynı eskisi gibi belirlendiğini söyleyerek sınırları saymaya başlar.

³⁰² Hyllarima antik kenti, Muğla, Yatağan ilçesinin Kavaklıdere bucağına bağlı Derebağ köyünün bitişiğinde yer almaktadır.

³⁰³ Garstang-Gurney, 1959: 79; Umar, 1990: 28-29; Akdeniz, 1999: 82.

³⁰⁴ Metinlerin çevirileri için bkz. Beckman, 1996: 75-76

KBo 5.13

29 ke-e-iz-za-at-ta^{URU}Ma-ad-du-na-ša-za BÁD KARAŠ ŠA^mDu-ta-li-ya

30 ZAG-aš e-eš-du ki-e-iz-ma-at-ta ŠA^{URU}Wi₅-ya-na-wa-an-da^dKASKAL.KUR^{HI.A}
ZAG-aš e-eš-du³⁰⁵

29 Bundan sonra Tuthaliya'nın karargâhının bulunduğu Madunašša kenti

30 sana sınır olsun. Diğer yandan Wiyanawanda kenti^dKASKAL.KUR'u³⁰⁶ sana sınır olsun.

Görüldüğü gibi Wiyanawanda kentinin düdeni/yeraltısuyu Mira-Kuwaliya Kralı Kupanta-Kurunta'ya sınır olarak gösterilmektedir.

Yalburt Anıtı³⁰⁷'nin 9. bloğunda Lukka Ülkesi ile birlikte yer almaktadır. Transkripsiyon ve çevirisi şu şekildedir:

9. Blok

1a] lu-ka (REGİO)-zi/a DELERE

b MAGNUS.REX VITIS (REGIO) EXERCITUS CENTUM? ROTA i(a)-zi/a

2 a-wa/i lu-ka (REGIO) zi/a...[...

1a]Lukka Ülkelerini (ben) mahvettim.

b Wiyanawanda³⁰⁸ Ülkesi'(nde?) (ben) büyük kral yaptım...,

2 ve Lukka (Ülkeleri)... [...³⁰⁹

³⁰⁵ KBo 5.13 ile KBo 4.7, KBo 4.3 ve KUB 6.41 metinleri paralel metinler olduğundan transkripsiyon ve çevirilerinde önemli bir değişiklik bulunmamaktadır. Bu nedenle hepsini ayrı ayrı vererek transkripsiyon tekrarı yapmak doğru olmayacaktır.

³⁰⁶ ^dKASKAL.KUR: Yeraltı suyu?, kaynak yeri?, düden?, suyutan?, bataklık? (Ünal, 2007: 327), Tischler; yer altı girişi (Tischler, 2001: 237), Rüster-Neu ise; yer altı su yolu?, kaynak yeri? (Rüster-Neu, 1989: 330) olarak değerlendirmektedirler. Bizce de yer altı suyu ya da kaynak demek daha doğru bir tanım olacaktır.

³⁰⁷ Anıtın detaylı incelemesi için bkz. Bölüm 1.1.12. Yalburt Anıtı. Edisyonları için bkz. dipnot 86.

³⁰⁸ Bu isim Hititçe ve Luwice wiyan- "şarap" kelimesinden türetilmiştir.

³⁰⁹ Transkripsiyon için bkz. Bölüm 1.1.12. Yalburt Anıtı.

IV. Tuthaliya'nın Lukka Ülkesi'ne yapmış olduğu seferi konu alan bu anıtta Wiyanawanda adının görülmesi tesadüf değildir. Yazıtta açıkça Lukka Ülkelerini mahvettim cümlesinin ardından Wiyanawanda Ülkesi'nden bahsedilir ki bu da Wiyanawanda'nın bir Lukka Ülkesi/kenti olduğunun kanıtıdır. Bu nedenle, Wiyanawanda adı için Klasik Lykia Bölgesi ve çevresine yoğunlaştırılması gerekmektedir.

Südburg/Güneykale Anıtı'nda³¹⁰ ise II. Šuppiluliuma'nın Batı Anadolu'ya yaptığı seferler dâhilindeki icraatler anlatılmaktadır. İlgili kısmın çevirisi şu şekildedir:

1 ve 2. Blok³¹¹

1 § 1a *HATTI* REGIO *430 REL+ra/i *416-wa/i-ní INFRA á-ka

b VITIS ta-mi-na ma-sa₅ lu-ka i(a)-ku-na

§ 2a *502. *300 MAGNUS.REX [FRO]NS?-zi/a PRAE CRUS-nú-pa

b PURUS.FONS.MI MAGNUS.REX HEROS

2 § 3a DEUS *430 (DEUS) SOL SOL (DEUS) TONITRUS *HATTI* (DEUS)

TONITRUS EXERCITUS (DEUS) *463-sà+US-ka (DEUS) ENSIS (DEUS)

TONITRUS sà-pi?-ní? DEUS *HATTI* ku.INFRA su-na-sa-ti CRUS

§ 4a a-tá *416-wa/i-ní INFRA á-ka

b VITIS ta-mi-na ma-sa₅ lu-ka i(a)-ku-na

1 § 1a bütün ülke(ler) Hatti Güneşi(?)'(nin) hâkimiyeti altında(yken)

b Wiyanawanda, Tamina³¹², Maša³¹³, Luka, Ikuna³¹⁴

§ 2a ...eskiden büyük kral (ben) üstün(düm)(??),

b Šuppiluliuma, büyük kral, kahraman

³¹⁰ Anıtın detaylı incelemesi için bkz. Bölüm 1.1.15. Südburg Anıtı.

³¹¹ Anıtın edisyonu için bkz. dipnot 97.

³¹² Hawkins, 1990: 312; Tumana ya da Tim(m)ana olabileceği üzerinde durmaktadır.

³¹³ Maša'nın lokalizasyonu tartışmalıdır. Starke, klasik Bithynia Bölgesi'nin kuzeyini önermektedir (Starke, 2002: 303 vd.).

³¹⁴ Hawkins, 1990: 312. Bu kent büyük olasılıkla Bronz Tablette geçen Ikuwaniya olmalıdır. Ayrıca Woudhuizen, 1995: 197. Woudhuizen bu kentin adını Akuna şeklinde okumaktan yanadır.

2 §3a bütün tanrı(lar), Arinna'nın Güneş tanrıçası, Hatti'nin fırtına tanrısı, Ordunun fırtına tanrısı, Šaušga....., kılıçtanrı, Šapini(?)'nin fırtına tanrısı, Hatti'nin tanrı(ları).....(onlar) lehimize idi,

§ 4a Güneşimin(?) hakimiyeti altınday(dı) onlar(?)

b Wiyanawanda, Tamina, Maša, Luka ve Ikuna³¹⁵

Yine bu anıtta da Wiyanawanda'nın Lukka ile birlikte yer alması ve Batı Anadolu'ya yapılan seferler dâhilinde adının geçiyor olması, Güneybatı Anadolu Bölgesi'ne dikkat çekmektedir.

Şimdiye kadar Wiyanawanda için Wiyanawanda=Oinoanda³¹⁶ ve Eğirdir Gölü'nün kuzeybatısı (Garstang-Gurney, 1959: 92) önerilmiştir. İncelenen metinler ışığında ve dilbilimsel uygunluk açısından Wiyanawanda'nın Oinoanda antik kenti ile lokalize edilmesi mümkündür.

1.2.14. Zippašla Dağ Ülkesi

<i>Zippašla Adının Geçtiği Metinler</i>
CTH 147: KUB 14.1 Öy. 15, 16, 19, 20, 22, 42, 43 (Madduwatta Metni)

Madduwatta Metni³¹⁷ (KUB 14.1)³¹⁸, Zippašla Dağ Ülkesi hakkında bilgi sahibi olabileceğimiz tek metindir. Zippašla Dağ Ülkesi ile ilgili olan pasajların çevirileri ise şöyledir:

(Öy. 13-21) Ayrıca güneşimin babası sen Madduwatta'yı yemin altına almaya devam etti. O seni neden yemin altına aldığını ve yemin altında olan konuları söyler: “Ben Güneşimin babası, sen Madduwatta'yı Attaršiya'nın kılıcından kurtardım. Onun,

³¹⁵ Yakubovich, 2008: 138; Ikuna kentini M.Ö. I. Binyıl'daki Iconium ile eşitlemek istemektedir ki bu da günümüzde Konya ili ile eşitlenmektedir. Bkz. Hawkins, 1995: 54-55; Cornelius, 1963: 244; Çivi yazısındaki formu Ikuwanya şeklindedir.

³¹⁶ Kinal, 1953: 21; Cornelius, 1958: 394, 395; Neimeier, 1988: 19; del Monte-Tischler, 1978: 482-484; Poetto, 1993: 80; Forlanini, 1998: 220; Bryce, 2005: 348; Fethiye ilçesi Seki bucağına bağlı İncealiler köyünün yanında yer almaktadır.

³¹⁷ Metin edisyonları için bkz. dipnot 4.

³¹⁸ Madduwatta Metni'nin tüm içeriği için bkz. Bölüm 1.1.2.

Güneşinin babasının ve Hatti'nin yandaşı ol. Ben şimdi sana Zippaşla Dağ Ülkesi'ni oturman için verdim. Sen Madduwatta, Zippaşla Dağ Ülkesi'nde askerlerinle ve destek kuvvetlerinle Zippaşla Dağ Ülkesi'nde otur.” Güneşimin babası sen Madduwatta'ya defalarca şunu söyledi: “Gel, Hariyati Dağ Ülkesi'nde otur böylece sen Hatti Ülkesi'ne yakın olacaksın.” Madduwatta Hariyati Dağ Ülkesi'nde oturmayı reddetti bu yüzden Güneşim'in babası Madduwatta'ya tekrar şöyle söyledi: “Ben şimdi sana Zippaşla Dağ Ülkesi'ni verdim, bu yüzden tek başına otur. Kendi yetkine ek olarak başka bir nehir vadisi ya da başka bir ülke alamazsın. Zippaşla Dağ Ülkesi sınır bölgesidir. Bana tabi ol ve senin askerlerin benim askerlerim olsun.” (Beckman, 1996: 145).

(Öy. 22-23) Ama Madduwatta Güneşimin babasına aşağıdaki gibi dedi: “Sen Güneşim Zippaşla Dağ Ülkesi'ni bana oturmam için verdin, öyle ki, ben sınır muhafızı ve bu toprakların bekçisiyim...(Beckman, 1996: 145, 146).

...

(Öy. 42-44) Sen Madduwatta Güneşimin babasının yeminlerini çiğnedin. Güneşimin babası sana Zippaşla Dağ Ülkesini oturman için verdi. O zaman, o, seni aşağıdaki gibi yemin altına aldı: “Ben şimdi sana Zippaşla Dağ Ülkesi'ni verdim, bu yüzden tek başına otur. Kendi yetkine ek olarak başka bir nehir vadisi ya da başka bir ülke alamazsın”... (Beckman, 1996: 146, 147).

Pasajların çevirilerinden net bir şekilde anlaşılan, Hatti Ülkesi Kralı'nın yani I./II. Tuthaliya'nın, Madduwatta'yı, Ahhiyawalı Attarşiya'dan koruyarak, ona önce Hariyati Dağ Ülkesi'ni ardından da Madduwatta'nın bu ülkeyi reddetmesi üzerine, Zippaşla Dağ Ülkesi'ni verdiğidir. Ancak 42-44. satırlardan Madduwatta'nın bu iyiliklere karşın yeminini çiğnediği görülür.

Sadece bu metne bakarak elbetteki kesin bir lokalizasyon önerisi yapmak mümkün değildir. Hariyati Dağ Ülkesi'nin Madduwatta tarafından reddedilmesi ve dahası I./II. Tuthaliya'nın adı geçen ülkeyi Hatti Ülkesi'ne yakın konumu neticesinde önerdiği metinden öğrenilmektedir. Bu durumda Madduwatta'nın Zippaşla Dağ

Ülkesi'ni kabul etmesi Hatti Ülkesi'nden konum olarak uzak olması şeklinde açıklanabilir.

Metnin 23. satırında Madduwatta'nın "*Ben sınır bekçisi ve muhafızıyım*" demesi ve ardından yeminini bozarak Arzawa Ülkesi Kralı Kupanta-Kurunta ile savaşa girmesi, Zippašla Dağ Ülkesini Arzawa topraklarının sınır bölgelerine yerleştirmemizi sağlamaktadır. Ayrıca Kinal da, Zippašla Dağ Ülkesi'nin Arzawa Ülkesi içinde yer aldığını düşünmektedir³¹⁹. Houwink ten Cate ve Hawkins ise Zippašla Dağ Ülkesi için Batı Anadolu'ya bakılması gerektiğini belirtmişlerdir (Houwink ten Cate, 1970: 63; Hawkins, 1998: 25). Madduwatta'nın daha sonra Lukka Ülkesi'nde yer alan Dalawa ve Hinduwa Ülkesi ile olan icraatları ve sonrasında da Alašiya'ya gitmesi göz önüne alındığında, Zippašla Dağ Ülkesi'nin güneye inebileceği bölgelerden de uzak bir nokta da yer almaması gerekliliği de ortaya çıkmaktadır.

Ancak bir tek yazılı belgeye dayanmış olan tüm bu görüşlerimiz dışında Ünal, Hariyati Dağ Ülkesi'nin de Madduwatta'nın yönetimine verilmiş olduğunu söylemektedir (Ünal, 2003: 16). Madduwatta Metni'nin Ay. 11-19. satırları arasında karşımıza çıkan ve yine I./II. Tuthaliya tarafından Madduwatta yönetimine verilen Šiyanti Nehir Ülkesi'nin, Hariyati Dağ Ülkesi'nin diğer adı olduğunu söyleyen Umar (Umar, 1991: 20) bu görüşü desteklemektedir. Bu açıklamaya dayanak noktası olarak ise Hariyati Dağ Ülkesi yanından aktığı düşünülen Šiyanti Nehri'dir. Bu durumda her şekilde Hariyati Dağ Ülkesi, Madduwatta'nın yönetimine girmiştir. Mira Kralı Mašhuiluwa'nın da Madduwatta Metni'nin devamından yaptığı gibi Pedašša'yı isyana teşvik ettiğinden yola çıkarak, Zippašla Dağ Ülkesi, Hariyati Dağ Ülkesi ya da diğer adıyla Šiyanti Nehir Ülkesi, Mira toprakları yakınına yerleştirilmiştir (Hawkins, 1998: 25).

³¹⁹ Kinal, 1953b: 10; Kinal, 1998: 140; Her ne kadar Kinal, Zippašla Dağ Ülkesini ve hatta Hariyati Dağ Ülkesi'ni Arzawa Ülkeleri içerisinde değerlendiriyor olsa da Zippašla Dağ Ülkesi'nin de Hariyati Dağ Ülkesi'nin de Arzawa adı ile aynı metin içerisinde yer aldıkları tek çivi yazılı kaynağın Madduwatta Metni olduğu unutulmamalıdır. Bu nedenledir ki bu görüş bizce tartışılması gereken bir noktada yer almaktadır. Hariyati Dağ Ülkesi'nin, Hatti Ülkesi'ne oldukça yakın bir konumda bulunduğu vurgulanan bu tek metin ışığında en azından Hariyati Dağ Ülkesi'nin Arzawa Ülkeleri içerisinde değerlendirilemeyeceği açıktır.

Ancak yukarıda sıralamış olduğumuz Hariyati Dağ Ülkesi'nin Madduwatta'nın yönetimine verildiği ve dahası Hariyati Dağ Ülkesi ile Şiyanti Nehir Ülkesi'nin aynı yerin farklı adları olduğu düşüncesi bir varsayımdan öteye gidememekte ve en önemlisi de Madduwatta Metni'nin çevirisi bu öngörüyü desteklememektedir³²⁰. Garstang-Gurney Zippaşla Dağ Ülkesi'ni Kütahya'da bulunan Murat Dağı ile Şiyanti Nehir Ülkesi'ni ise Büyük Menderes'in bir kolu olan Banaz Çayı (Senarus) ile eşitlemek istemektedir (Garstang-Gurney, 1959: 91, 92). Ancak bizce Dalawa, Hinduwa ve Pedašša Ülkeleri ile ilgili olan kısımlar değerlendirildiğinde biraz daha güneye yönelmek gerekmektedir. Denizli ve Afyon illeri arasında yer alan Akdağ'ın kuzeyi güneybatıya açılan yolu tutan görünümüyle Zippaşla Dağ Ülkesi için uygun bir lokalizasyon önerisi olabilir (**Har. 10**).

1.2.15. Zumanti

<i>Zumanti Adının Geçtiği Metinler</i>	
CTH 147:	KUB 14.1 Ay. 29 (Madduwatta Metni)

Zumanti adı tüm yazılı kaynaklar içinde sadece bir kez Madduwatta Metni'nde (KUB 14.1) geçmektedir. İlgili kısmın transkripsiyon ve çevirisi aşağıdaki gibidir:

KUB 14.1

Ay.

29 E[GIR^{??}]³²¹-az ŠA^DUTU^{ŠI} nam-ma a-⁷ša⁷[-a-a]n-ta KUR.KUR^{TIM} da-a-aš

³²⁰ Şiyanti Nehir Ülkesi, Madduwatta'nın Lukka topraklarına girerek, Hatti ordularının burada savaşı kaybetmelerini sağlaması ve Arzawa Kralı Kupanta-Kurunta'ya kızını vermesinin ardından verilmektedir. Bu ülkeyi almasının ardından ise, Madduwatta bir kez daha yeminini bozarak tüm Arzawa Ülkelerini ve Hatti Ülkesi'ne bağlı olan kentlerin bazılarını- ki bu kentlerin Lukka Ülkesi'nde yer aldıkları düşünülmektedir- ele geçirerek Pitašša'yı yemin altına alır. Ele geçirilen ülkelerin lokalizasyonları ışığında da Şiyanti Nehir Ülkesi'nin kesinlikle Hatti Ülkesi'nden uzak bir konumda yer aldığı Hatta Güneybatı Anadolu'da yer aldığı söylenilebilmektedir. Hariyati Dağ Ülkesi'nden yukarıda çevirisini vermiş olduğumuz pasaj haricinde bahsedilmiyor olması Madduwatta'nın bu ülkeyi defalarca reddettiğinin Hatti Kralı tarafından da ifade edilmesinden kaynaklanıyor olmalıdır. Hatti Kralı olasılıkla Madduwatta'nın daha fazla kontrolden çıkmaması amacıyla onun istediği ya da isteyebileceği bir ülke olan Şiyanti Nehir Ülkesi'ni verdiği düşünülmelidir.

³²¹ Beckman, "Ek olarak, o kendisi için aldı" şeklinde çevirmektedir (Beckman, 1996: 149).

KUR ^{URU}Zu-u-ma-an-ti KUR ^{URU}Wa-al-la-ri-im-ma KUR ^{URU}Ya-la-an-ti KUR
^{URU}[Zu-u-mar-ri]
 30 ʾKUR ^{URU}ʾMu-ú-mu-ú-ta-aš-ša KUR ^{URU}At-ʾtaʾ-ri-im-ma KUR ^{URU}Šu-ru-ú-ta
 KUR ^{URU}Hu-u-ur-ša-na-aš-ša...

29 Sonra o Güneşimin olan ülkeleri aldı: Zumanti Ülkesi, Wallarimma Ülkesi,
 Yalanti Ülkesi [Zumarri] Ülkesi
 30 Mutamutašša Ülkesi, Attarimma Ülkesi, Šuruta Ülkesi, Huršanašša Ülkesi...

I./II. Tuthaliya ve I. Arnuwanda Dönemi'ne tarihlendirilen bu metinde, açıkça Hatti
 Ülkesi'nde olduğu söylenen Zumanti Ülkesi'nin Madduwatta tarafından ele
 geçirilmiş olduğu görülmektedir.

Lokalizasyonu tam olarak yapılamamış olan bu ülkenin birlikte geçtiği yer adları
 dikkate alınarak Karia Bölge'sinde yer alması gerektiği düşünülebilir. Her ne kadar,
 Forrer, Aziziye (Burdur) ile eşleştirmek istemişse de (Forrer, 1926: 70), Lukka
 Ülkesi içerisinde sayılan bir ülke olan Zumanti'nin (Bryce, 1974a: 398) birlikte
 geçtiği yer adları dikkate alındığında bunun çok da olası görünmediği açıktır. Diğer
 yandan Freu ve Marino ile Forlanini-Marazzi, Zumanti için Pisidia Bölgesi'nin
 kuzeybatısında Frigya sınırına yakın olan Tymandos³²² antik kentini önermektedir
 (Freu, 1980: 150; Marino, 2004: 66; Forlanini-Marazzi, 1986: harita).

1.2.16. Zumarri/ra

<i>Zumarri/ra Adının Geçtiği Metinler</i>	
CTH 147:	KUB 14.1 Ay. 29, 57 (Madduwatta Metni)
CTH 214.8:	KBo 19.80 15 (Tarihsel Metin Fragmanları)
CTH 706.I.9	KUB 46.48 Ay. 9' (Tešup ve Hepat için Bayram RitüeliFragmanı)

³²² Tymandos, bugünkü Isparta-Yassören kasabası yakınlarında bulunmaktadır.

Madduwatta Metni'nin³²³ (KUB 14.1) Ay. 29 ve 57. satırlarında Zumarri Ülkesi'ni görmekteyiz.

KUB 14.1³²⁴

Ay.

- 29 E[GIR^{??}] -az ŠA^DUTU^{ŠI} nam-ma a-^ʾša^ʾ[-a-a]n-ta KUR.KURTM da-a-aš
KUR^{URU}Zu-u-ma-an-ti KUR^{URU}Wa-al-la-ri-im-ma KUR^{URU}Ya-la-an-ti KUR^{URU}[Zu-u-mar-ri]
30 ^ʾKUR^{URU}^ʾMu-ú-mu-ú-ta-aš-ša KUR^{URU}At-^ʾta^ʾ-ri-im-ma KUR^{URU}Šu-ru-ú-ta
KUR^{URU}Hu-u-ur-ša-na-aš-ša...

- 29 Sonra o Güneşimin olan ülkeleri aldı: Zumanti Ülkesi, Wallarimma Ülkesi, Yalanti Ülkesi [Zumarri] Ülkesi
30 Mutamutašša Ülkesi, Attarimma Ülkesi, Šuruta Ülkesi, Huršanašša Ülkesi...

Ay.

- 55 ^ʾEGIR^ʾ-an-ta-ma ú-wa-nu-un^dUTU^{ŠI} A-NA^mMa[-ad-du-wa-a]t-ta
^mMu-ul-li-ya-ra-an LÚ^{GIŠ}PA ha-lu-ki AŠ-PUR na-an A-N[A^mMa-ad-du-wa-at-t]a
ki-iš-ša-an ^ʾha^ʾ-x[]
56 ^ʾKUR^{URU}^ʾHa-pa-al-la-wa ŠA^dUTU^{ŠI} ku-it KU[R-e zi-ig-] ^ʾga^ʾ-wa-ra-at ku-wa-
at da-at-ta ki-nu-na-wa-ra-at-mu a-ap-pa [pa-i nu^mMa-ad-du-]wa-at-ta-ša A-NA^m
^mMu-u[l-li-ya-ra]
57 [ki-i]š-ša-an me-ma-i KUR^{URU}Ha-pa-al-la-wa [] KUR-e nu-wa-ra-at IŠ-TU ŠA^d
UTU^{ŠI} e-eš-ši KUR^{URU}İ-ya-la-[an-ti-ma[?]-za KUR^{UR}]U^UZu-u-mar-ri
KUR^{URU}Wa-al-^ʾla^ʾ-[ri-im-ma]
58 [IŠ-T]U^{GIŠ}TUKUL tar-hu-un nu-wa-ra-at am-me-el [a-ša-an-zi]

- 55 Güneşim Madduwattaya haberci Mulliyara'yı tekrar gönderdim. Haberi müjdelesin (diye) gönderdim. Ve o Madduwatta'ya şöyle []:

³²³ Metnin detaylı incelemesi için bkz. Bölüm 1.1.2. CTH 147 (Madduwatta Metni).

³²⁴ Metnin edisyonu için bkz. dipnot 4.

56 Hapalla Ülkesi Güneşimin(dir). O ülk[eyi sen] niçin onu aldın? Onu bana geri
(ver). Madduwatta Mul[liyara]'ya
57 şöyle söyledi: Hapalla Ülkesi [] ülke ve o şu anda Güneşimle olsun. İyalan[da]
Ülkesi'ni, Zumarri [Ülk]esi'ni, Walla[rimma] Ülkesi'ni
58 silah ile yendim. Ve şu anda onlar benim olsunlar.

Metinden anlaşıldığı kadarıyla, Madduwatta'nın Arzawa topraklarını ele geçirmesinin ardından, Hatti topraklarına ait olduğu bildirilen ve Madduwatta'nın ele geçirdiği bir grup ülke arasında Zumarri'nin adı da yer almaktadır. Ancak metnin devamında Hapalla Ülkesi'nin I./II. Tuthaliya tarafından geri istenmesine karşın diğer ülkelerin geri istenmiyor olması ilgi çekicidir. Bunun nedeni olasılıkla Madduwatta'nın da belirtmiş olduğu gibi, bu ülkeleri bizzat kendisinin ele geçirmiş olması ve dolayısıyla bu toprakların Hitit hâkimiyetinde bulunmayışları olmalıdır. Bu görüşü sadece bu metne dayanarak onaylamak ya da reddetmek pek tabii ki doğru olmayacaktır.

Tarihsel Metin Fragmanları

KBo 19.80³²⁵

8 ^mPi-ya-ma-ra-[du-uš
9 DUMU^{MEŠ} ^mKu-pa-an-t[a-^DLAMMA
10 GAM pit-ta-a-ir x[
11 EGIR-an pit-ta-a-[ir
12 ša-ra-a ma-uš-še-[ir?
13 na-aš-za-kán wa-al-l[i-iš-ki-?
14 i-ya-nu-na-aš QA-TAM-[MA
15 HAL-ZI^{URU} Zu-mar-ra-a[n
16 x x []x x x

³²⁵ Transkripsiyon için bkz. Heinhold-Krahmer, 1977: 309.

8 Piyamara[du
9 Kupant[a-Kurunta]'nın oğulları [
10 aşağı koştular [
11 geri koştu[lar
12 düştü[ler
13 ve o övü[nen?
14 yapma aynı şekil[de
15 kale Zumarra
16 []

II. Muwatalli Dönemi'ndeki batı ilişkileri hakkında bize az da olsa bazı bilgiler veren bu fragman, toplamda 16 satırdan oluşur (Heinhold-Krahmer, 1977: 308-310). Metinde Mira Ülkesi Kralı olan Kupanta-Kurunta'nın oğullarından söz edilmesi ve Piyamaradu'nun isminin bulunması ilginçtir (Alparslan, 2007: 105).

Teşup ve Hepat için Bayram Ritüeli Fragmanı

Zumarri adı, KUB 46.48 no'lu fragmanın Ay. 9'. satırında “^{TÜL}Zu-ṛum¹-ma-ri” yani “Su kaynağı/gölet Zumari” şeklinde görülmektedir.

Fragman, coğrafi anlamda bize bir bilgi sunmuyor gibi görünse de Zumarri Göleti'nin çok büyük bir olasılıkla Zumarri Ülkesi içinde yer alması gerektiğinden, Zumarri Ülkesi Lukka Ülkelerine yakın bir coğrafyaya ve su kaynaklarının var olduğu bir alana yerleştirilmelidir. Carruba belki de bu nedenle Zumarri Ülkesi'ni Limyra Antik Kenti'ne lokalize etmektedir (Carruba, 1996: 38 Harita). Limyra, Finike'nin 4 km kuzeydoğusunda, Toçak Dağı'nın güney eteğindeki ovada kurulmuş bir antik yerleşmedir. Ancak günümüzde bu liman, denizden 5 km içeride kalarak bereketli bir ovaya dönüşmüştür.

1.3. Lukka Ülkesi'nin Lokalizasyon Çalışmaları

Lukka Ülkesi ya da Ülkeleri'nin lokalizasyonu birçok bilim insanının fikir beyan ettikleri bir konu olmakla birlikte net bir sonuca ulaşmamış bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bölge ile ilgili bugüne kadar yapılmış olan başlıca lokalizasyon denemelerinde birbirinden çok farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Lukka Ülkesi/Ülkeleri'nin lokalizasyon denemeleri aşağıda bir liste halinde verilmiştir.

Forrer, Isaura Bölgesi'ne yerleştirmektedir (Forrer, 1926: 41, 80).

Götze, Konya'nın batısı ile eşitlemektedir (Götze, 1928: 152-153).

Garstang ve Freu, Karia Bölgesi'ne yoğunlaşmaktadır (Garstang, 1941: 36; Freu, 1980: 306-319).

Götze, Otten, Mellaart ve Macquenn, Marmara Denizi'nin güneyine, Gönen, Manyas, Karacabey ve Bursa Bölgesi'ne lokalize etmektedir (Götze, 1957: 181; Otten, 1961: 112 v.d.; Mellaart, 1968: 187; Macquenn, 1968: 169 vdd).

Garstang-Gurney, Lykia ve Karia Bölgesi'ne işaret etmektedir (Garstang-Gurney, 1959: 75 v.d.d.) (**Har. 3**).

Cornelius, Lycaonia ile kabaca Kilikia Bölgesi'ne yoğunlaşmaktadır (Cornelius, 1958a: 382; 1963: 243; 1973: 23).

Bryce, Lukka Ülkeleri'ni iki gruba ayırır ve Lycaonia ve Karia Bölgesi'ne yerleştirir (Bryce, 1974a: 395 vdd).

Mellaart, Kuzeybatı Anadolu'ya lokalize etmektedir (Mellaart, 1982: 375-376) (**Har. 6**).

Starke ve Hawkins, Lykia Bölgesi'ne ve Karia Bölgesi'nin bir kısmına yoğunlaşmaktadır (Starke, 1997: 450; Hawkins, 1998: 26-28; 2002: 94-101).

Albright, Cornelius, Garstang-Gurney, Huxley, Houwink ten Cate, Bryce, Freu ve Bryce, Lykia Bölgesi'ne yerleştirmektedir (Albright, 1950: 168; Cornelius, 1958a: 381'den aktaran Bryce, 1992: 121; Garstang-Gurney, 1959: 81; Huxley,

1960: 33; Houwink ten Cate, 1970: 73; Bryce, 1974a: 397; 2005: Harita 3; Freu, 1998: 108-116) (**Har. 7**).

Bugüne dek yapılmış olan lokalizasyon denemelerine dikkatlice bakıldığında, zaman içinde bazı bilim adamlarının fikirlerini değiştirdikleri görülmektedir. Bu değişim yeni tabletler ve yazıtlar ışığında gerçekleşmektedir. Öyle ki Forrer yukarıda da bahsedildiği gibi Isaura gibi denize kıyısı bulunmayan bir bölgeye Lukka'yı lokalize etmek istemiştir. Oysa Lukka gemileri ile onların korsanlık yaptıklarından ve Ugarit gemilerinin Lukka kıyılarına yanaştığından bahseden tabletlerin bulunması ve tam edisyonlarının yayınlanmasının ardından bu lokalizasyon denemeleri tamamen geçerliliğini yitirmiştir.

Lukka Ülkesi'ni, Marmara Denizi'nin güneyine ve Marmara Denizi civarına yerleştirmek isteyen bilim insanlarının ise dayanak noktasını I./II. Tuthaliya'nın Analleri'ni içeren KUB 23.11 no'lu metin oluşturmaktadır³²⁶. Ancak burada yer alan “[Juqqa” yer adını “Lukka” şeklinde tamamlayarak yaptıkları bu değerlendirmenin, bu yer adının Artuqqa olduğunun ortaya çıkmasının ardından doğru olmadığı anlaşılmıştır. Zira Lukka'nın, Aşšuwa Ülkeleri içinde yer aldığını gösteren başka bir metin bulunmamaktadır. Oysaki Artuqqa Ülkesi KUB 23.21 no'lu metninde de Aşšuwa Ülkelerinin bulunduğu coğrafya içerisinde yer almaktadır. Elbetteki bu lokalizasyon denemesinin artık geçerliliğini yitirmiş olduğunu söylemek, sadece bu yer adının doğru bir şekilde tamamlanması ile açıklanamamaktadır. Ayrıca RS 20.238 ve RS 94.2530 no'lu metinde³²⁷ Ugarit Kralı Ammurapi'nin gönderdiği ya da göndereceği gemilerin Lukka kıyılarına yanaştığından bahsedilir. Bunun yanında Ugarit kaynakları haricinde, Madduwatta Metni'nde³²⁸ de Madduwatta'nın bir dizi Lukka Ülkesi'ni ele geçirerek Alaşiya'ya (=Kıbrıs) indiği görülür. Marmara Denizi'nin coğrafi konumu düşünüldüğünde, Lukka Ülkesi'ni bu bölgeye lokalize etmek bu bilgiler ışığında söz konusu olamaz.

³²⁶ Bkz. Bölüm 1.1.3.

³²⁷ Metinler için bkz. Bölüm 1.1.16 ve Bölüm 1.1.18.

³²⁸ Bkz. Bölüm 1.1.2.

Lukka Ülkelerini Kilikia Bölgesi'ne dek uzatan bilim adamlarının görüşleri ise Bronz Tablet göz önüne alındığında geçerliliğini yitirmektedir. Zira Hitit Kralı IV. Tuthaliya, Tarhuntašša Kralı Kurunta'ya krallığının sınırlarını belirtirken, Tarhuntašša'nın en batı sınırı olarak Kaštaraya Nehri=Cestros=Aksu Nehri'ni göstermektedir.

Lukka Ülkesi'nin lokalizasyonu için başlıca iki kaynak olan Yalburt ve Südburg Anıtlarının³²⁹ incelenip, 90'lı yılların ortalarında yayınlanmalarının ardından Lukka Ülkeleri'nin lokalizasyon denemeleri daha gerçekçi temellere oturtulmaya başlanmıştır. Bu anıtlar sayesinde IV. Tuthaliya'nın Güney ve Güneybatı Anadolu'ya düzenlemiş olduğu seferlerde, ilerlediği rota açık bir şekilde izlenebilmektedir. Lukka Ülkeleri ile Güney Anadolu'da yer alan bazı klasik dönem yerleşmelerinin de fonolojik açıdan uyumu göz önüne alındığında Lukka Ülkesi'nin çekirdek bölümü için antik Lykia Bölgesi üzerinde yoğunlaşmıştır ki bu bizce de en kabul edilebilir görüştür. Ancak diğer yandan Lukka Ülkeleri'nin sadece Teke yarımadası=Lykia ile sınırlı olduğunu düşünmememiz gerektiği, çekirdek bölge dışına lokalize edilmiş diğer Lukka kentleri ile ortaya çıkmaktadır. Bu kentlerin ise tamamı Karia Bölgesi'ne yerleştirilmektedir. Bu bağlamda Lukka Ülkeleri'nin sadece antik Lykia ile sınırlanmaması gerektiği açıktır ve Karia Bölgesi'nin bir bölümünü de içeri alan bir coğrafyaya oturtulabileceği görülmektedir.

Lykia Bölgesi'ne lokalize edilmiş olan Lukka Ülkeleri, bölgenin antik kentleri ile şu şekilde eşleştirilmektedir:

Tlos=D/Talawa

Xanthos=Awarna

Candyba=Hinduwa

Telmessos=Attarimma

Pınara=Pina(li)

Patara=Patar

Oinoanda= Wiyanawanda

³²⁹ Yalburt ve Südburg Anıtları için bkz. Bölüm 1.1.12. ve Bölüm 1.1.15.

Limyra=Zumarri/ra

Olbasa/Kolbasa=Kuwalapašša

Karia Bölgesi'nde yer aldığı düşünülen, muhtemel Lukka kentlerinin antik kentlerle olan eşleştirilmeleri ise şu şekildedir:

Iasos/Alinda=İyalanda

Mylasa=Mutamutašša

Alabanda=Waliwanda

Hyllarima=Wallarimma

Karia Bölgesi'nde bir yer=Šuruta

Karia Bölgesi'nde bir yer =Huršanašša

1.4. Lukka Ülkesi'nin Coğrafyası

Bölüm 1.3'te bahsedilen lokalizasyon çalışmaları ışığında bu tezde Lukka olarak adlandırdığımız bölgenin sınırları aşağıdaki gibi şekillendirilmiştir. Buna göre: M.Ö. II. Binyıl'da, Lukka'nın kuzey ve kuzeydoğusunda Walma ve Pedašša, doğusunda Tarhuntašša ve kuzey batısında Arzawa bulunmakta, güneyde ise Akdeniz doğal bir sınır teşkil etmekteydi (**Har. 1**). Starke, Lukka Ülkesi topraklarını "Millawanda'dan Parha'ya dek uzanan topraklar" şeklinde tanımlarken (Starke, 2001: 45), Astour, Ras Şamra Metinleri'ndeki bilgiler ışığında Lukka Ülkesi'nin daha geniş bir alana yayılmış olması gerektiğini ifade etmektedir (Astour, 1965: 255). Söz konusu bu fikirler, Lukka Ülkesi'nin topraklarını sadece Klasik Lykia ile sınırlamayıp, Karia Bölgesi'nin de bir kısmını kapsadığını belirttiğimiz görüşümüzle uyusmaktadır. Bu nedenle Lukka Ülkesi'nin coğrafyasından bahsederken esas olarak Lykia ve Karia Bölgelerinin coğrafi sınırları ele alınacak ve değerlendirmeler bu sınırlar içerisinde yapılacaktır.

Lykia Bölgesi'ni kabaca Teke Yarımadası ile sınırlandırmak mümkündür. Anadolu'nun güneybatısında yer alan bu yarımada, Antalya Körfezi ile Fethiye Körfezi arasında Akdeniz'e doğru uzanmaktadır. Kuzeyden Göller Bölgesi, yarımada sınırlarını teşkil eder. Yalnızca kuzeydoğu kesimde kesintiye uğrayan yüksek bir dağ kuşağı Teke yöresinin ortasında yer alan Elmalı Ovası'nın çevresini bir at nalı biçiminde kuşatmaktadır. Ortalama 1.150 m. yüksekliğindeki ovanın doğusuna düşen geniş ve yüksek dağ sırası Beydağları (Masikytos)'dır. Akdağ (Kragos) ve Elmalı Dağları da ovayı diğer yönden sınırlandırmaktadır.

Teke yarımadasını kuzeybatı ve kuzeydoğudan çevreleyen Batı Toros dağ sıraları Antalya Körfezi'nin kıyıları boyunca yay biçiminde uzanır. Batıda, Teke-Menteşe yöresinin güneyine kadar inen Toros dağ silsilesine bağlı Beydağları, Elmalı Dağları, Katrancık ve Boncuk Dağları dizisi; doğuda ise Akçalı, Geyik, Dedegöl, Kuyucak, Erenler dağ sıraları yer almaktadır. Lykia Bölgesi bu coğrafi koşullardan dolayı dış etkenlere kapalıdır³³⁰. Antalya körfezinin iki kıyısında uzanan bu dağlar tamamen kalker kayalardan meydana geldiklerinden çok sayıda karstik şekil (düden, mağara, yer altı deresi vb.) içerir (Gözenç-Gümüş-Ertin, 1998: 4).

Bölgenin oldukça dağlık olmasından kaynaklı olarak, bölgedeki ovaların yayılımı kısıtlıdır. Bu ovalar karstik ve delta ovaları şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Delta Ovaları genelde körfezlerin gerilerindeki akarsuların taşıdıkları alüvyonların birikimleri sonucunda oluşmuştur.

Lykia Bölgesi'ndeki delta ovalarından en önemlisi Eşen Ovası'dır. Güneybatı Anadolu'da, Teke Yarımadası'nın batı bölümünde yer alan bu ovanın antik dönemdeki adı Xanthos'dur. Eşen Çayı'nın (Kocaçay) taşıdığı alüvyonları, ağız bölümündeki bir körfez içinde biriktirmesiyle delta ovası meydana gelmiştir. Eşen Ovası, Güneybatı Anadolu kıyı bölümündeki ender alüvyal düzlüklerden birini oluşturmaktadır. Bu tip ovaların diğer örnekleri ise Güneybatı'da Dalaman, Kumluca ve Finike Ovalarıdır.

³³⁰ Klasik Lykia bu nedenle kendine özgü politik gelişmelere sahne olmuştur (Aşkın, 2006: 10).

Teke yarımadasının coğrafi yapısı nedeniyle bölgede görülen ovaların çoğu karstik ovalardır. Akdeniz kıyıları boyunca, yükselen rölyefin çoğunlukla kalker yapılı oluşu nedeniyle akarsular az taşıma yapmaktadır. Bunun yanında yüzeysel akışlar da genellikle karstik yeraltı suyu sistemine karışmaktadır. Bu karstik yapıyı Burdur-Antalya arasında kalan alanda; Kestel, Kovada, Gölova, Korkuteli, Gölhisar, Elmalı kasaba, Muğla, Ula, Tefenni Acıpayam Ovaları desteklemektedir (Gözenç-Gümüş-Ertin, 1998: 10; Atalay, 1997: 31 vdd.). Teke Yarımadası kıyılarında da bu durumun örneği açıkça görülmektedir. Fethiye Körfezi, Kalkan Koyu ve Kaş-Kekova kıyıları bu nedenlerle karadan fazlaca alüvyon gelmeyen kesimler olarak koy ve körfez şeklindeki varlıklarını korumaktadır.

Antik Dönem’de Teke Yarımadası’nda işlevlerini sürdüren pek çok liman bugün kıyı şeridinin içlerinde kalmıştır. Bunun en önemli örneği, Eşen koyu içerisinde yer alan Patara (=Hititçede Patar, Likçede Pttara) limanıdır. Eşen Ovası’nda yapılan alüvyal sondajlar ve C¹⁴ sonuçlarının da yardımıyla, bu ovanın vaktiyle bir körfez olduğu, Eşen Çayı’nın getirdiği alüvyonlarla dolarak bir delta-taşkın ovasına dönüştüğü ortaya çıkmıştır (Öner, 2001: 120). Bu nedenle, antik dönemlerde büyük bir öneme sahip olan Patara limanı, günümüzde bataklık halindedir.

Diğer bir örnek ise Myra Antik Kenti’nin limanı olan Andriake’dir (Onur, 2002: 55). Antik Çağ’da Myra ile Limyra arasında düzenli olarak deniz taşımacılığı yapıldığı bilinmektedir (Bayburtluoğlu, 2004: 27). Oysa günümüzde Limyra Antik Kenti denizden oldukça içeride kalmaktadır. Bu liman kentleri hakkında Hitit kaynaklarında da bilgilerin olduğu bilinmektedir. Limyra; Likçede Zemuri, Hititçede Zumarri ile eşitlenmek istenmektedir. Bu limanlar dışında Lykia Bölgesi’nde; Telmessos, Antiphellos, Finike, Phaselis gibi bölgenin önemli limanları da yer almaktadır.

Oldukça dağlık olan Lykia Bölgesi’nde ulaşım ise dar vadiler vasıtası ile sağlanmaktadır. Bölgenin doğusu, Pamphilya Ovası, Çandır Vadisi aracılığı ile Kemer ve Kumluca Ovalarına açılır. Bunlar dışında doğu kesimde dağlar geçit vermez niteliktedir (Aşkın, 2006: 12). Batıda Telmessos-Kemer üzerinden Xanthos

Vadisi'ne, Kuzeyde ise Cibyra üzerinden Seki Ovası'na ulaşılabilir. Bu yollar dışında Stadiasmus Patarensis'e göre, Xanthos Vadisi'nden Milyas'a³³¹ geçiş için iki yol mevcuttur. Güneyde olanı Sütleğen (Neisa) üzerinden geçmektedir. Kuzeyde olan yol ise Akdağlar'ı (Kragos) aşarak Kastabara (Deliktaş?) üzerinden devam eder. Ayrıca Finike'de denize dökülen Arykandos (Başgöz) Nehri'nin oluşturduğu vadi de yine önemli bir yol güzergâhı olarak Milyas ile kıyı kesimini birbirine bağlamaktadır.

Bölgedeki su kaynaklarına baktığımızda kısaca altı önemli ırmaktan bahsedebiliriz. Bunlar batıdan doğuya doğru; Dalaman Çayı=Indos, Kızıldere, Eşen Çayı=Xanthos, Demre Çayı=Myros Potamos, Başgöz/Yaşgöz Çayı=Arykandros ve Alakır Çayı=Limyros Potamos'dur. Ayrıca bölgede Kovada, Salda, Yarışlı, Elmalı, Ketsel ve Köyceğiz (Kaunia) gibi göller de bulunmaktadır.

Özetle Lykia Bölgesi M.Ö. II. Binyıl'dan bu yana kıyı şekillerinde ciddi değişimlere sahne olan karstik ve delta ovalarına sahip ve de yer altı suları açısından zengin bir bölgedir. Ayrıca güneybatı-kuzeydoğu yönlü sıradağlar nedeniyle son derece dağlık (Saraçoğlu, 1989: 115) olan bölge, yaygın karstik alanlardan dolayı da tarım faaliyetleri açısından olumsuz etkilenmiş olmalıdır.

Bunun yanında, Antik Dönem kaynaklarından öğrendiğimize göre, bölgede bulunan sedir ağaçları gemi yapımında kullanılmaları dolayısıyla iyi bir ticaret hammaddesiydi (Aşkın, 2006: 13). İç kısımlarda yetişen sedir ağaçlarının limanlara ulaştırılmasında başlıca rol nehirlerle düşmekteydi. En önemli aşama, dağda kesildikten sonra vadideki akarsuya doğrudan bırakılarak denize kadar ulaşmasını sağlamak ve limanlarda toplanarak yüklemelerinin yapılması şeklindeydi. Buna en iyi örnek; Arykandos (Başgöz) Nehri'dir. Alakır Çayı,³³² batıda Indos ve Karia'da Kalbis Nehirleri de kereste taşınmasında kullanılmış diğer nehirlerdir. Ayrıca

³³¹ Elmalı Ovası'nın Antik dönemlerdeki adı Milyas'dır (Dinç, 2008: 2). Büyük Milyas ve Küçük Milyas olarak 2'ye ayrılmaktadır. Müğren (Gölova) Küçük Milyas, Elmalı'nın güneyinde uzanan ova ise Büyük Milyas'dır.

³³² Borchard'a göre Limyros Potamos ile eşitlenmektedir (Borchardt, 1999: 23).

Xanthos Nehri=Şiyanti=Eşen Nehri'ne³³³, gemilerin girebiliyor olması da (Strabon, 14.3.6) Lukka gibi korsanlık yapan bir topluluk için oldukça önemli bir avantaj olmuş olmalıdır.

Yazılı belgelerde Lukkalı insanların korsanlık faaliyetlerinde bulundukları ortaya çıkmaktadır. Ancak M.Ö. II. Binyıl'da korsanlık yapmış olmaları, ciddi bir deniz gücünü akla getirmemelidir. Yaşadıkları coğrafya nedeniyle yukarıda anlatmış olduğumuz çeşitli coğrafi oluşumlar sayesinde meydana gelmiş doğal limanlar ve güney sınırının deniz olması nedeniyle korsanlık faaliyetlerinin tetiklendiği ve bu sayede geliştiği sonucuna varılabilir. Pek tabii ki dönemin ticaret gemilerinin³³⁴ Lukka kıyılarından geçmeleri korsanlık faaliyetlerinin oluşmasında bir diğer etkindir. Ayrıca sadece Lukkalıların değil, bu coğrafyada daha sonraki dönemlerde yaşamış olan Lykia'lıların da korsanlık yapmış olduklarına dair kaynaklar mevcuttur: Strabon şöyle aktarmaktadır:

“Rhodos'luların Daidala'sından sonra, Lykia'nın aynı isimli bir dağı olan Daidala gelir. Tüm Lykia kıyı yolculuğu başlangıcını buradan alır, 1720 stadion (uzunluğundadır), (yaklaşık 320 km) engebeli ve zordur; fakat sık aralıklarla iyi limanlandırılmış ve ölçülü insanlarca iskân edilmiştir. Yörenin doğası, Pamphylia'lıların ve dağlık Kilikia'lıların (doğasına) benzer. Fakat, onlar korsanlık yaparak ya da korsanlara ganimet satışları ve demirleme yeri sağlayarak, merkez üslerini korsanlık yararına kullandılar” (Strabon, 14.3.2).

³³³ Mayer ve Garstang, Şiyanti Nehri'ni Xanthos ile eşitlemek istemektedir (Mayer-Garstang, 1923: 42). Umar da bu görüşe katılmaktadır (Umar, 1990: 28). Ancak daha sonra Garstang fikir değiştirerek, Büyük Menderes'in bir kolu olan Kuru Çay (=Glaukus) (Garstang 1941: 20) ve Gurney ile birlikte Büyük Menderes'in bir kolu olan Banaz Çayı'nı (Senarus) Şiyanti Nehri ile eşitlemek istemiştir (Garstang-Gurney, 1959: 92, 92). Cornelius Dalaman Çayı'nı (=Indus) önerirken (Cornelius 1958a: 394-395), Bryce ise Beyşehir ve Suğla Gölleri ile ilişkili bir ırmak olabileceğini ifade etmektedir (Bryce, 1974b: 110). Macqueen, Porsuk Çayı'nın yukarısına işaret eder (Macqueen, 1968: 177). Son olarak Ünal, Dinar-Isıklı arasında aranabileceği söylenmiştir (Ünal, 2003: 16). Görülebileceği gibi Şiyanti Nehri'nin lokalizasyonu oldukça tartışmalıdır.

³³⁴ Yalçın-Pulak-Slotta, 2006.

Karia Bölgesi'nin coğrafyasına bakılacak olursa bölgenin, kuzeyde Maiandros Nehri, Messogis (Aydın) ve Karanlık Dağları, doğuda Babadağ, Honaz Dağı, Bozdağ, güneydoğuda Dalaman Çayı ve batıda Ege Denizi ile çevrili olduğu görülür. Anadolu'nun güneybatısında yer alan Karia, doğu ve güneydoğuda Phrygia ve Lykia, kuzeyde ise Lydia ve Ionia bölgeleri ile komşudur; Günümüzde ise Aydın ve Muğla illerinin büyük bir bölümü ile Denizli ilinin batı uç kesimini kapsamaktadır (Sevin, 2001: 105).

Denize dik uzanan dağların kapladığı bölgede, Babadağ (Salbakos) dışında diğer önemli yükseltiler arasında kuzeyde Aydın (Messogis) Dağları, Beşparmak (Latmos) Dağı, Bafa Gölü'nün hemen güneyinden güneydoğu yönüne doğru uzanan Kazıklı ve Paşalı (Grion) Dağı, batıda Samsun (Mykale) Dağı sayılabilmektedir (Sevin, 2001:110-111). Lykia gibi Karia kıyıları da oldukça girintili çıkıntılıdır. Bu açıdan bölge, gemiler için korunaklı koy ve doğal limanlara sahip olmasıyla dikkat çeker. Bu doğal limanlar sayesinde, Kariyalılar da Lykialılar gibi korsanlık için denize açılmışlardır (Hdt. 2.152.4.) Öyle ki M.Ö. I. Binyıl'da yaşamış olan ve Bibliothke Historike (Tarih Kitaplığı) adlı eseri yazmış olan Diodoros Sikilus adlı antik yazarın anlatımına göre Kariyalılar denizci bir kavimdir ve zaman zaman bu deniz gücünü kullanarak adaları işgal etmişlerdir (Diod. Sik. 5.60, 84; 11.3.).

Karia Bölgesi'nde yer alan ovalara kısaca bakacak olursak, kuzeyde Maiandros Nehri'nin oluşturduğu Maiandros Ovası -ki bu ova Karia ve Lydia arasındaki sınırı meydana getirmektedir- daha güneyde Marsyas Çayı'nın vadisindeki Çine Ovası ile Sodra Dağı'nın eteğinde yer alan Mylasa (Milas) Ovası'ndan bahsetmek mümkündür.

Su kaynakları açısından oldukça zengin olan bu bölgede yer alan Maiandros (Büyük Menderes) Nehri, Miletos ve Priene arasından denize dökülür. Nehrin taşıdığı sel toprağı deniz kıyısında olan Priene antik kentini zamanla bir iç kent haline getirmiştir. Maiandros'un nehir kollarından en önemlileri doğudan batıya doğru: Morsynos (Vandalos), Harpagos (Akçay) ve Marsyas (Çine) Çayı'dır. Daha güneyde Sodra Dağı'nın batısında kalan Mylasa (Milas) Ovası ve çevresini sulayan Kybersos

(Sarıçay) Çayı ile sularını Köyceğiz Gölü'ne akıtan Kalbis (Dalyan) Çayı ve bölgenin güneydoğu ucunda Karia ile Lykia arasında sınır oluşturduğu ifade edilen İndos (Dalaman) Çayı yer almaktadır. Akarslar güneydoğuya doğru Akson (Kargın) Çayı ve Glaukos (Kızıldere) Deresi ile devam eder (Özer, 2007: 9, 10).

Bölgede mermer, demir ve gümüş yataklarının varlığı bilinmektedir. Bölgede Antik Çağ'da mermer çıkarılan başlıca yerlerden olan Iasos ve Alabanda antik kentleri (Strabon 14, 2, 23; Plinius 36, 13, 62) ile Hitit kentleri eşitlenmek istenmektedir³³⁵. Bölgede Klasik Dönem'den bilinen gümüş ve demir madenlerinin (Hornblower, 1982: 6), M.Ö. II. Binyıl'da da ticari bir önemi olduğunu varsayabiliriz.

Karia Bölgesi'ndeki yollardan ilki Ephesos güney yoludur. Ephesos'tan güneye önce Tralles (Aydın) sonra Magnesia ad Meaendrum (Tekkeköy) ve Maiandros Nehri'ne geçilmekte ve buradan Stratonikeia'ya (Eskihisar) ulaşılmaktadır. Buradan sonra Keramos (Gökova) Körfezi ve Physkos'a (Marmaris) ulaşılmaktadır. Bu yol, Gökova'dan Kaunos (Dalyan) ve Lykia üzerinden Pamphylia'ya (bugünkü Antalya'nın doğusu) bağlanmaktadır. Karia ve Pamphylia'yı birbirine bağlayan bu yol, Lykia'nın en önemli yolu kabul edilmektedir (Miller, 1916: 102).

Ephesos doğu yolu ise Ephesos'tan, Magnesia, Tralles, Nysa (Sultanhisar) ve Antiokheia (Çiftlik) üzerinden gidilerek Karia ile Frigya arasında sınır oluşturan Karura'ya (Tekkeköy) ulaşmaktadır. Karura'dan sonra Laodikeia (Goncalı), Apameia (Dinar) ve Metropolis (Yeniköy) geçilerek Phrygia'ya gelinmektedir (Strabon 14.2.29.).

³³⁵ Bkz. Bölüm 1.2.6. İyalanda ve Bölüm 1.2.11. Waliwanda.

1.5. Lukka Ülkesi'ndeki Arkeolojik Veriler

Lukka Bölgesi'nin sınırları yaklaşık olarak tespit edilebildiğinden Aydın ilinin güneyini Lukka Ülkesi'nin kuzey sınırı olarak kabul ederek buradan çekilen hayali bir doğrultuyu güneyden kuzeye doğru Aksu Nehri'nden başlayan bir doğru ile buluşturmamız ile oluşacak coğrafi alanı, "Lukka Toprakları" olarak adlandırabiliriz. Belirlenen bu alan görüldüğü gibi Lykia ve Karia Bölgesi'nin bir bölümünü içine almaktadır.

Bu bölgede şimdiye dek yapılmış olan kazılar ve yüzey araştırmalarında M.Ö. II. Binyıl malzemesi ya da mimarisi içeren merkezlerin incelenmesi, yapılan lokalizasyonların değerlendirilmesine yardımcı olacaktır. İlk olarak M.Ö. II. Binyıl malzemesi bulunan merkezler sonrasında da Lukka kentleri ile eşitlenen yerleşmeler incelenecektir.

Aydın ilinin güneyinde M.Ö. II. Binyıl buluntuları veren yerleşmeler:

Çine-Tepecik (1): Yerleşme, Aydın ilinin 36 km güneyinde, Büyük Menderes Nehri'nin güney kollarından biri olan Çine Çayı'nın (=Marsyas) 1 km doğusunda ovada yer almaktadır. 2004 yılından itibaren S. Günel başkanlığında³³⁶ gerçekleştirilen kazılarda Kalkolitik Dönem'den M.Ö. II. Binyıl'a kadar yerleşim katları tespit edilmiştir. Çine-Tepecik Hellenistik Dönem'de ise mezarlık olarak kullanılmıştır.

³³⁶ S. Günel başkanlığında yapılan yüzey araştırmalarında Aydın il sınırı içinde Eski Çine yakınlarında bulunan Şeytan Deresi ve Alanlı Höyüğü'nde M.Ö. II. Binyıl'a ait keramikler bulunmuştur (Günel, 2004: 328). Bu höyüklerin kuzeyinde bulunan ve Büyük Menderes Nehri'nin kollarından biri olan Akçay'ın suladığı ovada yer alan Kavaklıköy Höyüğü'nde de OTÇ keramikleri ele geçirilmiştir. (Günel, 2005: 186).

Höyüğü çevreleyen savunma duvarı M.Ö. II. Binyıl'a tarihlenmektedir. Duvarın iç kesimindeki kazı çalışmaları ise Orta ve Geç Tunç Çağı'na tarihlenen yerleşmeye ait mimari ve buluntuları gözler önüne sermektedir (Günel, 2006: 22; Günel, 2011: 73). Çine-Tepecik Höyüğü'nün henüz hiçbir Lukka kenti ile eşleştirilmesi yapılmamıştır. Günel'in de ifade ettiği gibi Hitit İmparatorluk Dönemi'ne tarihlendirilen bir mühür ele geçirilmiş olan bu yerleşim, olasılıkla Arzawa-Mira topraklarının tarihine ışık tutabilecek nitelikte olabilir (Günel, 2011: 73). Buradan hareketle söz konusu yerleşmenin Lukka ile Arzawa-Mira arasındaki sınır bölgesi içerisinde olduğu düşünülebilir. (**Har. 13**).

Kavaklıkahve (2): Yerleşme, Aydın il merkezinin güneydoğusunda; Bozdoğan ilçesinin 13 km kuzeyinde; Nazilli-Bozdoğan karayolunun doğusunda; Kavaklı Köyü'nün 2 km kuzeydoğusunda; Kavaklıkahveleri Mevkii'nin 800 m kuzeyinde yer alır. İlk olarak J. Mellaart tarafından saptanan höyük; R. T. Marchese ve E. Akdeniz tarafından incelenmiştir. Burada, OTÇ keramikleri saptanmıştır (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 13**).

Kömüradası (3): Kömüradası, Aydın il merkezinin güneybatısında; Didim'in yaklaşık 10 km doğusunda; Akbük Koyu'nda yer alır. Bir yarımada şeklinde uzanmaktadır. Saplı Ada'nın hemen batısında yer alan yarımada yörede Küçük Saplı Ada olarak da bilinmektedir. 1986 yılında W. Voigtlander ve 1995 yılında E. Akdeniz tarafından araştırılan yerleşim yerinde M.Ö. II. Binyıl'a ait malzemeler ele geçmiştir (Akdeniz, 1996: 236). (**Har. 13**).

Muğla ilinde M.Ö. II. Binyıl buluntusu veren yerleşmeler:

Knidos/Deveboynu (4): Yerleşme, Muğla il merkezinin güneybatısında; Reşadiye Yarımadası'nın güneybatı ucunda; Deveboynu (Tekirburnu) adlı burnun olduğu yerde; antik Knidos yerleşmesinin hemen güneybatısında yer alan kayalık küçük yarımada üzerindedir. Burasının önceleri bir ada olduğu ve sonra ana kara ile birleştiği iddia edilmektedir. K. Bittel bu kayalıkta var olduğu belirtilen bir mezarlıkta (?) İTÇ'ye tarihlenen Kiklad idollerinin varlığından söz etmektedir.

Knidos antik kentinde OTÇ'nın izlerine de rastlanıldığından bahsedilmektedir (Votruba, 2006: 59, 60). (**Har. 13**).

Müsgebi (5): Muğla il merkezinin batı-güneybatısında; Bodrum'un hemen batısında yer alan höyük, Müsgebi Köyü'nün hemen kuzeyinde yer alır. E. Vermeule yörede araştırmalar yapmıştır. Burada STÇ'na tarihlendirilen bir mezarlık saptanmıştır. (Vermeule, 1964: 246). (**Har. 13**).

Antalya ilinde M.Ö. II. Binyıl buluntusu veren yerleşmeler:

Bademağacı Höyük (7): Antalya ilinin 50 km kuzeyinde yer alan höyükteki kazılar, 1993 ile 2010 yılları arasında R. Duru ve G. Umurtak başkanlığında gerçekleştirilmiştir. Bu kazılar sırasında 2000 yılı kazı sezonu içinde karışık tabakadan OTÇ'na tarihlendirilen bazı keramik parçaları ele geçmiştir. Fazla bilgi verilmeyen bu keramikler dışında höyükte OTÇ yerleşimine rastlanılmamıştır (Duru-Umurtak, 2001: 238). (**Har. 13**).

Fuğla (Kızlar) (8): Yerleşme, Antalya il merkezinin kuzeybatısında; Korkuteli ilçesinin kuzeyinde; Çomaklı köyünün doğusunda; Çomaklı-Garipçe yolunun kuzeyinde yer almaktadır. Kuzeyinden Hacıbekar Çayı akmaktadır. J. Mellaart'ın saptadığı bu yerleşim yerinde OTÇ malzemesi saptanmıştır (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 13**).

Karataş-Semayük (9): Yerleşme, Antalya il merkezinin batısında, Elmalı ilçesinin yaklaşık 6 km doğusunda, Bozüyük (Semayük) köyünün ise batısında yer alır (Mellink, 1964: 269 vdd; Warner, 1994: 1-8). Dağ geçişleri ve nehir vadileri, Elmalı Ovası ile antik Lykia kentlerinden Limyra (=Zumarri³), Myra, Antiphellos ve Xanthos'u (=Avarna) birbirine bağlar niteliktedir. 1949 yılında S. Hood, 1951-52 yıllarında da J. Mellaart'ın araştırma yaptığı Karataş-Semayük, 1963-1974 yılları arasında M. J. Mellink başkanlığındaki bir ekip tarafından kazılmıştır. 1966 yılı kazılarında höyüğün güneyinde, iki yetişkin insana ait olan ve OTÇ'ye tarihlendirilen

küp mezarlar (Küp mezar D ve E) bulunmuştur. Mezarlarda ele geçen kaplar M.Ö. II. Binyıl'ın yerel mal grubuna aittir (Mellink, 1969: 330). Ancak yine de M.Ö. II. Binyıl'a ait mimari bir bulguya rastlanılamamıştır (**Har. 13**).

Bağbaşı (10): Antalya il merkezinin güneybatısında, Elmalı'nın 7 km doğu-kuzeydoğusunda ve Korkuteli-Elmalı yolunun 1.5 km doğusunda yer alan höyük, 1967-1969 yılları arasında M. J. Mellink başkanlığında kazılmıştır (Mellink, 1967: 245; Eslick, 1992: 1). (**Har. 13**).

Burada OTÇ'ye ait yerleşim izlerine³³⁷ ve yine bu döneme tarihlendirilen bir küp mezara (Küp mezar 1) rastlanılmıştır. Bu mezardan ele geçen tüm kap da yine Karataş-Semayük'de olduğu gibi M.Ö. II. Binyıl'ın yerel mal grubuna aittir. Mellink bu malzemeyi, Kültepe Ib ve Eski Hitit başlarına (M.Ö. 1800-1600) tarihlendirmektedir (Mellink, 1970: 246). (**Har. 13**).

Şeref Höyük (11): Şeref Höyük, Antalya il merkezinin kuzeybatısında; Burdur'un 60 km güneyinde; Kızılkaya'nın 13 km batısında, Şerefönü Çeşmesi Mevkii'ndedir. 1910 yılında A. M. Woodward ile H. A. Ormerod tarafından İTÇ yerleşme yeri olarak belgelenen bu yer K. Bittel; W.M. Ramsay tarafından Şerif/Şehir Höyük adıyla antik Komama olarak işaretlenmiştir. 1959 yılında J. Mellaart; 1993-1994 yıllarında M. Özsait tarafından incelenmiştir. Höyükte OTÇ malzemesi saptanmıştır (Özsait, M-N. Özsait, 1996: 364). (**Har. 13**).

Burdur ilinde M.Ö. II. Binyıl buluntusu veren yerleşmeler:

Çavdır Höyük (12): Yerleşme, Burdur il merkezinin güneybatısında; Çavdır ilçesinin 2 km güneybatısında, Çavdır Dağı eteklerindeki tatlı su kaynağının 200 m kuzeydoğusunda yer alır. İlk olarak J. Mellaart tarafından saptanmıştır. 1989 yılında

³³⁷ Halkın yaşadığı bir yer olduğu anlaşılan alandaki evlerin yapımında ahşabın kullanıldığı ve pise (biçimlendirilmemiş ancak sıkıştırılmış kil topakları) tekniğinde yapıldığı saptanmıştır (Mellink, 1969: 330).

M. Özsait tarafından yapılan araştırmalarda yerleşme de M.Ö. II. Binyıl'a ait çanak çömlek parçaları toplanmıştır (Özsait, 1990: 36-37). (**Har. 13**).

Dereköy I-II (13): Yerleşme, Burdur il merkezinin güneybatısında; Yeşilova ilçesinin yaklaşık 18 km kuzeyinde; Dereköy'ün 2 km kuzeybatısında, Çorak Göl'ün (diğer adı Akgöl) 800 m doğusunda yer almaktadır. İlk defa B. Pace tarafından bilim dünyasına tanıtılan bu yerleşme; J. Mellaart ve M. Özsait tarafından da araştırılmıştır. D. French tarafından tespit edilen Dereköy II ise Dereköy'ün kuzeybatısında yer almaktadır. Her iki yerleşmede de OTÇ buluntuları saptanmıştır (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77).

Mancarlı (14): Burdur il merkezinin güneybatısında; Salda/Gökçe Gölü'nün doğusundaki Yeşilova (İrla) Ovası'nda; aynı adlı ilçe merkezinin kuşuçu mu 6.5 km kuzey-kuzeydoğusunda yer alan bu küçük höyükte, J. Mellaart tarafından OTÇ malzemesi ele geçirilmiştir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 13**).

Tefenni Höyük/Höyükköy (15): Yerleşme, Burdur'un Tefenni ilçesinin 5.2 km güneyinde; Tefenni-Antalya karayolunun 200 m kuzeyinde yer almaktadır. İlk olarak D. French tarafından tespit edilmiş höyükte OTÇ malzemelerinin varlığı da bilinmektedir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 13**).

Denizli ilinde M.Ö. II. Binyıl buluntusu veren yerleşmeler:

Karakurt (16): Yerleşme, Denizli il merkezinin 4-5 km doğusundaki Karakurt köyünün yaklaşık 750 m güneyinde yer almaktadır. Yerleşmenin doğu ve güney kenarı kayalık bir yükselti üzerindedir. Ovada yer alan bu höyüğün hemen eteğindeki kayalar arasında bir tatlı su kaynağı bulunmaktadır. Yüzeyde OTÇ'ye tarihlenebilecek buluntular ele geçmiştir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 13**).

Kızılhisar (17): Denizli il merkezinin 30-31 km güneydoğusunda; Acıpayam'ın 21 km kuzeybatısında; Serinhisar'ın (Kızılhisar) 3.2 km kuzeydoğusunda; Sam Höyük Mevkii olarak bilinen alandaki höyük ilk defa J. Mellaart tarafından bulunmuştur. Yerleşmede OTÇ'ye tarihlenen keramikler ele geçmiştir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 13**).

Kolossai/Hacılardamı (18): Denizli il merkezinin 16.5 km doğusunda; antik Kolossai kenti olarak bilinmektedir. Büyük Menderes Nehri'nin güney kıyısındadır. Üzerinde tarım yapılan iki koniden oluşmaktadır. J. Mellaart höyükte yüzey araştırması yapmıştır ve OTÇ'ye ait malzemeler ele geçmiştir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 13**).

Medet (19): Yerleşme, Denizli il merkezinin 13 km güney-güneybatısında; Tavas'ın yaklaşık 7 km güneybatısında; Medet köyünün 1.6 km kuzeyindedir. Tavas Ovası'nın doğu ucunda oldukça büyük bir höyüktür. Höyük ilk defa J. Mellaart tarafından Güneybatı Anadolu'da gerçekleştirdiği yüzey araştırmasında saptanmıştır. Burada, OTÇ'ye ait olabilecek malzemeler ele geçmiştir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 13**).

Lukka kentleri ile eşitlenen Klasik Dönem yerleşmeleri:

Alabanda (20): Yerleşme, Aydın iline bağlı Çine ilçesinin 7 km batısındaki eski ismi Araphisar olan Doğanyurt Köyü'nün olduğu yerde bulunmaktadır (Tırpan, 1990: 171). Hitit kaynaklarındaki veriler ile Alabanda=Waliwanda ile eşitlenmek istenmekte olan bu antik kentin kazılarının sadece birkaç yıl önce başlamış olmasından dolayı yerleşimden elde edilen sonuçlar M.Ö. II. Binyıl için bilgi verecek düzeyde değildir (**Har. 16**).

Alinda (21): Aydın iline bağlı, Karpuzlu ilçesinde yer alan Alinda kenti önemli Karia kentlerinden biridir (Özkaya et al., 1999: 299). Yerleşme ilk defa 1765 yılında Chandler tarafından ziyaret edilmiştir. Ancak Chandler bu kenti Alabanda olarak

yorumlamıştır. Şehrin gerçek kimliği ise daha sonra Arkeolog-Gezgin Charles Fellows tarafından 1838 yılında bulunan sikkeler sayesinde anlaşılmıştır. Söz konusu yerleşmede henüz kazı çalışmaları gerçekleştirilmemiştir. Ancak yerleşme ve çevresinde Avusturya Bilimler Akademisinden Arkeolog Dr. Peter Ruggendorfer'in başkanlığında bir yüzey araştırması yapılması planlanmaktadır. Bu yüzey araştırmalarının sonuçlarının, burada M.Ö. II. Binyıl'a dair kalıntılar bulunup bulunmadığı konusuna katkılar sağlayabileceğini düşünmekteyiz (**Har. 16**).

Candyba (22): Yerleşme, Kaş'ın 13 km kuzeyinde, Gendeve (Çataloluk) köyünün yakınında yer almaktadır. Depremler ve çeşitli dış etkenlerle tahrip olan bu yerleşmede herhangi bir yüzey araştırması ya da kazı çalışması yapılmamıştır. Ancak yazılı belgelerden yola çıkılarak bir Lukka kenti olduğu düşünülen Hinduwa ile eşitleneceği düşünülmektedir (**Har. 16**).

Hyllarima (23): Muğla'nın Kavaklıdere ilçesindeki Kopraklar köyünde yer alan kent, 1989 yılında tescil edilmiştir. 1930'lu yıllarda Robert tarafından yapılan yüzey araştırmasından sonra 1999'da Varinlioğlu'nun yazıtlar üzerinde yoğunlaştığı yüzey araştırması da kent hakkında bilgi verir (Varinlioğlu, 2001: 271). Henüz M.Ö. II. Binyıl'a ait veri bulunamayan kentte Yunan-Roma Dönemi'ne dair kalıntılar mevcuttur. Kent, yazılı belgelerden yola çıkılarak Wallarimma ile eşitlenmek istenmektedir (**Har. 16**).

Iasos (6): Kent, Muğla ilinin kuzeybatısında, Güllük Körfezi'ndeki küçük bir koyun bitiminde ve Kıyı Kışlacık Köyü'nün yanında yer almaktadır. Kazılar, 1960-72 yılları arasında D. Levi, 1972-84 yılları arasında C. Laviosa tarafından gerçekleştirilmiştir. 1984 yılından günümüze dek ise F. Berti başkanlığında kazılar yürütülmektedir. Yapılan bu araştırmalarla, Iasos Antik Kenti'nin İlk Tunç Çağı'ndan Bizans Dönemi'ne kadar kesintisiz olarak yerleşim gördüğü tespit edilmiştir.

Iasos Agorası'nda yapılan kazılarda M.Ö. II. Binyıl'ın başlarına ait bir Orta Minos yapısı ile yerel ve ithal Minos kapları bulunmuştur (Laviosa, 1974: 33). Ayrıca Orta

Tunç Çağı'na tarihlenen ve "Light on Dark" adı verilen malların Milet'te (=Miletos) olduğu gibi Iasos'ta da var oldukları bilinmektedir (Papagiannopoulou 1985: 88).

M.Ö. II. Binyıl başlarında ticari anlamda önemli bir yere sahip olduğunu anladığımız bu antik kenti, Lukka kentleri'nden biri olan İyalanda ile eşleştirmeyi uygun gördüğümüzü söylemiştik³³⁸. Iasos Antik Kenti'nden gelen M.Ö. II. Binyıl'a ait bu buluntular ve fonolojik uyum bu görüşü desteklemektedir. Arkeolojik ve dil bilimsel kanıtların yanında yazılı belgelere dayanarak önermiş olduğumuz bu eşitleme henüz kesinlik taşımamaktadır (**Har. 13 ve 16**).

Kolbasa (24): Burdur ilinin Bucak ilçesine bağlı olan Kuşbaba köyünde yer alan bu antik kentte şimdiye dek kazı yapılmamış olduğundan M.Ö. II. Binyıl'ı aydınlatabilecek bir veri sağlamamaktadır. Ancak yine de bulunduğu yer dolayısı ile Lukka kentlerinden olduğu düşünülen Kuwalapašša ile eşitlenebileceği düşünülmüştür (**Har. 16**).

Limyra (25): Beydağlarının güneybatı uzantısı olan Toçak Dağı eteklerinde uzanan bu kent, doğu Lykia'da yer alan modern Finike'nin 6 km kuzeydoğusunda yer almaktadır. 1812 yılında C. R. Cockerell'in kalıntıları ziyaret etmesi ile başlayan araştırmalar, 1838'de Arkeolog-Gezgin C. Fellows'un Limyra'nın kalıntılarını tesadüfen görmesi ve daha sonra 1842'de J. A. Schönborn tarafından ziyaret edilmesi ile devam etmiştir. Ancak bu kalıntıları bir kent olarak değerlendirenler, İngiliz araştırmacılar Spratte ve Forbes'tir. Kentteki modern araştırmalar İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü uzmanı J. Borchhard'ın 1965'te yaptığı yüzey araştırması ile başlar ve 1969-2002 yılları arasında bir kazı çalışmasına dönüşür. 2002 yılında Marksteiner tarafından teslim alınan kazı 2007 yılında M. Seyer'in başkanlığında halen devam etmektedir. Yüzey araştırmaları ve kazılar sırasında M.Ö. II. Binyıl buluntusuna henüz rastlanılamayan bu kent (Seyer, 2011: 86), yazılı belgelere göre bir Lukka kenti olan Zumarri ile eşitlenmek istenmektedir (**Har. 16**).

³³⁸ İyalanda=Iasos eşitlemesi için bkz. Bölüm 1.2.6.

Mylasa (26): Muğla ili Milas ilçesinin 5 km güneyindeki Beçin kayalıklarında yer alan bu kent (Bean, 2000: 16-17), kayalık bir arazide; Sodra Dağı eteklerinde kurulmuştur. Yerleşme zaman içinde ovaya doğru genişlemiştir (Akarca-Akarca, 1954: 76). Etrafı dağlarla çevrili olan iç ovanın denizden yüksekliği yaklaşık 48 m'dir. Bu durum kentin savunmasını kolaylaştırmış olmalıdır (Akarca, 1971: 29-30). 1736-1740 yıllarında Anadolu'da gezen Pococke, Mylasa'yı da ziyaret etmiştir. Onu takiben 1770'li yıllarda Chandler, 1840'da Fellows ve 1844'de Ross Mylasa'ya uğrayan gezginlerdendir (Mardan, 1989: 228, 231-232). Mylasa'nın M.Ö. II. Binyıl'da Mutamutaşsa ile eşitlenebileceği düşünülmektedir (**Har. 16**).

Oinoanda (27): Kent, Lykia'nın kuzeyindeki dağlık ve ıssız bölgede, Kibyrtis'in kıyısında yer alır. Günümüzde Oinoanda'ya Muğla'nın İncealiler köyünden dar bir patika yol takip edilerek 45 dakikalık yürüyüş sonrasında ulaşılır (Hall, 1976: 191-197). Oinoanda 1840'lı yıllarda İngiliz seyyahlarca keşfedilmiş, yerleşmenin ilk planı ise 1847'de çıkarılmıştır. Uzun bir aradan sonra 2009 yılında burada Alman Arkeoloji Enstitüsü İstanbul Şubesi tarafından araştırmalar başlatılmıştır. Şimdiye kadar M.Ö. II. Binyıl malzemesi saptanılmayan yerleşim çivi yazılı belgeler ışığında bir Lukka kenti olan Wiyanawanda ile eşleştirilmek istenmektedir (**Har. 16**).

Olbasa (28): Olbasa, Burdur ili, Kemer ilçesi, Belenli Köyü, sınırları içerisinde, köyün kuşçumu 1 km kadar güney-güneybatısında Asar tepesi Mevkiinde, tepenin güney yamacına doğu-batı istikametinde 750 metre kuzey güney istikametinde 375 metre kadar bir alanı kapsayacak büyüklükte bir yerleşime sahiptir. Olbasa, Roma koloni kenti olmakla birlikte, az da olsa Klasik ve Helenistik Dönem buluntuları veren bir yerleşimdir. Burada, M.Ö. II. Binyıl buluntusu ele geçmemiştir (Ekinci, 2006: 54). (**Har. 16**).

Patara (29): Altı büyük Lykia kentinden biri olan Patara, Antalya ile Fethiye il sınırında yer alır ve Lykia'nın en önemli liman kentlerinin başında gelir. Patara'ya ilk gelen araştırmacılardan Ch. Texier, 1836'da buradaki bazı yapıların resimlerini çizmiştir. S. Buluç'un 1983 yılında yaptığı yüzey araştırmaları (Buluç, 1983: 139) sonrasında 1988-2008 yılları arasında Akdeniz Üniversitesi Arkeoloji Bölümü'nden

F. Işık başkanlığında kazı çalışmalarına başlanmıştır. 2009'dan bugüne dek ise H. Işık kazılara başkanlık etmektedir. Kazılarda bulunan bir taş balta, M.Ö. 2000 dolaylarından birkaç çömlek parçası ve "Hitit tekniğinde örülmüş" izlenimi veren bir sur kalıntısı, IV. Tuthaliya'nın sunular sunduğu Patara'nın Orta Tunç Çağı'nda varlığının arkeolojik kanıtlarıdır. Bu veriler ve yazılı kaynaklar ışığında Patara'nın Patar Dağı olarak bahsedilen yer olduğu düşünülmektedir (**Har. 16**).

Pınara (30): Yerleşme, Fethiye-Kaş arasında Kınık Ovası'nın batısını kapayan dağların yamacıdaki Minare köyü yakınında yer almaktadır. Antik kentin Lykia dilindeki ismi ise Pinale/li'dir. Şimdiye dek kazısı yapılmamış olan bu kentten ileride ele geçecek olan veriler Pınara'nın bir Lukka kenti olduğu düşünülen Pina ile olan eşitlemesi hakkında bilgi edinmemizi sağlayacaktır (**Har. 16**).

Telmessos (31): Fethiye'de yer alan yerleşme ilk olarak 19. yüzyılın sonlarında Fellows, Paton ve Myres gibi arkeolog-gezinlerin ziyaretine sahne olmuştur. Daha sonra Bean ve Cook 1950'li yıllarda burada yüzey araştırması yapmıştır (Bean-Cook, 1955: 154). Fethiye'nin adeta simgesi haline gelen Amyntas'ın mezarını ilk gören kişi olan Texier söz konusu lahitin köşesine imzasını atarak bu ziyaretini sonsuzlaştırmak istemiştir. Fethiye Müzesi Müdürlüğü'nün 1976 yılında kurtarma kazılarına başladığı kentte 1991 yılında da bilimsel kazılara başlanmıştır. Ancak kazılar sırasında M.Ö. II. Binyıl'a tarihlenebilecek bir buluntu ele geçmemiştir. Buna karşın Hitit yazılı belgeleri ışığında Telmessos Attarimma ile eşitlenmek istenmektedir (**Har. 16**).

Tlos (32): Tlos, Fethiye İlçesi'nin yaklaşık 42 km doğusundaki Yaka Köyü sınırları içerisinde yer alır. Bölgenin en yüksek dağları olan Akdağlar'ın (Kragos) sarp batı yamaçlarında başlayan antik yerleşim, Eşen Nehri'nin getirdiği alüvyonlarla oluşmuş vadi düzlüğüne kadar ulaşır. Ayrıca güneydeki Saklıkent Kanyonu ile kuzey yönde bulunan Kemer Beldesi antik kentin egemenlik sınırlarını belirlemektedir.

Yerleşme, ilk olarak 1838 yılında Fellows, 1842 yılında ise T.A.B. Spratt tarafından incelenmiştir. Ancak kentteki ilk bilimsel çalışma G. Bean tarafından yapılmıştır.

2005 yılında ise T. Korkut başkanlığında ilk kez kazılarına başlanmıştır. Burada ele geçen taş balta (Çevik, 2011: 38) ve çeşitli el aletleri ile bronz baltalar ve hançerler M.Ö. II. Binyıl'a tarihlendirilmektedir (Korkut, 2011: 96). Bu buluntular ve özellikle de Hitit yazılı belgeleri ışığında kentin, D/Talawa ile eşitlenmesi olasıdır (**Har. 16**).

Xanthos (33): Fethiye-Kaş karayolu üzerinde, Fethiye'ye 46 km uzaklıktaki Kınık Beldesi'nde yer alan şehir, Xanthos Nehri (bugün Eşen Çayı) kenarındaki ovaya hâkim iki tepe üzerinde kurulmuştur (Özügül, 2001: 3). C. Fellows 1838'te alanda incelemeler yapmıştır. 1950'de Prof. Dr. Pierre Demargne başkanlığında başlayan kazılar 1962 yılından itibaren Henri Mertger tarafından yürütülmüştür. 2009 yılından bu yana ise Prof. Dr. Jacques des Courtils tarafından kazılara devam edilmektedir (Courtills, 2011: 66). Likçede adı Arnña şeklinde olan yerleşmede henüz M.Ö. II. Binyıl'a tarihlendirilebilecek bir veri olmasa da yazılı belgeler sayesinde bu kent, bir Lukka kenti olan Awarna ile eşleştirilmektedir (**Har. 16**).

Sonuç olarak, Lukka Ülkelerinin yer aldığı coğrafya içerisinde M.Ö. II. Binyıl malzemesi içeren birkaç kent bulunabiliyor olsa da uzun süreli yerleşime işaret edecek olan ve somut kanıtlar içeren yerleşmeler arkeolojik anlamda tespit edilebilmiş değildir. Bunun nedeni, özellikle yazılı belgelerin bizi yönlendirdiği alanlarda yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak klasik dönemler üzerine yoğunlaşmış olması da bölgenin tarihsel devamlılığını görmemizi yavaşlatıyor olmalarıdır.

Bölgede yapılan arkeolojik çalışmalarla ortaya çıkan tek sonuç, kıyı bölgelerinin Miken, iç kesimlerin ise Orta Anadolu-Hitit etkisi altında kalmış olduğu gerçeğidir (Özcan, 154 har.18). Aslında bu şaşırtıcı ya da ilginç kabul edilebilecek bir sonuç değildir. Zira Lukka coğrafyası bölümünde, Lykia Bölgesi'nin kendi içine kapalı bir yapısı olduğu vurgulanmıştır. Tüm Lukka adı içeren yazılı belgeleri değerlendirildiğinde, Lukka'nın isyancı bir yapısı olduğu ve burada yaşayan insanların korsanlık yaptıkları da öğrenilmektedir. Lukka Ülkesi olasılıkla burada çıkan isyanlarının bastırılması için yapılan seferler ve kontrol altına alındıkları kısa süreler boyunca Hitit etkisi görmüştür.

Lukka Ülkesi'nin çekirdek bölgesi olarak kabul edilebilecek olan Teke yarımadasında çok az sayıda M.Ö. II. Binyıl buluntusuna rastlanması ise bu isyancı ve korsanlık yapmaya yönelik kimliklerinden kaynaklı olmalıdır. Tam ve köklü yerleşmelere sahip olmadıkları, tehlike anında dağlık alanlara sığındıkları ya da bölge coğrafyasının uygun olması nedeniyle ahşap ağırlıklı mimariyi benimsedikleri düşünülebilir. Bunun yanında bölgede gerçekleşen depremler ve antik kentlerin erken dönem yerleşmelerini yıkması ya da kapatması gibi nedenler de arkeologların bu kesimde M.Ö. II. Binyıl yerleşmelerini bulmalarını engelleyen unsurlar olarak göz önünde bulundurulmalıdır.

1.6. Edinilen Bilgiler Işığında Lukka Ülkesi'nin Tarihi ve Tarihi Coğrafyası'nın Rekonstrüksiyonu

Lukka Ülkesi'nden Hitit çivi yazılı belgelerinde, “Lukka adamları”, “Lukka şehri”, “Lukka Ülkesi” ya da “Lukka Ülkeleri” şeklinde tanımlanıyor olması konumuz açısından en önemli noktayı oluşturmaktadır. Yazımlardaki bu farklılık, Lukka Ülkesi'nin birçok ülkenin birleşmesinden mi oluştuğu yoksa determinatiflerin kimi zaman dikkatsiz kullanılmasından mı ortaya çıktığı sorularını düşünmemize neden olmaktadır. Şimdiye dek Lukka Ülkesi hakkında saptanılmış olan belkide tek net bilgi, Lukka'nın Antik Lykia Bölgesi ile eşleştirilebilecek olmasıdır. Ancak daha önce de dile getirmiş olduğumuz gibi Lukka Ülkeleri içerisinde yer alması muhtemel kentler ile konu tekrar değerlendirildiğinde, Lukka Ülkesi'nin sınırlarını sadece Antik Lykia ile tanımlamayarak, Karia Bölgesi'ne doğru da genişletmemiz gerektiğini bir kez daha vurgulamak isteriz.

Genel olarak Lukka Ülkesi ve Hatti Ülkesi arasındaki münasebetlere bakılacak olursa; Hitit tarihinde, Lukka adı yazılı belgelerde, ilk kez Telipinu Dönemi'nde (M.Ö. 1525-1500) karşımıza çıkmamaktadır³³⁹. Ardından II. Murşili Dönemi'nde (M.Ö. 1321-1295), “Veba ve Düşmana Dair Arinna'nın Güneş Tanrıçası'na Dua

³³⁹ Bkz. Bölüm 1.1.1. CTH 19 (Telipinu Fermanı).

Metni”nde³⁴⁰, Lukka Ülkesi’nin Arinna’nın Güneş Tanrıçası’ndan hür olduğu ve vergi ödemeyi bırakarak Hatti Ülkesi ile savaştıkları görülür. Buradan Lukka Ülkesi’nin daha önceleri Hatti Ülkesi’ne vergi ödediği net bir şekilde anlaşılmaktadır. Bu metin sonrasında olayların nasıl geliştiğini tam olarak bilmiyor olsak da II. Murşili’nin hükümdarlığının ilk yıllarında Lukka Ülkesi içerisinde yer aldıkları düşünülen Attarimma (=Telmessos?), Huwaršanaša ve Šuruta Ülkelerinden Arzawa Ülkesi’ne sığınan NAM.RA’ların geri verilmesini talep ettiği anlaşılır. Buna karşın, Arzawa Kralı’nın bunu reddetmesi üzerine de batıya yaptığı sefer sonucunda, adı geçen üç ülkeye ait NAM.RA’ların yine Hitit ordusundan kaçtığı anlatılmaktadır³⁴¹. Bu durumda Lukka halkının II. Murşili Dönemi’nin başlarında vergi ödemeyi bıraktığı ancak bu olayın kontrol altına alınması sırasında Attarimma, Huwaršanaša ve Šuruta Ülkelerinden kaçan NAM.RA’ların Arzawa Ülkesi’nden medet ummuş olmaları ve bu nedenle de ısrarla Hatti Ülkesi’nden kaçtıkları düşünülmelidir.

II. Muwatalli Dönemi’nde (M.Ö. 1295-1272) yazılmış olan “Alakšandu Antlaşması”nda³⁴², Lukka Şehri, Hatti Ülkesi’nin düşmanları arasında gösterilmekte ve olası bir seferde Wiluša Kralı’nın desteğinin isteneceği görülmektedir. Ancak yine aynı döneme denk gelen Kadeş Savaşı’nda (M.Ö. 1274), Hatti Ülkesi’nin yanında yer alan ülkelerin içinde, Lukka adının da yer alması dikkat çeker. Bilim insanlarının bir kısmı Kadeş Savaşı öncesinde Lukkalıların, Hatti Ülkesi’ne tekrar bağlandığını, diğer bir kısmı ise paralı asker statüsünde ya da kendi çıkarları doğrultusunda hareket ettiklerini düşünmektedir. Bizce ikinci olasılık çok daha kuvvetlidir. Keza Hitit tarihi boyunca kalıcı bir şekilde hâkimiyet altına alınamayan Kaška Ülkesi’nin bile Hatti Ülkesi’nin yanında Kadeş Savaşı’na katılmış olması, “ortak çıkar” seçeneğini kuvvetli kılmaktadır.

³⁴⁰ Bkz. Bölüm 1.1.5. CTH 376 (Veba ve Düşmana Dair Arinna’nın Güneş Tanrıçası’na Dua Metni).

³⁴¹ Bkz. 1.2.1. Attarimma.

³⁴² Bkz. 1.1.6. CTH 76 (Alakšandu Antlaşması).

III. Hattuşili Dönemi'ne (M.Ö. 1267-1237) tarihlendirilen “Tawagalawa Mektubu”nda ise³⁴³ Lukkalı adamların Attarimma kentinin yakılmasının ardından, hem Ahhiyawa Ülkesi Kralı'nın kardeşi olan Tawagalawa'yı hem de Hatti Kralı'nı yardıma çağırıldıkları görülür.

“IV. Tuthaliya'nın Prensleri/Komutanları İçin Talimatı” metninde³⁴⁴, Lukka halkının Hatti Ülkesi'ne sorun olmaya devam ettiği görülür. Bu nedenledir ki IV. Tuthaliya (M.Ö. 1237-1212), güneye bir sefer düzenler. Seferin tüm detayları “*Yalburt Anıtı*” olarak bilinen taş bloklara kaydedilmiştir³⁴⁵. Bu yazıt içerisinde geçen yer adları sayesinde Likya=Lukka eşitliği kesinlik kazanmıştır. Anıtın 9. bloğunda “*Lukka Ülkelerini mahvettim, Wiyanawanda Ülkesi'nde ben Büyük Kral, ... yaptım*” cümlesi okunmaktadır. Yazıtta geçen Wiyanawanda Antik Çağ'daki Oinanda kenti ile eşitlenen bir Lukka kentidir. Metnin devamında IV. Tuthaliya Pina(li)'yi (=antik Pınara) cezalandırır, Awarua'ya (= antik Xanthos) gider ve oradan da D/Talawa (= antik Tlos) kentine iner. Ayrıca yazıtta Patar Dağı'ndan da bahsedilir ki bu yer adı da antik Patara kentinin adı ile eşitlenmektedir.

IV. Tuthaliya'nın ardından gelen II. Şuppiluliuma Dönemi'nde (M.Ö. 1202-) yaptırılmış olan “*Südburg Anıtı*”ndan anlaşıldığına göre³⁴⁶, IV. Tuthaliya'nın bu zaferi kalıcı olmamıştır. Bu anıtta, Lukka Ülkesi'nin idare altına alındığından bahsedilirki, bu da Lukka Ülkesi'nin II. Şuppiluliuma Dönemi öncesinde tekrar isyan ettiğinin bir göstergesi niteliğindedir.

Lukka'nın coğrafyasını anlatırken ilişkili olduğu ülkeleri ve sınırlarını belirlemiş olmamıza karşın tarihi coğrafya açısından değerlendirmek de ayrı bir önem teşkil etmektedir. El-Amarna metinlerinden bir tanesinde³⁴⁷ (EA 38) korsanlık yaptıklarından bahsedilen Lukkalıların, Ras Şamra metinlerinde de³⁴⁸ denize kıyısı olan bir ülkede yaşadıkları anlaşılmaktadır. Denize kıyısı olduğundan bahseden

³⁴³ Bkz. Bölüm 1.1.8. CTH 181 (Tawagalawa Mektubu).

³⁴⁴ Bkz. Bölüm 1.1.11. CTH 255 (IV. Tuthaliya'nın Prensleri/Komutanları İçin Talimatı).

³⁴⁵ Bkz. Bölüm 1.1.12. Yalburt Anıtı.

³⁴⁶ Bkz. Bölüm 1.1.15. Südburg Anıtı.

³⁴⁷ Bkz. Bölüm 1.1.4. EA 38 (Alasiya Kralı-Mısır Kralı).

³⁴⁸ Bkz. 1.1.16, 1.1.17 ve 1.1.18 no'lu Bölümler.

Ülkelerin Ras Şamra(=Ugarit) ve Kıbrıs (=Alaşiya) olması, Lukka lkesinin Akdeniz'e kıyısı olduğunu kanıtlar niteliktedir. Lukka kentlerinden bazılarının (Attarimma, HuwarŐanaŐŐa ve Şuruta) , II. Murşili Dönemi'nde Arzawa lkesi'ne sığınmasından ya da III. Hattuşili Dönemi'nde Lukka kentlerinden biri olan Attarimma'nın yok edilmesi üzerine ilk olarak Ahhiyawa Kralı'nın kardeŐinden yardım istenilmesi de Lukka lkesi'nin Ege Denizi kıyılarına olan yakınlığını kanıtlar niteliktedir. Lukka lkesi'nin güney ve batı sınırlarının denizler ile çevrilmiş olduğunun tarafımızca da olası görülmesi pek tabii ki sadece bu iki metne dayanmamaktadır. Lukka'nın Kuzey sınırını ise belirlememize yardımcı olacak en büyük kanıt Lukka kentlerinden biri olduğunu bildiğimiz KuwalapaşŞa kentinin lokalizasyonu ile mümkün olmuştur. Bu kentin olasılıkla antik Olbasa ya da Kolbasa kenti ile eŐleŐtirilebilir olması ve Walma lkesi'nin AŞtarpa Nehri (Büyük Menderes) Bölgesi'nde bulunuyor olduğunu bilmemizden dolayı Lukka ülkesinin kuzey sınırı belirlememiz mümkün olmuştur. Ayrıca Lukka kentleri içinde yer alan İyalanda kentinin de tarafımızca antik İasos kenti ile eŐitlenebilir olması nedeniyle de kuzey sınırı Őekillendirmek mümkün olmaktadır.

Lukka lkesi'nin doğu sınırını belirlenmesi ise Kurunta ve IV. Tuthaliya arasındaki antlaşma ile açıklığa kavuŐmuŐtur. Metinde TarhuntaşŞa'nın batı sınırı olarak Kaştaraya=Aksu Nehri gösterilmektedir. Bu durumda Aksu Nehri'nin batısı Parha yani Perge, TarhuntaşŞa topraklarının dışında kalmaktadır. TarhuntaşŞa ülkesinin batısında Lukka lkesi'nin bulunduğu biliniyor olsa da biz Parha'yı Lukka toprakları içerisinde değerlendirmeyi uygun bulmuyoruz. Zira bu metinde dahi Parha'nın bir Lukka kenti olduğu ya da Lukka Bölgesi içinde yer aldığı net olarak ortaya çıkmamaktadır.

Böylece Lukka ülkesinin sınırlarının belirlenmesi ve muhtemel Lukka kentlerinin olası lokalizasyonlarının metinler ışığında değerlendirilmesinin ardından, Lukka ekirdek bölgesi olarak adlandırılabileğimiz coğrafyadaki (antik Lykia) Lukka kentlerini Şu Şekilde sıralamak mümkündür: Attarimma (Telmessos), Awarna (Xanthos), D/Talawa (Tlos), Hinduwa (Candyba), KuwalapaşŞa (Olbasa/Kolbasa), Patar (Patara), Pina(li) (Pınara), Wiyanawanda (Oinoanda) ve Zumarri/ra (Limyra)

(**Har. 16**). Dięer yandan Lukka kentlerinin bir kısmının (bu kentler bize Lukka'nın batı sınırları hakkında da bilgiler vermektedir) antik Karia Bölgesi'nde yer aldıkları görölmüştür. Bu kentler şu şekilde lokalize edilmektedir: İyalanda (Iasos/Alinda), Mutamutašša (Mylasa), Waliwanda (Alabanda) ve Wallarimma (Hyllarima). Huršanašša ve Šuruta kentlerinin ise antik Karia Bölgesi'nde yer almaları gerektięi düşünölüyor olsa da henüz kesin lokalizasyonları bulunmamaktadır.

2. Pedašša³⁴⁹

Pedašša Bölgesi, M.Ö. II. Binyıl haritalarında genellikle Hatti çekirdek bölgesinin güneybatısına yerleştirilmektedir. Bu bölgenin, fonolojik benzerlik sebebiyle M.Ö I. Binyıl'daki Pisidia Bölgesi ile eşleştirilmek istendiği görülmektedir. Pisidia adını ilk kez M.Ö. 5.yy'da Ksenophon dile getirmektedir³⁵⁰. Pisidia adını tanımayan Heradotos ise bu bölgeyi Solymler'in Ülkesi Milyas olarak adlandırmaktadır³⁵¹.

2.1. Yazılı Kaynaklar

Her ne kadar Pedašša=Pisidia eşitliği³⁵² genel olarak kabul görülen bir öneri gibi biliniyor olsa da bilim insanlarının pek çoğu Pedašša Ülkesi'ni Tuz Gölü'nün batısına yerleştirmektedir³⁵³. Yazılı belgelerin ışığında bu önerileri destekleyen ve desteklemeyen bilgileri görmek ve bu nedenle de yazılı belgelerin detaylarına inerek analizler yapmak gerekmektedir. Bu nedenle Pedašša yer adını içeren ya da Pedašša Ülkesi'ne göndermelerde bulunan tabletler transkripsiyonları ve çevirileri yapılarak mevcut yorumlara yeni değerlendirmeler eklenmeye çalışılacaktır. Ele alınacak belgeler CTH numaralarına göre şu şekilde sıralanmaktadır:

CTH 40:	KBo 19.53 Ay. III 8'; KBo 14.4 Öy. I 1, 5
CTH 68:	KUB 6.41 Öy. I 32; KUB 6.44(+) KUB 6.42(+) KUB 6.43(+) Öy. I 33
CTH 61.II.6.D:	KUB 14.24 Ay. III ² x+2
CTH 83.1.A:	KUB 19.9 Öy. II 36'
CTH 106.A:	Bo 86/299 Kol.1 18, 21, 22, 26; Kol. 3 49
CTH 106.B:	KBo 4.10 Öy. 16', 18', 19'

³⁴⁹ Pedašša Ülkesi'nin, bazı tabletlerde "Pitašša" olarak yer alıyor olmasına karşın, genel itibarıyla Pedašša adının kabul ediliyor olması neticesinde, bu formun kullanılmasına karar verilmiştir. Ancak yine de tabletler incelenirken transkripsiyona sadık kalınması amacıyla, ilgili tabletlerde "Pitašša" adı kullanılacaktır.

³⁵⁰ Sevin, 2007: 151; Anabasis I 11.

³⁵¹ Hdt I 173.

³⁵² Cornelius, 1958a: 393, 396; 1973: 147.

³⁵³ Garstang-Gurney, 1959: 74; Götze, 1960: 48; Macqueen, 1968: 176.

CTH 147:	KBo 19.38+KUB 14.1 50'
CTH 188	Or. 90/800 13
CTH 209:	KBo 18.78 Öy. x+2, 3', 5', 6', 8', 10'
CTH 214:	KBo 18.80 Öy. I 6
CTH 376:	KUB 24.3 Öy. II 41; KUB 24.4 Öy. I 27; KUB 53.13 Ay. III 2

2.1.1. CTH 147³⁵⁴ (Madduwatta Metni)³⁵⁵

Metin, adı geçmeyen bir Hitit Kralı'nın Madduwatta'ya yazdığı mektubun birinci tabletidir. Yapılan paleografik araştırmalar sayesinde bu tableti, I. Arnuwanda (M.Ö. 1400-1380) ve babası I./II. Tuthaliya Dönemi'ne (M.Ö. 1420-1400) tarihlemek mümkün olmuştur. Ancak tablette geçen olayları bize anlatan I. Arnuwanda'dır. Madduwatta'nın yapılan araştırmalar sayesinde Arzawa'nın yerel bir kralı olduğu düşünülmektedir³⁵⁶.

Pedašša ile ilgili kısmın transkripsiyonu ve çevirisi şu şekildedir:

KUB 14.1

Ay.

- 38 ʽEGIRʽ-pa-ma-kán ^dUTU^{ŠI} IŠ-ʽTUʽ KUR ^{URU}Šal-pa Û I[Š-TU KUR ^{URU}]-ša
ERÍN^{MEŠ} ANŠE.KUR.RA^{HI.A} ar-ha ú-wa-te-nu-un ^mMa-ad-du-wa-at-t[a-aš-ma
A-NA ^dUTU^{ŠI}]
- 39 [ŠA] KUR ^{URU}Pí-i-ta-aš-ša ^{LÚ}ta-pa-ri-ya-al-l[i-e-eš ^{LÚ.MEŠ}]ŠU.GI ^{URU}Pí-i-ta-aš-ša-
ya me-na-ah-ha-an-ta li-in-ga-nu-uš-ʽkiʽ[-it nu-uš par-ra-an-ta]
- 40 ʽtiʽ-ʽit-nu-ut am-me-el-wa-az e-eš-ten nu-wa-za-ʽkánʽ [ŠA ^dUTU^{ŠI}
KUR.KUR^{TI}^M e-eš-du-ma-at KUR ^{URU}Ha-at-ti-ma-wa wa-al-ah-te-en nu
ú-e[-ir ŠA ^dUTU^{ŠI} KUR.KUR^{TI}^M e-ša-an-ta-at]

³⁵⁴ CTH 147: KBo 19.38+KUB 14.1.

³⁵⁵ Metnin edisyonları için bkz. dipnot 4.

³⁵⁶ Parker, 1996: 17 vdd.; Hawkins, 1998: 25. Schachermeyr'e göre ise Madduwatta Lukkalıdır. Çünkü metinden Alašiya'ya saldırdığı anlaşılmaktadır. Alašiya gibi bir adaya ise Lukka topraklarından saldırı düzenlenmiş olmalıdır (Schachermeyr, 1986: 143).

41 ʾnu URU¹DIDL.HI.A BĀD ar-ʾha¹ wa-ar-nu-ir ^dUTU^{ŠI}[-] a-r[a n]u-za-kán
am-me-el-pát ERÍN^{MEŠ} HI.A tar-hu-i-la-uš ka-ra-a-ta-u[š
42 [^mMa-a]d-du-wa-at-ta-aš-ma-az a-pí-e-da-aš UD^{HI.A}-aš ša-a-k[u-wa mu-u]n-na-a-it
na-aš-kán A-NA LÚ^{MEŠ} URU Pí-i-ta-aš-ša pa-ra-a [

38 Sonra ise ben, Güneşim Šalpa Ülkesi’nden ve [-ša Ülkesi’nden] piyade ve
arabalı savaşçıları getirdim. Madduwatta ise Güneşim’e
39 Pitašša Ülkesi’[nin] idarecileri/valil[eri] ve Pitašša kentinin yaşlıl[arı]nın
karşısında yemin etti[ve o diğer tarafa]
40 ayarttı (geçmesini sağladı): Benim olun! Ve [Güneşim’in Ülkeleri] ise oldu. Hatti
Ülkesi’ne ise saldırın. Ve geldi[ler. Güneşimin ülkelerine oturdular],
41 ve müstahkem şehirleri yaktılar. Güneşim [] ve benim güçlü kalpleri
askerlerimi
42 [Ma]dduwatta ise o günlerde görmezlikten ge[ldi]. Ve o Pitašša kenti adamlarına
ileri [

Ay.

48 [] ha-an-te-ez-zi pal-ši ^mMa-ad-du-[wa]-at-ta-aš a-pa-a-ši-la-pát ŠA-PAL NI-IŠ
DINGIR^{LIM} ki-[]
49 a-pa-a-ša-aš nam-ma Ú-UL wa-al-ah-ta [] ša-a-ku-wa-a-pál mu-un-na-a-it
^dUTU^{ŠI}-ma-aš-ši A-N[A]
50 ^mMa-ad-du-wa-at-ta-aš-ma-at EGIR-an [ku-k]u-pa-la-an-ni i-e-it nu ŠA
KUR^{URU} Pí-ta-aš-ša []
51 ka-ru-ú li-in-ki-iš-ki-it

48 [] başlangıçta Madduwatta, kendisi, tanrıların yemini altındaydı. (Sonra o
yemine zarar verdi)³⁵⁷
49 daha sonra onlara saldırmadı [] aksine görmezlikten geldi. Güneşim ise ona
[]
50 Madduwatta ise o tekrar sahtekârlık yaptı ve Pitašša Ülkesi

³⁵⁷ Kırık olan 48. satırın devamını Beckman bu şekilde tamamlamaktadır (Beckman, 1996: 150).

51 önceleri yemin altındaydı.

Metin oldukça uzun ve karmaşıktır. Bu nedenle detaya inmeden sadece olayın gidişatını anlatmakta yarar görüyoruz. Madduwatta Ahhiyalı Attarşiya³⁵⁸ tarafından ülkesinden kovulmuştur. Madduwatta'yı I./II. Tuthaliya kurtarır. Sonra ona Zippašla Dağ Ülkesi'ni verir ve onu yemin altına alır. Ancak Madduwatta bu iyiliklere karşın Hatti Ülkesi'ne sorun çıkarmaya devam eder ve Arzawa'ya tek başına savaş açar. Hatti Kralı'nın yardımı ile kurtulabilen Madduwatta, daha sonra Dalawa'yı yemin altına alır. Bu yaptıklarına rağmen, Hatti Kralı ona Şiyanti Nehir Ülkesi'ni verir. Bu ülkenin düşman ülkeye (Arzawa) sınır olduğu belirtilmektedir. Belki de bu sayede Madduwatta, Arzawa Ülkesi'nin pek çok yerini ele geçirir. Hapalla ve Pitašša Ülkelerini, yemin altına alır ve Alaşiya'yı da zapt eder.

Bu metinde dikkat edilmesi gereken nokta Madduwatta'nın ele geçirmiş olduğu kentlerdir. Arzawa'nın yerel bir kralı olarak düşündüğümüz Madduwatta'nın Arzawa Ülkelerini ele geçirme çabası ve Alaşiya'ya inme amacı da düşünülecek olduğunda Lukka Ülkeleri içinde yer alan Dalawa'yı yemin altına alması mantıklıdır. Çünkü ancak bu şekilde Alaşiya'ya ulaşmasını sağlayacak limanlara sahip olabilecektir. Hapalla'nın lokalizasyonu tartışmalı olsa da³⁵⁹ genel olarak Batı ve İçbatı Anadolu'da yer olması gerektiği düşünülmektedir. Bu durumda Hapalla'yı ele geçirmesi anlaşılabilir. Ancak Pitašša Ülkesi'ni yemin altına almış olması önemlidir. Bunun nedeni Pitašša'nın askeri açıdan önemli olması ya da Hatti çekirdek bölgesine olan yakın konumu ile açıklanabilir. Böylece Madduwatta Pitašša Ülkesi'ni kışkırtıp başkent Hattuša'ya gidecek olan destek kuvvetleri engelleyebilirdi. Pitašša Ülkesi'nin askeri destek sağladığı ileride detayları ile ele alınacak olan KBo 18.78 metninden de anlaşılmaktadır.

³⁵⁸ Alparslan, 2000: 10; Ahhiyalı Attarşiya'nın Ahhiyawa Kralı ya da yerel bir kral olduğu düşünülmektedir.

³⁵⁹ Hapalla için lokalizasyon teklifleri; Afyon ve Eskişehir illeri arasına (Garstang-Gurney, 1959: 100), Konya'nın güneybatısına (Garstang, 1944: 19; Macqueen, 1968: 173), Arzawa Ülkesi'nin doğusuna (Kınal, 1953a: 29), Isparta'nın batısına (Cornelius, 1973: 147), Sultan Dağları'nın güneyine (Hawkins, 1998: 39) ve Gediz'e (Güterbock, 1967b: 70; Otten, 1973b: 111; Hermos/Gediz).

2.1.2. CTH 40³⁶⁰ (I. Šuppiluliuma'nın İcraatı)³⁶¹

II. Muršili tarafından babasının kahramanlıklarının anlatılması üzere yazdırılmış olan metinlerdir (Ünal, 2003: 20). Bu metinler, II. Muršili'nin Ayrıntılı Analleri gibi fragmanlar halinde elimize ulaşmıştır.

KBo 19.53³⁶²

Ay. III

- 3]x nu nam-ma ^mZa-pa-al-li[-in
4]^mA-la-an-ta-al-li-na *Ú-UL* ú-e-mi-[-n]u-un [
5]-na-aš-ša ša-ra-am-ma-na-az ar-nu-nu-un [
6 -ra-]an-ma ha-lu-kán *QA-DU* NAM.RA^{MEŠ} GUD^{HL.A} UDU^{HL.A}
7] nam-ma-aš-ma-aš-ša-an *BE-LU*^{MEŠ} še-er tar-na-ah-[hu-un]
8 .RA]^{MEŠ} *I-NA* KUR^{URU} Pi-e-da-aš-ša a-še-šu-wa-an-za[
9]x x *A-BI-YA* pí-e-hu-te-ir
- 3]ve sonra Zapall[in
4 Alantali bulamadım. [
5] yukarıdan aşağıya hareket ettim.
6] Koyunlar sığırlar ve NAM.RA'lar ilgili bir haberi [
7] ve bundan sonra beyler(i) yukarı bıraktım. [
8] onlar Pitašša Ülkesi'nde yerleştirildi. [
9] babam onları götürdü.

Metinde, koyun, sığır ve NAM.RA'larla ilgili bir haberden ve beylerin yukarı bırakılmasından bahsedilmektedir. Ardından ise Pitašša Ülkesi'ne “onlar” olarak adlandırılan bir takım şeylerin götürüldüğü anlatılır. Bu noktadan hareketle I. Šuppiluliuma'nın savaş sonrasında elde ettiği ganimetlerin bir bölümünü Pitašša Ülkesi'ne götürdüğü düşünülebilir.

³⁶⁰ CTH 40.III a) 2.A: KBo 14.4; CTH 40.III a) 5.B: KUB 19.22; CTH 40.VII .2: KBo 19.53.

³⁶¹ Metnin transkripsiyon ve çevirisi için bkz. Ay, 2010b: 104.

KBo 14.4

Öy. I

1 ŠA^{URU} Pí-e-ta[-aš-ša^{URU} Ma-hu-u-i-na-aš-ša] ERÍN^{MEŠ} ha-lu-ga-e-eš [
2 I-NA KUR^{URU} Ar-za-u-wa]-an-te-eš e-eš-šir nu-za a-p[u-u-uš]
3 EGIR-pa ú-wa-te-í[t a-p]í-el I-NA KUR-ŠU-NU a-ša-aš-t[a]

4 nam-ma ku-it-ma-an [A-BU-YA a-pu-uš la-ah-h]u-u-uš la-ah-hi-eš-ki-it
5^{URU} Ma-hu-u-i-na-aš-š[a-aš]^x ^{URU} Pí-e-da-aš-ša ša-[ra-a]
6 ti-ya-zi...

1 Pit[ašša] şehrinin ve [Mahuina şehrinin] askerleri haber[]
2 Arzawa Ülkesi'ne[] yaptılar. Ve o[nun]
3 sonra geldiler[o]nun, onların ülkesi(ne) yerleştirdi.

4 Sonra bundan dolayı [babam o askeri sefer]leri sürekli olarak gerçekleştirdi.
5 Mahuina Şehri [] Pitašša şehrini yerine
6 getirdi.

Karauğuz, metinde her ne kadar I. Suppiluliuma Dönemi'nde Mahuina³⁶³ ve Pitašša kentleri halkının ve askerlerinin kışkırtılmış olabileceğinden bahsediyor ve bunu yapan kişinin de Arzawalı Anzapahhaddu olduğu ifade ediyor olsa da³⁶⁴ metnin çok kırık olmasından dolayı net bir şey söylemek zordur. Ancak açıkçası böyle bir durumun gerçekleşmiş olma ihtimali yüksektir. Zira Pitašša Ülkesi'nin ilk kez isyana teşvik ettirilmediği bilinmektedir. I/II.Tuthaliya ve I. Arnuwanda Dönemi'nde de Madduwatta'nın Pitašša'yı Hitit Ülkesi'ne karşı kışkırttığından yukarıda bahsetmiştik (CTH 147 KUB 14.1).

³⁶³ Mahuina kentinin lokalizasyonu hakkında bilgi sahibi olmayışımız, Pitašša Ülkesi'nin tam lokalizasyonunu yapmamızı zorlaştırmaktadır.

³⁶⁴ Karauğuz, 2002: 110.

2.1.3. CTH 376³⁶⁵ (Arinna'nın Güneş Tanrıçasına İlahiler ve Dualar)³⁶⁶

KUB 24.3 no'lu metnin paralel metinleri KUB 24.4 (CTH 376.I.A) ve KBo 53.13 (CTH 376.II.I) no'lu metinlerdir ve bu metin grubu 1.1.5. no'lu başlık altında detayları ile incelenmiştir. II. Murşili Dönemi'ne tarihlenmekte olan bu metin topluluğunun bir kez de Pitašša Ülkesi açısından ele alınması lokalizasyon çalışması için gereklidir.

Pitašša Ülkesi açısından metne bakıldığında; Aruwanna, Kalašma³⁶⁷ ve Lukka Ülkesi ile birlikte gördüğümüz Pitašša Ülkesi'nin, II. Murşili Dönemi'nden önce ya da II. Murşili Dönemi başlarında Hatti toprağına bağlı olduğu ve vergi ödediğı açıkça ortadadır. Ancak daha sonra vergi ödemeyi bıraktıkları ve isyan ettikleri görülür. Aruwanna ve Kalašma Ülkelerinin ise kesin lokalizasyonları bilinmemektedir. Heinhold-Krahmer, Pitašša'nın Aşağı Ülkede yer aldığını düşünmektedir (Heinhold-Karahmer, 1977: 356). Bu yorum göz önüne alındığında, metin içinde Lukka ile ard arda yer almaları açıklanabilir hale gelmektedir.

³⁶⁵ CTH 376: KBo 60.18; CTH 376.I.A: KUB 24.4+KUB 30.12; CTH 376.I.B: KBo 53.9-Dupl. KUB 24.3(+)+KBo 58.6(+)+KBo 58.7; CTH 376.II.A: KBo 51.18b+ KBo 51.18a+ KUB 24.3+ KUB 31.144; CTH 376.II.B: KUB 30.13(+)+ KBo 12.132(+)+VBoT 121; CTH 376.II.D: KUB 36.80; CTH 376.II.E: KUB 36.81; CTH 376.II.F: KBo 7.63; CTH 376.II.G: KBo 52.16-Dupl. KUB 24.3+Bo 4328; CTH 376.II.H: KBo 46.5; CTH 376.II.I: KBo 53.13; CTH 376.II.J: 369/v; CTH 376.II.K: KBo 57.20-Dupl. KUB 24.3.

³⁶⁶ Metnin edisyonları için bkz. dipnot 22.

³⁶⁷ Aruwanna ve Kalašma Ülkeleri, Kızılırmak Nehri'nin batısına yerleştirilmektedir. Bkz. Gurney, 1940: 102.

2.1.4. CTH 68³⁶⁸ (Mira Kuwaliya Kralı Kupanta-Kurunta ile II. Muršili Arasındaki Antlaşma)³⁶⁹

II. Muršili, antlaşma metninin başında, babasının (I. Šuppiluliuma) Kupanta-Kurunta'nın babası olan Mašhuiluwa'yı nasıl koruduğunu anlatmaktadır. Metne göre; I. Šuppiluliuma, kızı Muwatti'yi Mašhuiluwa ile evlendirmiştir (§2 B I 3-10).

II. Muršili, tahtta geçmesinin ardından Arzawa Ülkesi'nin tümünü yendiğinden bahsederek Šeha Nehir Ülkesi'ni Manapa-Tarhunta'ya, Hapalla Ülkesi'ni Targašnalli'ye Mira ve Kuwaliya Ülkelerini ise Mašhuiluwa'ya verdiğini söyleyerek metne devam eder (§3 B I 11-21; E I 11; D I 12-21)³⁷⁰. Ayrıca, I. Šuppiluliuma Mašhuiluwa'yı Mira Ülkesi'nde "bey" ilan etmiştir³⁷¹.

Pitašša Ülkesi ile ilgili kısmın hemen öncesinde ise Mašhuiluwa'nın çocuğunun olmadığı ve bunun üzerine kardeşinin çocuğu olan Kupanta-Kurunta'yı evlatlık olarak istediği, II. Muršili'nin ise bu teklifi kabul ettiği anlaşılmaktadır (§4 B I 22-29; D I 22-29). Metnin devamında, Pitašša Ülkesi ile ilgili olan bölüm yer almaktadır. Metnin transkripsiyon ve çevirisi ise şöyledir:

KUB 6.44(+) KUB 6.42(+) KUB 6.43(+) (CTH 68 D)

Öy. I

29 [nam-m]a KUR ^{URU}Me-ra-a Û KUR ^{UR}[^UKu-wa-l]i-ya A-NA ^mMaš-hu-i-lu-wa
^fMu-wa-[at-ti-ya]

30 [tu-uq-q]a A-NA ^mKu-pa-an-ta[-^dLAMMA-ya š]e-ir li-in-ga-nu-nu-un

31 [nam-ma ^dUT]U^š ^mMaš-hu-i-lu-wa-a[n pa-ah-ha-aš-ha-at m]a-an ^UUL ku-[i]t-ki

32 [i-da-la-u-w]a-ah-hu-un ^mMaš-hu-i-lu-[wa-aš-ma-mu-uš-ša-an šu-ul-li-it]

33 [nu-mu KUR ^{UR}]U^Pi-tàš-ša LÚ^{MEŠ} ^{URU}Ha-a[t-ti-ya İR^{MEŠ}-YA kat-ta-an

³⁶⁸ CTH 68: 68 D: KBo 19.69 KBo 19.66(+) KBo 19.67(+) KUB 6.41; 68 E; KUB 6.44 KUB 6.43(+) KUB 6.42(+) KUB 19.53(+).

³⁶⁹ Metnin edisyonu için bkz. Friedrich, 1926: 95-179. Çeviri için bkz. Beckman, 1996: 69-77; Bryce, 2005: 212-214; Savaş, 2007: 669. Tartışma ve yorumlar için bkz. Heinhold-Krahmer, 1977: 90-91.

³⁷⁰ Beckman, 1996: 69.

³⁷¹ Beckman, 1996: 69; Karauğuz, 2002: 120.

har-nam-mi-ya-at]

34 [ma-an-mu] me-ma-ah-ha-an-da [ku-u-ru-ri-ya-ah-ta]

29 [Sonr]a Mira ve [Kuwal]iya Ülkesi'ne Mašhuiluwa'yı Muw[atti]'yi

30 ve [se]n Kupanta-[Kurunta]'yı yemin altına aldım.

31 [sonra ben Güneş]im, Mašhuiluwa'yı [korudu]m. Ona (yapabileceğim halde) hiçbir

32 [kötü]lük yapmadım. Mašhuilu[wa ise bana öfkeleni.]

33 [Ve bana] Pitašša Ülkesi'nin adamlarını ve Hat[ti Ülkesi] kölelerimi [kışkırttı.]

34 [ve onlar bana karşı [savaştılar].

Mašhuiluwa'ya yapılmış olan tüm iyiliklere karşın Mašhuiluwa, Hatti Ülkesi'ne karşı olan yeminini bozarak II. Muršili'ye isyan eder ve Pitašša Ülkesi ile Hatti Ülkesi insanlarını isyana teşvik eder.

Metnin devamında II. Muršili bu olayı bastırmak amacıyla yola çıkar ve Šallapa'da iken Mašhuiluwa'ya haber yollar: “*Buraya benim yanıma gel*” der (Beckman, 1996: 70. §5 D I 34-43; Savaş, 2007: 669, 670). Ancak Mašhuiluwa Maša Ülkesi'ne kaçar. Bunun üzerine II. Muršili, Maša Ülkesi'ne yönelir ve Mašhuiluwa'yı vermelerini ister, vermezler ise tüm ülkeyi yakıp yıkacağını belirtir. Böylece Mašhuiluwa II. Muršili'ye teslim edilir. II. Muršili, Mašhuiluwa'yı alarak Hattuša'ya götürür. Metin boyunca tüm bu olayların anlatılması, Kupanta Kurunta'nın babasının düştüğü hataya kendisinin de düşmemesi için yapılan bir uyarı niteliği taşımaktadır. Keza, Hatti Ülkesi'ne karşı yapılan böyle bir isyan girişimi nedeniyle Hitit yasalarına göre suçu işleyen kişi ile birlikte tüm ailesi de bu cezayı çekmelidir³⁷². Burada II. Muršili yaptığı iyiliğin karşılığını “sadakat” olarak görmeyi beklemektedir.

³⁷² Dinçol, 2003: 27, 28. Ayrıca bkz. Dinçol, 1982: 71-76; Bryce, 2003b: 47-72.

Konumuz gereği bizim özellikle üzerine düşünmemiz gereken nokta, Mira-Kuwaliya Ülkesi Kralı Mašhuiluwa'nın, Pedašša Ülkesi'ni neden kışkırttığıdır. Bizce bunun nedeni, Pedašša Ülkesi'nin konumu ile açıklanabilir. Metinde Mašhuiluwa'nın, Pitašša Ülkesi ve Hatti Ülkesi halkını isyana teşvik ettirdiği görüldüğünden, Pedašša'nın Hatti Ülkesi'ne giden güzergâh üzerinde yer aldığını ve bu nedenle Pedašša'nın da ayaklanmasının sağlandığı düşünülebilir. Diğer bir düşünce ise Pedašša Ülkesi'nin Hatti Ülkesi'ne askeri anlamda destek sağlıyor olmasından³⁷³ yola çıkarak gelecek yardımları daha evvel yok etmek amaçlı olabileceğidir.

Bu antlaşma metninin devamında II. Muršili, Kupanta Kurunta'ya babasının zamanındaki belirlenen sınırların aynen kalacağını ifade eder ve sınırları sayar. Burada Aštarpa Nehri³⁷⁴ ya da Šiyanti Nehri'nden³⁷⁵ itibaren bir şehri bile almaması gerektiğini söyler. Aštarpa Nehri'nin Büyük Menderes ve Šiyanti Nehri'nin ise Eşen Çayı olduğu kabul edilecek olduğunda Mira-Kuwaliya Ülkesi'nin Pedašša Ülkesi'ne olan yakınlığı da vurgulanmış olur. Ancak Aštarpa Nehri'nin aynı zamanda Walma Ülkesi'nde yer aldığı bilindiğinden³⁷⁶ Walma'yı değil de Pedašša'yı kışkırtması, Pedašša Ülkesi'nin aynı zamanda Hatti kentine (URU determinatifi ile) ulaşmasını sağlayan güzergâh üzerinde olduğunu kabul etmemizi sağlar. Keza Pedašša Ülkesi'nin ardından Hatti insanları da kışkırtılmıştır. Bununla beraber sınırlar sayılırken “*Wiyanawanda şehrinin düdeni (^dKASKAL.KUR) senin sınırın olacaktır*” ibaresinden bir Lukka kenti olan Wiyanawanda=Oinoanda³⁷⁷ ile de komşu oldukları görülmektedir. Ancak Lukka Ülkesi'nin sınırlarının Wiyanawanda Ülkesi'nin kuzeyini geçtiği bilindiğinde bu sınırın sadece II. Muršili Dönemi'nde geçerli olduğu düşünülmelidir.

³⁷³ Bkz. 2.1.10. CTH 209 (Hititçe Mektup Parçaları).

³⁷⁴ Aštarpa Nehri'nin lokalizasyonları çok çeşitli olsa da Büyük Menderes Nehri ile eşitlenmektedir.

³⁷⁵ Bkz. dipnot 11.

³⁷⁶ CTH 6: KBo 3.4 Öy.II; II. Muršili'nin on yıl anallerine ait olan bu tabletin 24. satırında “O, bana Aštarpa Nehri'nde Walma şehrinde savaşa girdi” cümlesi yer alır. Buradan Aštarpa Nehri'nin Walma Ülkesi'nde yer alması gerektiği açıktır.

³⁷⁷ Wiyanawanda'nın lokalizasyonu ve detaylar için bkz. Bölüm 1.2.23.

2.1.5. CTH 61³⁷⁸ (II. Muršili'nin Analleri)

KUB 14.24³⁷⁹

Ay. III?

2 [nu-wa-mu KUR ^{URU}Pí-tàš-ša] LÚ^{MEŠ} [^{URU}Ha-at-tu-ša ÌR^{MEŠ}-YA

GAM-an har-nam-ni-ya-at ma-an-wa-mu IGI-an-da]

3 [ku-ru-ri-ya-ah-ta nu-wa-ra-aš-mu pí-r]a-an ar-h[a píd-da-a-iš nu-wa-ra-aš-kán

ka-a-aš-ma šu-ma-a-aš]

4 [an-da ú-it nu-wa-ra-an e-ep-tén nu-wa-ra-a]n-mu pa-ra-a pí-e[š-tén

ma-a-an-wa-ra-an Ú-UL-ma e-ep-te-ni]

5 [nu-wa-ra-an-mu pa-ra-a Ú-UL pí-eš-te-en nu-wa] ú-wa-mi nu-wa-aš-ma-aš

Q[A-DU KUR-KU-NU ar-ha har-ni-ik-mi]

2 [benim Pitašša Ülkesi] adamlarımı ve [Hatti Ülkesi kölelerimi [kışkırttı.]

3 [Ve düşmanlık yaptığında o benim önüm]den uza[ğa yürüdü. Ve o işte size]

4 [geldi. Onu tutun! Onu ban]a teslim e[din! Eğer onu tutmazsanız]

5 [ve onu bana teslim etmezseniz, ben geleceğim ve sizinle beraber ülkenizi yerle bir edeceğim.

II. Muršili'nin Anallerinde yer alan ve Kupanta-Kurunta ile II. Muršili arasındaki antlaşmayı konu alan bir metindir. Mašhuiluwa'nın Pitašša ve Hattuša halkını Hatti Ülkesi'ne karşı kışkırtmış ve Maša Ülkesi'ne kaçmıştır. Metinde, II. Muršili'nin Maša halkını uyarması anlatılmaktadır. Mašhuiluwa'nın teslim edilmemesi halinde Maša Ülkesi'ni yok edeceğini söyleyen II. Muršili'nin başarılı olduğu, tabletin devamında Mašhuiluwa'nın teslim alınarak Hattuša'ya götürülmesinden anlaşılmaktadır.

³⁷⁸ CTH 61: CTH 61.II.6.D: KUB 14.24.

³⁷⁹ Metnin transkripsiyon ve çevirisi için bkz. Götze, 1967: 142, 143.

2.1.6. Kadeş Savaşını Konu Alan Yazıtlar³⁸⁰

II. Muwatalli ile II. Ramses arasında gerçekleşen bu savaşa (M.Ö. 1274) Hatti Ülkesi'nin yanında birçok ülke katılmıştır. Bunlar şöyle sıralanmaktadır: Mitanni, Arzawa, Dardany³⁸¹, Kaška, Maša, Pedašša, Arawanna, Karkiša, Lukka, Kizzuwatna (Gardiner, 1975: 8; P 40-53). Kadeş Savaşı'na Hitit ordusu yanında giren bu ülkelerin varlığı Mısır kaynakları sayesinde bilinmektedir. Kadeş Savaşı beş ayrı tapınakta konu edilmektedir. Bunlar: Karnak, Luxor, Abidos, Abu-Simbel ve Krallar Vadisi yakınlarındaki Ramses Tapınağı'dır (Bryce, 2005: 234).

2.1.7. CTH 106.B³⁸² (Ulmi Teşup ve III. Hattuşili Arasındaki Antlaşma)³⁸³

KBo 4.10

Öy.

15' tu-uk-ma A-NA [] ^mUl-mi-^dU-up KUR^{TUM} ku-it AD-DIN ZAG^{MEŠ}-ta ku-i-e-eš
te-eh-hu-un na-aš-za pa-ah-ši le-e-aš-kán šar-ra-at-ti
16' ZAG^{HI.A}-ma-at-ta [] ki-iš-ša-an ti-ya-an-te-eš IŠ-TU KUR^{URU} Pí-tàš-ša-at-ta
^{HUR.SAG}Ha-a-wa-aš :kan-ta-an-na^{URU} Za-ar-ni-ya-aš
17' ^{URU}Ša-na-an-tar-w[a-a]š ZAG-aš^{URU} Za-ar-ni-ya-aš-ma-kán :kan-ta-an-na A-NA
KUR^{ID} Hu-u-la-ya a-aš-ša-an³⁸⁴ ^{URU}Ša-na-an-tar-wa-aš- ma-kán

³⁸⁰ Gardiner, 1966.

³⁸¹ Mellaart, 1986: 82; Mellaart tarafından kuşku ile karşılanan Troia ile Dardany eşitliği, Gurney tarafından desteklenmektedir (Gurney, 1990: 47). Alparslan ise Homeros'un Danaoi olarak adlandırdığı halkın Kara Yunanistanlı Grekler olduğundan bahsetmektedir (Alparslan, 2000: 60).

³⁸² CTH 106.B: KBo 50.60 KUB 40.69(+) KBo 4.10(+).

³⁸³ Metnin Edisyonu için, Götze, 1967: 44-50, Von den Hout, 1995. Transkripsiyonu için bkz. Garstang-Gurney, 1959: 65-69, van den Hout, 1995. Çeviri için bkz. Beckman, 1996: 104-108; Karasu, 2003: 226. Tartışma ve yorumlar için bkz. Gurney, 1993: 18-28.

³⁸⁴ Tarhuntašša Ülkesi II. Muwatalli tarafından oluşturulan yeni bir varlık gibi görünmekte ve Hulaya Nehir Ülkesi olarak bilinen ülke ile birleştirilmektedir. Otten, 1988: 46, Gurney, 1993: 26-28, ayrıca Tarhuntašša ve Hulaya Nehir Ülkesi'nin bir yerin iki farklı adı olma ihtimali de tartışılmıştır. Diğer yandan, bu isimler tamamen farklı iki yere de ait olabileceği de bir görüş olarak karşımıza çıkmaktadır. Ancak artık açık bir şekilde, Hulaya Nehir Ülkesi, Tarhuntašša Ülkesi'nin, sınır bölgelerinden birini oluşturmaktadır. Yani Hulaya Nehir Ülkesi Tarhuntašša'nın bir parçasıdır. Genellikle Çarşamba Çayı'nın bir uzantısı olarak görülmektedir (Garstang, 1944: 14-37, Gurney, 1992: 217, Hawkins, 1995: 53). Ancak bu nehrin eskiden çok küçük bir ırmak

18' A-NA KUR^{URU} Pí-tàš-ša a-aš-ša-an-za

19' IŠ-TU ZAG KUR^{URU} Pí-tàš-ša-ma-aš-ši^d ILLAT^{MEŠ} URU A-ri-ma-at-ta ZAG-aš

^{URU} A-ri-ma-at-ta-aš-ma-kán A-NA KUR^{URU} Pí-tàš-ša a-aš-ša-an-za

20' IŠ-TU^{HUR.SAG} Hu-ut-nu-wa-an-ta-aš-ma-aš-ši :hal-la-pu-wa-an-za ZAG-aš

:hal-la-pu-wa-an-za-ma-kán A-NA KUR^{ID} Hu-u-la-ya a-aš-ša-an

15' Sen ise Ulmi-Tesup'a verdiğim ülkeyi tespit ettiğim sınırları koru. Onları bozma.

16' Sınırlar şöyle tespit edilmişlerdir: Pitašša Ülkesi'nden (Pitašša ülkesi yönünden)

Hawa Dağı³⁸⁵, Zarniya şehri³⁸⁶ :kantannası³⁸⁷

17' Šanantarwa³⁸⁸ şehri sınırdır. Zarniya Şehri :kantannası Hulaya Nehir Ülkesi'ne aittir. Šanantarwa şehri ise,

18' Pitašša Ülkesi'ne aittir.

19' Pitašša Ülkesi'nden sınır Arimatta Şehri'nin^d KASKAL.KUR'u (düden) sınırdır. Arimatta şehri ise Pitašša Ülkesi'ne aittir.

20' Huwatnuwanta³⁸⁹ Dağı'ndan ise ona :hallapuwanza³⁹⁰ sınırdır, hallapuwanza Hulaya Nehir Ülkesi'ne aittir.

Bu metinden III. Hattuşili Dönemi'nde Pitašša Ülkesi topraklarında yer alan iki kent adı öğrenilmektedir: Arimatta³⁹¹ ve Šanantarwa³⁹². Ayrıca öğrendiğimiz bir başka

olduğunu söyleyen bilim adamları Çarşamba Çayı yerine Göksu Nehri'ni işaret etmektedir (Bahar-Karauğuz-Koçak, 1996: 50).

³⁸⁵ RGTC 6: 105; Bu tablet dışında başka yazılı kaynaklarda geçmeyen bu dağ adını Forrer, 1926: 25vd. Ala Dağlar, Darstang, 1944: 29; Hakit Dağı, Garstang-Gurney, 1959: 73; Hakit Dağı ile eşitlemek istemektedirler.

³⁸⁶ RGTC 6: 495; Bu yer adına sadece bu tablette rastlanılmıştır.

³⁸⁷ Arazi ve mera ile ilgili bir deyim (Ünal, 2007: 309).

³⁸⁸ RGTC 6: 343.

³⁸⁹ RGTC 6: 132; Tablette Hu-ut-nu-wa-an-ta olarak geçtiğini gördüğümüz bu dağ, Huwatnuwanta Dağı olmalıdır. Forrer, 1926: 25. dipnotunda Huwatnuwanta Dağı ile Kayseri'nin güneyinde yer alan Erciyes Dağı'nı eşitlemek isterken, Garstang, 1944: 29'da ve Garstang-Gurney, 1959, 73'te İzmir il sınırında yer alan Bozdağ'ı önermektedirler. Ancak bu öneri Hulaya Nehir Ülkesi ile sınır oluşturacağı düşünülecek olursa çok akla yatkın gelmemektedir.

³⁹⁰ Bir arazi şekli veya yapısı (Ünal, 2007: 147).

³⁹¹ RGTC 6: 32, Forrer 1929a: 149 Arimatta şehrini Develi ile eşleştirirken, Garstang, 1944: 30 ise Karaca Dağ'ın kuzeyinde yer alan Ardıstama yani günümüzdeki Belkaya ile eşleştirmektedir. Arimatta için bkz. Bölüm 2.2.1.

bilgi ise Pitašša'nın Hulaya Nehir Ülkesi ile olan komşuluk ilişkisidir. Hulaya Nehir Ülkesi bilindiği gibi Tarhuntašša Ülkesi'nin, sınır bölgelerinden birini oluşturmaktadır. Bu nedenledir ki Pitašša Ülkesi ile başkent Hattuša'nın yakınlığı da aşikârdır.

2.1.8. CTH 83.1.A³⁹³ (I. Šuppiluliuma'nın İcraati Hakkında III. Hattušili'nin Raporu)

I. Šuppiluliuma'nın yaptıklarını konu alan ve III. Hattušili Dönemi'ne ait olan bu tablet oldukça kırıktır³⁹⁴. Ancak okunabilen kısımda Hatti Ülkesi'ne karşı isyan edenlerin mağlup edildiği görülmektedir. Tablet olasılıkla daha önce konu ettiğimiz ve Bölüm 2.1.2 ile adlandırdığımız CTH 40 ile örtüşmektedir.

2.1.9. CTH 106.A³⁹⁵ (Kurunta ve IV. Tuthaliya Arasındaki Antlaşma)³⁹⁶

IV. Tuthaliya, babasının (III. Hattušili) Kurunta (=Ulmi-Tešup) için belirlediği sınırları sayarak kendisinin ön gördüğü değişimlerle birlikte yeni sınırları

³⁹² RGTC 6: 343, bu yer adı sadece bu metinde belgelenmiş olduğundan, elimizdeki bilgi Hulaya Nehir Ülkesi ile Pitašša Ülkesi arasında bulunuyor olması ile sınırlı kalmaktadır.

³⁹³ CTH 83.1.A: KUB 19.9.

³⁹⁴ KUB 19.9

Öy. II

27' [	-r]a-a a-ša-an-du-[]
28' [	] EGIR-pa i-ya-an-ni-ir
29' [	]da-aš e-eš-ta
30' [	-]me-li I ME 20 ANŠE.KUR.RA
31' [	N]A-RA-RI ku-iš ANŠE.KUR.RA
32' [	] BE-LU ^{III.A} ku-i-eš
33' [	] Ú-UL pa-ra-a []
34' [	]ši-li-iš
35' [	]an-da wa-at-ku-nu-nu-un
36' [	^{UR}]U Pí-ta-a[š-

³⁹⁵ CTH 106.A: Bo 86/299; Bu tablet Bronz tablet olarak bilinmektedir.

³⁹⁶ Metnin transkripsiyon ve edisyonu için bkz. Otten, 1988: 11. Metnin çevirisi için bkz. Beckman, 1996: 109; Karauğuz, 2002: 93-106. Yorum ve tartışmalar için bkz. Bryce, 1974b: 109; Otten, 1987: 410-412; Dinçol v.d., 2000: 1-29. Metnin transkripsiyon ve çevirisi için ağırlıklı olarak, Otten ve Beckman'dan yararlanılmıştır.

aktarmaktadır. Pedašša Ülkesi ile ilgili olan kısmın transkripsiyon ve çevirisi şöyledir:

Kol. 1

- 14 ma-ah-ha-an-ma A-BU-YA ^mÚr-hi-te-eš-šu-up-an LUGAL-iz-na-ni ar-ha
ti-ti-ta-nu-ut
- 15 ^{m d}LAMMA-an-ma A-BU-YA da-a-aš na-an I-NA KUR ^{URU D}U-ta-aš-ša LUGAL-
iz-na-ni ti-ti-ta-nu-ut
- 16 nu-uš-ši A-BU-YA ku-it iš-hi-ú-ul i-ya-at ZAG^{MEŠ}-iš-ši ma-ah-ha-an da-iš
- 17 nu-uš-ši A-BU-YA TUP-PA^{HLA} RI-KIL-TI i-ya-at na-at ^{m d}LAMMA-aš har-zi
- 18 ZAG^{MEŠ}-ma-aš-ši ki-iš-ša-an ti-ya-an-te-eš IŠ-TU KUR ^{URU}Pi-ta-aš-ša-at-ta
- 19 ^{HUR.SAG}Ha-u-wa-a-aš :kán-ta-an-za ^{URU}Za-ar-ni-ya-aš ^{URU}Ša-na-an-tar-wa-aš
ZAG-aš
- 20 ^{URU}Za-ar-ni-ya-a-aš-ma-kán :kán-ta-an-na I-NA KUR ^{ÍD}Hu-u-la-ya a-aš-ša-an
- 21 ^{URU}Ša-na-an-tar-wa-aš-ma-kán I-NA KUR ^{URU}Pi-ta-aš-ša a-aš-ša-an-za
-
- 22 IŠ-TU KUR ^{URU}Pi-ta-aš-ša-ma-aš-ši an-na-az ^{URU}Na-ah-ha-an-ta-aš ZAG-aš e-eš-
ta
- 23 nu-uš-ši A-BU-YA ZAG an-da hu-it-ti-at nu-kán A-NA [TU]P-PI RI-KIL-TI
- 24 ŠA A-BU-YA ^DKASKAL.KUR ^{URU}A-ri-im-ma-at-ta ZAG-aš i-ya-an-za
- 25 ki-nu-na-aš-ši ^DUTU^{ŠI} an-na-al-li-in ZAG EGIR-pa te-ah-hu-un
- 26 nu-uš-ši IŠ-TU KUR ^{URU}Pi-ta-aš-ša IŠ-TU ZAG ^{URU}A-ri-im-ma-at-ta
- 27 ^{URU}Na-ah-ha-an-ta-aš ^{URU}Ha-ut-ta-aš-ša-aš-ša ZAG-aš ^{URU}Na-ah-ha-an-ta-aš-ma-
kán
- 28 ^{URU}Ha-ut-ta-aš-ša-aš-ša I-NA KUR ^{ÍD}Hu-u-la-ya a-aš-ša-an-te-eš
-

- 14 Benim Babam Urhi-Teşup'u krallığından indirdiğinde
- 15 Babam Kurunta'yı alıp onu Tarhuntašša Ülkesi'nin krallığına koydu.
- 16 Babamın onun için koyduğu kurallar ve tespit ettiği sınırlar,
- 17 bunun hakkında babam ona yazılı bir antlaşma verdi (yaptı) Kurunta ona sahiptir.
- 18 sınırlar ise şu şekilde tespit edildi; Pitašša Ülkesi'nden itibaren sana

- 19 Hauwa Dağı, Zarniya'nın :kantanna'ları³⁹⁷ ve Šanantarwa şehri sınırlardır.
20 Zarniya şehrinin :kantanalari ise Hulaya Nehir Ülkesi'ne aittir.
21 Šanantarwa şehri ise Pitašša Ülkesi'ne aittir.
-

- 22 Eskiden Pitašša Ülkesi'nden itibaren Nahhanta şehri sınır idi.
23 sonra babam bu sınırı iptal etti ve [an]laşmada
24 babam Arimatta'nın düdenini sınır (olarak) yapmıştır.
25 Şimdi ise ben güneşim ona eski sınırlarını tekrar tespit ettim.
26 Böylece ona Pitašša Ülkesi'nden (itibaren) Arimatta şehri sınırından (başlayarak)
27 Nahhanta ve Hautašša sınırdır. Nahhanta şehri ise
28 ve Hautašša Ülkesi Hulaya Nehir Ülkesi'ne dâhildirler.
-

“Pitašša Ülkesi'nden itibaren” ibaresi sonrasında sayılan yer adlarının “saat yönünde sayım” esasına dayanarak Pitašša'nın doğusunda kalmaları gerektiği söylenebilir. Tablet in ilerleyen kısımlarında da görüleceği gibi en son batı sınırının sayılması ve ilk Pitašša'dan başlanması Pitašša Ülkesi'nin Tarhuntašša Ülkesi'nin kuzeybatısında kalması gerekliliğini doğurmaktadır.

Kol. 3

- 47 ŠÀ^{BI URU}HA-AT-TI-ya-kán ŠÀ^{BI HUR.SAG}Hu-u-wa-at-nu-wa-an-ta
48 ŠÀ^{BI URU}Ki-iz-zu-wa-at-ni KUR^{URU}Hur-ni-ya KUR^{URU}Ik-ku-wa-ni-ya
49 Û I-NA ŠÀ^{BI}KUR^{URU}Pí-ta-aš-ša ku-e-da-ni im-ma ku-e-da-ni
50 KUR-e ku-i-e-eš URU^{DIDLI HI.A}ŠA^DU pí-ha-aš-ša-aš-ši DINGIR^{LIM URU}Pár-ša
51 ^dIŠTAR^{URU}In-ú-i-ta ŠA^{NA4}hé-kur SAG.UŠ ŠA LUGAL KUR^dU-ta-aš-ša-ya
52 ŠA É-ŠU ku-i-e-eš URU^{DIDLI HI.A}a-ša-an-zi
53 nu-uš-ma-aš ša-ah-ha-an lu-uz-zi le-e e-eš-zi A-WA-AT NA-RA-RI-aš-ma-aš
54 le-e e-eš-zi ku-it-at im-ma ku-it ša-ah-ha-an lu-uz-zi
55 nu-uš-ma-aš pí-ra-an EGIR-pa le-e ku-iš-ki pa-iz-zi
56 A-NA DINGIR^{MEŠ URU}^dU-ta-aš-ša-aš-kán EGIR-an a-ra-wa-ah-hu-un
-

47 Hatti Ülkesi içindeki, Hawatnuwanta Dağı Ülkesi içindeki,

³⁹⁷ :kantanna için bkz. dipnot 387.

48 Kizzuwatna içindeki Hurniya, Ikuwaniya
49 ve Pitašša Ülkesi içindeki herhangi bir
50 ülke (için) ve Fırtına Tanrısı'nın pihaššašši'ne, Parša Tanrısı'na
51 Inuita'nın Ištara'na ve Tarhuntašša Kralı'nın ebedi kaya yapısına,
52 onun evinin ait olduğu şehirlerde
53 tımar ve imece yükümlülüğü
54 yoktur. Ve o hangi (tür) vergi (angarya) olursa olsun
55 onların önüne tekrar kimse (vergi) gitmesin (götürmesin)
56 Tarhuntašša Tanrılarına muaf kıldım.

Bu bölümde Pitašša Ülkesi'nin vergiden Kizzuwatna ve Tarhuntašša ile birlikte muaf tutulduğu görülür. Bu coğrafi yakınlık haricinde Pitašša'nın Hatti Ülkesi için önemli bir dinsel işlevinin olduğunu da gösteriyor olmalıdır.

2.1.10. CTH 209³⁹⁸ (Hititçe Mektup Parçaları)

KBo 18.78³⁹⁹

Öy.

2 [^{UR}]Pé-e-[tâš]-ša-[]-kán pa-ra-a na-a-i
3 a-pa-a-aš-ma-mu-kán ERÍN^{MEŠ URU}Pé-e-[tâš]-ša-an
4 pa-ra-i *UL* na-a-i nu-mu-za ar-ha ha-li-
5 [ki]-e-da-ni-wa-aš-ma-aš ITU^{KAM} LÚ^{MEŠ URU}Pé-e-tâš-ša
6 EZ[EN har-pí-]i-ya e-eš-ša-an-zi nu-wa ERÍN^{MEŠ URU}Pé-e[-tâš- ša
7 [-]da-ni ITU^{KAM} *UL* ú-iz-zi
8 [m]a-ah-ha-an-ma-wa-aš-ma-aš-kán LÚ^{MEŠ URU}Pé[-tâš- ša
9 ke-e-da-ni ITU^{KAM} EZEN har-pí-i-y[a
10 kar-ap-pa-an-zi nu-wa ERÍN^{MEŠ URU}Pé-e[-tâš- ša
11 QA-TAM-MA ú-iz-zi

³⁹⁸ CTH 209: KBo 18.78.

³⁹⁹ Metnin transkripsiyon ve çevirisi için bkz. Hagenbuchner, 1986: 214-216; Karauğuz, 2000: 132.

2 [] Pe[daš]ša [še]hri teslim eder.
3 o ise bana Pe[daš]ša [şehir] askerlerini
4 gönder. (O) göndermedi. Ve bana uzak []
5 [] Pedašša şehir adamları o ay içinde gelmedi.
6 [Harpi]ya [bayr]amını kutladılar ve Pe[dašša] şehir askerleri [
7 [] o ay gelmeyecek.
8 siz Pe[dašša] şehir adamları [
9 Harpiy[a] bayram ayını [
10 bitirdiğinizde, Pe[dašša] şehir askerleri [
11 aynı şekilde (söylendiği gibi) gelecekler.

III. Hattušili Dönemi'ne ait⁴⁰⁰ olan bu mektup parçasında açıkça Pedašša şehrinin askeri bir güce sahip olduğu görülmektedir⁴⁰¹. Bu durum Pedašša kentinin zaman zaman neden kışkırtılmış olabileceğini açıklama yolunda bir bilgi vermektedir.

2.1.11. CTH 214⁴⁰² (Tarihi Metin Fragmanları)

Privat 5(+) KBo 18.80

Öy.

4 URU Uš-ša-an-da-an-na-za⁴⁰³ URU-an da-a-aš EGI[R-
5 e-eš-ta NAM.RA^{HI.A}-ma kap-pu-u-wa-u-wa-ar Ú-U[L
6 I-NA KUR URU Pí-ta-aš-ša-ya URU Ad-[
7 QA-DU LÚ^{MEŠ} SAL^{MEŠ} IŠ-TU GUD^{HI.A} UDU^{HI.A}
8 URU Uš-ša-an-da-an-na pé-e-hu-te[-

4 Uša şehir kenti aldı. Sonr[a
5 oldu. NAM.RA'ların sayısı ise [

⁴⁰⁰ Heinhold-Krahmer, 1977: 355.

⁴⁰¹ Bryce, 2009: 563; Pitašša Ülkesi'nin stratejik olarak önemli bir noktada olduğunu vurgulamaktadır.

⁴⁰² CTH 214: KUB 18.80 (+)Privat 5(publ.).

⁴⁰³ RGTC 6: 464; Uša kenti olarak bilinen bu kent Hulaya Nehir Ülkesi'nde yer almaktadır. Forrer, 1926: 8. sayfa 23. dipnotunda Niğde'nin kuzeyindeki Hasa köy ile eşitler. Garstang-Gurney, 1959: 74; Aksaray ve Bozdağ arasında bir yere lokalize etmektedir.

6 Pítašša Ülkesi'nden ve Ad[] şehrinden
7 adamlar, kadınlar, sığırlar ve koyunlar ile birlikte
8 Uša şehrine sevkett[]

Bu metnin ilgili kısmında ciddi oranda kırıklar mevcuttur. Genel olarak anlamını kavırıyor olsak da detaylar hakkında bir şey söylemek mümkün değildir. Hangi kral zamanında yazıldığını bilmediğimiz bu tablette, NAM.RA'lar ve bazı hayvanların Pítašša Ülkesi'nden ve Ad[] şehrinden alınarak Uša kentine götürüldü anlaşılmaktadır. Pítašša Ülkesi'nin Hatti topraklarına bağlı olduğu hatırlanacak olursa, bu durum I./II. Tuthaliya Dönemi'ndeki Madduwatta'nın Pítašša'yı kışkırttığı süreçte ya da, I. Šuppiluliuma Dönemi'ndeki Pítašša Ülkesi'nin Mašhuiluwa tarafından yemin altına alındığı dönemlerden birine ait olabileceği düşünülebilir. Zira bu dönemlerde Hatti Ülkesi, Pítašša'nın yemin altına alınmasını engelleyememiştir. Ancak bizim için burada daha önemli olan kısım, Pítašša Ülkesi'nin, Hulaya Nehir Ülkesi'ne ait olduğunu bildiğimiz Uša kenti ile birlikte geçiyor olmasıdır. Bu durum daha önce değerlendirdiğimiz metinler sayesinde ön gördüğümüz “Pítašša Ülkesi ile Hulaya Nehir Ülkesi'nin komşu oldukları” fikrini desteklemektedir. Ayrıca del Monte'ye göre, Pítašša Ülkesi'nin Arzawa, Mira ve Lukka ile de komşuluk ilişkisi mevcuttur (RGTC 6: 318 vd.).

2.1.12. CTH 188⁴⁰⁴ (Kral veya Kraliçe İçin Mektuplar)

Or. 90/800⁴⁰⁵

11 [ŠA] ^{URU}Ha-ap-pu-ri-ya hu-u-ma-an-te-eš an-da a-ra-an-zi
12 [nu]-wa-aš-ma-aš ^mUh-ha-wa-ra-nu-uš ^mHu-u-li-ya-za-al-ma-nu-uš
13 [^m]x-li-ša-ni LÚ ^{URU}Pí-da-aš-ša kat-ta-an

11 Hapuriya⁴⁰⁶ kenti [nin] tamamı toplanıyor

⁴⁰⁴ CTH 188: Or. “1”.

⁴⁰⁵ Metnin transkripsiyonu için bkz. Süel, 2001: 672.

12 [ve] onlara Uhhawaranuş, Huli yazalmanuş,
13 Pidaşşalı adam x-lişani (de) ekleniyor/katılıyor.

Uhha-muwa tarafından Hatti Kralı'na yazılmış bir mektuptun parçası olan bu tablet oldukça kırıktır. Metinde yer alan “Pidaşşalı adam” sözcüğü nedeniyle değerlendirmeye alınan bu metnin, hangi Hitit Kralı'na yazıldığı bilinmese de A. Süel metni Orta Hitit Dönemi'ne tarihlendirmek istemektedir (Süel, 2001: 672). Uhha-muwa Happuriya kentinin rahibi ve yöneticisidir. Forlanini, Uhha-muwa'nın batıdaki Hitit istihbarat takımının bir parçası olduğunu düşünmektedir (Forlanini, 2007: 285).

2.2. Yazılı Kaynaklara Göre Pedaşşa Ülkesi'nde Yer Alması Muhtemel Hitit Dönemi Yerleşmeleri

Pedaşşa Ülkesi hakkındaki elimizdeki tüm yazılı kaynakların incelenmesinin ardından, söz konusu ülkenin Klasik Pisidia Bölgesi'nin bir kısmını kapsadığını ve genel itibari ile Pedaşşa'nın, Tuz Gölü'nün batısındaki alana yerleştirmek gerektiğı kanısındayız. Bu noktada, Pedaşşa Ülkesi içinde yer aldığı, yazılı belgeler ile net bir şekilde anlaşılan kent isimleri de araştırmaya dâhil edilmelidir. Bu sayede Pedaşşa Ülkesi hakkında daha kapsamlı bir değerlendirme yapmak mümkün olacaktır.

2.2.1. Arimatta

<i>Arimatta Adının Geçtiğı Metinler</i>	
CTH 13.I.B:	KBo 3. 54 14 (Hurilere Karşı I. Murşili'nin Savaşları)
CTH 106.B.2:	KBo 4.10 Öy. 19 (Ulmi Teşup ve III. Hattuşili Arasındaki Antlaşma)

⁴⁰⁶ Happura kenti bu metin dışında CTH 824: KBo 16.53 Öy. 15, 32, 41 ve 47. satırlarda geçmektedir. İznik civarına lokalize edilmektedir (Forlanini, 1977: 215 vd.; Forlanini-Marazzi, 1986: Tav. XVII 7). Süel ise bu kentin Güneybatı Anadolu'da yer aldığını söylemektedir (Hoffner, 2009: 256).

Hurriilere Karşı I. Murşili'nin Savaşları'nı, konu alan bu metinde Arimatta adı 14. satırda “^{URU}Arimat[]” yani “Arimat[(ta)] Kenti” olarak yer almaktadır. Okunulabilen birkaç yer adı dışında Arimatta'nın adının yer aldığı bu tablet parçası bir anlam ifade etmemektedir. 11. satırda Hattuša, 12. satırda Purușhanda⁴⁰⁷, 15. satırda Parukita⁴⁰⁸ ve 16. satırda Zunahara⁴⁰⁹ kentlerinin isimleri okunmaktadır. Purușhanda'nın olası yeni lokalizasyonunun Tuz Gölü'nün batısında olmasından dolayı ve Pedašša Ülkesi sınırları içerisinde yer alabileceği düşünülmelidir. BU sayede bir Pedašša kenti olan Arimatta ile aynı metinde yer almaları açıklanabilmektedir.

Ulmi Teşup ve III. Hattušili Arasındaki Antlaşma metninde⁴¹⁰, sınırların belirlenmesi bölümünde Arimatta şehrinin düdeni (^dKASKAL.KUR), açıkça Pitašša Ülkesi içinde gösterilmektedir (Bryce, 2009: 62). Metnin ilgili kısmı şöyledir:

KBo 4.10

Öy.

19' *IŠ-TU* ZAG KUR ^{URU}Pí-tàš-ša-ma-aš-ši ^dKASKAL.KUR ^{URU}A-ri-ma-at-ta
 ZAG-aš ^{URU}A-ri-ma-at-ta-aš-ma-kán A-NA KUR ^{URU}Pí-tàš-ša a-aš-ša-an-za
 20' *IŠ-TU* ^{HUR.SAG}Hu-ut-nu-wa-an-ta-aš-ma-aš-ši :hal-la-pu-wa-an-za ZAG-aš
 :hal-la-pu-wa-an-za-ma-kán A-NA KUR ^{ID}Hu-u-la-ya a-aš-ša-an

19' Pitašša Ülkesi'nden sınır Arimatta Şehri'nin ^dKASKAL.KUR'u (düden) sınır(dır). Arimatta şehri ise Pitašša Ülkesi'ne aitmiş.

20' Huwatnuwanta⁴¹¹ Dağı'ndan ise ona :hallapuwanza⁴¹² sınır(dır), :hallapuwanza Hulaya Nehir Ülkesi'ne ait(tir).

⁴⁰⁷ Bu kent Tuz Gölü'nün batısına yerleştirilmektedir (RGTC 6: 323-324). Sargon Dönemi'nde adı Purușhattum olarak geçen bu kentin önceleri Acemhöyük (Aksaray ilinin Yeşilova ilçesindedir) ile eşitlenmesi söz konusu iken son zamanlarda Acemhöyüğün biraz daha batısında olabileceği üzerinde durulmaktadır (Hawkins, 1995: 51; Barjamovic, 2005: 368 vd.). Ayrıca G. Barjamovic, Purușhanda'yı Bolvadin (Üçhöyük) ile eşitlemek istemektedir (Barjamovic, 2010: 14).

⁴⁰⁸ Bu kent adı başka bir metinde yer almamaktadır (RGTC 6: 309).

⁴⁰⁹ Bu kentin lokalizasyonuna dair bir bilginiz yoktur (RGTC 6: 518).

⁴¹⁰ Metnin edisyonları için bkz. dipnot 383.

⁴¹¹ Forrer, 1926: 25. dipnotunda Huwatnuwanta Dağı ile Kayseri'nin güneyinde yer alan Erciyes Dağı'nı eşitlemek isterken, Garstang, 1944: 29'da ve Garstang-Gurney, 1959, 73'te İzmir il

Arimatta şehrinin düdeni Pitašša Ülkesi içinde olmakla birlikte Hulaya Nehir Ülkesi⁴¹³ ile de sınır teşkil etmesi bakımından önemlidir. Forrer, Arimatta şehrini Develi yakınlarına yerleştirmek istemektedir (Forrer, 1926: 27 vd.). Garstang, Karapınar yakınında yer alan ve bir klasik dönem yerleşmesi olan Ardistama=Arissama ile eşitlemek ister (Garstang, 1944: 30). Bülbül'e göre ise Arimatta, Köylütolu'nun M.Ö. II. Binyıl'daki adıdır (Bülbül, 2006: 43). Buna kanıt olarak ise Köylütolu Anıtı'nın bulunduğu yer olan Köylütolu Yaylası'nın (Beyköy) 500 m kadar doğusunda bulunan ve düden olabileceği düşünülen yeri göstermektedir. Diğer yandan von den Hout'un da belirttiği gibi eğer bu düden bir çeşit "pınar havuzu" (van den Hout, 1995: 55) şeklinde yorumlanabilirse, Beyşehir Gölü'nün hemen doğusunda bulunan Eflatunpınar Anıtı'nı da göz ardı etmemek gerekmektedir. Zira A. Dinçol ve B. Dinçol'un da katılmış olduğu bir ekip ile yapılan araştırma sonucunda Eflatunpınar'ın Arimatta ile eşitlenebileceği öngörülmüştür (Dinçol, v.d., 2000: 13). Bizce de Pitašša Ülkesi içinde yer aldığı bilinen Arimatta'nın, Pitašša Ülkesi için kabaca belirlemiş olduğumuz sınırlar içerisinde yer alan Eflatunpınar ile eşitlenmesi mümkündür. Bu durumda Arimatta kenti için de Eflatunpınar'ın çevresinde bulunan yerleşim yerlerine yoğunlaşmak gerektiği kanısındayız.

2.2.2. Šanantarwa

<i>Šanantarwa Adının Geçtiği Metinler</i>	
CTH 106.B.2:	KBo 4.10 Öy. 17 (Ulmi Tešup ve III. Hattušili Arasındaki Antlaşma)

Sadece **Ulmi Tešup ve III. Hattušili Arasındaki Antlaşma Metni**'nde⁴¹⁴ adı geçen bu kent ile ilgili kısım şöyledir:

sınırında yer alan Bozdağ'ı önermektedirler. Ancak bu öneri Hulaya Nehir Ülkesi ile sınır oluşturacağı düşünülecek olursa çok akla yatkın gelmemektedir.

⁴¹² :hallapuwanza için bkz. dipnot 390.

⁴¹³ Hulaya Nehir Ülkesi'nin lokalizasyon tartışmaları için bkz Bölüm: 2.1.7. CTH 106.B B (Ulmi Tešup ve III. Hattušili Arasındaki Antlaşma).

⁴¹⁴ Metnin edisyonu için bkz. dipnot 383.

16' ZAG^{HI.A}-ma-at-ta [] ki-iš-ša-an ti-ya-an-te-eš IŠ-TU KUR^{URU}Pí-tàš-ša-at-ta
HUR.SAG^{HUR.SAG}Ha-a-wa-aš :kan-ta-an-na^{URU}Za-ar-ni-ya-aš
17' ^{URU}Ša-na-an-tar-w[a-a]š ZAG-aš^{URU}Za-ar-ni-ya-aš-ma-kán :kan-ta-an-na A-NA
KUR^{ID}Hu-u-la-ya a-aš-ša-an^{URU}Ša-na-an-tar-wa-aš- ma-kán
18' A-NA KUR^{URU}Pí-tàš-ša a-aš-ša-an-za

16' Sınırlar şöyle tespit edilmiştir: Pitašša Ülkesi'nden (Pitašša Ülkesi yönünden)
Hawa Dağı⁴¹⁵, Zarniya şehri⁴¹⁶ :kantannası⁴¹⁷
17' Šanantarwa⁴¹⁸ şehri sınır(dır). Zarniya şehri :kantannası Hulaya Nehir Ülkesi'ne,
Šanantarwa şehri ise,
18' Pitašša Ülkesi'ne (aittir).

Buradaki sınır sayımı sırasında açıkça Šanantarwa kentinin Pitašša Ülkesi'ne ait olduğu belirtilmiştir. Bu durum, kentin Hulaya Nehir Ülkesi ile Pitašša Ülkesi arasında bir yere lokalize edilmesini gerektirir.

Bizce Arimatta ve Šanantarwa kentlerinin Hulaya Nehir Ülkesi ile sınır oluşturmalarından dolayı Pedašša için belirlemiş olduğumuz sınırın güneyine yerleştirilmeleri gerekmektedir. Arimatta kentinin Eflatunpınar çevresinde olması ihtimalinin yüksekliğinden yola çıkarak sınırların sayılması sırasında Arimatta kentinden önce yer alan Šanantarwa kentinin Arimatta'nın doğusunda bulunması muhtemeldir. Antlaşma metinlerinin bir kaçında saptanılmış olan “saat yönüne doğru kentlerin sıralanışı”ndan yola çıkarak bu olasılığı göz önünde tutmak gerekir.

⁴¹⁵ RGTC 6: 105; Bu tablet dışında başka yazılı kaynaklarda geçmeyen bu dağ adını Forrer, 1926: 25 vd. Ala Dağlar, Garstang, 1944: 29; Hakit Dağı, Garstang-Gurney, 1959: 73; Hakit Dağı ile eşitlemek istemektedirler.

⁴¹⁶ RGTC 6: 495; Bu yer adına sadece bu tablette rastlanılmıştır.

⁴¹⁷ :kantanna için bkz. dipnot 387.

⁴¹⁸ RGTC 6: 343.

2.3. Pedaşsa Ülkesi'nin Lokalizasyon Çalışmaları

Pedaşsa Ülkesi için incelediğimiz tüm metin gruplarının ışığında bir lokalizasyon denemesi yapmadan önce bilim insanlarının şimdiye kadar hangi bölgeleri işaret ettiklerine bakmak gerekmektedir. Buna göre Pedaşsa:

Bryce, Klasik Likonia Bölgesi ve Tuz Gölü'nün batısına işaret eder (Bryce, 2009: 563). (**Har. 7**).

Cornelius, Pisidia Bölgesi ile eşitlemektedir (Cornelius, 1958a: 393, 396; 1973: 147).

Forlanini-Marazzi, Konya'nın kuzeybatısına yerleştirmektedirler (Forlanini-Marazi, 1986).

Garstang-Gumey, Sultan Dağları ve Boz Dağ arasına lokalize etmek istemektedirler (Garstang-Gurney, 1959: 71). (**Har. 3**).

Götze, Konya'nın kuzeyi ile eşitlemektedir (Götze, 1960: 48). (**Har. 2**)

Starke, Beyşehir Gölü'nün kuzeydoğusuna işaret etmektedir (Starke, 1997: 450).

Klengel, Konya civarına yerleştirmek istemektedir (Klengel, 1999: 180).

Macqueen ve Houwink ten Cate, Tuz Gölü'nün batısına (Macqueen, 1968: 116; Houwink ten Cate, 1970). (**Har. 4 ve 5**).

Mellaart, Kadınhanı-Ilgın arasına lokalize etmek istemektedir (Mellart, 1993).

Easton-Hawkins vd, Tuz Gölü'nün batısına işaret etmektedir (Easton-Hawkins vd., 2002). (**Har. 8**).

Ünal, Kabaca Akşehir-Afyon civarı ile eşitlemek istemektedir (Ünal, 2002:189). (**Har. 9**).

Yukarıda da görüldüğü gibi bilim adamlarının çoğu tek bir bölgeye yönelmiş olsalar da lokalizasyon konusunda tam olarak uzlaşmaya varamamışlardır. Ancak incelediğimiz metinler neticesinde bizim önereceğimiz alan, “batıda Sultandağları ile doğuda Tuz Gölü arasında olmak üzere, güneyden Antik Likya Bölgesi'nin ve Pamphilia'nın kuzeyinde bulunan bölge” olarak tanımlanabilir. Bu sayede Pedaşsa Ülkesi, daha önce belirtmiş olduğumuz gibi hem Hulaya Nehir Ülkesi'ne, hem de

Walma Ülkesi'ne komşu olmakta ve aynı zamanda konumu itibari ile de başkent Hattuša için önemli ve stratejik bir noktada yer almaktadır.

2.4. Pedašša Ülkesi'nin Coğrafyası

Yukarıdaki lokalizasyon bilgileri ışığında Pedašša'yı bugünkü Afyonkarahisar'ın doğusunu ve Konya'nın kuzeyini kapsayan alana yerleştirmek mümkün görünmektedir. Bu durumda bölgenin batı sınırını Sultan Dağları, doğu sınırını ise Tuz Gölü oluşturacaktır.

Bahsedilen bu bölge, klasik dönemde Phrygia Bölgesi'nin doğu kısmı ile örtüşmektedir. Phrygia Bölgesi'nin klasik dönemdeki komşuları ise şöyledir: Kuzeyde Bithynia, kuzeydoğuda Galatia, doğuda Kapadokia, güneydoğuda Lykaonia, güneyde Pisidia, güneybatıda Karia ve Lykia, batıda Lydia ve kuzeybatıda ise Mysia (Sevin, 2001: Res.1).

Pedašša'nın büyük bölümünü Konya (Ikonion) ilinin kuzey yarısı oluşturmaktadır. Tuz Gölü (Tatta) ile Sultan Dağları arasında kalan bu bölgenin kuzey sınırını Haymana platosu, güney sınırını ise Obruk Platosu olarak gösterebiliriz. Büyük bir kapalı havza şeklinde olan bölgede düzlükler büyük yer kaplar. Güneyden ve batıdan Toros Dağları, doğu ve kuzeydoğu kısmından Cihanbeyli Platosu ile çevrili olan Konya Ovası'nın kuzey yarısı da Pedašša sınırları içinde bulunmaktadır. Deniz seviyesine göre yüksekliği ortalama 1000 metre civarında olan bölgenin en önemli yükseltileri ise Karacadağ (2.025 m) Volkanik Dağı ile Emirdede (2064 m) ve Atagrı (2129 m) Dağlarıdır.

Bölgenin su kaynaklarına bakıldığında, Tuz Gölü dışında, Acıgöl (Anaua/Sannaos), Akşehir Gölü ve Eber Gölü (Lacus XL Martyum/Sarakonta pateron/Tessarakonta Martyron) en önemli su kaynakları durumundadır (Sevin, 2001: 200). Bölgede yer alan diğer gölleri ise şöyle sıralamak mümkündür: Gök Göl, Köpek Gölü, Bolluk Gölü, Ak Göl, Ahmedin Gölü, Musalar Gölü, Ilgın Gölü. Ancak bilindiği gibi Tuz

gölü gibi Acıgöl’ünde suları tuzludur. Herodotos, bu gölden Antik Çağ’da tuz çıkarıldığından bahsetmektedir (VII 30). Söz konusu göl, II. Binyıl’da da bölgenin tuz ticareti açısından önemli olduğu düşünülebilir. Bölgede göllerin yanı sıra Eber gölüne dökülen Akarçay (Kaystros) ve Akşehir Gölü’ne dökülen Karaağaç Deresi (Karmeios), İnsuyu, Pazarözü Deresi ve Kökez Deresi gibi pek çok su kaynağı mevcuttur.

Pedaşša’nın diğer kısmını ise Afyonkarahisar ilinin doğusu oluşturur. Bölgenin deniz seviyesinden ortalama yüksekliği 1021 m’dir. Afyon’un doğusunda yer alan önemli yükseklikler Paşa ve Bey Dağları (1750 m) ile Emir Dağları (2295 m)’dır. Bolvadin ve Bayat ilçeleri arasında yükselen tepeye Paşa Dağı, batı ve kuzey yönünde Eskişehir iline kadar uzanan dağlara da Bey Dağları adı verilmektedir. Afyon ilinin en doğusunda Emirdağ ilçesinin güneyini sınırlayan dağ ise Emir Dağları’dır. Tektonik kökenli bir ova olan Afyon Ovası, Afyon ilinin en büyük ovasıdır. Bu ovanın deniz seviyesinden yüksekliği ortalama 1020 m’dir. Ovanın batı sınırını İlbülak dağı oluştururken doğu sınırını ise Eber Gölü oluşturmaktadır. Bölgenin en önemli su kaynakları, Eber Gölü (Tessarakonta Mertyron) (Sevin, 2010:11), Akşehir Gölü ve Akarçay (Karystros)’dır.

2.5. Pedaşša Ülkesi’ndeki Arkeolojik Veriler

Pedaşša Ülkesi ile ilgili filolojik bilgilerin ardından coğrafya ile de desteklediğimiz ve tezimiz içerisinde oluşturulan bölge sınırları içerisindeki yerleşimlere bakmak konuyu bir bütün halinde görmemizi sağlayacaktır.

Afyon doğusundaki M.Ö. II. Binyıl buluntuları veren yerleşmeler.⁴¹⁹

Adsız (Çayırbağ) (34): Yerleşme, Afyon il merkezinin 9 km kuzeyinde; Çayırbağ (Sipsin) Köyü’nün yaklaşık 5 km kuzey-kuzeybatısında; Afyon-Gazlıgöl

⁴¹⁹ Hangi yerleşmeden geldiği net olarak bilinmiyor olsa da Afyon ilinin İncehisar ilçesindeki Seydiler bölgesinden geldiği bilinen ve Eski Hitit Dönem’ine tarihlendirilen bir “İdol Başlı Testicik” Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi’nde yer almaktadır (İlaslı-Üyümez, 2008: 190).

karayolunun 150 m batısında yer almaktadır. Yerleşmenin batı-kuzeybatısından bir çay akar. Yerel olarak Sinai; Sineci ya da Sinnecik Höyük adlarıyla bilinmektedir. Sinnecik Höyük'te yapılan yüzey araştırmasında M.Ö. II. Binyıl'a ait çanak çömlek parçaları bulunmuştur⁴²⁰ (**Har. 14**).

Asarcık Höyük Mevkii (35): Yerleşme, Afyon ili, Bayat ilçesinin 6 km kuzeyinde Belencik Mevkii'nin 1 km güneydoğusunda Asarcık Deresi'nin hemen kuzeyindeki yükselti üzerinde ve Yeni Bayat Göleti'nin 500 m güneyinde bulunmaktadır. Yerleşmede OTÇ malzemesinin yoğun olduğu görülmektedir (Koçak-Işık, 2007: 360; Oy, 2008: 34). (**Har. 14**).

Asarcık Höyük Mevkii Mezarlık (35): Yerleşme, Afyon ili, Bayat ilçesinin 6 km kuzeyinde Belencik Mevkii'nin 1200 m güneydoğusunda Asarcık Deresi'nin 700 m kuzeyinde ve Yeni Baraj Göleti'nin 700 m güneybatısındadır. Asarcık Höyüğü'nün nekropolü olarak düşünülmektedir. OTÇ'na ait mezarlara rastlanılmaktadır (Koçak-Işık, 2007: 360 vd.). (**Har. 14**).

Beyköy (36): Beyköy, Afyonkarahisar il merkezinin kuşuçuğu 33 km kuzeyindedir. İhsaniye'nin 4 km kuzeydoğusundaki Beyköy'ün 2.5 km güneyinde bulunmaktadır. Afyon ile Kütahya arasındaki ovanın doğusundaki dağlık kesimdedir. Batı-kuzeybatısından Anöz Deresi akmaktadır. İlk olarak J. Mellaart tarafından saptanmıştır. Yerleşme daha sonra D. French tarafından da ziyaret edilmiştir. Ramsay'ın höyükte Hitit İmparatorluk Dönemi'ne ait hiyeroglif yazıt bulması (Köylütolu) ile yerleşme ünlenmiştir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 14**).

Bolvadin (Üçhöyük) (37): Yerleşme, Afyonkarahisar il merkezinin kuzeydoğusunda; Emirdağ'ın yaklaşık 23 km doğusundadır. Bolvadin'in güneybatı çıkışında ve Bolvadin-Çay yolunun yaklaşık 100 m batısında yer almaktadır. J. Mellaart tarafından ve sonrasında Ö. Koçak tarafından 2002 yılında ziyaret edilen höyük üçgen şeklinde dizilmiş üç tepeden oluşmaktadır (Koçak, 2003: 174).

⁴²⁰ Bu yerleşme TAYEx 2004 çalışmaları sırasında saptanmıştır.

Yerleşmede OTÇ keramiğinin bulunduğu da bilinmektedir. Ayrıca G. Barjamovic, Puruşhanda'yı Bolvadin (Üçhöyük) ile eşitlemek istemektedir (Barjamovic, 2010: 14). **(Har. 14).**

Bozyer Mezarlık (38): Mezarlık, Afyon ili, Bayat ilçesi-Mallıca köyünün 1 km kuzeybatısında, Söğütlüpınar Höyüğü'nün 500 m kuzeybatısında bulunmaktadır. Alanda OTÇ mezar küplerine rastlanılmıştır (Koçak-Işık, 2007: 363). **(Har. 14).**

Dede Mezarı (39): Dede Mezarı, Afyon ili, Bayat ilçesi, Yukarı Çaybelen'in 400 m batısında Havuzun Başı Deresi'ne yaslanan sırtın üzerinde, Köy Kalesi Yerleşmesinin 400 m güneydoğusunda yer almaktadır. Bu mezarlığın OTÇ Mezarlığı olduğu yapılan kazılar sayesinde anlaşılmıştır (Koçak, 2011: 263). **(Har. 14).**

Dişli (40): Yerleşme, Afyonkarahisar il merkezinin doğusunda; Bolvadin ilçesinin kuzeyinde; Dişli köyünün güneydoğusundadır. Batı-güneybatısında kuru bir dere yatağı bulunmaktadır. J. Mellaart ve sonrasında da 2003 yılında Ö. Koçak tarafından yüzey araştırmaları gerçekleştirilen yerleşmede, OTÇ keramiklerinin saptanmış olduğu bilinmektedir (Koçak, 2004b: 20, 21). **(Har. 14).**

Köy Kalesi Yerleşmesi (41): Afyon ili, Bayat ilçesi, Yukarı Çaybelen köyünün 500 m batısında yer alan Köy Kalesi, Dede Mezarlığı Nekropolü'nün de 400 m kuzey batısında bulunmaktadır. Bu yerleşmenin, OTÇ'de yerleşim gördüğü bilinmektedir (Üyümez v.d. 2007: 811; 2008: 403; Koçak, 2004a: 48). Yerleşmenin adı geçen mezarlığı kullanan topluluğun yaşam alanı olduğu düşünülmektedir (Koçak, 2011: 263). **(Har. 14).**

Söğütlüpınar Yerleşmesi (42): Afyon ili, Bayat ilçesi-Mallıca köyünün 500 m kuzeybatısında ve Mallıca Han yolunun hemen doğusunda yer alan yerleşmede OTÇ tespit edilmiştir (Koçak, 2011: 264). **(Har. 14).**

Tez Höyük ve Mezarlığı (43): Afyon ili, Emirdağ ilçesinde Tezköyün 2 km kuzeybatısında ve Çatallı köy yolunun 200 m doğusunda Tez Höyük yer alır. Burası OTÇ’de iskân edilmiştir (Özgüç, 1974: 149 vdd.) Tez Höyüğün 100 m kuzeybatısındaki doğal tepe üzerinde çanak çömlek parçalarına rastlanılmıştır. Bu bölgenin Tez Höyüğün OTÇ’deki Mezarlığı olabileceği düşünülmektedir (Koçak, 2011: 265). (**Har. 14**).

Yanarlar Mezarlığı (44): Afyon ilinin yaklaşık 30 km kuzeydoğusunda yer alan Yanarlar Mezarlığı’nda 1975-76 yılları arasında K. Emre başkanlığında yapılan kazılar sayesinde (Emre, 1978) M.Ö. II. Binyılın ilk yarısına ilişkin bilgiler edinilmiştir. Bu mezarlık yaklaşık 36 küp mezardan oluşmaktadır. Afyonkarahisar Arkeoloji Müzesi’nde buradan ele geçmiş olan Antilop Başlı Testi (İbrik) yer almaktadır (İlaslı-Üyümez, 2008: 191). (**Har. 14**).

Konya ilinin kuzey ve kuzeybatı bölgeleri dâhilindeki M.Ö. II. Binyıl buluntuları veren yerleşmeler:

Akdoğan Höyük (45): Yerleşme, Konya ili Sarayönü ilçesine 10 km uzaklıkta, Konar Köyü’nün ise 4 km güneyindeki Akdoğan Köyü’nün güneyindedir. 1995 yılında H. Bahar’ın yüzey araştırmaları sırasında höyük yüzeyinde M.Ö. II. Binyıl keramikleri ele geçmiştir (Bahar, 1996: 362). (**Har. 14**).

Altınekin Höyük (46): Altınekin, Cihanbeyli’nin güneyinde yer almaktadır. S. Güneri, burada az sayıda M.Ö. II. Binyıl keramiğinin bulunduğu bahsetmektedir (Güneri, 1989: 325). (**Har. 14**).

Altılar (47): Yerleşme, Konya ili Kulu ilçesinin 14 km kuzeybatısında; Altılar köyünün 2 km güneydoğusunda yer almaktadır. Doğal bir yükselti üzerinde yükselen iki ya da üç höyükten oluşmaktadır. 1992 yılında S. Omura başkanlığında gerçekleştirilen İç Anadolu yüzey araştırmaları sırasında saptanmıştır. Tepenin kuzey kesiminde mimari kalıntılar görülmektedir. STÇ’na ait çanak çömlek parçaları toplanmıştır (Omura, 2007: 219). (**Har. 14**).

Aşağı Balçasar/Höyük (48): Konya ili, Kulu ilçesinde yer alan yerleşme, 2004 yılında S. Omura tarafından yapılan yüzey araştırmasında incelenmiştir. Höyükte, OTÇ malzemesi bulunmaktadır (Omura, 2007: 214, 219). (**Har. 14**).

Aşağı Çeşme (49): Konya ilinin Kulu ilçesinde yer alan tümülüs 2004 yılında S. Omura tarafından yapılan yüzey araştırmasında incelenmiştir. Tümülüsün yüzeyinde OTÇ ve STÇ malzemesi ele geçmiştir (Omura, 2007: 214, 220). (**Har. 14**).

Bahçehisar (50): Yerleşme, Konya ili Kulu ilçesinin yaklaşık 7.7 km güneyinde; Bahçehisar Yaylası'nda bulunmaktadır. Höyüğün güneyinde batıdan doğuya akan bir çay bulunmaktadır. Yerleşme kaçak kazılarla tahrip edilmiştir. 1992 yılında S. Omura başkanlığında gerçekleştirilen İç Anadolu yüzey araştırmaları sırasında saptanan yerleşmenin yüzeyinden OTÇ ve STÇ'ye tarihlenen çanak çömlek parçaları toplanmıştır. Bahçehisar, 2004 yılında S. Omura tarafından yapılan yüzey araştırmasında yeniden incelenmiştir (Omura, 2007: 214, 220). (**Har. 14**).

Balcahisar (51): Konya ili, Kulu ilçesinin yaklaşık 20 km güneydoğusunda yer alan yerleşme 1988 yılında S. Güneri başkanlığında yürütülen “Orta Anadolu Höyükleri Yüzey Araştırması”nda saptanmıştır. Höyükte az miktarda M.Ö. II. Binyıl keramik parçalarına ulaşılmıştır (Güneri, 1989: 327). (**Har. 14**).

Başhöyük (52): Konya il merkezinin kuzeyinde; Sarayönü kasabasının hemen güneyinde yer alan yerleşme, ilk olarak S. Güneri tarafından 1988 yılında tespit edilmiştir. H. Bahar tarafından 1995 yılında höyüğün yüzeyinden toplanan çanak çömlekler içinde OTÇ ve STÇ malzemeleri saptanmıştır. H. Bahar ve ekibi tarafından 2005 yılında yapılan "Konya-Karaman İlleri ve İlçeleri Yüzey Araştırması" kapsamında yeniden incelenmiştir. (Bahar, 2006: 484). (**Har. 14**).

Beyşehir Höyük “C” (53): Konya il merkezinin batı-güneybatısında; Beyşehir ilçesinin kuzeyinde; Sadıkhacı köyünün yaklaşık 6 km batısında Eflatunpınar'ın hemen güneyinde yer alan yerleşme ilk defa J. Mellaart'ın tarafından saptanmıştır.

Söz konusu bu tepede OTÇ'ye tarihlenen keramikler ele geçmiştir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 14**).

Boğazkent/Reşadiye Höyük (54): Yerleşme, Ilgın'ın 20 km kuzeybatısında, Boğazkent köyünün 1 km kadar doğusunda, Ilgın-Akşehir demiryolunun ise 200 m doğusundadır. Höyükte M.Ö. II. Binyıl'a ait keramik parçaları ele geçmiştir (Bahar, 1995: 157). (**Har. 14**).

Bozan Höyük (55): Konya Kulu İlçesi'nin, Tuzyaka köyünün 7 km kuzeydoğusuna düşen Bozan köyünün 1.5 km güneybatısında yer alan höyükte çok sayıda M.Ö. II. Binyıl'a ait keramik parçalarının bulunduğunu ifade edilmektedir (Güneri, 1989: 326). (**Har. 14**).

Büyük Höyük (56): Konya ili Kadınhanı ilçesinin 500 m doğusunda, Konya karayolunun 100 m kadar kuzeyinde yer alan höyük, H. Bahar tarafından 1995 yılında yüzey araştırması sırasında incelenmiştir. Yüzeyde M.Ö. II. Binyıl'a ait keramik parçaları saptanmıştır (Bahar, 1995: 361, 362). (**Har. 14**).

Canımana (57): Konya ilinin Kulu ilçesinde bulunan höyük 2006 yılında S. Omura tarafından yapılan yüzey araştırmasında incelenmiştir. Yüzeyde OTÇ ve STÇ keramikleri saptanmıştır (Omura, 2007: 214-215, 222). (**Har. 14**).

Corca (58): Yerleşme, Konya ili, Cihanbeyli ilçesi, Damlakuyu köyü sınırları içerisinde yer almaktadır. 1998 yılında S. Omura başkanlığında yürütülen "İç Anadolu Yüzey Araştırmaları" sırasında saptanmıştır. Toplanan çanak çömlek parçaları arasında OTÇ'na tarihlendirilen malzemelerde mevcuttur (Omura, 1999: 27). (**Har. 14**).

Çakılıçi Höyük (Sille-Tatköy) (59): Konya Sille'nin 10 km kadar doğusunda yer alan yerleşmede M.Ö. II. Binyıl'a ait keramik parçaları bulunmuştur (Bahar, 2007: 237). (**Har. 14**).

Çaltı (60): Konya'nın merkez ilçesi Selçuklu'ya ait bir yerleşimdir. Köyün kuzeyinde Çaltı höyüğü yer alır ve burada M.Ö. II. Binyıl keramiklerinin yoğun olarak saptandığından bahsedilir (Bahar, 2007: 237). (**Har. 14**).

Çatal Höyük 2 (61): Yerleşme, Konya ili; Kulu ilçesi; Celep köyünün kuzeydoğusunda; Tuz Gölü'nün yatağında; alüvyal alanın kenarında yer almaktadır. 1998 yılında; İç Anadolu yüzey araştırmaları sırasında S. Omura ve ekibi tarafından saptanmıştır. Bu araştırmalarda OTÇ çanak çömlek parçaları ele geçmiştir (Omura, 1999: 25, 26). (**Har. 14**).

Çavuş Höyük (62): Cihanbeyli'nin batısındaki Karabağ kasabasının Çavuş mahallesi yakınında yer alan höyükte az sayıda M.Ö. II. Binyıl'a ait keramik parçaları tespit edilmiştir (Güneri, 1989: 325). (**Har. 14**).

Çebişli II (63): Doğanhisar'ın 8.7 km. kuzeydoğusunda ve Doğanhisar-Argıthanı yolunun 700 m. Batısında yer alan höyükte OTÇ'na ait keramik parçaları bulunmuştur (Bahar, 1996: 360; 2006: 482). (**Har. 14**).

Çelebinin Çeşme (64): Konya'nın Kulu ilçesinde yer alan yerleşme 2004 yılında S. Omura tarafından yapılan yüzey araştırmasında incelenmiştir. Höyükten STÇ'ye ait malzeme toplanmıştır (Omura, 2007: 214, 220). (**Har. 14**).

Çelebli Sami Yaylası (65): Yerleşme, Konya'nın Kulu ilçesinde yer alır. 2004 yılında S. Omura tarafından yapılan yüzey araştırmasında STÇ malzemesi bulunmuştur (Omura, 2007: 214, 220). (**Har. 14**).

Çeşmecik Höyük (66): Çeşmecik, Konya il merkezinin 47 km kuzeybatısında; Kadınhanı'nın yaklaşık 14 km güneybatısında; Çeşmecik Köyü'nün kuzey tarafındaki tepenin yamacında; Samit Mevkii'nde yer almaktadır. Höyüğün Konya'dan kuzeybatıya doğru uzanan ve olasılıkla bir doğal geçit olan Tekke Deresi Vadisi'nde olduğu bildirilmektedir. H. Bahar tarafından saptanan bu yerleşmede M.Ö. II. Binyıl'a ait keramik parçaları saptanmıştır (Bahar, 1995: 158). (**Har. 14**).

Çeşmelisebil Höyük (67): Höyük, Konya Sarayönü'nün 42 km. kuzeyinde, Cihanbeyli'nin 33.6 km. batısında ve Tersakan Gölü'nün 44 km. batısındadır. Yoğun tahribata uğradığı gözlenen bu höyükte OTÇ ve STÇ'ye ait keramikler bulunmuştur (Bahar, 2006: 484). (**Har. 14**).

Çiftlik Mevkii (68): Konya'nın Kulu ilçesinde yer alan yerleşmede 2004 yılında S. Omura tarafından yapılan yüzey araştırmasında OTÇ ve STÇ keramikleri saptanmıştır (Omura, 2007: 214, 220). (**Har. 14**).

Çobankaya (69): Yerleşme, Konya il merkezinin kuzeybatısında; Ilgın ilçesinin yaklaşık 18 km kuzeydoğusunda; Çobankaya (Şuhut) köyünün hemen kuzey girişinde; dağlık bölgede yer almaktadır. H. Bahar tarafından 1994 yılında saptanan yerleşmede OTÇ ve STÇ'ye tarihlendirilebilecek çanak çömlek parçaları mevcuttur (Bahar, 1995: 157). (**Har. 14**).

Çöpler (70): Yerleşme, Konya ili, Kulu ilçesi, Çöpler köyünün sınırları içinde, Kulu'nun yaklaşık 7 km kuzeydoğusundadır. S. Omura, höyük yüzeyinde OTÇ ve STÇ'ye tarihlenen keramik parçalarının varlığından bahsetmektedir (Omura, 1993: 316, 317). (**Har. 14**).

Dedenin Höyük (71): Konya Sarayönü'nün 3.3 km. kuzeybatı ve Kadınhanı'nın 14.4 km. kuzeydoğusunda yer alan yerleşmede H. Bahar'ın 2005 yılında yapmış olduğu yüzey araştırmaları OTÇ'nı işaret etmektedir. (Bahar, 2006: 483). (**Har. 14**).

Eflatunpınar/Eflatun(72): Yerleşme, Konya il merkezinin batısında; Beyşehir İlçesi'nin kuzeybatısında; Sadıkhacı Köyü'nün doğusunda; Eflatunpınarı Mahallesi'nde yer almaktadır. 1958 yılında J. Mellaart tarafından saptanan höyük, Kuşluca Köyü'ne 6.6 km; Eflatun Pınar Hitit tapınağına 300 m mesafededir. H. Bahar ve ekibi tarafından 2005 yılında yapılan "Konya-Karaman İlleri ve İlçeleri Yüzey Araştırması" kapsamında yeniden ziyaret edilmiştir (Bahar, 2006: 489). (**Har. 14**).

Eldes/Nodalar Höyük (73): Konya il merkezinin kuzeybatısında; Ilgın ilçesinin yaklaşık 10 km güneydoğusunda; Eldes köyünün doğusunda; Beykonak karayolunun 500 m doğusunda yer alan yerleşme, H. Bahar'ın 1994 yılında Konya-Ilgın yöresinde gerçekleştirdiği yüzey araştırmasında bulunmuştur. Höyük yüzeyinden, OTÇ ve STÇ'na tarihlenebilecek çanak çömlek parçaları toplanmıştır (Bahar, 1995: 154). **(Har. 14).**

Emir Ören Tepesi (74): Yerleşme, Konya ili, Cihanbeyli ilçesi, İnsuyu köyü, Cevdetbey Yaylası'ndadır. 1988 yılında S. Omura tarafından ziyaret edilmiş olan höyükte STÇ'ye ait keramiklere rastlanılmıştır. Ayrıca höyüğün kenarında Geç Hitit Dönemi'ne ait olması muhtemel bir orthostat görülmektedir. Bu orthostat, genişliği 75 cm, yüksekliği 80 cm, kalınlığı ise 40 cm olup üzerinde, ibadet sahnesi tasviri vardır (Omura, 1999: 27). **(Har. 14).**

Ertuğrul Höyük (75): Konya-Sarayönü karayolunun 39. km'sinde yol kenarında yer alan höyükte M.Ö. II. Binyıla ait keramikler saptanmıştır (Güneri, 1989: 328; Bahar, 1996: 364). **(Har. 14).**

Fatmakuyu Höyük (76): Konya ili, Kulu ilçesinin 18 km güneyindeki Tavşançalı kasabasının 11 km güneyindeki Uzunkuyu Yaylası'nın içinde yer alan yerleşme, 1988 yılında S. Güneri başkanlığında yürütülen "Orta Anadolu Höyükleri Yüzey Araştırması"nda bulunmuştur. Höyükte yoğun olarak M.Ö. II. Binyıl malzemesi saptanmıştır (Güneri, 1989: 327). **(Har. 14).**

Gire Gord (77): Konya ili, Kulu ilçesi, Zincirlikuyu köyünde yer alan yerleşme, 1998 yılında S. Omura başkanlığında yürütülen yüzey araştırmaları sayesinde bilim dünyasına tanıtılmıştır. Yerleşimde STÇ'na tarihlendirilen keramik parçalara rastlanılmıştır (Omura, 1999: 27). **(Har. 14).**

Gökçe Höyük (78): Yerleşme, Konya ili Kulu ilçesinin 27.5 km batısındaki Kozanlı köyünün 5 km batısında yer almaktadır. 1993 yılında S. Omura tarafından bulunan

höyük, 2004 yılında yeniden incelenmiş ve höyükte OTÇ malzemesi saptanmıştır (Omura, 2007: 214-215, 220). (**Har. 14**).

Gözlü Höyük (79): Konya ili, Sarayönü ilçesinin 15 km kuzeyindeki Gözlü kasabasının 1.5 km güneyinde yer alan yerleşim yeri, 2001 ve 2005 yıllarında H. Bahar tarafından ziyaret edilmiştir. Höyükte M.Ö. II. Binyıl'a tarihlenen çanak çömlek parçaları saptanmıştır (Bahar, 2006: 484). (**Har. 14**).

Gümüşlü Höyük (80): Yerleşme, Konya il merkezinin kuzeybatısında; Kadınhanı'nın kuzeyinde; Atlantı'nın yaklaşık 3 km doğusundadır. Höyük, 1995 yılında H. Bahar tarafından yapılan araştırmalar sırasında değerlendirilmiş ve OTÇ ile STÇ'ye tarihlenen malzemeler bulunduğu bahsedilmiştir (Bahar, 1996: 361). (**Har. 14**).

Gürücük (81): Yerleşme, Konya ili Kulu ilçesinin yaklaşık 4.6 km kuzeydoğusunda; Konya Karapınar köyünün kuzeybatısında; Düden Gölü'nün 2 km kuzeydoğusunda; Gürücük Mevkii olarak bilinen alandadır. 1992 yılında S. Omura başkanlığında gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sırasında saptanan höyükte OTÇ ve STÇ malzemesi ele geçmiştir. 2004 yılında S. Omura tarafından yapılan yüzey araştırmasında yeniden incelenmiştir (Omura, 2007: 213, 218). (**Har. 14**).

Havuz (82): Konya'nın Kulu ilçesinde yer alan yerleşme, 2004 yılında S. Omura tarafından yapılan yüzey araştırmasında incelenmiş ve höyükte OTÇ ve STÇ malzemesi ele geçmiştir (Omura, 2007: 214, 219). (**Har. 14**).

Höyük-Fevziye (83): Konya ili, Kulu ilçesi, Fevziye köyü içinde, Kulu'nun yaklaşık 11 km güneydoğusunda yer alan höyükte, OTÇ ve STÇ'ye tarihlenen keramik parçaları olduğu S. Omura tarafından bildirilmektedir (Omura, 1993: 315). (**Har. 14**).

Ilgın Höyük (84): Ilgın'ın 1 km güneyinde çöplük olarak kullanılan bir alanda yer alan höyükte M.Ö. II. Binyıl malzemesinin yoğun olduğu söylenmektedir. (Bahar, 1995: 154). (**Har. 14**).

İbrahim Dede (85): Konya ili, Sarayönü ilçesi, Karatepe köyünün 4 km kuzeyinde yer alan yerleşim yeri 1995 yılında H. Bahar başkanlığında yürütülen “Doğanhisar, Ilgın, Kadınhanı ve Sarayönü Yüzey Araştırmaları”nda incelenmiştir. M.Ö. II. Binyıl malzemesinin yanı sıra höyükte Miken türü çanak çömlek parçaları da bulunmuştur (Bahar, 1996: 363). (**Har. 14**).

İmircik (86): Yerleşme, Konya il merkezinin kuzeybatısında; Atlantı'nın 3 km doğusunda İmircik Mevkii'nde yer almaktadır. H. Bahar tarafından 1995 yılında saptanan höyükte OTÇ ve STÇ'na ait malzemeler ele geçmiştir (Bahar, 1996: 361). (**Har. 14**).

İrmelik Höyük (87): Konya il merkezinin kuzeyinde, Karatepe köyünün güney-güneydoğusunda yer alan İrmelik Höyük'te OTÇ ve STÇ'ye tarihlenebilecek çanak çömleklerin varlığından bahsedilmektedir (Bahar, 1996: 363). (**Har. 14**).

Karaköy/Küllük Höyük (88): Yerleşme, Konya il merkezinin kuzeybatısında, Ilgın'ın 15 km kuzeydoğusundaki Karaköy'ün 2 km kuzeyindedir. H. Bahar'ın 1994 yılı araştırmasında saptanmış olan höyükte OTÇ ve STÇ'ye ait malzeme toplanmıştır (Bahar, 1995: 155). (**Har. 14**).

Karakuyu Yayla (89): Konya'nın Kulu ilçesinde yer alan yerleşmede OTÇ ve STÇ'ye tarihlenen malzemeler bulunmuştur (Omura, 2007: 214, 220). (**Har. 14**).

Karatepe (90): Yerleşme, Konya ili, Cihanbeyli ilçesinin yaklaşık 5 km doğusunda Karatepe köyünün içindedir. 1988 yılında S. Güneri başkanlığında yürütülen “Orta Anadolu höyükleri Yüzey Araştırması”nda saptanmıştır (Güneri, 1989: 325). M.Ö. II. Binyıl çanak çömleğinin az olduğu belirtilen höyük, 1998 yılında S. Omura

başkanlığında yürütülen “İç Anadolu Yüzey Araştırmaları”nda tekrar ziyaret edilmiş ve üzerinden OTÇ ve STÇ malzemeleri saptanmıştır (**Har. 14**).

Karatepe Höyük (91): Yerleşme, Sarayönü'nün 11.1 km kuzeybatısında; Kadınhanı'nın 20 km kuzeydoğusunda ve Başhüyük'ün 12.5 km kuzeybatısındadır. H. Bahar ve ekibi tarafından 2005 yılında yapılan “Konya-Karaman İlleri ve İlçeleri Yüzey Araştırması” kapsamında incelenen höyükten OTÇ ve STÇ malzemeleri toplanmıştır (Bahar, 2006: 483). (**Har. 14**).

Karayusuf I (92): Yerleşme, Cihanbeyli'nin 18 km. doğusunda Karayusuf yaylası denilen yerin kuzeybatı bitişiğinde yer alır. S. Güneri'nin 1988 yılında yapmış olduğu yüzey araştırması sırasında tespit edilen höyükte M.Ö. II. Binyıl'a ait keramik parçaları bulunmuştur (Güneri, 1989: 325). (**Har. 14**).

Karayusuf II (93): Karayusuf yaylasının 2.5 km. kuzeyindeki yerleşmede az sayıda M.Ö. II. Binyıl'a tarihlenebilecek keramik parçalarının bulunduğu belirtilmektedir (Güneri, 1989: 325). (**Har. 14**).

Kavganın Höyük (94): Yerleşme, Konya il merkezinin kuzeybatısında; Ilgın'ın yaklaşık 14 km batı-kuzeybatısında; Argıthanı'nın 3 km kuzeydoğusundadır. 1994 yılında H. Bahar tarafından saptanan yerleşmenin yüzeyinden M.Ö. II. Binyıl'a ait keramik parçaları toplanmıştır (Bahar, 1995: 157). (**Har. 14**).

Kaya Önü (95): Yerleşme, Konya il merkezinin kuzeybatısında; Akşehir'in güneydoğusunda; Reis kasabasının kuzeydoğusunda; Yörük Mezarı yerleşmesinin 200 m kadar doğusunda kayalık sırt üzerindedir. 1990 yılında M. Özsait tarafından keşfedilen bu yer aynı bilim adamı tarafından 1998 yılında bir kez daha ziyaret edilmiştir (Özsait, 1991: 381). Burada, OTÇ'ye tarihlenebilecek keramik parçaları mevcuttur (**Har. 14**).

Kırıkkuyu (96): Konya ili Kulu ilçesinin yaklaşık 15 km doğusunda; Kırıkkuyu köyünde yer alan yerleşme 1992 yılında S. Omura başkanlığındaki yüzey araştırmaları sırasında saptanmıştır. Höyükte az sayıda OTÇ çanak çömlek parçası ele geçmiştir (Omura, 1993: 315). (**Har. 14**).

Kırıklar Höyük (97): Konya'nın Kulu ilçesi, Tavşançalı köyü yakınlarındaki höyükte OTÇ malzemesinin yoğun olarak bulunduğu belirtilmektedir (Omura, 1999: 26). (**Har. 14**).

Kızılışık (98): Konya il merkezinin kuzeybatısında; Doğanhisar ilçesinin 2 km kuzeyindeki yerleşme, D. French ve H. Bahar tarafından incelenmiştir. Burada OTÇ malzemesinin varlığı bildirilmektedir (Bahar, 1996: 360). (**Har. 14**).

Kızılviran (99): Yerleşme, Konya il merkezinin 38 km batısında; Konya-Beyşehir karayolunun güneyinde; Kızılviran köyünün 4 km batısında yer almaktadır. J. Mellaart tarafından saptanmış olan höyükte OTÇ'ye tarihlendirilebilecek malzemeler ele geçmiştir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 14**).

Konar Höyük (100): Sarayönü'nün 5.9 km doğusunda; Başhüyük köyünün 2.3 km güneyindeki Konar (Kırlıkuyu) köyünde yer alan yerleşme ilk olarak 1988 yılında S. Güneri tarafından saptanmıştır. H. Bahar ve ekibi tarafından 2005 yılında tekrar incelenen höyükte OTÇ ve STÇ malzemesi ele geçmiştir (Bahar, 2006: 485). (**Har. 14**).

Kökez Höyük (101): Yerleşme, Konya il merkezinin kuzeybatısında, Kadınhanı'nın kuzey-kuzeydoğusunda, Kökez köyünün 4 km güneydoğusundadır. 1995 yılında yüzey araştırması yapan H. Bahar, höyükte OTÇ ve STÇ keramik parçaları tespit etmiştir. Yerleşim yeri, H. Bahar ve ekibi tarafından 2005 yılında yeniden ziyaret edilmiştir (Bahar, 2006: 483). (**Har. 14**).

Körçeşme 2 (102): Konya'nın Kulu ilçesinde yer alan Körçeşme, 2005 yılında S. Omura tarafından yapılan yüzey araştırmasında incelenmiş ve burada OTÇ'na ait keramik parçaları tespit edilmiştir (Omura, 2007: 220). (**Har. 14**).

Köstengil 1 (103) ve 2 (104): Konya'nın Kulu ilçesinde yer alan yerleşmeler 2004 yılında S. Omura tarafından yapılan yüzey araştırmasında incelenmiştir. Burada STÇ malzemesi ele geçmiştir (Omura, 2007: 214, 219). (**Har. 14**).

Kurşunlu (105): Konya ili, Sarayönü ilçesi, Kurşunlu köyünün 4 km güneyinde Konya Ovası'na hâkim olan güneyindeki Sızma Vadisi'ni de kontrol eden stratejik bir noktada yer alan höyükte M.Ö. II. Binyıl'a ait çanak çömlek parçaları bulunmuştur (Bahar, 1996: 364, 365). (**Har. 14**).

Kuruhöyük (106): Konya il merkezinin kuzeydoğusundaki yerleşme S. Güneri tarafından 1989 yılında saptanmıştır. 2005 yılında S. Omura tarafından yapılan yüzey araştırmasında yeniden incelenen höyükte OTÇ ve STÇ'na ait malzemeler ele geçmiştir (Omura, 2007: 214, 221). (**Har. 14**).

Kuyulusebil (107): Konya ili, Sarayönü ilçesi, Kuyulusebil köyü yakınlarındaki yerleşmede H. Bahar'ın 2005 yılında yapmış olduğu yüzey araştırmaları neticesinde OTÇ ve STÇ keramiklerine rastlanılmıştır (Bahar, 2006: 484). (**Har. 14**).

Küçük Göl (108): Konya'nın Kulu ilçesinde yer alan Küçük Göl, 2004 yılında S. Omura tarafından yapılan yüzey araştırmasında incelenmiştir. Yerleşmede STÇ malzemesi saptanmıştır (Omura, 2007: 214, 219). (**Har. 14**).

Küçük Hüseyin Tepe (109): Yerleşme, Konya il merkezinin kuzeydoğusunda; Kulu'nun 14 km kuzeyinde; Yazıçayırı köyünün 3 km güneybatısındadır. 1993 yılında S. Omura başkanlığındaki ekip tarafından höyükte OTÇ ve STÇ'na ait çanak çömlekler toplanmıştır. Yerleşme, 2004 yılında S. Omura tarafından yapılan yüzey araştırmasında yeniden incelenmiştir (Omura, 2007: 214, 220). (**Har. 14**).

Kül-Karapınar (110): Konya'nın Kulu ilçesinin yaklaşık 5 km kuzeydoğusunda, Karapınar köyünün sınırları içinde ve Düden Gölü'nün yaklaşık 1.5 km kuzeybatısındaki höyük, 1992 yılında S. Omura başkanlığında yürütülen “İç Anadolu Yüzey Araştırmaları”nda saptanmıştır. Burada, OTÇ ve STÇ'ye ait keramikler ele geçmiştir (Omura, 1993: 314). (**Har. 14**).

Kültü Höyük (111): Konya ili, Cihanbeyli ilçesi, Gemecik köyü sınırları içindeki yerleşme 1998 yılında S. Omura'nın gerçekleştirmiş olduğu yüzey araştırmalarında sırasında ziyaret edilmiştir. Höyükte çok sayıda Hitit İmparatorluk Çağı seramik parçaları ele geçmiştir (Omura, 1999: 27). Omura, bu höyüğün ele geçen buluntular neticesinde sadece Hitit Dönemi'nde iskân edildiğini özellikle belirtmektedir (**Har. 14**).

Mahmuthisarı Höyük (112): Ilgın'ın yaklaşık 15 km güneydoğusunda Mahmut Hisarı kasabası için yer alan höyükte M.Ö. II. Binyıl'a tarihlenebilecek buluntular saptanmıştır (Bahar, 1995: 154). (**Har. 14**).

Mezarlık (113): Yerleşme, Konya'nın Kulu ilçesinin 24 km güneyindeki Pazarözü yaylasında yer alır. İlk kez 1989 yılında S. Güneri tarafından incelenen höyük daha sonra 2004 yılında S. Omura tarafından yapılan yüzey araştırmasında da ziyaret edilmiş ve üzerinden STÇ malzemesi toplanmıştır (Omura, 2007: 214, 219). (**Har. 14**).

Mişko (114): Konya ili, Cihanbeyli ilçesi, Sağlık köyü sınırları içindeki höyükte STÇ'ye tarihlenen keramik parçaları bulunmuştur (Omura, 1999: 27). (**Har. 14**).

Mudanlar Pınarı (115): Yerleşme, Konya ili, Kulu ilçesinde yer alır. 2004 yılında S. Omura tarafından yapılan yüzey araştırmasında incelenmiş olan höyükte OTÇ ve STÇ malzemesi ele geçmiştir (Omura, 2007: 213, 218). (**Har. 14**).

Osmancık Höyük (117): Konya il merkezinin kuzeybatısında; Kadınhanı'nın 8 km güneybatısında; Osmancık kasabasının doğusunda; Aşağıkuyu Mevkii'nde yer alan höyük, H. Bahar tarafından 1994 yılında belgelenmiştir. Burada, M.Ö. II. Binyıl'a ait keramikler saptanmıştır (Bahar 1995: 159). (**Har. 14**).

Öziçi/Aşağı Çiğil (118): Yerleşme, Konya il merkezinin kuzeybatısında; Ilgın'ın yakınında; Aşağı Çiğil köyünün 2 km doğusunda Öziçi Mevkii'nde yer almaktadır. H. Bahar tarafından 1995 yılında saptanmış olan höyükte M.Ö. II. Binyıl'a ait keramik parçaları ele geçmiştir (Bahar, 1996: 361). (**Har. 14**).

Pazar Höyük (119): Yerleşme, Konya ili, Sarayönü-Başhöyük yolunun üzerinde olup, Sarayönü'nün 1 km doğusundadır. Höyük yüzeyinde H. Bahar tarafından M.Ö. II. Binyıl keramikleri tespit edilmiştir (Bahar, 1996: 363). (**Har. 14**).

Samıt Höyük (120): Yerleşme, Konya, Kadınhanı ilçesinin Çeşmecik köyünde ve Çeşmecik yerleşmesinin 3.5 km kuzeyinde yer alır. H. Bahar'ın 1994'te yapmış olduğu yüzey araştırmaları sırasında ziyaret edilen höyükte M.Ö. II. Binyıl'a ait keramikler saptanmıştır (Bahar, 1995: 158, 159). (**Har. 14**).

Saraç Höyük (121): Konya ili, Sarayönü ilçesinin 10 km güneybatısındaki Ladik (Halıcı) kasabasının 2.5 km kuzeydoğusundaki yerleşme, 2001 yılında H. Bahar tarafından gerçekleştirilen "Konya-Karaman Yüzey Araştırması" kapsamında ziyaret edilmiştir. Höyükte M.Ö. II. Binyıl malzemesi tespit edilmiştir (Bahar, 2002: 172). (**Har. 14**).

Saraycık Höyük (122): Ilgın'ın 5 km güneyinde Çiğil yolunun 200 m doğusunda Battal Deresi'nin doğusunda yer alan Saraycık Höyük'te M.Ö. II. Binyıl'a ait keramik parçaları bulunmuştur (Bahar, 1995: 159). (**Har. 14**).

Sarayönü I (123): Konya Sarayönü ilçesinin 2 km. kuzeyinde Toka'nın Bahçe mevkiinde yer alan yerleşmede ele geçen keramiklerin tümünün M.Ö. II. Binyıl'a tarihlendiği bildirilmektedir (Güneri, 1989: 328). (**Har. 14**).

Sarıyayla (124): Konya ili, Kulu ilçesinde yer alan yerleşme 2005 yılında S. Omura tarafından yapılan yüzey araştırmasında incelenmiştir. Höyükte STÇ malzemesi saptanmıştır (Omura, 2007: 214, 221). (**Har. 14**).

Sıçan Höyük (125): Yerleşme, Konya Kulu ilçesinin 16 km güneyinde yer alan Celep köyünün 3 km güneyinde bulunur. Höyükte M.Ö. II. Binyıl'a tarihlenen keramik parçaları saptanmıştır (Güneri, 1989: 327). (**Har. 14**).

Söğütlü (126): Konya ili, Kulu ilçesindeki Karacadağ köyünün 4 km güneyindeki Söğütlü Yaylası'nda yer alan Söğütlü, 1989 yılında S. Güneri tarafından saptanmış ve 2004 yılında S. Omura tarafından yapılan yüzey araştırmasında yeniden incelenmiştir. Burada, OTÇ ve STÇ'na tarihlendirilen malzemeler saptanmıştır (Omura, 2007: 214, 220). (**Har. 14**).

Şahının (127): Yerleşme, Konya ili, Kulu ilçesindeki Kozanlı kasabasının 2 km güneyindedir. Höyükte OTÇ ve STÇ malzemesi saptanmıştır (Omura, 2007: 214, 220). (**Har. 14**).

Şarampol Tepe (128): Konya ili, Ilgın ilçesinin 6 km kuzeyinde Çavuşçugöl'ün güney kıyısında yer alan yerleşmenin kuzey kesimlerinde sur temeli olabilecek mimari kalıntılara rastlanmıştır. Çavuşçugöl havzası ile Ilgın Ovası arasında stratejik bir konuma sahip bir kale görüntüsündeki yerleşme, Yalburt Anıtı'nın bulunduğu Yalburt Yaylası'na giden yol üzerinde yer alır. Yapılan yüzey araştırmaları neticesinde burada M.Ö. II. Binyıl buluntuları elde edilmiştir (Bahar, 1995: 156). (**Har. 14**).

Şirin Şehri (129): Konya ili, Kulu ilçesinde yer alan yerleşme 2004 yılında S. Omura tarafından yapılan yüzey araştırmasında incelenmiş ve burada STÇ'ye ait malzemeler saptanmıştır (Omura, 2007: 214-215, 220). (**Har. 14**).

Taşlı Tarla (130): Konya'nın Kulu ilçesinde bulunan höyükte S. Omura tarafından OTÇ ve STÇ keramikleri bulunmuştur (Omura, 2007: 221). (**Har. 14**).

Usa (131): Yerleşme, Konya ili, Kulu ilçesi, Tuzyaka Köyü sınırları içindedir. S. Omura'nın 1998 yılında ziyaret ettiği höyükte toplanan malzemenin çoğu STÇ'ye tarihlenmektedir (Omura, 1999: 27). Omura bu höyüğün özel olduğunu ve sadece Hitit Dönemi'nde yerleşilmiş olduğunu ifade etmektedir (**Har. 14**).

Yassıören Kayalar Yaylası (132): Yerleşme, Konya ili Derbent ilçesinin 8.9 km doğusunda Yassıören köyünün ise 3 km doğusunda yer almaktadır. Yerleşmede M.Ö. II. Binyıl keramikleri ele geçmiştir (Bahar, 2007: 236). (**Har. 14**).

Yazla 1 (133): Akşehir'in 15.7 km kuzeydoğusunda ve Tuzlukçu'nun 8 km güneybatısındaki Yazla kasabası sınırları içinde yer alan yerleşme de OTÇ ve STÇ buluntuları elde edilmiştir (Bahar, 2006: 488). (**Har. 14**).

Yoğabaltık/Çiftlik Höyük (134): Ilgın'ın 25 km kuzeybatısında yer alan höyüğün kuzey eteğinde eski bir mezarlık yer almaktadır. Yerleşmede M.Ö. II. Binyıl'a ait keramik buluntular elde edilmiştir (Bahar, 1995: 157). (**Har. 14**).

Yörükmezarı (135): Konya il merkezinin kuzeybatısında; Akşehir ilçesinin güneydoğusunda, Reis kasabasının 2.5 km kuzeydoğusunda ve Yeşilköy köyünün 1.5 km güneyindeki yerleşmede M. Özsait başkanlığındaki ekip tarafından 1998 yılında yapılan araştırmalarda, M.Ö. II. Binyıl'a ait keramikler saptanmıştır (Özsait, 1992: 381). (**Har. 14**).

Yunak Höyük (136): Yerleşme, Konya il merkezinin kuzeydoğusunda; Kulu ilçesinin 20 km güneyindeki Zincirlikuyu köyünün yaklaşık 9 km doğusunda bulunmaktadır. Höyük, 1989 yılında S. Güneri tarafından tespit edilmiştir. 2005 yılında S. Omura tarafından yapılan yüzey araştırmasında "Güre Yunak" olarak isimlendirilmiştir. Yerleşmede OTÇ ve STÇ malzemeleri ele geçmiştir (Omura, 2007: 214, 220). (**Har. 14**).

Zengi Höyük (137): Höyük, Sarayönü'nün 8.8 km güneybatısında ve Kadınhanı'nın 8.8 km kuzeydoğusundadır. H. Bahar ve ekibi tarafından 2005 yılında yapılan “Konya-Karaman İlleri ve İlçeleri Yüzey Araştırması” kapsamında incelenen yerleşmede OTÇ ve STÇ’ye ait malzemeler saptanmıştır (Bahar, 2006: 483). (**Har. 14**).

2.6. Edinilen Bilgiler Işığında Pedašša Ülkesi'nin Tarihi ve Tarihi Coğrafyası'nın Rekonstrüksiyonu

Pedašša adının yer aldığı tüm kaynakların incelenmesi ve lokalizasyon çalışmalarının yapılmasının ardından, konuyu bütünüyle değerlendirmek gerekmektedir.

Öncelikle şunu söylemek gerekmektedir ki Pitašša adı, 15 adet farklı tablet ve metin fragmanında yer almaktadır. Bu kentin adını “Polyphonie” dolayısıyla (Pi/Pe hecesinin aynı hece yazılışını göstermesi) Pedašša olarak yazmayı daha uygun buluyoruz.

Kronolojik olarak bakıldığında, Hitit metinlerinde Pedašša kentinin adından uzunca bir süre bahsedilmektedir. I./II. Tuthaliya’dan başlayan ve IV. Tuthaliya Dönemi’ne kadar süren bu süreçte genellikle Pedašša Ülkesi’nin isyana teşvik ettirildiği ya da yemin altına alındığı görülmektedir. Bu durum haricinde sınır sayımı sırasında adı geçen ülkenin komşularından birinin Hulaya Nehir Ülkesi olduğu ise kesinlik kazanan sonuçlardan biridir.

I./II. Tuthaliya-I. Arnuwanda Dönemi’nde Madduwatta tarafından yemin altına alınan Pedašša Ülkesi’nin tekrar kontrol altına alındığından bahsedilmiyor olsa da I. Šuppiluliuma Dönemi’nde (M.Ö. 1355-1322) olasılıkla Arzawalı Anzapahhuddu tarafından tekrar kışkırtıldığının öğrenilmektedir. Bu durumda I. Arnuwanda (M.Ö. 1400-1380) ve II./III. Tuthaliya Dönemlerinde (M.Ö. 1380-1355) Pedašša Ülkesi’nin, Hatti Ülkesi’ne sadık olduğu düşünülebilir. I. Šuppiluliuma isyanı bastırarak Pedašša Ülkesi’ni tekrar kontrol altına almıştır.

II. Murşili Dönemi'nde ise (M.Ö. 1321-1295) tekrar ayaklandığı ve vergi ödemeyi bıraktığı görülen ülke, bir kez de Kupanta-Kurunta'nın üvey babası olan Mira-Kuwaliya Kralı Mašhuiluwa tarafından isyana teşvik edilmiştir. İsyan bastırılıp kontrol altına alınmış ve Şiyanti Nehri ile Wiyanawanda⁴²¹ kentinin düdeni Mira-Kuwaliya Kralı Mašhuiluwa'ya sınır olarak gösterilmiştir. II. Murşili bu olayı anallerinde de aktarmaktadır.

Pedašša Ülkesi'nin II. Muwatalli'nin (M.Ö. 1295-1272) II. Ramses'e karşı savaştığı Kadeş Savaşı'nda (M.Ö. 1274) Hitit müttefiki olarak karşımıza çıkıyor olması sadakatinin bu dönemde de devam ettiğinin bir göstergesidir. III. Hattuşili'nin (M.Ö. 1267-1237) Tarhuntašša Kralı Ulmi-Teşup ile olan antlaşmasında da Šanantarwa ve Arimatta kentlerinin Pedašša Ülkesi'ne ait olduğu görülmekte ve Pedašša Ülkesi'nin Hulaya Nehir Ülkesi ile komşu oldukları anlaşılmaktadır. Son olarak IV. Tuthaliya Dönemi'nde (M.Ö. 1237-1212) Kurunta ile yapılan antlaşma tabletinde Pedašša Ülkesi'nin vergiden muaf tutulduğu ve Tarhuntašša sınırının kuzeybatısında yer alabileceği görülmektedir.

Pedašša Ülkesi hakkındaki tarihsel bilgilerin bir araya getirilmesinin ardından dikkat çeken nokta çeşitli dönemlerde bu ülkenin, Hatti Ülkesi'ne karşı isyana teşvik ettirilmesi olmuştur. Bu durum, Pedašša Ülkesi'nin lokalizasyonunun stratejik bir noktada bulunmasının gerekliliğine işaret ediyor olmalıdır. Lukka topraklarını ve Arzawa topraklarını ele geçiren Madduwatta'nın ve Mira-Kuwaliya Kralı Mašhuiluwa'nın başka ülkeleri değil de Pedašša Ülkesi'nin ayaklanmasını sağlaması Pedašša Ülkesi'nin Hatti Ülkesi'ne olan yakınlığı ile açıklanılabilir. Bunun yanı sıra Hatti Ülkesi'ne asker gönderdiği (KBo 18.78) ve kimi zaman vergiden muaf tutulduğu da bilinen bu ülkenin ayrıcalığı olduğu açıktır.

Stratejik bir noktada yer aldığı bilinen söz konusu ülkenin lokalizasyonunun da tartışmalı olduğu üzerinde durmuştuk. Ancak yazılı belgelerde açıkça görülmektedir

⁴²¹ Bkz. Bölüm 1.2. Yazılı Kaynaklara Göre Lukka Ülkesi'nde Muhtemel Hitit Dönemi Yerleşmeleri.

ki Hatti  lkesi'ne yakın olan bu  lke Hulaya Nehir  lkesi ile ortak bir sınır paylaşmaktadır. Ayrıca zaman zaman Lukka  lkesi içinde yer alan kentler ile birlikte adının geçiyor olmasından yola çıkararak Hattu a'nın güneybatısına doğru olacaktır. Peda  a  lkesi'nin lokalizasyonu hakkında sahip olunan bilgiler ve daha evvel önerilmiş olan lokalizasyon i ığında bizim yapmış olduğumuz lokalizasyon  nerisi tüm bu verileri desteklemektedir. Bizce Peda  a  lkesi, bugünkü Afyonkarahisar'ın doğusunu ve Konya'nın kuzeyini kapsayan alanda yer alıyor olmalıdır. Bu durumda Peda  a  lkesi'nin kentleri olan Arimatta ve  anantarwa kenti bu bölgenin güney ve güney batısında aranmalıdır. Zira daha evvel de belirttiğimiz gibi olasılıkla Arimatta'nın düdeni, Eflatunpınar Anıtı ile e itlenmektedir. Dolayısıyla Arimatta kenti de Eflatunpınar yakınlarında aranmalıdır.  anantarwa kentinin ise bu bölgenin biraz daha doğusunda aranması gerektiği kanısındayız.

3. Walma

Walma Ülkesi hakkındaki verileri yazılı belgelere dayanarak anlatacağımız bu bölümde; Walma Ülkesi'nin olası komşu ülkelerini belirleyerek, yaklaşık sınırları oluşturulmaya çalışılacaktır. Ardından Walma Ülkesi içerisinde olduğu net bir şekilde anlaşılan yer adları bulunuyorsa bu kentlerin lokalizasyonları üzerinde durulacak ve Walma Ülkesi'nin coğrafyası, lokalizasyon denemeleri ve bölgenin arkeolojik açıdan değerlendirilmesi ile konu tamamlanacaktır.

3.1. Yazılı Kaynaklar

Walma adının yer aldığı metin grupları, aşağıda CTH numaralarına göre dizilmiş liste de yer almaktadır. Tarihsel sıralamaya sadık kalarak inceleyeceğimiz bu metinler sayesinde, Walma Ülkesi'nin olası lokalizasyonunun belirlenmesine çalışılacaktır.

CTH 61:	KBo 3.4 Öy. II 24 (II. Muršili'nin Onyıl Analleri)
CTH 82:	KUB 21.6a Ay. 5' (+) (III. Hattušili'nin Analleri)
CTH 106.B.2:	KBo 4.10 Öy. 31 (Ulmi Teşup ve III. Hattušili Arasındaki Antlaşma)
CTH 106.A.1:	Bo 86/299 Öy.I 64 (Kurunta ve IV. Tuthaliya Arasındaki Antlaşma/ Bronz Tablet)
CTH 517.A:	KUB 38.12 Ay. 17' (Karahna'nın Koruyucu Tanrısı)
CTH 670:	IBoT 3.37 Ay. 12 (Bayram Ritüel Fragmanları)

3.1.1. CTH 61⁴²² (II. Muršili'nin Onyıl Analleri)

II. Muršili'nin tahta geçmesinin ardından (M.Ö. 1272-1267) Arzawa Ülkesi Kralı Uhhaziti, Ahhiyawa Kralı ile işbirliğine girerek Hatti Ülkesi'ne saldırmıştır. Saldırı

⁴²² CTH 61: CTH 61.1.A: KUB 23.125(+)KBo 3.4; CTH 61.1.B: KUB 31.137(+)KBo 16.1(+)KBo 16.2(+)KBo 44.239(+)KBo 44.2.

sonucunda Uhhaziti, Millawanda'yı ele geçirmiştir (Ünal, 2003: 26, 27). İkinci hükümdarlık yılında II. Muršili, Arzawa Kralı'ndan; Attarimma, Huwaršanašša ve Šuruta Ülkelerinden⁴²³ kendisine sığınmış olan NAM.RA'ları Hatti Ülkesi'ne geri vermesini istemiştir. Ancak talebin reddedilmesi üzerine II. Muršili, üçüncü hükümdarlık yılında, iki yıl sürecek olan Batı Anadolu, özellikle de Arzawa Ülkesi üzerine bir sefer düzenlemiştir⁴²⁴.

Aslında bu seferin tek bir nedenin olmadığı II. Muršili'nin yıllıklarına bakıldığında anlaşılmaktadır. Söz konusu bu yıllıklarda, bir diğer neden olarak, Arzawa Ülkesi Beyi Uhhaziti'nin kendisini aşağılaması gösterilmektedir⁴²⁵. Yine de seferin asıl nedeninin, Anadolu'nun önemli bir ticaret ağı güzergâhında bulunan Menderes vadisi üzerinde, Ahhiyawa ve Hatti Ülkelerinin hâkimiyet sağlama mücadelesi olduğu da düşünülmektedir (Yakar, 1976).

KBo 3.4⁴²⁶

Öy. II

20 ^mU-uh-ha-LÚ-na gi-nu-uš-šu-uš a-še-eš-ta na-aš ir-ma-li-ya-at-ta-at
21 nu ma-ah-ha-an ^mU-uh-ha-LÚ-iš GIG-at na-aš-mu nam-ma za-ah-hi-ya
22 me-na-ah-ha-an-da Ú-UL ú-it nu-mu-kán ^mSUM-ma-^DKAL-an DUMU-ŠU
23 QA-DU ERÍN^{MEŠ} ANŠU.KUR.RA^{MEŠ} me-na-ah-ha-an-da pa-ra-a na-eš-ta
24 na-aš-mu I-NA^{ID} A-aš-tar-pa I-NA^{URU} Wa-al-ma-a MÈ-ya ti-ya-at
25 na-an ^DUTU^{ŠI} za-ah-hi-ya-nu-un...

20 Uhhaziti dizlerinin üzerine çöktü. O hastalandı.

21 ve Uhhaziti hastalandığı için, o bana tekrar savaşta

⁴²³ Adı geçen bu kentlerin, Lukka Ülkeleri içerisinde yer aldıkları düşünülmektedir. Ayrıca bkz. Ay, 2010: 4.

⁴²⁴ Bryce, 1974b: 103. Mellaart, 1974: 506.

⁴²⁵ **KBo III. 4 Öy. II 9-14**

Tercümesi: 9-14 Uhha-ziti'ye bir haberci gönderdim. Ona şöyle yazdım, "Sana gelen Hizmetkârlarım hakkında, çünkü defalarca onları senden istedim ve sen onları bana geri göndermedin ve sen bana çocuk demeye, küçümsemeye devam ediyorsun; şimdi, gel! Biz savaşağız! Fırtına Tanrısı Efendim, davamıza hükmedecek! (Götze, 1967: 39, 40).

⁴²⁶ Metnin Edisyonu ve Transkripsiyon için bkz. Götze, 1967: 49, 50. Çeviri için bkz. Karasu, 2003: 226; Bryce, 2005: 194.

22 karşıma gelmedi. Bana oğlu Piyama-Kurunta'yı
23 ordusuyla beraber karşıma (gönderdi). Ve orada
24 o bana Aštarpa Nehri'nde Walma şehrinde savaşa girdi.
25 ve Güneşim savaştım...

Bu metinde II. Murşili açık bir şekilde Uhhaziti ile Aštarpa Nehri'nde savaşa girdiğini ifade etmektedir. Bununla beraber anlatımın "Aštarpa Nehri'nde, Walma şehrinde" şeklinde devam etmesinden dolayı, Walma'nın Aštarpa Nehri ile çok yakın yerlerde bulunduklarını düşünmek gerekmektedir. Aštarpa Nehri'nden bu metin dışında, II. Murşili ile Mira Kralı arasında yapılan antlaşma metninde bahsedilmektedir ve lokalizasyon çalışmaları da oldukça çeşitlidir. Aštarpa Nehri için; Kestros (Mayer-Garstang, 1923: 53), Kaystros=Akarçay (Garstang-Gurney, 1959: 85-87, Macqueen, 1968: 177), Maiandros=Büyük Menderes (Cornelius, 1958a: 394, 395; 1973: 20), Çarşamba Çayı (Bryce, 1974b: 110), Küçük Menderes (Umar, 1990: 28; Bryce, 2005: 444), Aksu (Kınal, 1998: 108) ve Dombaylı Ovası ve Işıklı arasındaki Yukarı Menderes kaynakları (Ünal, 2003: 29) şeklinde lokalizasyon çalışmaları bulunmaktadır. Ayrıca Aštarpa Nehri'nin Hatti Ülkesi ile Ege Denizi arasındaki uzun yaya yolu güzergâhında yer aldığı da bilinmektedir (Heinhold-Krahmer, 1977: 112).

II. Murşili, Piyama-Kurunta'yı yendikten sonra onu Arzawa'ya kadar kovalar. Arzawa'ya girmeyi başaran Hitit ordusundan kaçan halk, Arinnanda Dağı'na ve Puranda'ya sığınır ancak Hitit Kralı kış mevsimi yaklaştığından seferi gelecek yıla erteler. II. Murşili, hükümdarlığının dördüncü yılında Puranda'yı kuşatarak çok sayıda esirle birlikte Hatti Ülkesi'ne geri döner.

Bu durumda Aštarpa Nehri'ni, Büyük Menderes olarak kabul ettiğimizde, Walma Ülkesi'ni de Büyük Menderes'in doğduğu Afyon ili ve çevresinde aramak doğru olacaktır.

3.1.2. CTH 82⁴²⁷ (III. Hattušili'nin Analleri)

KUB 21.6a⁴²⁸ metnini daha evvel 2.1.8 no'lu bölümde ele alınmıştır. Ancak burada metni Walma Ülkesi açısından ele almanın yerinde olacağı kanısındayız.

KUB 21.6a

Ay.

5 KUR^{URU} Wa-al-ma KUR^{URU} Wa-at-t[a KUR
6 KUR^{URU} Na-hi-ta KUR^{URU} Šal-lu-ša KU[R^{URU}
7 KUR^{URU} Ša-an-ha-ta KUR^{URU} Šu-ri-i[m-ma KUR
8 KUR^{URU} Wa-al-wa-ra KUR^{URU} Ha-wa-li KU[R
9 KUR^{URU} I-na-ra-aš-ša-ra^{GIŠ} TUKUL-iš-ši pa-r[a-a tar-na-an-ta-at
10 KUR^{URU} Ku-wa-la-pa-aš-ša a-ar-aš-ki-i[t nu ki-e KUR.KUR^{MEŠ}
11 hu-u-ma-an-ta har-ga-nu-ut...

5 Walma Ülkesi, Watt[a- -Ülkesi, Ülkesi]
6 Nahita Ülkesi, Šalluša Ülkesi, [Ül]kesi [
7 Šanhata Ülkesi, Šuri[imma Ülkesi Ülkesi,
8 Walwara Ülkesi, Hawaliya Ülkesi [Ül]kesi [
9 Inaššara Ülkesi silahı bıraktı.
10 O Kuwalapašša Ülkesi'ne gelmeye devam etti ve bu ülkelerin [
11 hepsini mahvetti...

III. Hattušili Dönemi'nde Hatti Ülkesi'nin batı ve güney sınırlarına bir saldırı düzenlenmiş olduğu görülmektedir. Ancak metinde geçen ülkelerin Hatti Ülkesi'ne bu düşman ile birlikte mi saldırdığı, yoksa bu ülkelerin mi saldırıya uğradığı anlaşılamamaktadır (Gurney, 1997: 132). Bu nedenledir ki Walma Ülkesi'nin III. Hattušili Dönemi'nde Hatti Ülkesi ile olan ilişkisi hakkında yorum yapmak zordur.

⁴²⁷ CTH 82.2: KUB 21.6a(+) KUB 31.19(+) KUB 21.6.

⁴²⁸ Metnin edisyonu için bkz. dipnot 56.

Yine de Walma adının ön yüzde yer alan Lukka adı ve Watta⁴²⁹... Ülkeleri ile birlikte geçiyor olması Lukka ve Walma arasındaki yakınlığı gösteriyor olabilir. Her ne kadar Watta[...]Ülkesi için Kuwalapašša Bölgesi⁴³⁰ önerilmiş ve bu bölge Forrer tarafından Adana'nın kuzeyine (Forrer, 1926: 78) yerleştirilmişse de yukarıdaki metin ve KUB 23.83⁴³¹ metni dikkate alındığında, Lukka Ülkesi civarına yoğunlaşmamızın daha doğru olacağını göstermektedir. Zira bizim Kuwalapašša Ülkesi için önermekte olduğumuz lokalizasyon denemesi de bu doğrultuda Walma'nın lokalizasyonunu da destekler niteliktedir. Bu sebeple, Walma Ülkesi için Lukka Ülkesi'nin kuzey-kuzeydoğusu önerilebilmektedir.

3.1.3. CTH 106⁴³² (Ulmi Tešup ve III. Hattušili Arasındaki Antlaşma)⁴³³

Bu metin Tarhuntašša Kralı Ulmi-Tešup ile III. Hattušili arasındaki antlaşmayı konu almaktadır. Daha önce Pedašša Ülkesi bölümünde 2.1.7 no ile konu bir başka açıdan ele alınmıştır. Bu kez metin Walma Ülkesi hakkında bilgi edinilebilmek amacıyla incelenecektir.

KBo 4.10

Öy.

31' ...IŠ-TU KUR URU^{URU}Wa-al-ma-am-ma-aš-ši URU^{URU}Wa-al-ta-an-na

32' URU^{URU}U-ša-wa-la-aš URU^{URU}Al-lu-up-ra-ta-aš URU^{URU}Hu-ah-hu-ra-aš ZAG-aš ku-uš-ma-kán

URU^{DIDL.HIA}A-NA KUR URU^{URU}Hu-u-la-ya a-aš-ša-an-te-(m)eš

⁴²⁹ RGTC, 6: 481; Bu formda yazılan üç yer mevcuttur. Watta[] Ülkesi, Watarušna şehri ve Watarwa şehri Watta[] Ülkesi, KUB 21.6a'da geçen kent olmalıdır ve Kuwalapašša'nın içinde yeralan bir bölge gibi düşünülür ki bu bölgenin de Karaman'ın güneyinde yer aldığı düşünülmektedir. Watarušna şehri, Išuwa Bölgesi'ne lokalize edildiğinden bu tablette geçebilecek bir yer adı değildir. Watarwa şehri ise yazılışındaki formların değişikliği açısından ve ülke olarak tabirlerde görülmemiş olması nedeniyle KUB 21.6a da bahsedilen yer olmamalıdır.

⁴³⁰ Kuwalapašša için bkz. Bölüm 1.2.7.

⁴³¹ Metnin 1. satırda; Kuwalapa[] kenti adamları ibaresi, Dalawa kenti adamları ile beraber geçmektedir. Bu nedenle Kuwalapa[] kentinin, Lukka Ülkesi'ne çok uzak bir noktada bulunmaması gerekmektedir. Bu metnin detayları için bkz. Bölüm 1.1.9. CTH CTH 82 (III. Hattušili'nin Analları).

⁴³² CTH 106.B.2: KBo 50.60(+) KUB 40.69(+) KBo 4.10

⁴³³ Metnin edisyonları için bkz. dipnot 383.

31' ...Walma Ülkesi'nde ise ona, Waltana şehri⁴³⁴

32' Uşalawa şehri⁴³⁵, Aluprata şehri⁴³⁶, Huhhura şehri⁴³⁷ sınır(dır). Ayrıca bu şehirler Hulaya Ülkesi'ne aitmiş/ait(tir).

Bu tabletten çıkarılacak net bir sonuç vardır ki o da; Hulaya Ülkesi'nin⁴³⁸ Walma Ülkesi ile ortak bir sınırı olduğudur. Ayrıca Waltana, Uşalawa, Aluprata ve Huhhura şehirleri Walma ve Hulaya Ülkesi'nin toprakları arasında kalsa da Hulaya Ülkesi'ne ait kentler olarak görülmektedir.

3.1.4. CTH 106.A.1⁴³⁹ (Kurunta ve IV. Tuthaliya Arasındaki Antlaşma/ Bronz Tablet)⁴⁴⁰

Bo 86/299

Öy. I

61 IŠ-TU ZAG^{URU} Pár-ha-a-ma-aš-ši^{ID} Ka-aš-ta-ra-ya-aš ZAG-aš

62 ma-a-an-na-aš-ši LUGAL KUR^{URU} HA-AT-TI ša-ra-a la-ah-hi-ya-iz-zi

63 nu KUR^{URU} Pár-ha-an-na IŠ-TU^{GIŠ} TUKUL e-ep-zi nu-kán a-pa-a-aš-ša

64 A-NA LUGAL KUR^{URU} U-ta-aš-ša a-aš-ša-an-za IŠ-TU ZAG

⁴³⁴ RGTC 6: 473; Şimdiye dek bulunan tabletler içerisinde sadece bu metinde gördüğümüz Waltana şehri, olasılıkla Walma Ülkesi ve Hulaya Nehir Ülkesi arasında bir sınır kasabası olmalıdır. Ayrıca bkz. Bülbül, 2006: 46.

⁴³⁵ RGTC 6: 465; Şimdiye dek bulunan tabletler içerisinde sadece bu metinde gördüğümüz Uşawala şehri, olasılıkla Walma Ülkesi ya da Hulaya Nehir Ülkesi'ne yakın bir konumda yer almalıdır.

⁴³⁶ RGTC 6: 11; Şimdiye dek bulunan tabletler içerisinde sadece bu metinde gördüğümüz Aluprata şehri, olasılıkla Walma Ülkesi ve Hulaya Nehir Ülkesi arasında bir sınır kasabası olmalıdır. Ayrıca Forrer, bu şehri Mersin'in Çamlı yaylasında bulunan, Ortaçağ'da adını Lampron (Namrun) Kalesi olarak gördüğümüz, Hitit ve Asur Dönemlerinde ise Illibru olarak bilinen yer ile eşitlemek istemektedir (Forrer, 1926: 29).

⁴³⁷ RGTC 6: 114; Şimdiye dek bulunan tabletler içerisinde sadece bu metinde gördüğümüz Huhura şehri, olasılıkla Walma Ülkesi ve Hulaya Nehir Ülkesi arasında bir sınır kasabası olmalıdır. Forrer, Kilikya Bölgesi'nde yer alan Gülek Kalesi ile eşitlemek istemektedir (Forrer, 1926: 29). J. Garstang tarafından Sızma'da, J. Garstang-O.R. Gurney tarafından ise Konya'nın kuzeybatısında aranmıştır (Garstang, 1944: 33).

⁴³⁸ Hulaya Nehir Ülkesi, Tarhuntašša Ülkesi'nin, sınır bölgelerinden birini oluşturmaktadır. Yani Hulaya Nehir Ülkesi Tarhuntašša'nın bir parçasıdır. Genellikle Çarşamba Çayı'nın bir uzantısı olarak görülmektedir (Garstang, 1944: 14-37; Gurney, 1992: 217; Hawkins, 1995: 53).

⁴³⁹ CTH 106.A.1: Bo 86/299.

⁴⁴⁰ Metnin edisyonu için bkz. dipnot 396.

^{URU}Wa-al-ma-aš-ši⁴⁴¹
65 ^{URU}Hu-wa-ah-hu-wa-ar-wa-aš ^{URU}Al-lu-up-ra-ta-aš ^{URU}Ka-pa-ru-wa-aš
66 ^{URU}Ha-aš-šu-wa-an-ta-aš ^{URU}Wa-li-ip-pa-aš ^{URU}Wa-la-aš ZAG-aš
67 ku-u-uš-ma-kán ^{URU}AŠ.AŠ HLA I-NA⁴⁴² KUR ^{ID}Hu-la-ya a-aš-ša-an-te-eš

61 Parha kentinin bölgesinden ise ona Kaştaraya Nehri sınır(dır).
62 ve Hatti Ülkesi Kralı ona savaşa çıkarsa
63 ve Parha Ülkesi de silahı (altında) tutarsa o zaman bu (kentte)
64 Tarhuntašša Ülkesi Kralı'na ait olacaktır. Walma kenti
65 sınırından itibaren Huwahhuwarwa, Alluprata, Kaparuwa
66 Haššuwanta, Walippa ve Wala şehirleri ona sınır(dır).
67 Bu müstahkem şehirler Hulaya Nehri Ülkesi'ne ait(tir).

IV. Tuthaliya ile Tarhuntašša Kralı Kurunta arasındaki bu antlaşma metni çoğunlukla “Bronz Tablet” olarak anılmaktadır. Bu tablet ile IV. Tuthaliya'nın babası III. Hattušili Dönemi'ndeki sınırlar yenilenmekte ve bazı ufak değişiklikler yapılmaktadır. Sınır sayımı yapılırken antik Perge kenti ile eşitlenmekte olan Parha kentinin ardından Walma Ülkesi'nden bahsedilmesi, Walma Ülkesi için Perge'ye ve Lukka Ülkelerine yakın bir bölgeye odaklanmayı gerektirmektedir. Keza Tarhuntašša'nın en batı sınırı Kaştaraya Nehri⁴⁴³=Aksu Nehri olarak kabul edilmektedir ve bu da sınırlar sayılırken Parha'nın kuzeyine geçildiğini anlamamızı sağlamaktadır.

3.1.5. CTH 517.A⁴⁴⁴(Karahna'nın Koruyucu Tanrısı)

KUB 38.12 no'lu metinde Walma adı, tabletin arka yüzünün 17'. satırında yer almaktadır. Metinde Walma adı; “^{dU} ^{URU}Walma” yani “Walma kentinin Fırtına Tanrısı” şeklinde yer almaktadır. A. Mouton, bu metnin Karahna Sarayı'ndan bahsettiğini aktarmaktadır (Mouton, 2011: 105). Zaten CTH 517'deki metin grupları

⁴⁴¹ Paralel Metin KBo 4.10 Öy. 30'da KUR ^{URU}Wa-al-ma-am-na şeklinde geçmektedir.

⁴⁴² Paralel Metin KBo 4.10 metninde A-NA olarak yer almaktadır.

⁴⁴³ M.Ö. I. Binyılda adı Cestros'tur.

⁴⁴⁴ CTH 517.A: KUB 38.12.

da Karahna'nın tapınaklarına ait personelini ele alan bir kült envanterleri topluluğudur. Walma'nın Fırtına Tanrısı Luwi kökenli bir tanrıdır (Mouton, 2011: 109). Bu da aslında Walma'nın güneye ve batıya olan yakınlığını göstermektedir.

3.1.6. CTH 670 (Bayram Ritüel Fragmanları)

Oldukça kırık olan IBoT 3.37 no'lu metinde, Walma adı sadece bir kez yer almaktadır. Metnin arka yüzünün 12. satırında “^{URU}Walma” yani “Walma şehri” şeklinde bulunmaktadır. Bu metinden bir sonuç çıkarmak mümkün değildir.

Böylece yazılı belgeler ışığında, Walma'nın; Aštarpa Nehri=Büyük Menderes'in doğusunda, Kaštaraya Nehri=Aksu Nehri'nin (Bryce, 1992: 123) kuzey kısmında ve Lukka Ülkesi'nin kuzey-kuzeydoğusunda bulunması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu alan Walma ile birlikte tabletlerde yer alan bazı kent isimlerinin lokalizasyonları ile biraz daha netleştirilerek; batı sınırını Denizli ilinde bulunan Bozdağlar'ın, doğu sınırını ise Sultan Dağları'nın oluşturduğu söylenilebilir. Bu durumda Walma Ülkesi, Pedašša Ülkesi, Hulaya Nehir Ülkesi, Lukka Ülkesi ile komşu olmaktadır.

3.2. Yazılı Kaynaklara Göre Walma Ülkesi'nde Yer Alması Muhtemel Hitit Dönemi Yerleşmeleri

Yukarıda Walma Ülkesi'nin hangi belgelerde yer aldığı detayları ile ele alınmıştır. Ancak Walma Ülkesi'nin içinde yer aldığı kesin olarak belirtilen herhangi bir kent bu metinler içerisinde yer almamaktadır. Bu durumda Walma Bölgesi'nde yer alan kentler ve onların lokalizasyonları üzerine bir çalışma yapmak ne yazık ki bugünkü bilgiler ışığında mümkün olamamaktadır.

3.3. Walma Ülkesi'nin Lokalizasyon Çalışmaları

Walma Ülkesi için şimdiye dek yapılmış olan lokalizasyon çalışmaları oldukça çeşitlidir. Kronolojik olarak bu çalışmalara bakıldığında Walma Ülkesi'ni:

- Forrer**, Adana'nın kuzeyinde Seyhan Nehri'nin geçtiği yere (Forrer, 1926: 47),
Götze, Suğla ve Beyşehir Gölleri arasına (Götze, 1957 harita),
Cornelius, Afyon ili sınırında bulunan Klasik Holmi Kenti'ne (Cornelius, 1958b: 9),
Garstang-Gurney, Konya'nın batısında Klasik İpsus Kenti civarına (Garstang-Gurney, 1959: 86), (**Har. 3**).
Bryce, Suğla ve Beyşehir Gölleri ile Çarşamba Çayı'nın güneyinde kalan bölgeye (Bryce, 1974b: 110),
Mellaart, Emirdağ ve Sultandağ arasındaki bölgeye (Mellaart, 1993: 416), (**Har. 6**).
Melchert, Klasik Holmi Kenti'nin güney doğusuna (Melchert, 2003: 6),
Ünal, Dinar ve Sandıklı civarına (Ünal, 2003: 29),
Forlanini, Batı Anadolu'ya (Forlanini, 2007: 271 dipnot 46) lokalize etmektedirler.

Walma'nın lokalizasyon çalışmalarında birçok bilim insanının üzerinde hemfikir olduğu nokta ise bu ülkenin Hulaya Nehir Ülkesi'ne olan yakınlığıdır. (**Har. 11**). III. Hattuşili ve IV. Tuthaliya Dönemlerine tarihlenen antlaşma metinlerinde bu açıkça görülmektedir. Özellikle Tarhuntaşşa'nın batı sınırında yer alan Parha kentinden sonra ele alınan bu kentin, Parha'ya yakın bir yerde olduğunu düşünebiliriz. Ayrıca "Bronz Tablet" olarak da bildiğimiz ve sınırların belirlendiği bu metinde, sınırların saat yönü esasına göre sayıldığı bilindiğinden, Walma Ülkesi için Parha topraklarının kuzeyine bakmak gereklidir.

II. Murşili'nin Onyıl Anallerinde, Aştarpa Nehri (=Büyük Menderes) yakınlarında olduğu anlaşılan Walma Ülkesi, III. Hattuşili Dönemi'nde Watta[] Ülkesi ile birlikte yer alır. Söz konusu bu ülke Forrer tarafından Kuwalapaşşa Ülkesi (Kolbasa² ya da Olba³) civarına yerleştirilmektedir. Bu veriler ışığında Walma Ülkesi için, Lukka Ülkesi'nin kuzey bölgelerine yoğunlaşmamız gerekmektedir.

Tüm bu veriler ışığında Walma'nın sınırlarını, Afyon'un güney ve güneybatısı, Denizli'nin kuzeydoğusu ve Isparta'nın tamamını kapsayacak şekilde çizebiliriz. Böylece Walma Ülkesi; Pedaşşa, Lukka ve Hulaya Nehir Ülkesi ile ilişkisini kanıtlayacak bir konumda yer almış olacaktır. Bu tez kapsamında, Walma Ülkesi'nin sınırları bu şekilde ele alınmıştır.

3.4. Walma Ülkesi'nin Coğrafyası

Yukarıda Walma Ülkesi için Afyon'un batı yarısını, Denizli'nin kuzeydoğusunu ve Isparta'nın tamamını kapsayan alana bakmak gerekliliği üzerinde durulmuştu. Bu sebeple adı geçen illerin Walma Ülkesi içerisinde kalan ilçe sınırların daha net bir şekilde belirlenmesine çalışılmıştır. Buna göre, Afyon ilinde Merkez, Çay, Sinanpaşa, Şuhut, Hocalar, Sandıklı, Kızılören, Dinar, Evciler, Başmakçı ve Dozkırı ilçeleri; Denizli ilinin Çivril ilçesi ve son olarak Isparta ilinin tamamı Walma sınırları içinde yer almış olmalıdır.

Antik Dönem'de ise vurgulanan bölgenin kuzey bölümü (Afyon'un batısı, Denizli'nin kuzeydoğusu) “Phrygia” olarak, güney kısmı (Isparta) ise “Pisidia” olarak adlandırılmaktadır.

Burada, ilk olarak Walma Ülkesi'nin antik dönemde Phrygia olarak adlandıran bölümünün coğrafyası incelenecektir. Bu bağlamda, Walma Ülkesi'nin batı sınırının bir kısmını kaplayan bölgenin (Denizli ilinin kuzeydoğusu-Çivril-) coğrafyası şu şekildedir: Bölgenin deniz seviyesinden ortalama yükseltisi 900 m olup arazinin % 30'u dağlık, % 16'sı engebeli, % 54'ü ise düz ovalardan oluşmaktadır. Çivril Ovası'nın kuzeyinde Bulkaz Dağları (1990 m.) kuzeybatısında Kocayaka Dağları (1259 m.), güneydoğusunda ise Bozdağ (1350 m.) yer almaktadır. Ovanın kuzeydoğusunda yer alan Akdağ (Signia) ise (2449 m.) bu bölgenin en yüksek Ege Bölgesi'nin ise ikinci yüksek dağı olması açısından önem taşımaktadır. Hatırlanacağı

gibi Lukka Bölümü'nde, Zippaşı Dağ Ülkesi'nin lokalizasyonu için Akdağ'ın hemen kuzeyi tarafımızca önerilmişti⁴⁴⁵.

Bahsedilen coğrafyanın en önemli akarsuyunu, Çivril ilçe merkezinin 10 km doğusundaki Işıklı kasabasından çıkan Büyük Menderes Nehri oluşturmaktadır. Bu nehir Dinar ve Akdağ'dan çıkan pek çok kaynağın suları ile birleşerek 72 km'lik bir alana sahip olan Işıklı Göl'ü (Klydros) meydana getirir (Sevin, 2001: 200). Bu göle Sandıklı Ovası'nın sularını toplayan ve Büyük Menderes'in bir kolu olan Küfi Çayı (Glaukos) da katılmaktadır.

Walma Ülkesi'nin kuzey yarısını kapsayan bölgenin coğrafi durumuna bakıldığında ise burada yer alan Afyonkarahisar ilinin, Anadolu'nun batısında bir kavşak noktası olup doğuyu batıya, kuzeyi güneye bağlayan doğal bir geçit konumunda olduğu anlaşılmaktadır. Ege bölgesinin doğusunda, bir eşik konumunda yer alan Afyon yöresinde, jeomorfolojik açıdan en fazla göze çarpan özellik, dağlık alanlar ve bu dağlık alanlar arasında yer alan ovalardır. Ancak bölgenin büyük bir bölümü, akarsu vadileri ile yoğun biçimde yarılmış plato görünümündedir.

Bölgenin doğu kısmında, Afyon ilinin hemen güneyinden bir duvar gibi başlayıp, Dinar ilçesinin kuzeybatısına kadar kuzey-güney doğrultusunda uzanan, volkanik kayalardan oluşmuş, çok engebeli topografya özellikleri gösteren Kumalar Dağı yer alır. Bu dağ aynı zamanda Sincanlı, Sandıklı, Şuhut Ovalarının ortasında yükselmektedir. Akdağ ise güneybatıda Sandıklı Ovası'nı sınırlamaktadır. Bölgenin en batı sınırını ise Sincanlı Ovası ile Sandıklı Ovası arasında yer alan Ahır Dağları oluşturur. Sandıklı ve Sincanlı Ovası dışındaki diğer önemli ovalar ise Dombay Ova, Gül Ovası (Haydarlı Ovası), Çamur Ovası ve Şuhut Ovası'dır (Ardos, 1978: 41). Akarçay'ın en önemli akarsu olduğu bölgede diğer bir su kaynağı da Acı Göl'dür.

⁴⁴⁵ Bkz. Bölüm 1.2.14. Zippaşı Dağ Ülkesi.

Antik Dönem’de Pisidia olarak adlandırılan ve Isparta ilinin tamamını içine alan bölgenin coğrafyası ise şu şekildedir: Bölgenin en yüksek dağı, 2892 m ile Dedegöl Dağı’dır. Isparta ili içerisinde yer alan diğer önemli dağlar ise; Akdağ, Toprakepe, Barla Dağı, Sultan Dağları, Güllüce Dağı ve Davraz Dağı’ dır. Söz konusu bu bölgenin su kaynaklarına bakıldığında, akarsuların genellikle göllere dökülmekte olduğu, sadece Aksu ve Köprü Suyu’nun (Eurymedon) Antalya sınırları içerisinde geçerek Akdeniz’e döküldüğü görülmektedir. Suları Eğirdir Gölü’ne dökülen ve Senirkent Ovası’nın ortasında akan Pupa Çayı (Hippophoras), Sultan Dağları’ndan doğan ve Kumdanlı Ovası’nın içinden akan Köydere (Hoyran), kaynaklarını Sultan Dağları’ndan alarak Yalvaç üzerinden Gelendost Ovası’nı geçen Özdere ve Eğirdir Gölü’nü besleyen Kocadere diğer önemli akarsulardır. İlin en büyük gölü, yaklaşık 468 km² ile Türkiye’ nin 4’ncü büyük gölü olan Eğirdir Gölü (Limnai)’dür. Bu gölün kuzey kesimi Hoyran Gölü olarak adlandırılmaktadır. Beyşehir (Karalis⁴⁴⁶) ile Burdur Göllerinin (Askania) bir bölümü de Isparta il sınırı içerisinde yer almaktadır. Kovada Gölü ile Karatepe üzerinde yer alan ve bir krater gölü olan Gölcük de diğer önemli göllerdendir.

Bölgenin ovalarına tek tek bakılacak olursa; Isparta Ovası, esas olarak asıl Isparta Ovası ile daha kuzeyde yer alan Atabey (Kuleönü-Bozanönü) Ovası’nın birleşiminden meydana gelir (Sevin, 2001: 154). Asıl Isparta Ovası, ortalama 1000 m. yüksekliğe sahip, kuzeybatı-güneydoğu yönlü elips biçimli bir ovadır. Ova, Akdağ, Davraz Dağı ile Hisartepe ile Karatepe ile çevrili, Darıdere, Isparta Çayı gibi akarsuların getirdiği alüvyonlarla oluşmuş verimli bir tarım alanıdır. Atabey (Kuleönü-Bozanönü) Ovası’nın ise ortalama yüksekliği 950 m kadardır. Keçiborlu Ovası, Doğudan Söğüt Dağları, batıdan Kayı Dağı, kuzeyden Barla Dağı’nın güneybatı uzantıları ve güneyden de Burdur Gölü ile çevrilidir. Barla ve Kapı Dağları’nın kuzeyi ile Karakuş Dağları’nın güneyinde, Uluborlu ve Senirkent ilçeleri arazilerini içine alan Senirkent Ovası bulunmaktadır. Bu ova, batıdan doğuya doğru yaklaşık 30 km uzunluğunda, doğusundaki Eğirdir Gölü’ne doğru genişleyen bir görünüm arz eden tektonik kökenli bir ovadır ve Ortalama 950 m yüksekliğe sahiptir.

⁴⁴⁶ Pousgouse ve Strabon bu gölü Koralis olarak tanımlamaktadır (Strabon, 567).

Senirkent Ovası'nda yer alan tek akarsu Pupa Çayı'dır. Eğirdir Gölü'nün kuzeyinde ortalama 930 m. yüksekliğindeki ve yaklaşık 50 km²'lik alana sahip olan ve tamamen alüvyonlardan oluşmuş bulunan Kumdanlı Ovası ise kuzeydoğu-güneybatı yönünde üçgen şeklinde olup 12-13 km. uzunluğundadır. Eğirdir Gölü'nün doğusunda, iki tarafı fay kırıkları ile sınırlı Gelendost Ovası, kuzeybatıda Kirişli Dağı, güneyde ise Anamas Dağları ile sınırlıdır. Ortalama 45 km²'lik bir alana sahip olan ova, 930 m. yüksekliktedir. Beyşehir Gölü'nün kuzeyinde yer alan Şarki-Karaağaç Ovası'nın (Killania) (Sevin, 2001: 154), kuzey ve kuzeybatısında Sultan Dağları, batısında Anamas Dağları, güneyinde ise Kızıldağ ve Karadağ bulunur. Ovanın Beyşehir Gölü'ne doğru bir uzantısı da Armutlu Ovası olarak adlandırılır. Eğirdir Gölü'nün güneyinde, kuzey-güney yönünde, aşağı yukarı 20 km. uzunluğunda ve 1.5-2 km. genişlikte olan ovaya ise Boğazova adı verilmektedir.

3.5. Walma Ülkesi'ndeki Arkeolojik Veriler

Walma Ülkesi ile ilgili yazılı belgelerin ve söz konusu coğrafyanın değerlendirilmesinin ardından bölgenin dönem açısından kültür yoğunluğuna bakmak yerinde olacaktır.

Afyon ilinin güney ve güneybatısındaki M.Ö. II. Binyıl malzemesi veren yerleşimler:

Afşar (138): Yerleşme, Afyonkarahisar il merkezinin 67 km güney-güneybatısında; Dinar'ın 15.5 km. kuzeyinde; Karakuyu Gölü'nün olduğu küçük ovanın kuzey bitiminde; Afşar köyünün güneydoğusundadır. Mellaart tarafından saptanmış olan höyükte OTÇ malzemesinin varlığı bilinmektedir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (Har. 15).

Ağzıkara/Ağzıkarahan I-II (139): Afyonkarahisar il merkezinin yaklaşık kuşuçuğu 22 km güneyinde, Ağzıkara köyünün 3.6 km. güneydoğusunda yer alan yerleşmeler Mellaart tarafından saptanmıştır (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). Afyon Arkeoloji

Müzesi tarafından hazırlanan rehberde hem İTÇ hem de OTÇ malzemesinden söz edilmektedir (**Har. 15**).

Akkonak Üyük Mevkii (140): Yerleşme, Afyon ilinin Çay ilçesi, Akkonak kasabasının 1 km. güneybatısında, Cumhuriyet-Dinar yolunun 1,5 km. doğusunda ve Akpınar Deresi'nin 400 m. kuzeyinde yer almaktadır. Höyükte OTÇ'ye tarihlenen keramikler mevcuttur (Oy, 2008: 34). (**Har. 15**).

Alpaslan (141): Afyonkarahisar il merkezinin güneyinde; Çölovası'ndaki günümüzde kurumuş olan küçük gölün kuzeybatı kıyısında; Alpaslan Köyü'nün kuzeybatısında yer alan höyük J. Mellaart tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmasında saptanmıştır. Burada, OTÇ keramikleri höyük yüzeyinden ele geçen buluntular arasındadır (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Anayurt (142): Afyon il merkezinin güney-güneydoğusunda; Şuhut'un 13 km güneydoğusunda; Sıtma Dağı'nın güneybatısındaki yerleşmede OTÇ malzemesi de saptanmıştır (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Ayvathlı Höyük (143): Yerleşme, Afyon ilinin Sinanpaşa ilçesinde yer alan Düzağaç kasabasının yaklaşık 4 km kuzeyinde bulunmaktadır. Höyüğün batı ve güney kesimleri boyunca rastlanılan sur kalıntılarının OTÇ'ye ait olduğu düşünülmektedir. Sur kalıntısı haricinde OTÇ keramikleri de bu yerleşmede OTÇ'nin varlığını kanıtlamaktadır (Koçak, 2011: 265). (**Har. 15**).

Ayvathlı Mezarlık (144): Ayvathlı Höyüğü'nün 50 m güneybatısındaki yamaç üzerinde kurulmuştur. Olasılıkla burada küp mezarların olduğu tahmin edilmektedir. Ele geçen bulgular da bu mezarlığın OTÇ'de kullanıldığını göstermektedir (Koçak, 2011: 25). (**Har. 15**).

Bulanık (145): Afyonkarahisar il merkezinin güneydoğusunda; Karamık Gölü (Karamık Bataklığı) yakınında; Bulanık köyünün yaklaşık 1 km. güney-güneydoğusundaki yerleşme J. Mellaart'ın yüzey araştırmalarında bulunmuştur.

Afyon Arkeoloji Müzesi uzmanlarınca bu yerleşme M.Ö. II. Binyıl yerleşimleri arasında sayılmaktadır (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Çakır Doğu (146): Afyon il merkezinin 9 km batısında; Çakırköy'ün 2.5 km kuzeybatısında yer alan ve J. Mellaart tarafından saptanan höyük, İTÇ yerleşim yerleri arasında gösterilmektedir. Ancak OTÇ keramiğinin de saptandığı belirtilmektedir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Çapak (147): Yerleşme, Afyonkarahisar il merkezinin yaklaşık 5 km kuzey-kuzeydoğusunda yer alır. Akarçay'ın doğusunda olan bu yerleşim yeri yörede ilk defa araştırma yapan J. Mellaart tarafından saptanmış ve höyükten OTÇ malzemesi de toplanmıştır (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Çavdarlı Höyük (148): Çavdarlı, Afyonkarahisar il merkezinin yaklaşık 12 km doğusunda; Çavdarlı köyünün 3.6 km. güneybatısındadır. Burada, 1964 yılında M. Akok yönetiminde kurtarma kazısı yapılmıştır. Kazılar sırasında A açmasında bulunan bir mezar, Alacahöyük mezarlarının en basit tipi olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca yerleşmede OTÇ'ye ait malzemelerin saptandığından bahsedilmektedir (Akoc, 1965: 5-34). (**Har. 15**).

Dinar (149): Afyon il merkezinin güneybatısında; Dinar ilçesinin hemen güney-güneybatısında yer alan yerleşmede, D. French ve J. Mellaart araştırmalar yapmışlardır. Burada, OTÇ malzemesi saptanmıştır (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Efeköy (150): Afyonkarahisar il merkezinin güneydoğusunda; Şuhut'un kuzeydoğusundaki ovada yer alan yerleşmede M.Ö. II. Binyıl'a ait buluntular mevcuttur⁴⁴⁷ (**Har. 15**).

⁴⁴⁷ Afyon Arkeoloji Müzesi tarafından hazırlanan Afyon Arkeoloji Müzesi rehberinin 15. sayfasında yayınlanan Afyon il sınırları içindeki MÖ III-II. Bin yerleşimlerini gösteren haritada işaretlenmiştir. Bu yer hakkında ayrıntılı bilgi yoktur. J. Mellaart ve D.H. French bu höyükten söz etmemektedirler.

Ekinova (151): Afyonkarahisar il merkezinin yaklaşık 60 km. güneybatısında, Ekinova köyünün ise doğusunda yer alan höyük J. Mellaart tarafından saptanmıştır. Buradan toplanan keramik parçaları arasında OTÇ malzemeleri de gözlemlenmiştir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Geyzen (152): Yerleşme, Afyonkarahisar il merkezinin güneydoğusunda; Keramik Gölü'nün batı kıyısında; Kılınçkaya (Geyzen) köyünün 300 m. güney-güneydoğusundadır. Höyükte, J. Mellaart'ın yörede yaptığı yüzey araştırmalarında OTÇ malzemesi saptanmıştır (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Huzai Hamam (153): Afyonkarahisar il merkezinin kuş uçuşu yaklaşık 47 km güneybatısında; Sandıklı'nın güneybatısında; Reşadiye köyünün kuzeydoğusunda; yer alan höyükte, OTÇ malzemesi de bulunmaktadır (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Uzunpınar (154): Yerleşme, Afyonkarahisar il merkezinin yaklaşık 45 km güneydoğusunda; il merkezini Karadilli'ye bağlayan yol üzerinde var olan Uzunpınar köyünün batı-kuzeybatısındadır. Karamik Gölü'nün güneybatısında yer alan bu höyük, J. Mellaart tarafından ilk defa bilim dünyasına tanıtılmıştır. Yerleşmede OTÇ malzemesi ele geçmiştir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Kara Hüyük (155): Yerleşme, Afyonkarahisar il merkezinin güneybatısında; Dazkırı'nın güneydoğusunda; Acıgöl'ün kuzeybatı kıyısına çok yakın konumda; Yüreğil köyünün 3 km. kuzey-kuzeydoğusundadır. Afyon Müzesi uzmanlarının hazırladığı müze rehberindeki İTÇ-OTÇ-STÇ yerleşimleri (M.Ö. III-II. Binyıl) haritasında Yüreğil adı ile gösterilmektedir. Yerleşmeyi ilk olarak tespit eden J. Mellaart burada OTÇ keramiklerinin bulunduğunu bildirmektedir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Kepeliyurt (156): Afyonkarahisar il merkezinin kuş uçuşu 51 km. güneydoğusunda; Şuhut ilçesi, Karaadilli kasabasının kuzeydoğusunda yer alan

yerleşme, Afyon Arkeoloji Müzesi rehberinde M.Ö. III-II. Bin yerleşimleri haritasında gösterilmektedir (**Har. 15**).

Kozluca (157): Afyonkarahisar il merkezinin 48-49 km kadar batı-güneybatısında; Hocalar'ın kuzey-kuzeydoğusunda; Kufi Çayı'nın kuzeyinde; Kozluca Yeni Mahalle'nin yaklaşık 200 m batısında yer alan yerleşmede OTÇ'ye ait malzeme bulunmaktadır (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Kurumsa Boğazı (158): Yerleşme, Afyon ili Çay ilçesinin, Karamık Karacaören'in 7 km. batısında, Akar Deresi'nin 20 m. batısında yer almaktadır. Yerleşmede OTÇ keramiklerine rastlanılmaktadır (Oy, 2008: 34, 35). (**Har. 15**).

Kusura Höyük (159): Afyon ilinin 55 km güneybatısında ve Sandıklı ilçesinin 13 km güneyinde yer alan Kusura Höyük kazıları W. Lamb tarafından 1935-1937 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Höyükte Kalkolitik Çağ'dan, Demir Çağı'na kadar kesintisiz yerleşim gözlemlenmiştir. Lamb C evresini OTÇ olarak adlandırırken (Lamb, 1937: 4), Bittel ise C evresini M.Ö. 2000'den 1600'e dek taşımaktadır (Bittel, 1942: 185). Ayrıca yerleşmede Hitit Krallık Dönemi'ne tarihlendirilen mezarlar saptanmıştır (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Mahmutköy (160): Yerleşme, Afyonkarahisar il merkezinin yaklaşık kuşuçuğu 29 km güneyinde; Şuhut Ovası'nda; Şuhut'un yaklaşık 3-4 km güneyindeki Mahmutköy'ün kuzeydoğusundadır. J. Mellaart bu yerleşme yerinden ağırlıklı olarak İTÇ II'ye ait çanak çömlek parçaları toplamıştır. Ancak OTÇ malzemesinin de varlığı belirtilmiştir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Nuhköy-Karataş (161): Afyonkarahisar il merkezinin güneybatısında Nuhköy'ün ise yaklaşık 1 km kuzeybatısında yer alan höyükte yüzey araştırması yapan J. Mellaart, OTÇ keramiklerinin varlığından bahseder (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Pınarbaşı Gölü (162): Afyonkarahisar il merkezinin yaklaşık 80 km güney-güneybatısında; Dinar'ın yaklaşık 9 km. doğusunda; Pınarbaşı Gölü'nün kuzeydoğu kıyısında yer alan höyükten OTÇ malzemesi toplanmıştır (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Sadıkbey (163): Yerleşme, Afyonkarahisar il merkezinin yaklaşık 8 km kuzeybatısında; Sadıkbey köyünün 1 km. doğusundadır. J. Mellaart tarafından tespit edilen höyükte OTÇ keramiğinin varlığından bahsedilmektedir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Salar (164): Afyonkarahisar il merkezinin 6 km güneyindeki Sülün Köyü'nün 300 m doğusunda yer alan Salar, J. Mellaart tarafından bulunmuştur. Mellaart, höyükte OTÇ malzemesinin de olduğundan söz etmektedir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Sandıklı Höyüğü (Hisar) (165): Afyon ili Sandıklı ilçe merkezinde yer alan söz konusu höyükte M.Ö. II. Binyıl keramikleri bulunmuştur (İlaslı-Üyümez, 2008: 36). (**Har. 15**).

Sorkun (166): Yerleşme, Afyonkarahisar il merkezinin kuşucumu yaklaşık 54 km güneybatısında; Sandıklı'nın batısında; Sandıklı Ovası'nın güneybatı sınırında; Sorkun'un yaklaşık 3.3 km kuzey-kuzeybatısında yer almaktadır. J. Mellaart tarafından saptanmış olan bu yerleşmede OTÇ keramikleri ele geçmiştir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Tülü Tepe (168): Afyon ilinde Dinar'ın yaklaşık 9 km kadar doğusunda yer alan bu höyük J. Mellart tarafından saptanmıştır. Höyük yüzeyinde OTÇ keramiklerinin bulunduğu belirtilmektedir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Yenice (169): Yerleşme, Afyonkarahisar il merkezinin 33 km kuzeybatısındaki Yenice köyü yakınındadır. J. Mellaart tarafından İTÇ II yerleşmesi olarak

değerlendirilmişse de OTÇ keramiklerinin höyük yüzeyinde yer aldığı bildirilmektedir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Isparta ilinde yer alan M.Ö. II. Binyıl yerleşmeleri:

Ağıl Höyük (170): Yerleşme, Isparta ili, Yalvaç ilçesinin batısında; Kumdanlı'nın 6 km güneybatısında; Yalvaç-Senirkent karayolunun 400 m güneyinde; Erikçalılar Mevkii'nde yer almaktadır. M. Özsait tarafından 2003 yılı yüzey araştırmasında incelenen yerleşmede İTÇ'ye tarihlenen çanak çömlek parçaları bulunmuştur. Ayrıca yerleşmede M.Ö. II. Binyıl malzemesi ele geçtiği bildirilmektedir. (Özsait, 2004: 254). (**Har. 15**).

Akmescit (171): Isparta ili, Gelendost ilçesinin 11.5 km güneybatısında; Akmescit Mevkii'nde yer alan höyük 2002 yılında M. Özsait tarafından yapılan yüzey araştırmasında tespit edilmiştir. Höyükte OTÇ ve STÇ'ye ait çanak çömlek parçaları bulunmuştur (Özsait, 2003: 287). (**Har. 15**).

Arak (172): Yerleşme, Isparta il merkezinin kuzeydoğusunda; Şarkıkarağaç İlçesi'nin 6 km güneydoğusundaki Arak köyü ile Çaltı köyü arasında yer alır. 1987 yılında M. Özsait tarafından gerçekleştirilen araştırmalar sırasında saptanan yerleşmede İTÇ I; II; III Dönemleri, M.Ö. II. Binyıl, Demir Çağı'na tarihlenen malzemeler toplanmıştır. (Özsait, 1988: 303). (**Har. 15**).

Çamharman (173): Isparta İli Yalvaç İlçesi'nin 15 km kuzeybatısında; Çamharman köyünün 500 m kuzeybatısında yer alan ve ilk olarak Yalvaç Müzesi görevlileri tarafından saptanan höyük; 1985-86 yıllarında M. Özsait tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sırasında tekrar incelenmiştir (Özsait, 1987: 260). Ova yüzeyinden 2 m yükseklikte olan höyükte M.Ö. II. Binyıl keramikleri bulunmaktadır (**Har. 15**).

Çavundur (174): Yerleşme, Isparta il merkezinin kuzeydoğusunda; Şarkikaraağaç ilçesinin batısında; Çavundur köyünün 600 m batı-güneybatısında yer almaktadır. İlk J. Mellaart tarafından saptanan yerleşme yerinde OTÇ malzemeleri de ele geçmiştir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Dört Yol (175): Isparta il merkezinin kuzeydoğusunda; Yalvaç ilçesinin Bağkonak (Boğnak) Bucağı'nın 4.7 km batısında; Yalvaç-Şarkikaraağaç yolunun kuzeydoğusunda yer alan ve ilk olarak J. Mellaart tarafından saptanan höyük; 1985-86 yıllarında M. Özsait tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sırasında tekrar incelenmiştir (Özsait, 1987: 259). OTÇ ve STÇ malzemeleri höyük üzerinde saptanmıştır (**Har. 15**).

Eğirdir (=Eğridir) Höyük (176): 1960'lı yıllarda J. Mellaart tarafından, Eğirdir'in 3 km. kadar kuzeybatısında, göl kıyısında tespit edilmiş olan höyük yüzeyinde OTÇ ve STÇ malzemesi tespit edilmiştir (Özsait, 2002: 234, 235). (**Har. 15**).

Gelendost (177): Isparta il merkezinin kuzeydoğusunda; Gelendost ilçesinin 1 km güneyinde; Yalvaç-Isparta karayolunun hemen batısında yer alan ve ilk olarak J. Mellaart tarafından saptanan höyük, 1985 ve 1992 yıllarında M. Özsait tarafından da araştırılmıştır. Yerleşmede, OTÇ'na tarihlendirilen keramikler ele geçmiştir (Özsait, 1993: 304). (**Har. 15**).

Göndürle 2/Gönderle (178): Höyük, Isparta'nın Atabey ilçesinde yer almaktadır. Isparta'nın 22 km kuzeydoğusundaki eski adı Gönderle olan Harmanören köyünün 1.5 km güneydoğusunda; Tavşantepe'nin kuzey eteklerinde yer alır. 1984-85 yıllarında M. Özsait tarafından yapılan araştırmalar sırasında saptanmıştır. 2002 yılında M. Özsait tarafından yapılan yüzey araştırmasında höyüğün 300 m kadar kuzeydoğusundaki bir alanda ova seviyesinde M.Ö. II. Binyıl çanak çömlekleri bulunmuştur. Aynı araştırmada bu alanın hemen kuzeyinde tarım çalışmaları sırasında ortaya çıkan ve M.Ö. II. Binyıl'ın ilk yarısının ortalarına tarihlenen bir küp mezar tespit edilmiştir (Özsait, 2003: 285). (**Har. 15**).

Harmanören/Göndürle I (179): Höyük, Isparta il merkezinin yaklaşık 27 km kuzeydoğusunda; eski adı Göndürle olan Harmanören köyünün güneydoğusundadır (Özsait, 1994: 29). Göndürle I höyüğü ovada uzaktan rahatlıkla fark edilmesinden dolayı birçok bilim adamının dikkatini çekmiştir. T. Özgüç, J. Mellaart, D.H. French gibi araştırmacılar höyüğü bilim dünyasına Göndürlü ve Göndürler adları ile tanıtmışlardır (Özgüç, 1943: 408-415; Mellaart, 1954:192). 1989 ve 1991-92 yıllarında gerçekleştirilen müze kazısını; 1993 yılından itibaren M. Özsait yönetimindeki kazılar takip etmiştir. Bu kazı çalışması 1994 yılı dışında günümüze kadar yalnız mezarlık alanında devam etmektedir. Höyükteki tabakalanma sadece yüzey bulgularına dayanılarak ileri sürülmekte ve Son Kalkolitik Çağ'dan M.Ö. I. Binyıl sonuna kadar kesintisiz yerleşim gördüğü belirtilmektedir. Mezarlık alanında ise İTÇ mezarlarının yanı sıra az sayıda da olsa OTÇ'nin başına tarihlenen küp mezarlar ortaya çıkarılmıştır (**Har. 15**).

İskele Höyüğü (180): Yerleşme, Isparta il merkezinin kuzeydoğusunda; Gelendost'un yaklaşık 10 km güneybatısında; Eğridir Gölü'nün doğu kıyısında; Hacılar köyü sınırları içinde Akmezlik Mevkii'nde yer alır. M. Özsait tarafından tespit edilen höyük üzerinde OTÇ ve STÇ'na tarihlenen keramiklerin bulunduğu bildirilmektedir (Özsait, 2003: 287). (**Har. 15**).

Karaçayır (181): Yerleşme, Isparta'nın kuzeydoğusunda; Şarkikaraağaç'ın batısında; Çavundur Köyü'nün 500 m kadar batısında yer alır. J. Mellaart tarafından keşfedilen höyükte OTÇ malzemesi tespit edilmiştir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Salur (182): Yerleşme, Isparta ili; Şarkikaraağaç ilçesinin güneybatısında; Salur köyünün hemen 1.6 km güneybatısında yer almaktadır. Höyük ilk olarak J. Mellaart tarafından tespit edilmiş ve höyük üzerinde OTÇ'ye ait malzemeler ele geçirilmiştir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Sürütme Çiftliği (183): Isparta il merkezinin kuzeydoğusunda; Şarkikaraağaç ilçesinin güneyinde; Yeniköy köyünün güneybatısında yer alan höyük; Beyşehir

Gölü'nün kuzey kıyısına yakın konumdadır. J. Mellaart tarafından bulunmuş olan höyükte OTÇ'ye tarihlendirilen keramiklerin varlığı bildirilmektedir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Ayvalı Höyük (184): Isparta ilinin Yalvaç ilçesinin 18 km. kuzeybatısında yer alan Ayvalı köyünün hemen güneyinde bugün bir köy mezarlığı olarak kullanılan Ayvalı Höyük yer almaktadır. Höyük üzerinde OTÇ malzemesinin varlığından bahsedilmektedir (Özsait, 2004: 253). (**Har. 15**).

Teknepınar (184): Isparta ili; Yalvaç ilçesinin 10 km kuzeybatısında; Süllüce köyünün 5.8 km batısında yer alan yerleşme, 1985-86 yıllarında M. Özsait tarafından gerçekleştirilen yüzey araştırmaları sırasında saptanmıştır (Özsait, 1987: 261-262). STÇ'ye dair keramikler yerleşmede ele geçmiştir (**Har. 15**).

Ördekçi (185): Yerleşme, Isparta ili; Şarkikaraağaç ilçesine 11 km uzaklıkta Ördekçi köyünün 1.1 km kuzeydoğusunda yer alır. Yerleşmede, M.Ö. II. Binyıl; I. Binyıl ve Roma Dönemi'ne ait çanak çömlek parçalarına rastlanmıştır (Özsait, 2002: 239).

Yağcılar Höyük (186): Yağcılar, Isparta'nın kuzeydoğusunda; Yalvaç ilçesinin güneybatısında; Yağcılar köyünün kuzey-kuzeydoğusunda büyük bir höyüktür. J. Mellaart tarafından tespit edilen höyükte İTÇ dışında OTÇ ve STÇ malzemesi de vardır (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Denizli ilinin Çivril ilçesinde yer alan M.Ö. II. Binyıl malzemesi veren yerleşmeler:

Akköprü (187): Yerleşme, Denizli ili Çivril ilçesinin güneyinde; Karayahşiler köyünün 5 km güneyinde yer almaktadır. J. Mellaart tarafından tespit edilen höyük bölgenin OTÇ yerleşmeleri arasında gösterilmektedir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Bekirli 1 (188) ve Bekirli 2 (189): Yerleşmeler, Denizli il merkezinin kuzeydoğusunda; Çivril'in 13.5 km güneydoğusundaki Bekirli (Beyerli) köyünün 4.3 km kuzeydoğusunda; Menderes Çay'ın batı yakasındadır. Mellaart tarafından saptanmış olan her iki höyükte de OTÇ malzemelerinin saptandığından söz edilmektedir (Lloyd-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Beycesultan (190): Anadolu arkeolojisine kattığı bilgilerden dolayı ayrı bir öneme sahip olan Beycesultan, Denizli il merkezinin kuzeydoğusunda; Çivril ilçesinin 5 km güneybatısında; Menteşe köyü yakınındadır. İlk olarak J. Mellaart tarafından saptanan; daha sonra 1954-59 yılları arasında S. Lloyd ve J. Mellaart yönetiminde kazılan höyüğün, V-IV. Tabakaları Orta Tunç Çağı; III-I Son Tunç Çağı'na tarihlendirilmektedir (Lloyd ve Mellaart, 1962: fig. 3). İç Batı Anadolu Bölgesi'nin Akdeniz; Ege ve Kuzeybatı Anadolu bölgeleri üçgeni içinde; ticaret yolları arasında yer alması ise höyüğü ayrıca önemli kılmaktadır. Beycesultan kazıları sırasında OTÇ'ye ait yanmış bir sarayın bulunmuş olması sebebi ile söz konu yerleşimin bu tabakası üzerinde durmayı gerekli buluyoruz.

Beycesultan'ın V. tabakasında saptanmış olan “Yanmış Saray” yapısı bir yandan Girit diğer yandan Hitit Mimari özellikleri göstermektedir (Naumann, 1985: 401). Bu, dönem içerisindeki Girit ilişkilerine işaret eder niteliktedir. Girit ilişkisini kanıtlayan diğer bir kanıt ise saray kompleksinin ana yapısının Anadolu kökenli ancak yapım tekniği olarak Ege Sarayları ile benzeşmesi durumudur (Naumann, 1985: 400). Sarayın M.Ö. 1650 yılında, Hitit Kralı I. Hattuşili'nin Arzawa seferi ile ilişkili olduğu sanılan bir yangında yıkıldığı düşünülmektedir (Mellaart, 1974: 496).

Taş temel üstüne kerpiç duvarlarla yapılmış bu kompleks; dörtgen odalar, avlular ve konuk odalarından oluşmaktadır. Yapım tekniğindeki bir başka özellik ise döşemelerin altında, sıcak havanın dolaşımını sağlayabilecek nitelikte yollar ve geçitlerin olmasıdır. Bulunan bir merdiven boşluğu sayesinde yapının iki katlı olduğu da saptanılabilmiştir (Lloyd ve Mellaart, 1965: 3-34). Ancak bu kabul görmüş olan bir düşünce değildir (Sarı, 2011: 75). (**Har. 15**).

Büyük Pınar/Burgaz (191): Yerleşme, Denizli ili Çivril ilçesinin kuzeybatısında; Gürpınar köyünün yaklaşık 2 km güneydoğusundadır. Lloyd ve Mellaart dışında French tarafından da araştırılan yerleşmede OTÇ'ye ait olabilecek keramik parçaları saptanmıştır (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Çivril (192): Höyük, Denizli il merkezinin kuzeydoğusunda; adını aldığı Çivril ilçesinin içindedir. Burada İTÇ II, İTÇ III ve OTÇ malzemeleri bulunmuştur (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Höyük Mevkii (193): Denizli ili, Çivril ilçesinin 20 km güneyinde Yahyalı köyü sınırları içinde yer alan höyükte 2003 yılında E. Abay ve F. Dedeoğlu tarafından yüzey toplaması yapılmıştır. Beycesultan malzemelerine benzer OTÇ çanak çömlek parçaları bulunmuştur (Abay ve Dedeoğlu, 2004: 44). (**Har. 15**).

Kesilmiş (194): Yerleşme, Denizli il merkezinin kuzeydoğusunda; Çivril'in 7.5 km güneydoğusunda; Emirhisar'ın 4.5 km doğusunda yer almaktadır. Yerleşmede İTÇ II Dönemi dışında OTÇ buluntuları da mevcuttur (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Ören Mevkii (195): Denizli ili Çivril ilçesinin 15 km güneyinde; Kavakköy köyünün yakınında yer alan höyükte 2003 yılında E. Abay ve F. Dedeoğlu tarafından yapılan yüzey araştırmaları neticesinde OTÇ ve STÇ'ye tarihlenen çanak çömlek parçalarının bulunmuştur (Abay ve Dedeoğlu, 2004: 43, 44). (**Har. 15**).

Pınar Höyük (196): Yerleşme, Denizli'nin Çivril ilçesinin güneydoğusunda; Gümüşsu kasabasının 3.3 km batı-kuzeybatısında; Işık Göl'ün kuzeydoğusundadır. Höyükte İTÇ ve OTÇ keramikleri de ele geçmiştir (Llyod-Mellaart, 1965: 76-77). (**Har. 15**).

Sarıbeyli (197): Denizli il merkezinin kuzeydoğusunda; Çivril ilçesinin 17 km güneybatısındaki Sarıbeyli köyünün 1.5 km kuzeyinde; Çivril-Denizli yolunun 800 m doğusunda yer alan höyük, ilk olarak J. Mellaart tarafından tespit edilmiştir.

Mellaart burayı İTÇ II ve İTÇ III Dönemlerine tarihlemektedir. 2003 yılında E. Abay ve F. Dedeoğlu tarafından yapılan yüzey araştırmalarında ise buna ek olarak STÇ'ye ait malzemeler de saptanmıştır (Abay ve Dedeoğlu, 2004: 42, 43). (**Har. 15**).

Yassihöyük 1 (198): Yerleşme, Denizli il merkezinin kuzeydoğusunda; Çivril ilçesinin 13.5 km güneybatısındaki Yassihöyük köyünün yakınında; Beycesultan'ın 6.6 km güneyindedir. İlk kez J. Mellaart tarafından saptanmış olan höyük, E. Abay ve F. Dedeoğlu tarafından tekrar ziyaret edilmiştir. Yerleşmede OTÇ ve STÇ'na ait malzemelerin de olduğu bildirilmektedir (Abay ve Dedeoğlu, 2004: 43). (**Har. 15**).

3.6. Edinilen Bilgiler Işığında Walma Ülkesi'nin Tarihi ve Tarihi Coğrafyası'nın Rekonstrüksiyonu

Yazılı belgelere dayanarak yapılmış olan bu çalışma sırasında görülmektedir ki Walma adı ilk kez II. Murşili'nin (M.Ö. 1321-1295) Onyıl Anallerine ait bir tablette (KBo 3.4) yer almaktadır. Bu metinde Arzawa Kralı Uhhaziti ile II. Murşili'nin ordularının karşılaştıkları yer olarak tanımlanan Walma kentinin yakınlarında Aştarpa Nehri'ninde bulunduğunu öğrenmekteyiz.

Burada özellikle şunu ifade etmek isteriz ki Walma kenti adının ilk kez II. Murşili Dönemi metinlerinde saptanabiliyor olması, Walma kentinin bunun öncesinde var olmadığı anlamına gelmemelidir. Bu durum Walma'nın Hatti Ülkesi'ne her zaman bağlı olduğu ya da bu döneme kadar Hatti Ülkesi'ne karşı herhangi bir sorun oluşturmadığı anlamına da gelebilir. Keza II. Murşili'nin Anallerinde, Walma bir sorun değil sadece mekânı tanımlamak adına kullanılan bir yer adı olarak geçmektedir.

III. Hattuşili Dönemi'nde (M.Ö. 1267-1237) Walma iki metin grubunda karşımıza çıkmaktadır (III. Hattuşili'nin Analleri ve Ulmi-Teşup ile yapılan antlaşma metni). III. Hattuşili'nin Analleri'nde Walma Ülkesi'nin de içinde yer aldığını bir problemin varlığı açıktır. Üstelik Lukka Ülkesi de bu tabletin (KUB 21.6a) başında ve Walma

Ülkesi'nden hemen önce anıldığından ve bir Lukka kenti olduğu bilinen Kuwalapaşša Ülkesi'nin de bu metinde yer alıyor olmasından dolayı, Walma Ülkesi'nin Lukka Ülkesi ile de yakın bir coğrafyada bulunduğu akla gelmelidir.

III. Hattuşili ile Ulmi-Teşup arasında yapılmış olan antlaşmayı konu alan metinde (KBo 21.6a) ise Walma Ülkesi ile Hulaya Nehir Ülkesi arasında sınır oluşturan kentlerin sıralandığı anlaşılmaktadır. Bu durumda Hulaya Nehir Ülkesi ile de komşuluk ilişkisi olan Walma'nın, Anadolu'nun güneybatı bölümünde aranması gerekliliği kesinleşmiş olmaktadır.

Son olarak Hitit yazılı belgelerinde IV. Tuthaliya ile Tarhuntaşša Kralı Kurunta arasındaki antlaşma metninde gördüğümüz Walma Ülkesi'nin bu metinde de sınır sayımı sırasında anıldığı görülür; ancak bu kez Parha=Perge ve Kaştaraya Nehri=Aksu Nehri gibi coğrafi adlar ile birlikte yer almaktadır. Metinden Parha'nın Tarhuntaşša toprakları içinde yer almadığını Kaştaraya Nehri'nin sınır olarak kabul edilmesinden anlamaktayız. Dolayısıyla Parha kentinin ardından Walma Ülkesi'nin aktarılması, bize Walma'nın lokalizasyonu için Lukka Ülkesi'nin kuzey bölgelerini işaret etmektedir. Ayrıca bu metinden Walma Ülkesi'nin Tarhuntaşša Ülkesi ile yakın oldukları, aralarındaki sınır kentlerinin sayılmasından da anlaşılmaktadır.

Walma Ülkesi'nin tarihi açısından konuya bakıldığında ise eldeki veriler sayesinde söylenilebilecekler sınırlı olsa da Hatti Ülkesi'ne isyan etmemiş ve sorun çıkarmamış bir ülke olduğu görülebilmektedir. Edinilen veriler ışığında, Hulaya Nehir Ülkesi ve bu bölgenin siyasi adı olarak bilinen Tartuntaşša Ülkesi ile aralarında sınır kentleri bulunan Walma Ülkesi'nin Parha=Perge kentinin kuzeyinde yer aldığı öngörülmektedir. Ayrıca Lukka Ülkesi'nin kuzeydoğu kesiminde yer aldığı bilinen Kuwalapaşša Ülkesi ile birlikte anılan bu kent aynı zamanda Aştarpa yani Büyük Menderes Nehri ile de yakın bir konumda bulunuyor olmalıdır. Walma Ülkesi'nin lokalizasyonu bölümünde ele alındığı gibi bizim belirlemiş olduğumuz coğrafya tüm bu verileri destekler niteliğindedir. Walma Ülkesi, "Afyon'un güney ve güneybatısı, Isparta'nın tamamı ve Denizli'nin kuzeydoğusu"nu kaplayan bölge içerisine tarafımızca lokalize edilmektedir.

SONUÇ

Tez çalışmamızı oluşturan Lukka, Pedašša ve Walma Ülkelerinin yazılı belgelere dayanılarak, tarih sahnesine çıktıkları ilk belgelerden son belgelere kadarki veriler incelenmiş, ülkelerin tarihi ve tarihi coğrafya çalışmaları tüm detaylarıyla gerçekleştirilmiştir.

Konuyu daha iyi değerlendirebilmek amacıyla söz konusu olayların, kronolojik bir şekilde dönemler halinde ele alınarak bir bütün halinde Hatti Ülkesi ile olan ilişkileri irdelenmiştir. Bu bağlamda, tez boyunca kullanmış olduğumuz kalibre edilmiş orta kronoloji olarak bilinen kronoloji tablosu esas alınmıştır (**Tab. 1**).

Telipinu Dönemi (M.Ö. 1525-1550): Telipinu Dönemi, sadece Lukka Ülkesi hakkında veri bulundurmaktadır (CTH 19- KBo 1.27). Bu metinde Lukka adı “...^{URU}L[u]-uq-qa[.....]” şeklinde geçmektedir. Dolayısı bugünkü bilgilerimiz ile ilk kez Lukka adının Telipinu Dönemi’nde görüldüğünü söyleyebiliriz. Ancak söz konusu metin bize başka bir bilgi sunmamaktadır.

I./II. Tuthaliya (M.Ö. 1420-1400)/ I. Arnuwanda (M.Ö 1400-1380): Bu dönemde her ne kadar Lukka adı tabletlerde geçmiyor olsa da Madduwatta metninde, Lukka Ülkesi içinde yer aldığını düşündüğümüz Dalawa, Hinduwa, İyalanda, Zumanti, Wallarimma, Zumarri, Mutamutašša, Attarimma, Šuruta ve Huršanašša Ülkelerinin adlarının yer almasından dolayı bu metin önem teşkil etmektedir (CTH 147-KBo 19.38+KUB 14.1). Böylelikle Madduwatta Metni, Lukka Ülkesi’nin içinde yer alan ülkelerin/kentlerin tespit edilmesinde ve dahası kabaca da olsa lokalizasyonları hakkında bilgi edinebileceğimiz bir kaynak olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Madduwatta Metni, Pedašša Ülkesi ile Lukka kentlerinin birlikte yer aldığı bir metin olması açısından da önem taşımaktadır. Keza bu durum coğrafi yakınlığı işaret eden bir unsurdur.

Madduwatta'nın (Arzawa'da yerel bir kral) yaptıklarını konu eden bu metinde, Madduwatta'nın Arzawa ve Lukka Ülkelerinde yer alan birçok yeri ele geçirdiği ve Pedašša Ülkesi'ni isyana teşvik ettiği ve nihayetinde Alaşiya'ya indiği anlatılmaktadır. Bu metinden Madduwatta'nın kendisini koruyan I./II. Tuthaliya'ya ihanet ettiği, adı geçen olaylar zinciri ile ortaya çıkmaktadır. Pedašša Ülkesi'nin isyana teşvik edilmesinin nedeni olarak ise Hatti Ülkesi'nin askeri gücünü zayıflatmak ve dahası Madduwatta'nın gücünü arttırdığı Güneybatı Anadolu'ya gelmesini zorlaştırmak amacı ile olmalıdır. Pedašša Ülkesi'nin stratejik bir noktada yer aldığı konusunu özellikle vurgulamamızın nedeni budur.

II./III. Tuthaliya Dönemi (M.Ö. 1380-1355): Lukka adı, II./III. Tuthaliya Dönemi'ne tarihlendirilmesi gerektiği düşünülen ve Alaşiya Kralı tarafından bir Mısır Firavununa yazılmış olan EA 38 no'lu tablette yer almaktadır. Metinde Alaşiya Kralı, Lukkalıların her yıl ülkesinin bir kısmını işgal ettiklerinden yakınmaktadır ki bu durum akla korsanlık faaliyetlerini getirmektedir. Bu durum şaşırtıcı olmamalıdır. Zira Lukka Ülkesi tarafımızca Antik Karia ve Lykia Bölgelerine yerleştirilmektedir. Bu sayede doğal birçok limana sahip oldukları da bilinen bu ülkenin korsanlık yapabilmeleri coğrafi açıdan uygundur. Ayrıca daha evvel Madduwatta Metni'nde, Madduwatta'nın da Alaşiya'ya inmesini engelleyemeyen Hatti Kralı'nın Orta Krallık Dönemi'ndeki güç zayıflamasının bir sonucu olarak Lukkalıların saldırılarına da engel olamayacağı düşünülmektedir.

I. Šuppiluliuma Dönemi (M.Ö. 1355-1322): Pedašša Ülkesini bu dönemde, I. Šuppiluliuma'nın İcraatini konu alan ve II. Murşili tarafından yazdırılan (CTH 40-KBo 19.53 ve KBo 14.4) metinlerde karşımıza çıkmaktadır. I. Šuppiluliuma'nın savaş sonrası elde ettiği ganimetlerin bir kısmını Pedašša Ülkesi'ne götürdüğü anlaşılmaktadır. Bu durum ülkenin önemine işaret eden bir unsurdur. Oldukça kırık olan bir diğer metinde ise olasılıkla Pedašša Ülkesi yine isyana teşvik ettirilmiştir. Bu durum bilindiği gibi I./II. Tuthaliya Dönemi'nde de gerçekleşmiştir.

II. Murşili Dönemi (M.Ö. 1321-1295): II. Murşili Dönemi'nde Pedašša ve Lukka Ülkesi'nin, Hatti Ülkesi'ne karşı isyan ederek vergi ödemeyi bıraktıkları

görülmektedir (CTH 376-KUB 24.3//KUB 24.4//KBo 53.13). Bu metinden, daha önce her iki ülkenin de Hatti Ülkesi'ne bağlı oldukları ve vergi ödedikleri sonucu çıkarılabilir. Ardından Lukka ve Pedašša Ülkelerinin Hatti Ülkesi ile savaştıkları anlaşılmaktadır. Olayın devamında neler olduğu bilinmiyor olsa da II. Muršili'nin ilk hükümdarlık yıllarında Arzawa Ülkesi'ne sığınan NAM.RA'ları geri istediği görülür. Geri istenilen bu NAM.RA'lar Lukka Ülkesi içinde yer aldığı düşünülen (Attarimma, Huwaršanašša ve Šuruta) kentlerden kaçmış olanlardır. Bu NAM.RA'ların Lukka Ülkesi'nden kaçmalarının nedeni olasılıkla ortaya çıkan kargaşadan faydalanmalarıdır. Arzawa Kralı'nın bu talebi reddetmesi ile batıya seferler düzenlenmiştir. II. Muršili, üçüncü hükümdarlık yılında Arzawa Ülkesi Beyi Uhhaziti ile "Aštapa Nehri'nde, Walma şehrinde" savaşa girmiştir. Böylece Walma adı yazılı belgelerde ilk kez karşımıza çıkmaktadır.

Pedašša Ülkesi'nin bu dönem içinde yine isyana teşvik ettirildiği bilinmektedir (CTH 68 KUB 6.44(+) KUB 6.42(+) KUB 6.43(+)). Mira-Kuwaliya Kralı Mašhuiluwa'nın bu olayı gerçekleştiren kişi olduğu görülür. Yine aynı dönemde II. Muršili'nin Kupanta-Kurunta ile imzaladığı antlaşma metninde Mira-Kuwaliya için belirlenmiş olan sınırlar önemlidir. Aštapa Nehri ve Šiyanti Nehri Mira-Kuwaliya Kralı Kupanta Kurunta'ya sınır teşkil edecektir. Bu sınırlama Büyük Menderes ve Eşen Nehirlerinin ötesine geçmesinin yasaklanması anlamına gelmektedir. Böylece Mira-Kuwaliya Ülkesinin sınırlarının belirlenmesi ile Walma Ülkesi'nin batı sınırını Aštapa Nehri=Büyük Menderes, Lukka Ülkesi'nin kuzey sınırının ise Šiyanti Nehri=Eşen Nehri'nin kuzey bölümü olarak düşünebilir. Metinde Mira-Kuwaliya'ya sınır oluşturacak bir diğer yer Wiyanawanda kentinin düdeni olarak belirtilmektedir. Wiyanawanda kenti Lukka Ülkesi içinde yer alan ve antik Oinoanda kenti ile eşitlenen kenttir. Dolayısı ile Lukka kentinin kuzey sınırının II. Muršili Dönemi'nde Wiyanawanda kentinin düdeni olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

II. Muwatalli Dönemi (M.Ö.1295-1272): Lukka adı, II. Muwatalli ile Wiluša Kralı Alakšandu arasındaki antlaşma metninde görülmektedir (CTH 76-KUB 21.1). II. Muwatalli, Lukka Ülkesi ile savaştığı takdirde Wiluša Kralı'nın desteğini beklediğini belirtmektedir. Bu durum II. Muwatalli Dönemi'nde Lukka Ülkesi ile Hatti

Ülkesi'nin birbirlerine düşman olduklarının kanıtıdır. Ancak ilginç olan yine II. Muwatalli Dönemi'nde gerçekleşen Kadeş Savaşı'na Lukka Ülkesi'nin de Hatti Ülkesi yanında katılmış olmasıdır. Lukkalı askerlerin, bu çelişkili durum düşünüldüğünde paralı asker statüsünde görev aldıkları düşünülebilir ya da Lukka Ülkesi'nde yer alan bir kısım halkın bu savaşa katıldığı fikri ortaya atılabilir. Pedašša Ülkesi de Kadeş Savaşı'na Hatti Ülkesi'nin yanında girmiştir. Diğer yandan Walma Ülkesi bu savaşa katılmamıştır. Bu durum Walma'nın politik durumu hakkında bilgi almamızı sağlayabilir. Bir savaşa dâhil olduğu ya da bir isyana katıldığı hatta Kadeş Savaşı'nda dahi bulunmayan bu ülkenin; Hatti Ülkesi'ne daima sadık ancak etkin olmayan bir ülke olduğu varsayılmalıdır.

III. Hattušili Dönemi (M.Ö. 1267-1237): Bu döneme tarihlenen Tawagalawa Mektubu (CTH 181- KUB 14.3), bize Lukka Ülkesi hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Attarimma kentinin yakılmasının ardından hem Ahhiyawa'dan hem de Hatti Ülkesi'nden yardım isteyen Lukkalıların bu davranışı ile Attrimma'nın bir Lukka kenti olduğu anlaşılmıştır. Ardından yine Madduwatta Metninde de adı geçen ve bir Lukka kenti olduğu bilinen İyalanda kentinin, Hatti kenti olduğu anlaşılmaktadır. Böylece Lukka Ülkesi'nin kuzey sınırlarının zaman zaman değiştiği anlaşılmaktadır.

Lukka hakkında bilgi edindiğimiz bir diğer metin grubu ise III. Hattušili'nin Analleri'dir (CTH 82-KUB 21.6a, KUB 21.6). KUB 21.6a metninin ön yüzünde Hatti Ülkesi'ne düşman ülkeleri arasında sayılan Lukka Ülkesi'nin metnin arka yüzünde düzenlenen seferler neticesinde silahını bıraktığı görülür. Aynı metinde Walma Ülkesi'nin de adı yer almaktadır.

Walma ve Pedašša Ülkelerinin sınırlarını anlayabileceğimiz bir metin olan ve Tarhuntašša Kralı Ulmi-Tešup arasında yapılan, antlaşma metni oldukça önemlidir (CTH 106-KBo 50.60(+) KUB 40.69(+) KBo 4.10). Bu metin sayesinde Walma'nın da Pedašša Ülkesi gibi Hulaya Nehir Ülkesinin komşusu olduğu görülmekte ve Pedašša Ülkesi içinde yer alan iki kentin (Šanantarwa ve Arimatta) varlığı öğrenilmektedir.

IV. Tuthaliya Dönemi (M.Ö. 1237-1212): IV. Tuthaliya'nın prensleri/komutanları için talimatı metninden (CTH 255-KUB 26.12) Lukka Ülkesi'nin, IV. Tuthaliya Dönemi'nde de Hatti için bir tehlike arz ettiği görülmektedir. Ayrıca yine bu döneme tarihlendirilen Yalburt Anıtı ise Lukka içinde yer alan kentlere ve onların lokalizasyonlarına ışık tutuyor olması sebebiyle, Lukka Ülkesi açısından büyük önem teşkil etmektedir. Yalburt Anıtı sayesinde, Wiyanawanda (=antik Oinoanda), Pina(li) (=antik Pınara), Awarna (= antik Xanthos), D/Talawa (=antik Tlos) ve Patar Dağı (=antik Patara) eşitlemeleri yapılabilmektedir.

Pedašša ve Walma Ülkeleri ise bu dönemde sadece, Tarhuntašša Kralı Kurunta ile yapılmış olan antlaşma metninde görülmektedir (CTH 106.A- Bo 86/299). Walma Ülkesiyle birlikte Parha (=antik Perge kenti) ve Kaštaraya Nehri (=Aksu Nehri) adları yer almaktadır. Bu yer adlarından dolayı Walma Ülkesi'ni Lukka Ülkesi'nin kuzeydoğu kısmına yerleştirmek gerekmektedir. Pedašša Ülkesi ise aynı metinde vergiden muaf tutulmuş olması ile dikkat çeker. Vergiden muaf tutulması, ülkenin dinsel ya da askeri öneminden kaynaklanıyor olmalıdır.

II. Šuppiluliuma Dönemi (M.Ö. 1202-): I. Šuppiluliuma Dönemi'nde, Lukka hakkında bilgi veren belgeler oldukça fazladır. Anadolu kaynaklı ve dış kaynaklı olarak gruplandırabileceğimiz veriler içinde öncelikli olarak Hattuša'da yer alan Südburg Anıtı'ndan bahsetmenin uygun olacağı kanısındayız. Südburg Anıtı'nda II. Šuppiluliuma'nın Güneybatı ve Batı Anadolu'ya karşı düzenlemiş olduğu seferler konu edilmektedir. Bu anıt sayesinde IV. Tuthaliya'nın Yalburt Anıtı'nda anlatmış olduğu gibi Lukka Ülkesi üzerinde kesin ve kalıcı bir zaferin elde edememiş olduğu anlaşılmaktadır.

Dış kaynaklı belgelere bakıldığında ise Mısır ve Ras Şamra kaynakları ile karşılaşırız. Mısır'da Merneptah Dönemi'ne tarihlenen Merneptah Steli'nde, Lukka halkının deniz kavimleri ile birlikte Mısır'a karşı savaştığı ancak kaybettikleri anlaşılmaktadır. Alaşiya Kralı'nın Ugarit Kralı Ammurapi'ye yazdığı mektupta ise (RS 20.238); Alaşiya'nın tüm gemilerinin Lukka kıyısında olduğundan bahsedilmekte ve bu bağlamda da Lukka Ülkesi'nin Karia ve Lykia Bölgeleri ile

yapılan eşleştirmemiz desteklenmektedir. Zira bazı bilim insanları, Alaşıya gemilerinin Lukka kıyılarında beklemesini, Deniz Kavimleri'nin göç hareketi için “bir savunma” olarak açıklamaktadır. Ugarit Kralı Ammurapi Dönemi'ne ait ve Hatti Ülkesi Kralı tarafından başkâtip Penti-Šarruma'ya yazdırılmış olan mektupta ise (RS 94.2523 ve RS 94.2530) Ugarit kralı Ammurapi'nin, Hatti Kralı tarafından gönderilen Šatalli'nin Lukkadaki Hiyawalı adamlara erzak sağlamasına engel olduğundan söz edilmektedir.

Tüm bu yazılı belgeler ışığında, asıl tartışma konusu yaratan ülkenin, Lukka Ülkesi olduğu görülür. Lukka Ülkesi için düşündüğümüz coğrafyanın oldukça dağlık ve bu yönüyle de korunaklı oluşu, Hatti hâkimiyeti altında tutulamayışının en önemli nedenidir (Hatti Ülkesi'ne bağlı olduğu süreler oldukça kısıtlıdır). Diğer etken ise Lukka Ülkesi'nin jeopolitik yapısıdır. Arzawa ve Mira-Kuwaliya gibi, güçlerini zaman zaman arttırarak sınırlarını genişleten komşularının olması sebebi ile Lukka Ülkesi'nin kuzey ve kuzeybatı sınırlarının zaman içerisinde bazı değişiklikler gösterdiği anlaşılmaktadır. Ancak güney sınırını Akdeniz, doğu sınırını ise Hulaya Nehir Ülkesi'nin oluşturmasından dolayı bu yönlerde sınır değişimi yaşanmamıştır. Batı ve güneyi denizlerle çevrili olan bu ülkenin doğal limanlara sahip oluşu Lukka Ülkesi'nin en dikkat çekici yönü olan korsanlık faaliyetlerine alt yapı oluşturmaktadır.

Lukka Ülkesi'nin, Hitit çivi yazılı belgelerinde, zaman zaman “Lukka adamları”, “Lukka şehri”, “Lukka Ülkesi” ya da “Lukka Ülkeleri” şeklinde bahsediliyor olması, bu ülkenin yapısı hakkında da soru işaretlerine neden olmaktadır. Lukka Ülkesi'nin birçok ülkeden mi meydana geldiği, Luwice konuşan toplulukların bir araya gelmesinden mi oluştuğu, beylikler mi barındırdığı yoksa tamamen kâtip hatası ya da dikkatsizliği ile mi böyle bir çeşitliliğin olduğu soruları, en büyük problemi oluşturmaktadır. Bu durum tarafımızca, Lukka Ülkesi'nin içinde çeşitli kentlerin bulunduğu ve bunların beylikler halinde olduğu ancak çoğunlukla birlikte hareket ettikleri şeklinde açıklanmaktadır. Tabii ki bu beyliklerin aynı dili konuşan ve ortak kökenden gelen insanlardan oluşması kuvvetle muhtemeldir. Lukka Ülkesi'nin

bulunduğu topografyaya bakıldığında bu sınırlar içerisinde ayrı ayrı ülkeler olamayacağı dağlık ve zor arazi şartları ile açıklanabilmektedir.

Böylesi dağlık bir coğrafyada beylikler halinde yaşayan bu topluluğun köklü bir kültür yapısı olduğunu düşünmek neredeyse imkânsızdır. Bu durumu bölgede yer alan ve dönem malzemesi veren yerleşimlerin azlığı ile desteklemek mümkündür. Olasılıkla korsanlık yaparak geçinen bu halk, yarı göçebe bir yaşam sürüyor ve coğrafi yapı gereği doğal kaya ve ahşap birleşimi yapılarda konaklıyor olmalıdır. İncelediğimiz yazılı belgeler ışığında Lukka Ülkesi'nin coğrafi sınırlarının yaklaşık olarak; Aydın ve Denizli illerinin güneyini, Muğla ve Burdur illerinin tamamını ve Antalya ilinin batı yarısını kapsayan bir alana konumlandırmak doğru olacaktır. Bu her ne kadar geniş bir coğrafya gibi görünüyorsa da yeryüzü şekilleri nedeniyle yerleşime elverişli bir coğrafyadan bahsedilmiyor olduğu unutulmamalıdır. Lukka Ülkesi'nde yer alan kentlerin lokalizasyon denemeleri ise tarafımızca şu şekilde kabul edilmiştir: Attarimma=Telmessos, Awarna=Xanthos, Hinduwa=Candyba, İyalanda=Iasos, Kuwalapašša= Kolbasa ya da Olbasa, Mutamutašša=Mylasa, D/Talawa=Tlos, Patar=Patara, Pina=Pınara, Waliwanda=Alabanda, Wallarimma=Hyllarimma, Wiyanawanda=Oinoanda, Zumarri=Limyra.

Metinlerden, Pedašša Ülkesi'nin daima Hatti Ülkesi'ne bağlı olduğu, ancak I./II. Tuthaliya Dönemi'nde ve I. Šuppiluliuma Dönemi'nde birer kez, II. Muṣṣili Dönemi'nde ise iki kez olmak üzere kısa süreli olarak yemin altına alınarak isyana teşvik ettirildiği anlaşılmaktadır. Hulaya Nehri Ülkesi ve Walma Ülkesi ile komşu olduğu bilinen bu ülkenin, Lukka'nın kuzeydoğusunda ve Büyük Menderes'in doğusunda yer alan ve yine Hulaya Nehir Ülkesine komşu olan Walma Ülkesi'nin doğusunda yer alması gerektiği anlaşılmaktadır. İşaret edilen bölge, Pedašša Ülkesi'nin stratejik önemi de vurgulanmaktadır. Pedašša Ülkesi'nin önemli bir noktada yer alması; Hatti Ülkesi'ne karşı gelen ve bir şekilde istenmeyen durumlar sergileyen kişilerce neden isyana teşvik ettirilerek, yemin altına alındığını açıklamaktadır. Ayrıca Pedašša Ülkesi'nin Hatti Ülkesi'ne askeri destekte bulunuyor olması da sürekli hedef konuma düşmesini açıklayan bir diğer nedendir.

Pedašša Ülkesi hakkındaki yazılı belgeler incelendiğinde coğrafi sınırlarını genel olarak; Afyonkarahisar'ın doğusu ve Konya ilinin kuzey yarısı olarak çizmek mümkündür. Geniş düzlüklere sahip olan bu coğrafya da arkeolojik anlamda M.Ö. II. Binyıl buluntusu veren yerleşmelerin sayılarının çokluğu da dikkat çekmektedir. Bu zengin coğrafyada henüz M.Ö. II. Binyılı aydınlatacak bir kazının bulunmuyor olması Pedašša Ülkesi'nin de gün ışığına çıkmasını engellemektedir. Pedašša Ülkesi içinde yer aldığını bildiğimiz iki kentten biri olan Arimatta kentinin Eflatunpınar ve çevresi ile eşitlenebileceği yine tarafımızca ön görülen lokalizasyonlar arasında yer almaktadır.

Tez kapsamında konu edilen ülkeler arasında belki de en tartışmasız olanı ve Hatti Ülkesi için en az sorun yaratanı Walma Ülkesi'dir. Daima Hatti Ülkesi'ne bağlı olduğunu gördüğümüz Walma Ülkesi'nin metinlerde az sayıda yer alması bu ülkenin sadakatinden olsa gerektir. Dolayısıyla Walma'nın Kadeş Savaşı'na Hatti Ülkesi'nin yanında katılmamış olması, Hatti Ülkesi'ne olan bağlılığını sorgulamayı gerektirmez. Olasılıkla batısında Arzawa ve Mira-Kuwaliya, güneybatısında Lukka, güney ve güney doğusunda Hulaya Nehir Ülkesi ve doğusunda Pedašša gibi güçlü ülkelerle çevrelenmiş bu ülke, bu sıkışık coğrafyada etkin rol oynayamayan bir ülke konumundadır. Coğrafi sınırlarını kabaca; Afyonkarahisar ilinin güney ve güneybatısı, Isparta ilinin tamamı ve Denizli ilinin kuzeydoğusu şeklinde belirlediğimiz Walma Ülkesi'nin kentleri hakkında bir veri elde edilememiş olması, yukarıda da belirtildiği gibi Walma Ülkesi adının yazılı kaynaklarda az sayıda geçiyor olmasından kaynaklı olmalıdır.

KAYNAKÇA

Antik Kaynaklar

Diod. Sik.

1989 Diodoros Sikulus. **Diodorus of Sicily in Twelve Volumes** with an English translation by C.H. Oldfather. Vol. 4-8. Cambridge, Mass.: Harvard University Press; London.

Hdt.

1920 Herodotos. **The Histories** with an English translation by A. D. Godley. Cambridge. Harvard University Press.

Plinius

1855 **The Natural History**, John Bostack, M.D., F.R.R., H.T. Riley, Esq., B.A. London.

Strabon

1849 (İ.Ö. V.-IV.yy) **Geographica**, (Yay. Haz. A. Meineke), Ethnika.

Strabon

1924 **The Geography of Strabon**, (Yay. Haz. H. L. Jones), Cambridge, Mass.: Harvard University Press; London: William Heinemann, Ltd.

Modern Kaynaklar

ABAY, E. ve F. DEDEOĞLU:

2004 “2003 Yılı Denizli/Çivril Ovası Yüzey Araştırması”, **AST** XXII/II: 41-50.

AKARCA, A.:

1971 “Beçin”, **Belleten** 35/137: 1-37.

AKARCA, A. ve T. AKARCA:

1954 **Milas**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.

AKDENİZ, E.:

1996 “1995 Yılı Büyük Menderes Ovası ve Çevresi Yüzey Araştırmaları”, **AST XIV/II**: 233-254.

1999 “Büyük Menderes Havzasının Demir Çağı Öncesi Kùltürleri”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Bölümü, İzmir.

AKOK, M.:

1965 “Afyon-Çavdarlı Höyük Kazısı”, **TAD XIV-1/2**: 5-34.

AKŞİT, O.:

1967 **Likya Tarihi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

AKURGAL, E.:

2007 **Anadolu Uygarlıkları**, İstanbul, Net Yayıncılık.

ALBRIGHT, W. F.:

1950 “Some Oriental Glosses on the Homeric Problem”, **AJA** 54: 162-176.

ALP, S.:

1973 “Eine Weitere Hieroglypheninschrift aus Emirgazi und ein Rollsiegel mit Hieroglyphenlegenden aus dem Gebiet von

Adıyaman, Südöstlich von Malatya”, **Festschrift H. Otten**,
(Yay. Haz. E. Neu, C. Rüster), Wiesbaden: 11-15.

2002 **Hitit Çağında Anadolu: Çiviyazılı ve Hieroglif Yazılı Kaynaklar**, Ankara, Tübitak Yayınları.

ALPARSLAN, Metin:

2000 “Hitit Metinlerine Göre M.Ö. İkinci Binyılda Hitit-Ege Dünyası İlişkileri”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

2002 “Artukka: Aşšuwa Ülkesi ve Lokalizasyonu/Artukka: Das Land Aşšuwa und seine Lokalisation”, **AnAr XVI**: 23-34.

2010 **Eski Anadolu’da Ticaret (M.Ö. II. Binyıl)**, Türk Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları, İstanbul.

ALPARSLAN, Meltem:

2007 “II. Muvatalli Dönemi”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

ARDOS, M.:

1978 **Afyonkarahisar Bölgesinin Jeomorfolojisi**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Yayınları.

ASTOUR, M. C.:

1965 “New Evidence on the Last Days of Ugarit”, **AJA** 69: 253-258.

AŞKIN, E.:

2006 “Kent Planı ve Mimari Yapılanması Açısından Cilicia ve Lycia Bölgelerindeki Roma Dönemi Kentlerinin Karşılaştırılması”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin.

ATALAY, İ.:

1997 **Türkiye Bölgesel Coğrafyası**, İstanbul, İnkılâp Yayınevi.

AY, Ş.:

2010a “Hitit Siyasi Tarihi’nde Şeha Nehir Ülkesi ve Önemi”, **History Studies** 2/2: 1-13.

2010b “Hititçe Metinlerde Geçen Pitaşsa Ülkesi”, **Afyonkarahisar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** XII/1: 101-113.

BAHAR, H.:

1995 “İlgın Çevresi Höyükleri 1994”, **AST** XIII/I: 153-183.

1996 “Doğanhisar, İlgın, Kadınhanı ve Sarayönü Yüzey Araştırmaları 1995”, **AST** XIV/II: 359-374.

2002 “Konya-Karaman Yüzey Araştırması 2001”, **AST** XX/II: 171-180.

2006 “Konya - Karaman İlleri ve İlçeleri Yüzey Araştırması 2005”, **AST** XXIV/I: 481-500.

2007 “Konya –Karaman Yüzey Araştırmaları 2006”, **AST** XXV/I: 235-154.

BAHAR, H.- G. KARAUĞUZ-Ö. KOÇAK:

1996 **Eskiçağ Konya Araştırmaları I (Phrygia Paroreus Bölgesi Anıtlar, Yerleşmeler ve Küçük Buluntular)**, İstanbul, Kömen Yayınları.

BARJAMOVIC, G.:

2005 **A Historical Geography of Ancient Anatolia in the Assyrian Colony Period**, Kopenhag.

2010 “Sites, Routes and Historical Geography in Central Anatolia”, **Luwian and Hittite Studies Presented to J. David Hawkins on the occasion of his 70th Birthday** (Yay. Haz. Itamar Singer): 13-14.

BARNETT, R. D.:

1969 “The Sea Peoples”, **CAH** 2/28: 3-24.

BAYBURTLUOĞLU, C.:

2004 **Lykia**, Antalya, AKMED Yayınları.

BEAL, R. H.:

1992 **The Organisation of the Hittite Military**, (THeth 20), Heidelberg.

1995 “Hitit Military Organization”, **Civilizations of the Ancient Near East I**: 545-553.

BEAN, G. E.

2000 **Eskiçağ’da Menderes’in Ötesi**, İstanbul, Arion Yayınevi.

BEAN, G. E. ve J. M. COOK:

1955 “The Halikarnassus Peninsula”, **PSA**: 85-171.

BECKMAN, G.:

1996 **Hittite Diplomatic Text**, Atlanta-Georgia, Scholar Press.

BITTEL, K.:

1942 **Kleinasiatische Studien**, Archäologisches Institut des Deutschen Reichs. Abteilung İstanbul.

BORCHHARDT, J.:

1999 **Limyra: Zemuri Taşları**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

BÖRKER-KLÄHN, J.:

1993 “Lykien zur Bronzezeit-Eine Skizze”, **Atken des II. Internationalen Likien-Syiposions**, (Yay. Haz. J. Borchhardt ve G. Dobesch), Wien: 53-62.

1994 “Neues zur Geschichte Lykiens”, **Athenaeum** 82: 315-380.

BRYCE, T. R.:

1974a “The Lukka Problem-and a Possible Solution”, **JNES** 33/4: 395-404.

1974b “Some Geographical and Political Aspects of Mursiliš’ Arzawan Campaign”, **AS** 24: 103-116.

1979a Rev. of Heinhold-Krahmer (1977), **BiOr** 36: 60-64.

1979b “Some Reflections on the Historical Significance of the Tawagalawa letter (KUB XIV 3)”, **Or** 48: 91-96.

1985 “A Reinterpretation of the Milawata Letter in the Light of the new Join Piece”, **AS** 35: 13-23.

- 1986a “Madduwatta and Hittite Policy in Western Anatolia”, **Historia XXXV/1**: 1-12.
- 1986b **The Lycians in Literary and Epigraphic Sources**, Copenhagen.
- 1992 “Lukka Revisited”, **JNES 51/2**: 121-130.
- 2003a **Letters of the Great Kings of the Ancient Near East (The Royal Correspondence of the Late Bronze Age)**, London.
- 2003b **Hitit Dünyasında Yaşam ve Toplum**, Ankara, Dost Yayınları.
- 2005 **The Kingdom of the Hittites**, Oxford.
- 2009 **The Routledge Handbook of The Peoples and Places Of Ancient Western Asia, The Near East from the Early Bronze Age to the Fall of the Persian Empire**, New York.
- BREASTED, J. H.:
1927 **Ancient Records of Egypt III**, Chicago.
- BULUÇ, S.:
1983 “Patara Yüzey Araştırmasının Ön Verileri Hakkında”, **AST I**: 139-144.
- BURNEY, C. A.:
2004 **Historical Dictionary of the Hittites**, Oxford, The Scarecrow Press.

BÜLBÜL, P.:

2006 “Hitit Dönemi Anadolu Coğrafyası”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.

CARRUBA, O.:

1977 “Beiträge zur mittelhethitischen Geschichte I: Die Tuthalijas und die Arnuwandas”, **SMEA** 18: 137-160.

1996 “Neues zur Frühgeschichte Lykiens”, *Festschrift für Jürgen Borchhardt zum sechzigsten Geburtstag am 25. Februar 1996 dargebracht von Kollegen; Schülern und Freunden* (Yay. Haz. F. Blakolmer, M. R. Krierer, F. Krinzing, A. Landskron-Distl, H. D. Sezemethy, K. Zhuber-Okrog): 25-40.

2008 **Annali etei del Medio Regno**, Pavia, Italian University Press.

CELINE, E.:

2010 “Bronze Age Interactions between the Aegean and the Eastern Mediterranean Revisited, Mainstream, Periphery, or Margin?”, **SAR** 7: 161-180.

COHAVI-RAINEY, Z.:

1999 **Royal Gifts in the Late Bronze Age Fourteenth to Thirteenth Centuries B.C.E.**, Beer-Sheva.

COLLINS, B. J.:

2008 **The Hittites and Their World**, Brill, Society of Biblical Literature Archaeology and Biblical Studies.

CORNELIUS, F.:

1958a “Geographie des Hethiterreiches (Schluss)”, **OrNS** 27: 373-398.

- 1958b “Zur hethitischen Geographie: die Nachbarn des Hethiterreiches”, **RHA** 64: 1-17.
- 1963 “Neue Aufschlüsse zur hethitischen Geographie”, **OrNS**, 32: 233-245.
- 1973 **Geschichte der Hethiter**, Darmstadt.
- DE MARTINO, S.:
1996 **L’Anatolia occidentale nel Medio Regno ittita**, Florenz.
- DE ROOS, J.:
2007 **Hittite Votive Texts**, Leiden.
- DES COURTILS, J.:
2003 **Ksanthos ve Letoon Rehberi**, İstanbul, Ege Yayınları.
- 2011 “Likya’nın Teslim Olmayan Kenti Ksanthos”, **Aktüel Arkeoloji** 20: 66-75.
- ÇEVİK, N.:
2002 **Taşların İzinde Likya**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- 2011 “Likya”, **Aktüel Arkeoloji** 20: 36-51.
- DİNÇ, S.:
2008 “Hellenizm ve Roma Likyası’nda Sympoliteia’lar”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- DİNÇOL, A.:
1982 “Hititler”, **Anadolu Uygarlıkları Ansiklopedisi** I: 17-121.

DİNÇOL, A.-J. YAKAR-B. DİNÇOL-A. TAFFER:

2000 “The Border of the Appanage Kingdom of Tarhuntašša. A Geographical and Archaeological Assessment”, **Anatolica** XXVI: 1-29.

DİNÇOL, B.:

2003 **Eski Önasya Topluluklarında Suç Kavramı ve Ceza**, İstanbul, Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları.

DREWS, R.:

1995 **The end of the Bronze Age: Changes in Warfare and the Catastrophe ca. 1200 B.C.**, Princeton, Princeton University Press.

DURU, R. ve G. UMURTAK:

2001 “Bademağacı Kazıları 2000”, **KST** 23/1: 237-244.

EASTON, D. F.-J. D. HAWKINS-A. G. SHERRAT-E. S. SHERRAT:

2002 “Troy In Recent Perspective”, **AS** 52: 75-109.

EKİNCİ, H. A.:

2006 “Burdur İli Karamanlı İlçesi Üç Tümülüsler 2005 Yılı Kurtarma Kazısı”, 15. **Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu**: 53-60.

EMRE, K.:

1978 **Yanarlar: Afyon Yöresinde Bir Hitit Mezarlığı**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

ERKUT, S.:

1990 “Hititlerde Tuz Kullanımı”, **Belleten** Cilt: LIV, Sayı: 209: 1-9.

- ERTEM, H.:
1973 **Boğazköy Metinlerinde Geçen Coğrafya Adları Dizini (Çivi Yazılı Metin Yerleri ve Bibliyografya ile Birlikte)**, Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları.
- ESER, E.:
2006 “Boyabat Kalesi”, **Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi** 30/2: 187-211.
- ESLICK, C.:
1992 **Elmalı-Karataş I, The Neolithic and Chalcolithic Periods: Bağbaşı and Other Sites**, Bryn Mowr, Bryn Mowr College Archaeological Monographs 40.
- FORLANINI, M.:
1977 “L’Anatolia occidentale nell’tempore eteo”, **SMEA** 18: 197-225.
- 1988 “La regione del Tauro nei testi Hittiti”, **Vicino Oriente** 7: 129-169.
- 1998 “The Geography of Hittite Anatolia in the Light of the Recent Epigraphical Discoveries”, **III. Uluslararası Hititoloji Kongresi Bildirileri 1996**, (Yay. Haz. Alp S., A. Süel), Ankara: 215-222.
- 2000 “L’orizzonte geografico dei testi hittiti e le «liste di evocazione»”, **Landscapes, Territories, Frontiers and Horizons in the Ancient Near East**: (Yay. Haz. Lucio Milano v. d.), Padua: 9-20.

- 2007 “Happurija, eine Hauptstadt von Arzawa?”, **Belkis Dinçol ve Ali Dinçol’a Armağan VITA**, (Yay. Haz. Alparslan M., M. Doğan Alparslan, H. Peker): 285-298.
- FORLANINI, M. ve M. MARAZZI.:
- 1986 “Anatolia: L’Impero Hittita”, **Atlante Storico del Vicino Oriente Antico** 4,3, Roma.
- 2007 “The offering List of KBo 4.13 (I 17’- 48’) to the local gods of the kingdom, known as ‘Sacrifice List’, and the history of the formation of the early Hittite state and its initial growing beyond central Anatolia”, **Studi Micenei ed Egeo-Anatolici** 49: 259-280.
- FORRER, E.:
- 1926 **Forschungen I/1**, Berlin.
- 1929a “Arimata”, **RIA I/II**: 149.
- 1929b **Forschungen I/I**, Berlin.
- 1932 “Assuwa”, **RIA I**: 227, Berlin.
- 1937 “Kilikien zur Zeit des Hatti-Reiches”, **Klio** 30: 135-268.
- 1938 “Quelle und Brunnen in Alt-Vorderasien”, **Glotta** 25: 178-202.
- FREU, J.:
- 1980 “Luwiya. Géographie historique des provinces méridionales de l’Empire hittite: Kizzuwatna, Arzawa, Lukka, Milawatta”, **Méditerrané Ancienne** 6/2: 179-352.

- 1987 “Problèmes de chronologie et de géographie hittite: Madduwata et les débuts de l’empire”, **Hethitica** 8: 123-175.
- 1990 “Hittites et Ache’ens: Donne’es nouvelles concernant le pays d’Ahhiyawa”, **Document** XI, Nice.
- 1998 “Les relations entre Troie et le monde hittite. Un problème de géographie historique”, **Quaestiones Homericae. Acta Colloquii Namurcensis, Habiti diebus 7-9 mensis**, Leuven, Namur: 95-118.
- FRIEDRICH, J.:
- 1926 **Mit Duppi-Tessup von Amurru, Targasnallis von Hapalla und Kipanta-KAL von Mira und Kuwalija**, Leipzig.
- 1930 **Staatsverträge des Hatti-Reiches in hethitischer Sprache II**, MVAeG 34/1, Leipzig.
- 1975-1984 **Hethitisches Wörterbuch**, Band I: A, Heidelberg.
- GANDER, M.:
- 2010 **Die geographischen Beziehungen der Lukka-Länder**, THeth 27, Heidelberg, Universitätsverlag Winter Heidelberg.
- GARCIA TRABAZO, J. V.:
- 2002 **Textos religiosos hititas. Mitos, plegariasy rituales**, Madrid.
- GARDINER, A.:
- 1965 **Geschichte des Alten Aegypten**, Stuttgart.
- 1960 **The Kadesh Inscriptions of Ramesses II**, Oxford.

GARSTANG, J.:

- 1941 “Arzawa ve Lukka Memleketleri’ne Ait Bir Harita/ AMap of Arzawa and Lukka Lands”, **Belleten** 5: 17-46.
- 1943 “Hittite Military Roads in Asia Minor: A Study in Imperial Strategy with a Map”, **AJA** 47/1: 35-62.
- 1944 “The Hulaya River Land and Dadassas: A Crucial Problem in Hittite Geography”, **JNES** 3: 14-37.

GARSTANG, J. ve GURNEY, O. R.:

- 1959 **The Geography of the Hittite Empire**, London.

GELB, L. J.:

- 1939 **Hittite Hieroglyphic Monuments**, Chicago.

GÖTZE, A.:

- 1928 **Madduwattaš**, MVAeG 32/1, Leipzig.
- 1933 **Die Annalen des Muršiliš**, MVAeG 38, Leipzig.
- 1940 **Kizzuwatna and the Problem of Geography**, New Haven.
- 1957 **Kleinasien, Kulturgeschichte des Alten Orients**, Verlag, München.
- 1960 “The Beginning of the Hittite Instructions for the Commander of the Border Guards”, **JCS** 14: 69-73.
- 1967 **Annalen des Mursilis**, Darmstad.

- GÖZENÇ, S.-E, GÜMÜŞ-G. ERTİN:
1998 **Türkiye Coğrafyası**, Eskişehir.
- GRODDEK, D.:
2006 **Hethitische Texte in Transkription: KUB 60**, Harrassowitz, Wiesbaden.
2008 **Hethitische Texte in Transkription: KBo 50**, Harrassowitz, Wiesbaden.
- GURNEY, O. R.:
1940 **Hittite Prayers of Mursili II**, Annals of Archaeology and Anthropology 27, Liverpool.
1990 **The Hittites**, London.
1992 “Hittite Geography: Thirty Years on”, **Hittite and Near Eastern Studies in Honour of S. Alp**, (Yay. Haz. H. Otten, E. Akurgal, H. Ertem, A. Süel): 213-221.
1993 “The Treaty with Ulmi-Tešup”, **AS** 43: 13-28.
1997 “The Annals of Hattusilis III”, **AS** 47: 127-139.
2002 “The Authorship of the Tawagalawa Letter”, **Silva Anatolica-Anatolian Studies Presented to Maciej Popoko on the Occasion of His 65th Birthday**, Warsaw.
- GÜNEL, S.:
2004 “Aydın ve Muğla İlleri 2002 Yılı Yüzey Araştırmaları”, **AST** 21/1: 325-331.

2005 “Aydın ve Muğla İlleri 2003 Yılı Arkeolojik Yüzey Araştırmaları”, **AST** 22/1: 183-192.

2006 “Çine-Tepecik Höyüğü 2004 Yılı Kazıları”, **KST** 27/1: 19-28.

2011 “Çine-Tepecik 2009 Yılı Kazıları”, **KST** 31/1: 69-81.

GÜNERİ, S.:

1989 “Orta Anadolu Höyükleri, Karapınar, Cihanbeyli, Sarayönü, Kulu Araştırmaları”, **AST** VII: 323-340.

GUTERBOCK, H. G.:

1967a “The Hittite Conquest of Cyprus Reconsidered”, **JNES** XXVI: 73-81.

1967b “Das dritte Monument am Karabel”, **IstMitt** 17: 63-71.

1983 “The Hittites and The Aegean World,1: The Ahhiyawa Problem Reconsidered”, **AJA** 87/2: 133-138.

1986 “Troy in Hittite Texts? Wilusa, Ahhiyawa, and Hittite History”, Reprinted from **Troy and the Trojan War. A Symposium Held at Bryn Mawr Collage, October 1984**, (Yay. Haz. M. Mellink): 33-44.

1990 “Wer war Tawagalawa”, **Or** 59: 157-165.

HAGENBUCHNER, A.:

1989 **Die Korrespondenz der Hethiter: 2. Teil - Die Briefe mit Transkription, Übersetzung und Kommentar**, Heidelberg.

HALL, A.:

1976 "The Oenoanda Survey 1974-76", **AS XXVI**: 191-197.

HAWKINS, J. D.:

1975 "The Negatives in Hieroglyphic Luwian", **AS XXV**: 119-156.

1990 "The New Inscription from the Südburg of Boğazköy-Hattuša", **AA 1990**: 305-314.

1995 **The Hieroglyphic Inscription of the Sacred Pool Complex at Hattusa (SÜDBURG)**, StBoT Beiheft III, Wiesbaden.

1997 "A Hieroglyphic Luwian Inscription on a Silver Bowl in the Museum of Anatolian Civilizations, Ankara", **Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1996 Yılı**: 2-22. Ankara.

1998 "Tarkasnawa King of Mira 'Tarkondemos', Boğazkoy sealings and Karabel", **AS 48**: 1-31.

2002 "The Historical Geography of Western Anatolia in the Hittite Texts", **AS 52**: 94-101.

HEINHOLD-KRAHMER, S.:

1977 **Arzawa - Untersuchungen zu seiner Geschichte nach den hethitischen Quellen**, THeth 8, Heidelberg, Carl Winter Universitätsverlag.

1986 "Untersuchungen zu Piyamaradu", **Or 55/1**: 47-62.

1991/1992 "Zur Bronzetafel aus Boğazköy und ihrem historischen Inhalt", **AfO 38/39**: 138-158.

- 2010 “Zur Datierungs-geschichte des Tawagalawa Briefe und zur problematischen Rolle des Fragmentes KBo 16.35 als Datierungshilfe”, **Studies on the Hittites and their neighbours in honour of Itamar Singer**, (Yay. Haz. Yoram Cohen-Jared L. Miller-A Gilhan): 191-213.
- HELCK, W.:
- 1971 **Die Beziehungen Ägyptens zu Vorderasien im 3. und 2. Jahrtausend V. Chr.**, Wiesbaden.
- HOFFNER, H. A.:
- 1982 “The Milawata Letter Augmented and Reinterpreted”, **AfO Beiheft 19**: 130-137.
- 2009 **Letters from the Hittite Kingdom**, Atlanta.
- HOFFMANN, I.:
- 1984 **Der Erlass Telipinus**, THeth 11, Heidelberg.
- HORNBLOWER, S.:
- 1982 **Mausolos**, Oxford.
- HOUWINK TEN CATE, P.:
- 1961 **The Luwian Population Groups of Lycia and Cilicia Aspera During the Hellenistic Period**, Leiden.
- 1970 **The Records of the Early Hittite Empire (c. 1450-1380 B.C.)**, PIHANS 26, İstanbul.

HROZNY, B.:

1936 “Les Quatre Autels “Hittites” Hieroglyphiques D’Emir Gazi Et D’ Eski Kışla Et Les Divinites Apulunas (?) Et Rutas”, **ArOr** VIII: 171-218.

HUTTER, M.:

2004 “Der Gott Tunapi und das Ritual der (f)Bappi im Huwaššanna-Kult”, **AOAT** 318: 249-257.

HUXLEY, G. L.:

1960 **Achaean and Hittites**, Oxford.

IMPARATI, F.:

1974 Una concessione di terra da parte di Tudhaliya IV, **RHA** 32: 3-210.

İLASLI, A. ve M. ÜYÜMEZ:

2008 **Afyonkarahisar Müzeleri ve Ören Yerleri/ Museums and Sites Aftonkarahisar**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları.

JASINK, A. M. ve M. MARINO.:

2007/2008 “The West-Anatolian origins of the Que kingdom Dynasty”, **SMEA** 49: 407-426.

KAMMENHUBER, A.:

1970 Keilschrifttexte aus Boğazköy (KBo XVI), **Or** 39: 547-567.

KAN, M. H. ve E. DÜNDAR:

2005 “Madduwatta ve Zippasla Dağı Ülkesi”, **Adalya** 8: 1-15.

KARASU, C.:

- 2003 “Why Did the Have a Thousand Deities?”, **Hittite Studies in Honor of Harry A. Hoffner Jr. On the Occasion of His 65th Birthday**, Indiana, (Yay. Haz. Beckman, H., R. Beal, G. McMahon): 221-236.

KARAUĞUZ, G.:

- 2000 “Arkeolojik ve Filolojik Belgeler Işığında M.Ö. II. Binde Orta Anadolu’nun Güney Kesimi”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Konya Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- 2002 **Boğazköy ve Ugarit Çivi Yazılı Belgelerine Göre Hitit Devletinin Siyasi Antlaşma Metinleri**, Konya, Çizgi Kitabevi

KATALOG

- 2002 **Hititler ve Hitit İmparatorluğu. Bin Tanrılı Halk / Die Hethiter und Ihr Reich. Das Volk der 1000 Götter**, Theiss Press.

KEEN, A. G.:

- 1998 **Dynastic Lycia. A Political History of the Lycians and their Relations with Foreign Powers c. 545-362 B. C.**, (Mnemosyne Suplementa 178), E. J. Brill, Leiden, Boston, Cologne.

KINAL, F.:

- 1953a **Géographie et L'Histoire des Pays d'Arzava**, Ankara.
- 1953b **Arzawa Memleketleri’nin Mevkii ve Tarihi**, Ankara.

- 1963 “Ugarit Krallarının Tarihi”, **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi**, Cilt:8, Sayı: 14: 1-15.
- 1964 “İlkçağlarda Kıbrıs”, **Belleten** 28/29: 383-417.
- 1998 **Eski Anadolu Tarihi**, Ankara.
- KLENGEL, H.:
1992 **Syria 3000-300 B.C.**, Berlin.
- 1999 **Geschichte des hethitischen Reiches** (HdO 34), Leiden-Boston-Köln, Brill.
- KNUDTZON, J. A.-O. WEBER,-E. EBELING:
1915 **Die El-Amarna-Tafeln mit Einleitung und Erläuterungen**, Erster Teil: Texte, Leipzig.
- KOÇAK, Ö.:
2003 “Afyon-Bolvadin Yüzey Araştırmaları 2002 (Neolitik Çağdan İlk Tunç Çağına Kadar)”, **AST XXI/I**: 173-184.
- 2004a **Erken Dönemlerde Afyonkarahisar Yerleşmeleri**, Kömen Yayınevi, Konya.
- 2004b “Bolvadin, Çay ve Sultandağı Yüzey Araştırmaları 2003”, **AST XXII/I**: 19-28.

2011 “Bazı Örnekler Işığında Afyonkarahisar Orta Tunç Çağ Mezarlıkları ve Bunların Yerleşmeler ile İlişkileri”, **Özsait Armağanı, Mehmet ve Nesrin Özsait Onuruna Sunulan Makaleler/Studies Presented to Mehmet and Nesrin Özsait** (Yay. Haz. Şahin, H., E. Konyar, G. Ergin): 261-276.

KOÇAK, Ö. ve A. IŞIK:

2007 “2005 Yılı Afyonkarahisar İli ve İlçeleri Arkeolojik Yüzey Araştırması”, **AST XXIV/1**: 357-380.

KONUK, K.:

2009 “Erbina in Caria?”, **Ancient History, Numismatics and Epigraphy in the Mediterranean World. Studies in memory of Clemens E. Bosch and Sabahat Atlan and in honour of Nezahat Baydur**, İstanbul, Ege Yayınları: 193-199.

KORKUT, T.:

2011 “Akdağların Yamacında Bir Likya Kenti Tlos”, **Aktüel Arkeoloji** 20: 92-103.

KOŠAK, S.:

1982 **Hittite Inventory Text (CTH 241-250)**, THeth 10.

LAMB, W.:

1937 “Excavations at Kusura Near Afyon Karahisar”, **Archaeologia** 86: 1-64.

LAROCHE, E:

1956-1958 **Catalogue des Textes Hittites**, Paris, Editions Klincksieck.

1966 **Les noms des Hittite**, Paris.

LATACZ, J.:

2001 “Batı’daki Büyük Komşu-Yunanlılar Troia Hakkında Ne Biliyorlardı?”, **Düş ve Gerçek Troia**: 54-57.

2002 “Wilusa (Wilios/Troia): Zentrum eines hethitischen Gliedstaates in Nordwest-Kleinasien”, **Hititler ve Hitit İmparatorluğu**, Müze Sergi Kataloğu: 196-201.

LAVIOSA, C.:

1974 “Recent Archaeological Research in Turkey: Iasos, 1973”, **AS** 24: 33-35.

LEBRUN, R.:

1992 “De quelques cultes lyciens et pamphyliens”, **Sedat Alp’e Armağan, Festschrift für Sedat Alp: Hittite and other Anatolian and Near Eastern Studies in Honour of Sedat Alp**, Ankara, Türk Tarih Kumru Basımevi: 357-363.

LLOYD, S. ve J. MELLAART:

1962 **Beycesultan Vol. I**, London.

1965 **Beycesultan Vol. II**, London.

MACQUEEN, J. G.:

1968 “Geography and History in Western Asia Minor in the Second Millennium BC”, **AS** 18: 169-185.

MARDAN, E.:

1989 “19. Yüzyıl Gezi Yapıtlarında Batı Anadolu Arkeolojisi”, **Anadolu (Anatolia)** 22: 227-237.

MALBRAN-LABAT, F. ve S. LACKENBACHER:

2005 Ugarit et les Hittites dans les archives de la “maison d’Urtēnu”, **SMEA** 47: 227-240.

de MARTINO, S.:

2003-2005 “Pidašša”, **RIA**, O,P: 579.

2008 “Relations Between Hatti and Alašiya, According to Textual and Archaeological Evidence”, **CDOG** 6: 247-263.

MARINO, M.:

2004 **Lukka e l’Anatolia occidentale nella Tarda Età del Bronzo. Possible ricostruzione geopolitica di una terra di confine**, Turin.

MARIZZA, M.:

2005 Un frammento ittita di diffical definizione tipologia: KUB XXIII 83, **KASKAL** 2: 133-146.

MASSON, E.:

1979 “Les Inscriptions Louvites Hieroglyphiques D’Emir Gazi”, **JSav**: 3-53.

1980 “Les Inscriptions Louvites Hiéroglyphiques De Kölütolu et Beyköy “, **Kadmos**, XIX/2: 106-112.

MAYER, L. A. ve J. GARSTANG:

1923 **Index of Hittite Names**, London.

MCMAHON, G.:

1991 **The Hittite State Cult of the TutelaryDeities**, Assyriological Studies 25, Chicago.

MELCHERT, H.:

2003 **The Luwians**, HdO 68, Leiden.

MELLAART, J.:

1954 “Preliminary Report on a Survey of Pre-classical Remains in Southern Turkey”, **AS** 4: 175-240.

1974 “Western Anatolia, Beycesultan and The Hittites”, **Mansel’e Armağan I**, Ankara, Türk Tarih Kurumu: 493-526.

1982 “The Plitical Geography of Western Anatolia during the Late Bronze Age. Who Lived Where?”, **Vorträge gehalten auf der** 28: 372-377.

1986 “Hatti, Arzawa and Ahhiyawa; a Review of the Present Stale-
mate in Historical and Geographical Studies”, **Filía epé**
Geórgion E. Mylonan diá tá 60 eté toŷ ánaskafikoy toŷ
ergoy, Athens: 74-84.

1993 “The Present State of Hittite Geography”, **Aspect of art and**
Iconography: Anatolia And Its Neighbors. Studies In
Honor of N. Özgüç/Nimet Özgüç’e Armağan, Ankara, (Yay.
Haz. Mellink M. J., E. Porada, T. Özgüç): 415-422.

MELLINK, M. J.:

1965 “Excavations at Karataş-Semayük in Lycia, 1964”, **AJA** 69:
241-251.

1967 “Excavations at Karataş-Semayük and Elmalı”, **AJA** 71: 245-
255.

- 1969 “Excavations at Karataş-Semayük in Lycia, 1968”, **AJA** 73/3, 319-331.
- 1970 “Excavations at Karataş-Semayük and Elmalı, 1969”, **AJA** 74/3, 245-259.
- MERCER, S. A. B.:
1939 **The Tell-El-Amarna Tablets**, Toronto.
- MERİÇ, R.:
2002 “Metropolis Yakınındaki Hitit Çağdaşı Bir Arzawa Kenti: Puranda”, **İzmir Kent Kültürü Dergisi** 5: 230-234.
- MILLER, J. L.:
2006 “Ein König von Hatti an einen König von Ahhijawa (der sogenannte Tawagalawa-Brief)”, (Yay. Haz. B. Janowski, G. Wilhelm), **TUAT**, Neue Folge. Band 3. Briefe: 240-247.
- 2010 “Some Disputed Passages in the Tawagalawa Letter”, **ipamati kismatipari tumatimis. Luwian and Studies Presented to J. David Hawkins on the Occasion of his 70th Birthday**, (Yay. Haz. Itamar Singer) Emery and Claire Yass Publications in Archeology: 159-169.
- MILLER, K.:
1916 **Die Peutingerische Tafeln**, Stuttgart.
- MORAN, W. L.:
1987 **Les lettres D’el-Amarna, Correspondence Diplomatique du Pharaon**, Paris.

MOUNTJOY, P.A.:

1998 "The East Aegean-West Anatolian Interface in the Late Bronze Age: Mycenaeans and the kingdom of Ahhiyawa", **AS** 48: 33-67.

MOUTON, A.:

2011 "Sulusaray/Sebastopolis Du Pont (Province De Tokat) : La Karahna Des Textes Hittites ?", **Anatolia Antiqua** XIX: 101-111.

MTA

Mining Map of Turkey,
<http://www.mta.gov.tr/v1.0/english/index.php> (çevrimiçi)
09.03.2012

NAUMANN, R.:

1985 **Eski Anadolu Mimarlığı**, Ankara.

NIEMEIER, W. D.:

1988 "A Mycenaeans in Western Anatolia and the Problem of the Origins of the Sea Peoples", **Mediterranean Peoples in Transition. Thirteenth to Early Tenth Centuries BCE, In Honor of Professor, T. Dothan**, Jerusalem (Yay. Haz. Gitin S., A. Mazar, E. Stern): 17-65.

2002 "Hattuşa ve Ahhiyawa Arasındaki Millavanda/Milet Sorunu: Batı Anadolu'da Miken Yunanistanı'nın Politik ve Kültürel Rolü", **Hititler ve Hitit İmparatorluğu**: 521-523.

2008 "Hattusas Beziehungen zu West-Kleinasien und dem mykenischen Griechenland (Ahhiyawa)", **CDOG** 6: 291-349.

NOUGAYROL, J.:

1968 **Ugaritica V**, Mission de Ras Şamra Tome XVI, Paris.

OMURA, S.:

- 1993 “1992 Yılında İç Anadolu’da Yürütülen Yüzey Araştırmaları”, **AST XI**: 311-336.
- 1999 “1998 Yılı İç Anadolu Yüzey Araştırmaları”, **AST XVII/II**: 25-30.
- 2007 “2003-2006 Yıllarında İç Anadolu’da Yapılmış Olan Yüzey Araştırmaları”, **AST XXV/II**: 213-224.

ONUR, F.:

- 2002 “Antik Veriler Işığında Lykia’nın Hidrografisi”, **Likya İncelemeleri I**: 53-61.

OTTEN, H.:

- 1957 “Zusätzliche Lesungen zum Alakšandu-Vertrag”, **MIO 5**, 26-30.
- 1961 “Zur Lokalisierung von Arzawa und Lukka”, **JCS 15**: 112-113.
- 1967 “Ein Hethitischer Vertrag aus dem 15./14. Jahrhundert v. Chr. (KBo XVI 47), **IstMitt XVII**: 55-62.
- 1973a “Hariyati” **RIA 4/2-3**: 121.
- 1973b “Hapalla”, **RIA**, 4/2-3: 111.
- 1975 “Huntara”, **RIA 5**: 500.
- 1987 “Staatvertrag von Tuthaliya IV mit Kurunta von Tarhuntašša”, **AA III**: 410-441.

- 1988 “Die Bronzetafeln aus Boğazköy Ein Staatsvertrag Tuthalijas IV.”, **StBoT Beiheft** 1.
- OY, H.:
2008 “Afyonkarahisar ve Çevresi Orta Tunç Çağı Kùltürleri”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Konya Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- ÖNER, E.:
2001 “Eşen Çayı Delta Ovasının Alüvyal Jeomorfolojisi ve Jeoarkeolojik Değerlendirmeler”, **Türkiye Kuvaterneri Çalıştayı Makaleler Kitabı**: 103-121.
- ÖZER, Y.:
2007 “Karia Coğrafyası ve Tarihi”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- ÖZCAN, R.:
2007 “Yazılı Kaynaklar ve Arkeolojik Veriler Işığında M. Ö. 2. Binyıl Batı Anadolu Tarihi Coğrafyası”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- ÖZGÜÇ, T.:
1943 “Öntarihte Isparta Ovası Kùltürü ve Buluntular”, **DTCFD** 2/3: 407-418.
- 1974 “Five Vessels Belonging to the Late Assyrian Trading Colony Period”, **BaM** 7: 149-153.

- 1988 **İnandıktepe/Eski Hitit Çağında Önemli Bir Kült Merkezi,**
Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- ÖZGÜNEL, C.:
1983 “Batı Anadolu ve İçlerinde Miken Etkileri”, **Belleten** XLVII:
697-744.
- ÖZKAYA, V.- O. SAN- G. BARIN:
1999 “Alinda (Karpuzlu)”, **AST** XVI/II: 299-323.
- ÖZSAİT, M.:
1987 “1985 ve 1986 Yılı Yalvaç Çevresi Tarihöncesi
Araştırmaları”, **AST** V/II: 257-274.
- 1988 “1987 Yılı Şarkikaraağaç-Yalvaç Çevresi Tarihöncesi
Araştırmaları”, **AST** VI: 301-313.
- 1990 “1989 Yılı Gölhisar Çevresi Tarihöncesi Araştırmaları”, **AST**
VIII: 35-44.
- 1991 “1990 Yılı Konya-Akşehir Çevresi Tarihöncesi Araştırmaları”,
AST IX: 377-396.
- 1993 “1991 Yılı Isparta-Gelendost Yüzey Araştırmaları”, **AST** XI:
301-311.
- 1994 “1993 Yılı Harmanören (Göndürle) Mezarlığı Kazısı”, **Göller
Bölgesi Arkeolojik-Kültürel-Turistik Araştırma ve
Değerlendirme Projesi - 1993 Yılı Çalışmaları**: 29-41.
- 1999 “1997 Yılı Isparta ve Çevresi Yüzey Araştırmaları”, **AST**
XVI/II: 77-88.

2002 “2001 Yılı Isparta İli Yüzey Araştırmaları”, **AST** XX/II: 233-247.

2003 “2002 Yılı Bırdur ve Isparta Yüzey Araştırmaları”, **AST** XXI/II: 285-295.

2004 “2003 Yılı Göller Bölgesi Yüzey Araştırmaları”, **AST** XXI/II: 251-263.

ÖZSAİT, M. ve N. ÖZSAİT:

1996 “Şeref Höyük: Komama”, **AnAr** (Prof. Dr. Afif Erzen’e Armağan) 14: 361-389.

ÖZÜGÜL, A.:

2001 “Batı Lykia: Ksanthos”, **Güneşin Ülkesi Lykia Gezi Rehberi, Atlas Dergisi**: 3-14.

PAPAGIANNOPOULOU, A.:

1985 “Were The S.E. Aegean Islands Deserted in the MBA?”, **AS** 35: 85-92.

PARKER, V.:

1996 “Bemerkungen zur mittelhethitischen Geschichte: Madduwattaš und seine Zeit”, **Klio** 78: 1-27.

1999 “Zum Text des Tawagalawaš-Brites, Ahhiyawa-Frage und Textkritik”, **Or** 68: 61-83.

PAYNE, A.:

2004 **Hieroglyphic Luwian**, Wiesbaden.

PEKER, H.:

2009

“Suriye Üzerindeki Hitit Hâkimiyetinin Kurulması: M.Ö. II. Binyılda Eski Yakındoğuda Süper Güçler ve Küçük Devletler”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskiçağ Dilleri ve Kùltürleri Anabilim Dalı, Hititoloji Bilim Dalı, İstanbul.

POETTO, M.:

1993

L’Iscrizione Luvio-Geroglifica di Yalburt, Pavia.

POPKO, M.:

1984

“Zur Datierung des Tawagalawa-Briefes”, **AoF** 11: 199-203.

RAIMOND, É.:

2004

La problématique lukkienne, **CollAn**, III: 93-147.

RGTC 6

Del Monte, G. F. - J. Tischler, **Die Orts-und Gewässernamender hethitische Texte**, Wiesbaden, 1978.

RGTC 6/2

del Monte, G.F., **Die Orts- und Gewässernamen der hethitischen Texte - Supplement**, Wiesbaden, Dr. Ludwig Reichert, 1992.

RUSTER, C.-NEU, E.:

1989

Hethitisches Zeichenlexikon, **StBoT** Beiheft 2, Wiesbaden.

SARAÇOĞLU, H.:

1989

Akdeniz Bölgesi, İstanbul.

SARI, D.:

2011 “İlk Tunç Çağı ve Orta Tunç Çağı’nda Batı Anadolu’nun Kültürel ve Siyasal Gelişimi/Evolution Culturelle et Politique de l’Anatolie de l’Ouest au Bronze Ancien et au Bronze Moyen”, **Yayınlanmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Anabilim Dalı/ Strasbourg Üniversitesi Etude des Civilisations de l’Antiquité- UMR 7044, Archéologie de l’Orient ancien, İstanbul.

SAVAŞ, S. Ö.:

2005 “Anadolu (Hitit-Luvi) Hiyeroglifli Belgeler Işığında: Hattuša’dan Lukka’ya”, **III. Likya Sempozyumu**, (Yay. Haz. Dörtlük, K.,T. Kahya) II. Cilt: 679-709.

2007 “Eski Bir Sorunun Peşinde: Anadolu (Hitit-Luvi) Hiyeroglifli Yazıtlar Işığında Maşa Memleketi’nin Yeri”, **Belkıs Dinçol ve Ali Dinçol’a Armağan VITA**, (Yay. Haz. Alparslan M., M. Doğan Alparslan, H. Peker): 657-683.

SCHACHERMEYR, F.:

1986 **Mykene und das Hethiterreich**, Wien.

SEVİN, V.:

2001 **Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası**, Ankara.

SEYER, M.:

2011 “Limyra, Perikle’den Kâfi-Baba’ya”, **Aktüel Arkeoloji** 20: 84-91.

SINGER, I.:

1983 “Western Anatolia in the Thirteenth Century B.C. According to the Hittite Sources”, **AS** 33: 205-217.

2002 **Hittite Prayers**, Society of Biblical Literature.

- 2006 “Ships Bound for Lukka. A New Interpretation of the Companion Letters RS 94.2530 and RS 94.2523”, **AoF** 33: 242-262.
- SOMMER, F.:
1932 **Die Ahhijava-Urkunden (AU)**, Münih.
- STARKE, F.:
1997 “Troia im Kontext des historisch-politischen und sprachlichen Umfeldes Kleinasiens im 2. Jahrtausend”, **Studia Troica** 7: 446-487.
- 2001 “Milattan Önce İkinci Bin Yılın Güç Dengesi İçinde Troia”, **Troia-Düş ve Gerçek**, (Yay. Haz. M. Korfmann): 34-44.
- 2002 “Chronologische Übersicht zur Geschichte des hethitischen Reiches”, **Die Hethiter und ihr Reich, Das Volk der 1000 Gotter**: 310-315.
- STEINER, G.:
1993 “Die historische Rolle der ‚Lukkā‘”, **Akten des II. Internationalen Lykien-Symposiums**, (Yay. Haz. Borchardt, J., G. Dobesch), Wien: 123-130.
- SÜEL, A.:
2001 “Ortaköy Tabletleri Işığında Batı Anadolu ile İlgili Son Konular Üzerine”, **IV. Internationalen Congresses Hittitology**, StBoT 45: 670-678.
- TAKMER, B.-E. N. AKDOĞU-ARCA:
2001/2002 “Ogyges'in Kişiliğinde Panyasis'in Fragmanı İçin Bazı Yorumlar: Bellerophon'tes Mitosu'nun yeniden Değerlendirilmesi ve Lykia'nın Erken Tarihi”, **Adayla** V: 1-34.

- TAŞ, İ.:
2007 “Hitit Metinlerinde Maşa Ülkesi”, **Arkeoloji ve Sanat Dergisi** 125: 15-34.
- TEKOĞLU, R.:
1999-2000 “Eski Pamphilya Halkları ve Dilleri”, **Adayla** IV: 49-59.
- TIRPAN, A. A.:
1990 “Alabanda”, **AST** VII:171-190.
- TISCHLER, J.:
2001 **Hethitisches Handwörterbuch: mit dem Wortschatz der Nachbarsprachen (HW)**, Innsbruck.
- UMAR, B.:
1990 “Arzawa Ülkelerinin Lokalizasyonu Üzerine Yeni İpuçları”, **Arkeoloji ve Sanat Dergisi** 46-49: 28-29.
1993 **Türkiye’deki Tarihsel Adlar**, İstanbul, İnkılâp Yayınevi.
- ÜNAL, A.:
1991a “Two People on both Sides of the Aegean Sea: Did the Achaens and the Hittites know each other?”, **Essays on Ancient Anatolian and Syria Studies in the 2nd and 1st Mill. B.C.:** 16-44.
1991b “Hethitische Hymnen und Gebete”, **TUAT** II/6: 791-817,
1996 **The Hittite Ritual of Hantitassu From the City of Hurma Against Troublesome Years**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
2002 **Hititler Devrinde Anadolu 1**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

- 2003 **Hititler Devrinde Anadolu 2**, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- 2007 **Hititçe Çok Dilli El Sözlüğü I-II**, Hamburg.
- ÜYÜMEZ, M.-Ö. KOÇAK- A, İLASLI- T. ÇAY-F. İŞÇAN:
2007 “Afyonkarahisar’ın Doğusu’nda Önemli bir Orta Tunç Çağı Nekropolü: Dede Mezarı”, **Belleten** LXXI-262: 811-141.
- 2008 “Afyonkarahisar/Bayat İlçesi Dede Mezarı Orta Tunç Çağı Nekropolü 2006 Yılı Kazıları”, **KST** XXIX/2: 403-416.
- VARİNLİOĞLU, E.:
2001 “Hyllarima Yazıtları”, **AST** XVIII/I: 271-273.
- Van den HOUT, Th. P. J.:
1995 **Der Ulmi Tešup-Vertrag: eine prosopographische Untersuchung**, StBoT 38, Wiesbaden.
- VERMEULE, E.:
1964 “The Early Bronze Age in Karia”, **Archaeology** 17/4: 244-249.
- VON SCHULER, E.:
1957 **Die Kaškäer**. Ein Beitrag zur Ethnographi e des alten Kleinasien, De Gruyter, Berlin.
- VOTRUBA, D. S.:
2006 “M.Ö. 2. Binde Batı Anadolu’nun Deniz Ticareti”, **Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Arkeoloji Ana Bilimdalı (Protohistorya ve Ön Asya Arkeolojisi), Ankara.

WAELEKENS, M.:

2000 “Sagalassos V: Report on the survey and excavation campaigns of 1996 and 1997”, **Sagalassos und Pisidia During the Late Bronze Age**, (Yay. Haz. Loots, L.): 473-485.

WARNER, J. L.:

1994 **Elmalı-Karataş II, The Early Bronze Age Village of Karataş**, Bryn Mawr College, Archaeological Monographs, Bryn Mawr.

WILHELM, G.:

2002 “Noch einmal zur Lage von Šamuha”, **Eothen** 11/1-2: 885-890.

WOUDHUIZEN, F. C.:

1994/1995 “Luwian Hieroglyphic Monumental Rock and Stone Inscriptions from the Hittite Empire Period”, **Talanta** XXVI-XXVII: 153-217.

YAKAR, J.:

2007 **Anadolu’nun Etnoarkeolojisi, Tunç ve Demir Çağlarında Kırsal Kesimin Sosyo-Ekonomik Yapısı**, İstanbul.

YAKUBOVICH, I. S.:

2008 **Sociolinguistics of the Luvian Language**, Leiden.

YALÇIN, Ü.-C. PULAK-R. SLOTTA:

2006 **Uluburun Gemisi, 3000 Yıl Önce Dünya Ticareti**, Bochum.

ZGUSTA, L.:

1984 **Kleinasiatische Ortsnamen**, Heidelberg.

I. Hattuşili	1650-1620	ESKİ HİTİT DEVLETİ
I. Murşili	1620-1590	
I. Hantili	1590-1560	
I. Zidanta	1560-	
Ammuna		
I. Huzziya	-1525	
Telipinu	1525-1500	
Tahurwaili	1500-	ORTA HİTİT DEVLETİ
Alluwamna		
II. Hantili		
II. Zidanta		
II. Huzziya		
I. Muwatalli	-1420	
I./II. Tuthaliya	1420-1400	
I. Arnuwanda	1400-1380	HİTİT İMPARATORLUĞU
II./III. Tuthaliya	1380-1355	
I. Šuppiluliuma	1355-1322	
II. Arnuwanda	1322-1321	
II. Murşili	1321-1295	
II. Muwatalli	1295-1272	
III. Murşili	1272-1267	
III. Hattuşili	1267-1237	
IV. Tuthaliya	1237-1212	
Kurunta	1212-1207	
III. Arnuwanda	1207-1202	
II. Šuppiluliuma	1202-	

Tablo 1: Hitit Kral Listesi (Kalibre Edilmiş Orta Kronoloji-H. Peker, 2009).

Yerleşme No	Yerleşme Adı	Yerleşme No	Yerleşme Adı
1	Çine-Tepecik	18	Kossoi/Hacılardamı
2	Kavaklıkahve	19	Medet
3	Kömür Adası	20	Alabanda
4	Knidos/Deveboynu	21	Alinda
5	Müsgebi	22	Candyba
6	Iasos	23	Hyllarimma
7	Bademağacı	24	Kolbasa
8	Fuğla (Kızlar)	25	Limyra
9	Karataş Semayük	26	Mylasa
10	Bağbaşı	27	Oinoanda
11	Şeref Höyük	28	Olbasa
12	Çavdır Höyük	29	Patara
13	Dereköy I-II	30	Pınara
14	Mancarlı	31	Telmessos
15	Tefenni Höyük/Höyökköy	32	Tlos
16	Karakurt	33	Xanthos
17	Kızılhisar		

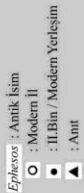
Tablo 2: Harita 13'te Gösterilen, Lukka Ülkesi'nde Yer Alan, OTÇ, STÇ ve M.Ö. II. Binyıl Buluntusu Veren Yerleşme Adları.

Yerleşme No	Yerleşme Adı	Yerleşme No	Yerleşme Adı	Yerleşme No	Yerleşme Adı
34	Adsız (Çayırbağ)	69	Çobankaya	104	Köstengil 2
35	Asarcık Höyük Mevkii ve Mezarlık	70	Çöpler	105	Kurşunlu
36	Beyköy	71	Dedenin Höyük	106	Kuruhöyük
37	Bolvadin/Üçhöyük	72	Eflatunpınar Höyük	107	Kuyulusebil
38	Bozyer Mezarlık	73	Eldeş/Nodalar Höyük	108	Küçük Göl
39	Dede Mezarı	74	Emir Ören Tepesi	109	Küçük Hüseyin Tepe
40	Dişli	75	Ertuğrul Höyük	110	Kül-Karapınar
41	Köy Kalesi Yerleşmesi	76	Fatmakuyu Höyük	111	Kültü Höyük
42	Söğütlüpınar Yerleşmesi	77	Gire Gold	112	Mahmuthisarı
43	Tey Höyük ve Mezarlığı	78	Gökçe Höyük	113	Mezarlık
44	Yanarlar Mezarlığı	79	Gözlü Höyük	114	Mişko
45	Akdoğan Höyük	80	Gümüslü Höyük	115	Mudanlar Pınarı
46	Altınekin Höyük	81	Gürücük	117	Osmancık Höyük
47	Altılar	82	Havuz	118	Öziçi/Aşağı çığıl
48	Aşağı Balçasar/Höyük	83	Höyük-Fevziye	119	Pazar Höyük
49	Aşağı Çeşme (Tümülüs)	84	İlgin Höyük	120	Samit Höyük
50	Bahçeşisar	85	İbrahim Dede	121	Saraç Höyük
51	Balcahisar	86	İmircik	122	Saraycık Höyük
52	Başhöyük	87	İrmelik Höyük	123	Sarayönü I
53	Beyşehir H. "C"	88	Karaköy/Küllük Höyük	124	Sarıayla
54	Boğazkent/Reşadiye Höyük	89	Karakuyu Yayla	125	Sıçan Höyük
55	Bozan Höyük	90	Karatepe	126	Söğütlü
56	Büyük Höyük	91	Karatepe Höyük	127	Şahının Höyük
57	Canımana	92	Karayusuf I	128	Şarampol Tepe
58	Corca	93	Karayusuf II	129	Şirin Şehri
59	Çakılıçi Höyük (Sille-Tatköy)	94	Kavganın Höyük	130	Taşlı Tarla
60	Çaltı	95	Kaya Önü	131	Usa
61	Çatal Höyük 2	96	Kırıkkuyu	132	Yassıören Yaylası
62	Çavuş Höyük	97	Kırıklar Höyük	133	Yazla 1
63	Çebişli II	98	Kızılışık	134	Yoğabaltık/Çiftlik Höyük
64	Çelebinin Çeşme	99	Kızılviran	135	Yörükmezarı
65	Çelebli Sami Yaylası	100	Konar Höyük	136	Yunak Höyük
66	Çeşmecik Höyük	101	Kökez Höyük	137	Zengi Höyük
67	Çembelisebil Höyük	102	Körçeşme 2		
68	Çiftlik Mevkii	103	Köstengil 1		

Tablo 3: Harita 14'te Gösterilen, Pedaşsa Ülkesi'nde Yer Alan, OTÇ, STÇ ve M.Ö. II. Binyıl Buluntusu Veren Yerleşme Adları.

Yerleşme No	Yerleşme Adı	Yerleşme No	Yerleşme Adı
138	Afşar	170	Ağıl Höyük
139	Ağzıkara/Ağzıkarahan I-II	171	Akmescit
140	Akkonak Üyük Mevkii	172	Arak
141	Alpaslan	173	Çamharman
142	Anayurt	174	Çavundur
143	Ayvatlı Höyük	175	Dört Yol
144	Ayvatlı Mezarlık	176	Eğirdir(=Eğridir) Höyük
145	Bulanık	177	Gelendost
146	Çakır Doğu	178	Göndürle 2/Gönderle
147	Çapak	179	Harmanören/Gönderle I
148	Çavdarlı Höyük	180	İskele Höyüğü
149	Dinar	181	Karaçayır
150	Efeköy	182	Salur
151	Ekinova	183	Sürütme Çiftliği
152	Geyzen	184	Ayvalı Höyük
153	Huzai Hamam	184	Teknepınar
154	Uzunpınar	185	Ördekçi
155	Kara Hüyük	186	Yağcılar
156	Kepeliyurt	187	Akköprü
157	Kozluca	188	Bekirli I
158	Kurumsa Boğazı	189	Bekirli II
159	Kusura Höyük	190	Beycesultan
160	Mahmutköy	191	Büyük Pınar/Burgaz
161	Nuhköy-Karataş	192	Çivril
162	Pınarbaşı Gölü	193	Höyük Mevkii
163	Sadıkbey	194	Kesilmiş
164	Salar	195	Ören Mevkii
165	Sandıklı Höyük (Hisar)	196	Pınar Höyük
166	Sorkun	197	Sarıbeyli
168	Tülü Tepe	198	Yassı Höyük I
169	Yenice		

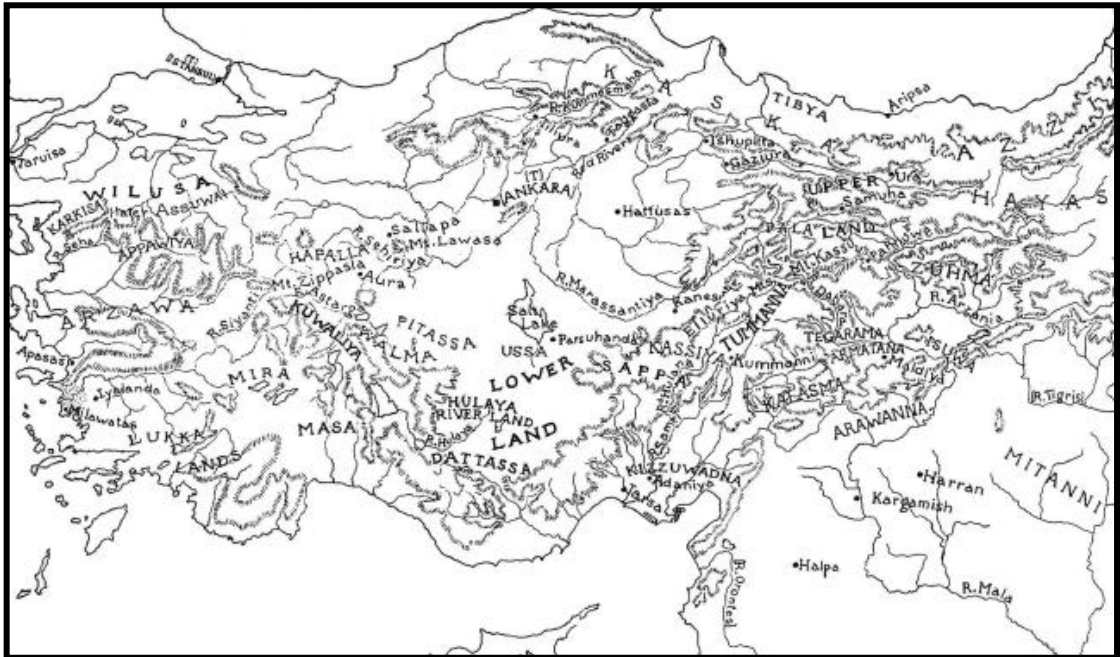
Tablo 4: Harita 14’te Gösterilen, Walma Ülkesi’nde Yer Alan, OTÇ, STÇ ve M.Ö. II. Binyıl Buluntusu Veren Yerleşme Adları.



Harita 1: Hititler Dönemi'nde Anadolu (İ.Ü. Hititoloji Anabilim Dalı Arşivi).



Harita 2: Götze'nin M.Ö. II. Binyıl Anadolu Haritası (Götze, 1957).



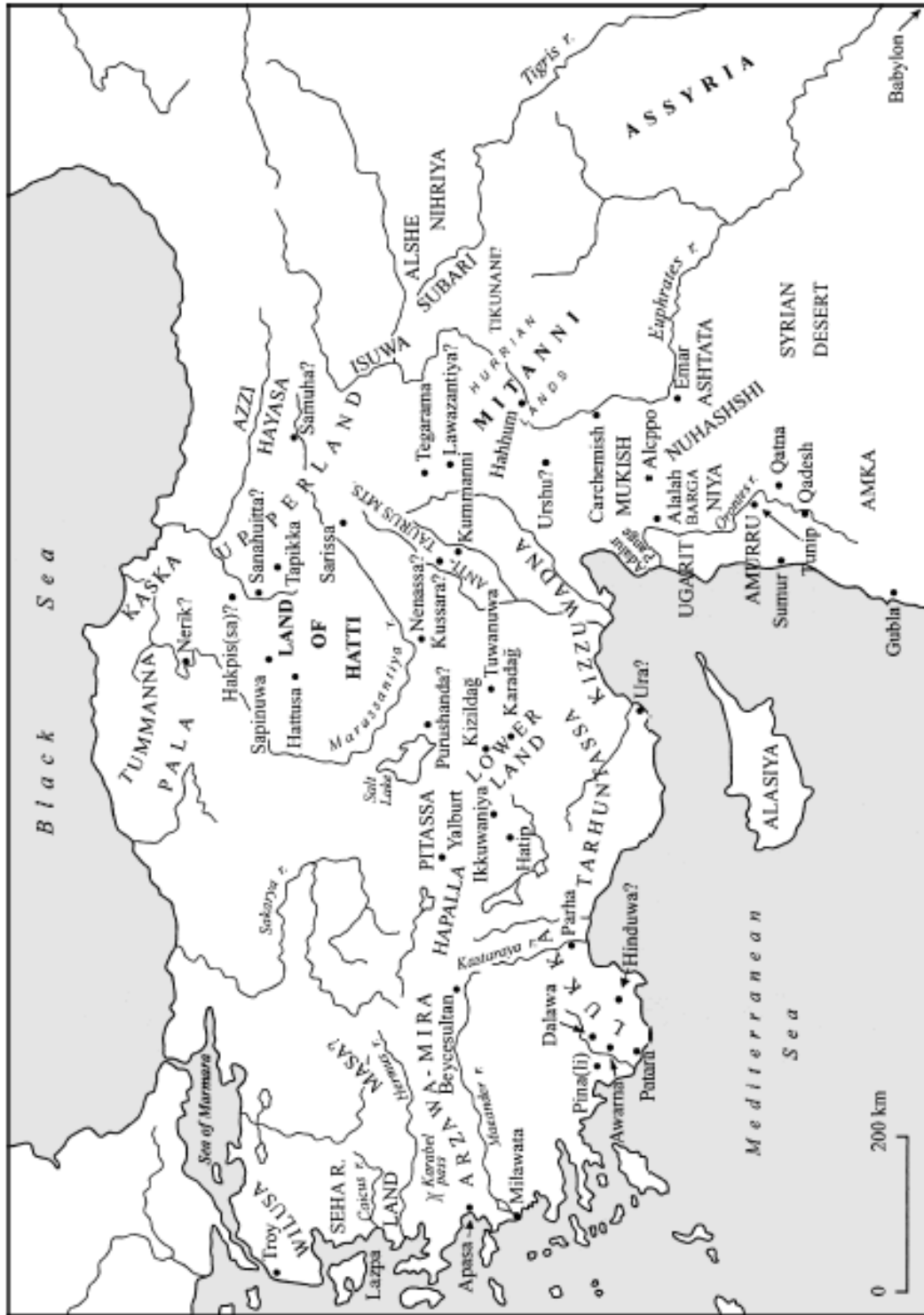
Harita 3: Garstang-Gurney'in M.Ö. II. Binyıl Anadolu Haritası (Garstang-Gurney, 1959).



Harita 4: Macqueen'in M.Ö. II. Binyıl Anadolu Haritası (Macqueen, 1968).



Harita 5: Houwink ten Cate'nin M.Ö. II. Binyıl Anadolu Haritası (Houwink ten Cate, 1970).



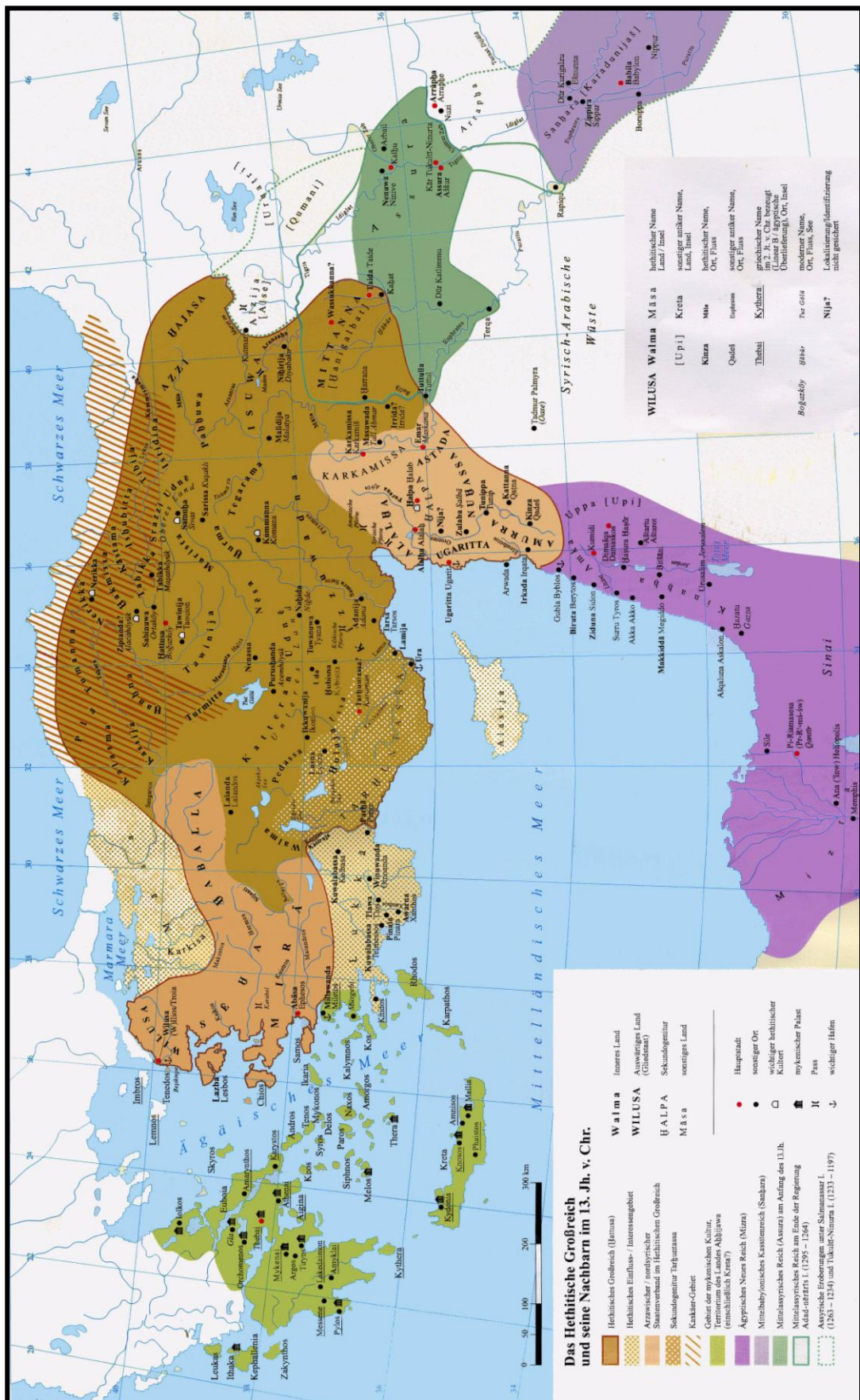
Harita 7: Bryce'in M.Ö. II. Binyıl Anadolu Haritası (Bryce, 2009).



Harita 8: Easten-Hawkins'ın M.Ö. II. Binyıl Anadolu Haritası (Easten-Hawkins v.d., 2002).



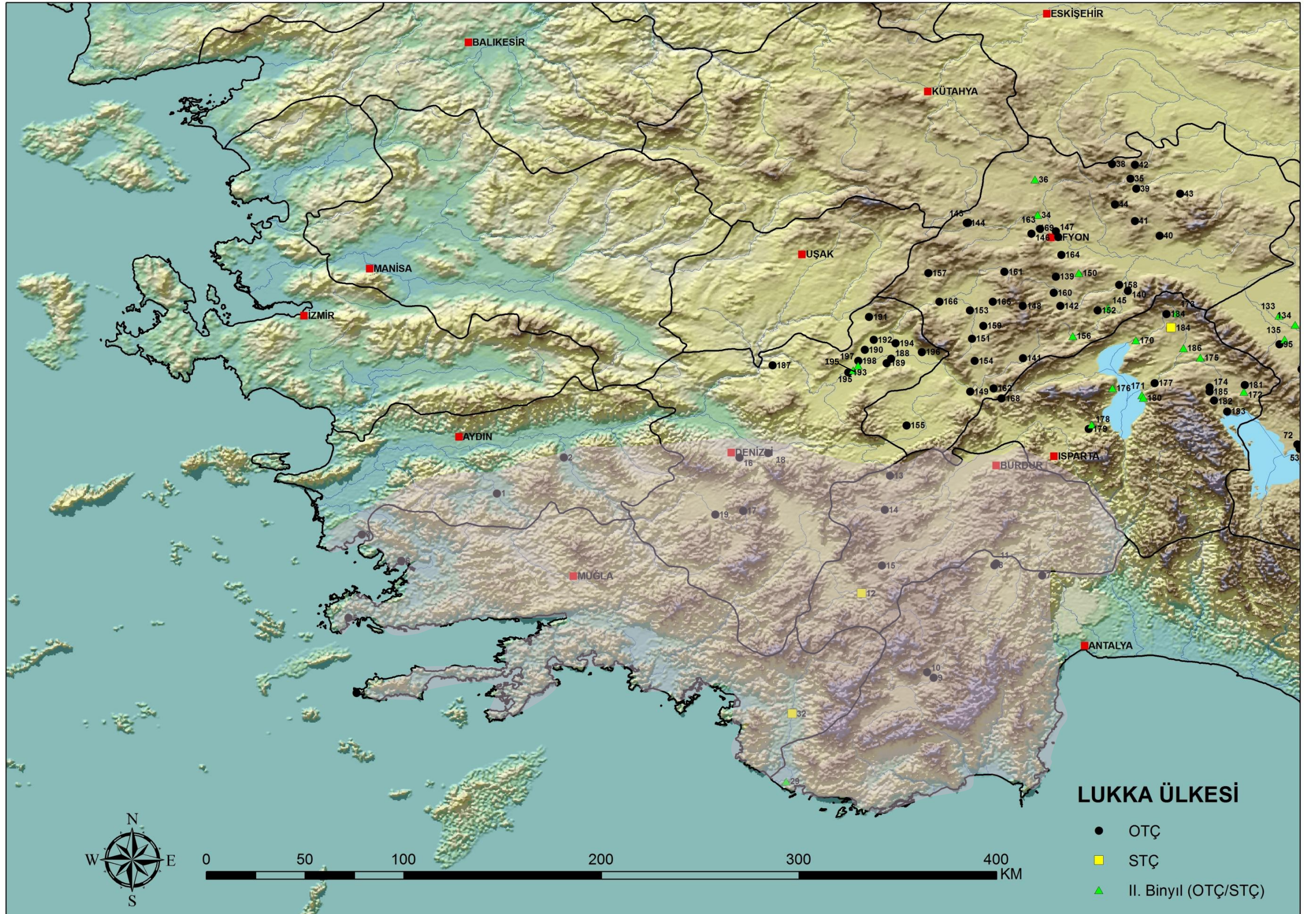
Harita 9: Ünal'ın M.Ö. II. Binyıl Anadolu Haritası (Ünal, 2003).



Harita 11: M.Ö. 13. yüzyılda Anadolu'nun Durumu (Bonn Kataloğu).



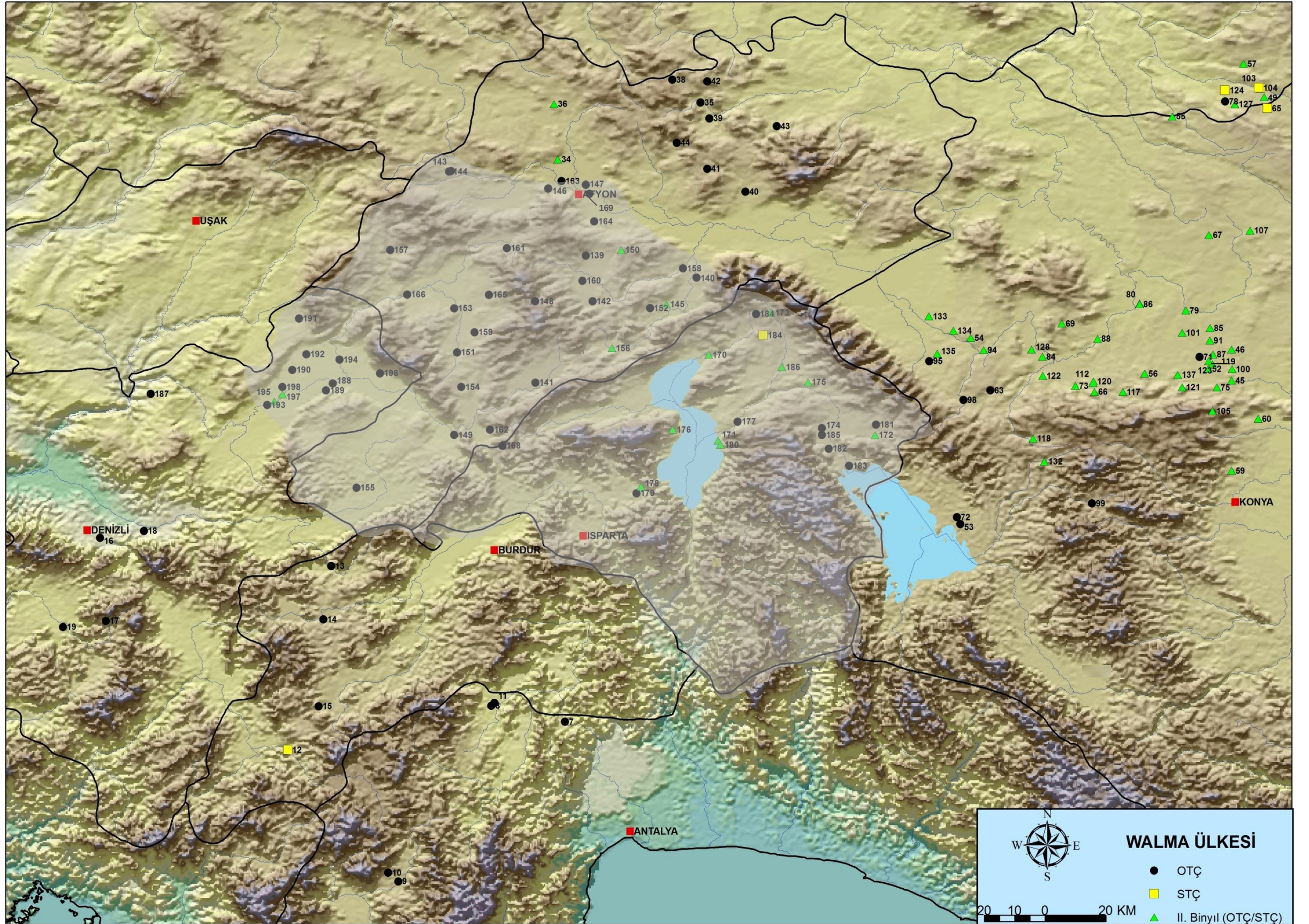
Harita 12: Lukka, Pedaşša ve Walma Ülkeleri'ndeki M.Ö. II. Binyıl Buluntusu Veren Yerleşmelerin Genel Dağılımı.



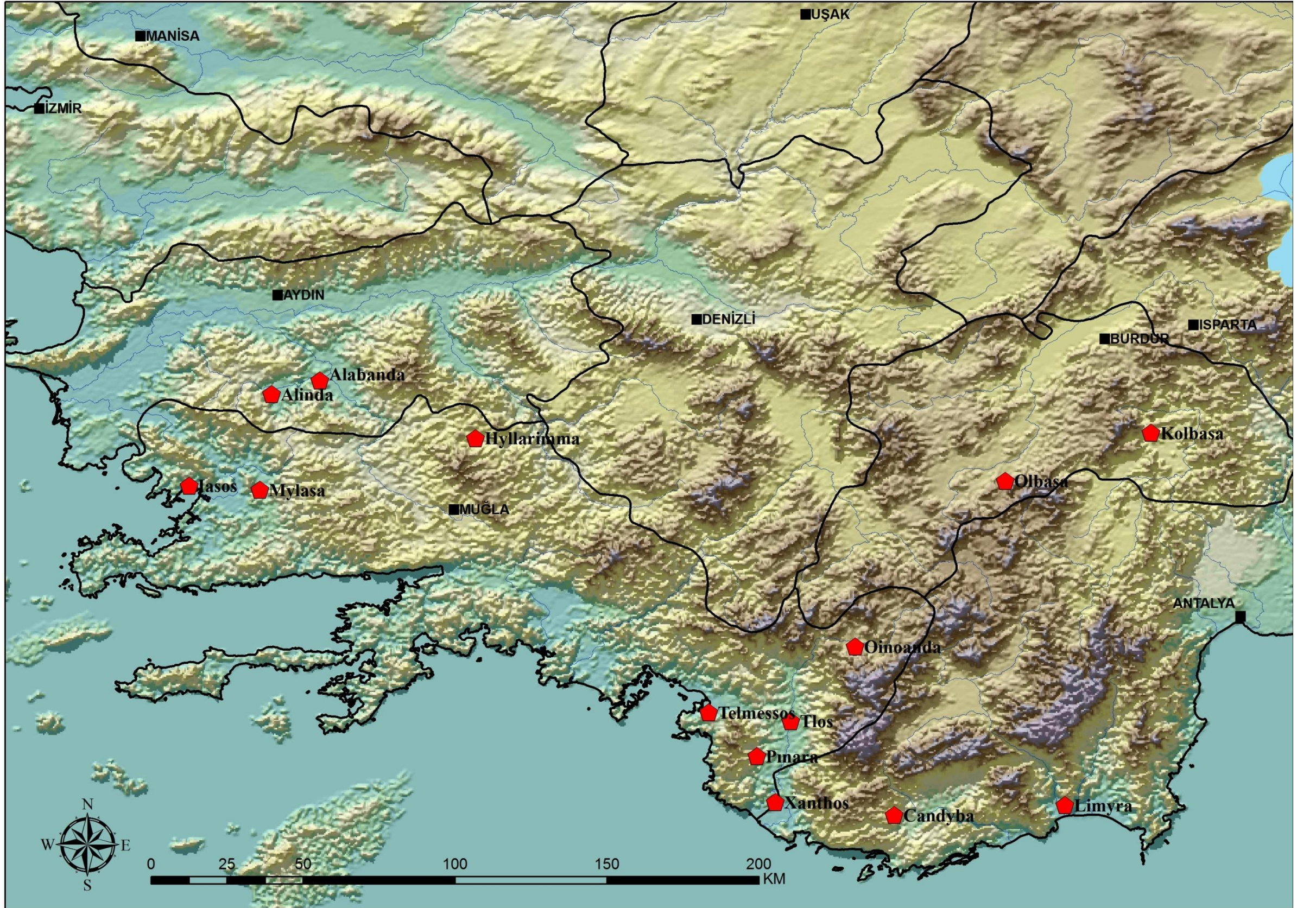
Harita 13: Lukka Ülkesi'nde Yer Alan ve OTÇ, STÇ ve M.Ö. II. Binyıl Buluntusu Veren Yerleşmeler.



Harita 14: Pedaşsa Ülkesi'nde Yer Alan ve OTÇ, STÇ ve M.Ö. II. Binyıl Buluntusu Veren Yerleşmeler.



Harita 15: Walma Ülkesi'nde Yer Alan ve OTÇ, STÇ ve M.Ö. II. Binyıl Buluntusu Veren Yerleşmeler.



Harita 16: Lukka Ülkesi Kentleri İle Eşleştirilen Klasik Dönem Yerleşmeleri.